

Universita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Obecná antropologie – integrální studium člověka

Petra Greifová

SOUČASNÝ VÝZNAM VÁNOC

**Kvalitativní sémiotický výzkum transformace
vánočních symbolů, rituálů
a svátečního prožívání v současné ateistické společnosti.**

Diplomová práce

Děkuji všem, kteří mě v průběhu psaní diplomové práce podporovali. Je to moje rodina, která mě i k napsání této práce inspirovala, a dále bych chtěla vyjádřit vděk všem respondentům, kteří si našli na rozhovor čas v době předvánočního shonu i svátečního klidu. Především potom děkuji panu dott. Giuseppe Maiellovi, Ph.D., díky jehož trpělivé pomoci držíte tuto práci v rukou, a PaedDr. Ireně Hladké za korekturu českého textu.

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 14.5.2007

Gruijona'

.....
podpis

OBSAH

Úvod	str. 2
Kapitola první - Teoretická a metodologická východiska výzkumu	str. 3
1.1 Teoretický rámec kulturní sémiotiky	str. 3
1.2 Teoretická východiska práce	str. 7
1.3 Problém konstrukce sociální reality a sémiotická analýza	str. 12
1.4 Metodologie kvalitativního výzkumu	str. 14
1.5 Dosavadní výzkum v dané oblasti	str. 16
 Kapitola druhá - Vánoce v diachronní perspektivě	str. 20
2.1 Transformace slavnosti jako takové a konkrétně svátku slunovratu z archaických dob do doby moderní	str. 20
2.2 Transformace některých vánočních symbolů a zvyků v historické perspektivě	str. 23
2.3 Dar, hostina a magické rituály ve vztahu k vánočním svátkům	str. 26
2.4 Vánoce jako problém moderní společnosti str.	29
 Kapitola třetí – Současné Vánoce v pojetí vybraných respondentů analýza rozhovorů	str. 32
3.1 Současný význam adventu jako doby předvánoční	str. 34
3.2 Prožívání Štědrého dne a svátků vánočních str.	45
3.3 Pozůstatky vánoční magie a pověry	str. 58
3.4 Smysl a význam Vánoc z pohledu respondentů a podoby vánoční atmosféry	str. 61
 Kapitola čtvrtá – Závěr	str. 70
Použitá literatura	str. 75
Pramenná příloha	str. 77
Ilustrační příloha	str. 162

„Vánoce v Čechách jsou světovou raritou ... je to náboženský svátek slavený masově národem, který patří mezi nejateističtější na světě. Unikátní směsice zvyků a obsahu s velkým otazníkem.“¹

Adam Borzič

ÚVOD

Vánoce jsou pro naprostou většinu lidí nejdůležitějším svátkem roku. Slavíme je rádi a těžko si dokážeme představit rok bez nich. Když jsme se našich respondentů ptali, proč je slaví, dozvěděli jsme se, že se jedná o vzpomínku na narození Ježíše Krista, vzpomínku na naději, které se dostalo světu. Odpověď je v podstatě správná, pomíneme-li starší významy Vánoc. Udivuje však skutečnost, že takto odpoví nevěřící. Jistě, jsme Kristovi a křesťanství vděční za morální a kulturně-historický základ naší společnosti. Ale proto, zdá se, Vánoce neoslavujeme. Proč tedy ateisté, jichž je v našem státě většina, milují Vánoce a pokládají je za nejkrásnější část roku? Je to období, které má v sobě kouzlo, nebo si ho alespoň ponechalo z dob našeho dětství a my tyto dny prožíváme hlouběji a intenzivněji než jiné v roce. Jsou to chvíle, kdy se lidé setkávají, a tedy okamžiky radosti, což můžeme umocnit obdarováním. Poslední vysvětlení je společenské. Těžko bychom už dnes hledali svátek (kromě Silvestra, který je vlastně symbolickým vkročením do nového roku) slavený tak hromadně. Ta osobní účast, přípravy každého z nás i všech dohromady, ta vytváří vědomí sounáležitosti a zvláštní slavnostní naladění. Slavnostnost je dána i jistým iracionálním chováním. Dodržujeme zvyky, které už nemají praktický účel a leckdy neznáme ani jejich historické opodstatnění. Zdá se však, že klid, radost, pocit vzájemnosti, blízkosti i slavnostnosti stále potřebujeme. Jinak bychom na Vánocích tolik nelpěli. Nežijeme totiž v době, která by si zrovna vážila starých zvyklostí, pokud by neměly smysl. Vánoce tedy nějaký smysl mají.

Jistě, ten smysl se velmi proměnil, ale nezmizel úplně. Je potřeba se zastavit a zamyslet se nad tím, co toto období dnes a pro nás vlastně znamená. Lidé se ženou za plností Vánoc, protože jejich krásné prožití

---

¹ Borzič, A. In Štampach, I.O.: Vánoce napříč kulturami. Nový Prostor 272/2006. str. 14-16

je jedním ze základních úkolů roku, a zapomenou přitom na historická a duchovní východiska svého konání stejně jako na onen smysl. Musíme se ptát: Co jsou dnešní Vánoce za svátky, jsou-li ještě chápány ve svátečním duchu? Jak je dnešní mladí lidé prožívají a jaké nové obsahy vložili do jejich forem oni sami nebo jejich rodinná tradice? Znamenají ještě něco v duchovním slova smyslu? A pokud ano, proč a čím konkrétně jsou pro ně stále důležité? Jaké hodnoty nacházejí ve Vánocích svůj výraz? Jaký mají Vánoce tedy smysl?

Cílem naší diplomové práce je zodpovědět tyto otázky a postihnout transformaci vánočních zvyků a symbolů v dnešním pražském – v podstatě ateistickém – prostředí. Vycházíme přitom z tzv. českých tradičních Vánoc, jak se objevují v etnografickém materiálu, odborné literatuře a tisku posledních více než sto padesáti let. Pokusíme se tedy ukázat, jak se vánoční zvyky a jejich význam přeměnily a jak se podílejí na konstrukci dnešní představy Vánoc jako produktu specifické kultury a doby. Vzhledem k tomu, že při konstruování významu je rozhodujícím prostředkem jazyk, použili jsme sémiologickou analýzu polostrukturovaných rozhovorů v rámci kvalitativního výzkumu. Na závěr jsme přiložili fotografie, které nám byly z vlastního podnětu některých respondentů darovány a bez jakéhokoli nároku na interpretaci dokreslují jejich výpovědi.

KAPITOLA PRVNÍ

Teoretická a metodologická východiska výzkumu

1.1 Teoretický rámeček kulturní sémiotiky

Ve výzkumu současného vnímání Vánoc vycházíme z teorie kulturní sémiotiky. Vánoční čas sestává z množství symbolů, které jsou dávnými či novými znaky duchovních i společenských skutečností. Nezajímala nás tedy pouze morfologie dnešního slavení adventu a Vánoc, ale především způsob „znamenání“ vánočních zvyků pro respondenty. Vánoční rituály fungují jako systém společenské komunikace, protože

stejně jako mýtus je i rituál určitou promluvou, jistým modelem signifikace². Nejdříve bychom se proto zastavili u krátkého exkurzu do teorie sémiotiky.

Mezinárodní asociace pro sémiotická studia se roku 1969 rozhodla pro zavedení pojmu „semiotics“³ místo dřívějšího „semiology“. Ve naší práci uvádíme starší termín jen v citacích autorů, kteří jej sami užíli. Množné číslo je zvoleno k vystižení skutečnosti, že kromě obecné sémiotiky, která si stanovuje svůj objekt jako filozofickou kategorii, je zde množství zdánlivě nesourodých rozmanitých oblastí zájmů, disciplín a teoretických přístupů, řekněme specifických sémiotik. Umberto Eco ještě upozorňuje na tzv. aplikovanou sémiotiku, která zahrnuje „čtrnáct zkoumání, v nichž badatelé analyzují různé kulturní jevy mimo rámec rigorózní sémiotické teorie, nicméně však používají jisté sémiotické prostředky k tomu, aby objasnili sémiotické aspekty svého předmětu zkoumání.“⁴ Tuto roztržičnost hodnotí Raffael Simon pod encyklopedickým heslem v Garzantiho Enciclopedia Europea z roku 1970: „V tomto nadměrném rozšiřování horizontů sémiotiky spočívá možnost jejího šíření, ale i možnost eventuelní prohry. Je-li vše v kultuře znakem, pak jediná věda, která studuje všechno pomocí téhož pojmu a těchže metod, studuje možná příliš málo a současně příliš mnoho. Užitečnější by bylo podívat se na rozmanitost nezávislých disciplín, z nichž každá může pokrýt nějakou zkoumanou oblast, i když tato oblast má být prosycena vědomím o sémiotické povaze zkoumaných objektů.“⁵

Věda nazvaná Ferdinandem de Saussurem sémiotika se nejprve zajímala o lingvistiku. Mezi označovaným a označujícím se zde objevuje znak, kterým je slovo. Promluvou však není jenom jazyk, ale jakákoli verbální či vizuální signifikace. Takto se stává v našem případě slavení svátku předmětem kulturní sémiotiky. Zajímavým příkladem takové

---

² Barthes, R.: Mytologie. Dokořán Praha 2004, str. 107

³ Ve své práci užívám název oboru v jednotném čísle, jelikož zmiňuji sémiotiku obecnou či specifickou, zde konkrétně kulturní.

⁴ Eco, U.: Mysl a smysl. Knihovna ceny nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 97, Praha 2000, str. 40

⁵ In: Op. Cit. str. 40

analýzy je rozbor prvomájových oslav v sémiotickém díle maďarského folkloristy Vilmore Voigta⁶.

Znakem tedy může být cokoli (gesto, rituální praktika), co přibere význam, který překračuje jeho individuální existenci a začne ve společenském systému fungovat jako prostředek komunikace. Sémiotika postuluje určitý vztah ekvivalence mezi označujícím a označovaným, které sdružuje člen třetí, a to znak. Žádný znak nepůsobí samostatně, ale vždy v celém komunikačním systému dotyčné kultury. Vznikl nikoli z přirozenosti věcí, ale vlivem společenské konvence, která je dějinná. Roland Barthes proto říká: „*Jisté předměty se stávají kořstí mytické promluvy jen na okamžik a poté zmizí, k mytičnosti mezitím dospějí předměty jiné a zaujmou jejich místo ... některé mýty jsou velmi staré, ale žádné nejsou věčné; přechod od skutečnosti k promluvě zajišťují lidské dějiny.*“⁷ Právě proto, že se označované – tedy koncepty – mění, transformují i mizí, děje se tak rovněž, i když poněkud složitěji, se znakem.

Mýtus⁸ je podle Rolanda Barthesa sekundárním sémiotickým systémem, což znamená, že označující využívá už vytvořeného znaku, aby z jeho smyslu vytvořilo formu pro druhotnou signifikaci. Z toho vyplývá, že se může změnit koncept, ale původní primární znak nepřestane v povědomí společnosti existovat. Totéž se stalo mnoha symbolům vánočních zvyků a představ. Zelené větve figurovaly už v keltských oslavách slunovratu, později získaly význam jako symbol věčného života. Přestože je vánoční stromeček konstruktem poměrně mladým a nepochází z rurálního prostředí, jistá analogie se znakem „stálezelenosti“ tu přetrvává. Nikdo si dnes nepostaví do pokoje opadaný modřín a také umělé stromky jsou výlučně zelené. Překvapující je však skutečnost, že si smysl této životnosti, zelenosti, obnovy či příslibu věčnosti málokdo uvědomuje. Vypadá to tedy, že se vytratilo označované a označující

---

⁶ Časopis Világosság 1978/8-9 in: Voigt, V.: Úvod do sémiotiky. Tatran, Bratislava 1981. str. 181. hlavní náplní oslav jsou přirozené symboly jara – košaté stromy, zeleň, květy. Voigt toto vysvětluje skutečností, že se svátek vyvinul z květnových oslav jara.

⁷ Barthes, R.: Mytologie. Dokořán, Praha 2004. str. 108

⁸ Funkcí mýtu je podle Barthesa naturalizovat to, co bylo vytvořeno kulturou a historickými okolnostmi. Mýtus tak zakrývá historický a sociální původ jevů a vydává je za přirozené. Používá pojmu „mýtus“ v podstatě jako synonymum ideologie.

jaksi ztratilo důvod existence. A přesto jsou zelené větve neodmyslitelnou součástí Vánoc.

Pokud je mýtus jakýsi druh ideologie, potom rituál je opakovaná sociální praxe, která sestává ze sekvencí symbolických aktivit ve formách písňe, tělesných akcí nebo manipulace s určitými předměty. Stojí ale mimo sociální rutinu každodenního života. S mýtem je rituál spojen velmi úzce, jelikož směřuje k charakteristickému kulturně definovanému schématu idejí, tedy světovému názoru. Rituál je podle Jana Kellera⁹ spíše sociální než individuální a více významový než funkční. V tomto smyslu bychom mohli pochybovat o existenci vánočního rituálu. Široká sociální zkušenost koledy, pochůzek a setkávání v kostele se změnila v uzavřený rodinný kruh, který vykazuje jisté rysy individuality. Zda Vánoce vyjadřují emoce a myšlenky spíše než funkci nasycení, je rovněž otázkou. Přesto však všichni cítíme, že ani mýtus ani rituál se nevytratily z moderního pojetí Vánoc úplně, nýbrž se jen proměnily. Tyto transformace mýtu a rituálu jsou v dnešní době velmi častým fenoménem a proto se zaměříme právě na ně.

Nesmíme dále opomenout skutečnost, že „označované“ může mít více označujících, stejně jako jeden a tentýž symbol může znamenat různé koncepty. Vánoční světlo je pro křesťana světlem duchovním, představuje a symbolizuje samotného Spasitele. Pro všechny mé respondenty tvořily svíčky jeden ze základních atributů Vánoc. Znamenaly pro ně však nejčastěji naději, že místo tmy přichází světlo do nového roku. Koncept se totiž předává vcelku a tvoří jej nejasné představy a vědění, které se právě díky znaku stávají komunikovatelnými.

Roland Barthes velmi zajímavě postihuje otázku formy a smyslu v případě sekundárních sémiotických systémů. Výsledný člen primární semiózy má nějaký autonomní smysl. Mýtus si ho však vypůjčí a vytvoří z něj „označující“ pro sekundární semiózu, čím ho ochudí na pouhou formu: „*Smysl je stále zde, aby prezentoval formu; forma je stále zde,*

---

⁹ In: Budil, I.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Triton, Praha 1995. str. 56

*aby oddalovala smysl.*¹⁰ Sémiotika je vědou o formách; studuje signifikace nezávisle na jejich obsahu. Ve výzkumu mytologie nebo rituálu však nesmíme smysl opomíjet; zkoumáme „ideje, jež mají určitou formu.“¹¹ Mýtus má totiž dvojí funkci – „označuje a dává na vědomí, vede k pochopení a cosi vnucuje.“¹²

Podle Vilmore Voigta sice současné svátky nemají magický charakter, ale dají se zkoumat metodami ritu¹³. Otázka magie je i v našem poměrně ateistickém prostředí problémem. Je zvláštní, co znamenají pro jednotlivé respondenty magické vánoční zvyky. Ty většinou zcela změnilly význam a místo věštění nastoupila zábava. Výsledek magického úkonu však vždy potěší, je-li pozitivní. Setkali jsme se dokonce s nejedním případem, kdy například pouštění lodiček předpovědělo smrt blízké osoby a nebylo už radši dále praktikováno. Z věštby jako by se stala černá magie a majitel postižené skořápky byl uřknut. Rituál vánočních zvyků, nebo alespoň jejich malého zlomku, je dodržován dodnes často velmi úzkostlivě a stále vzbuzuje pocit slavnostnosti. Děje se tak díky tradici, a to i za cenu někdy poněkud násilné transformace významu. Nebudeme si tedy všímat pouze průběhu a podoby rituálu, ale právě toho, co pro daného jednotlivce znamenají. „*Sémiologický přístup se nespokojí s tím, že narazí na nějaký fakt: definuje a zkoumá jej jako něco, co má hodnotu něčeho jiného.*“¹⁴

1.2 Teoretická východiska práce

Rádi bychom se na chvíli zastavili u historického vývoje teorie znaku, která výrazně ovlivnila antropologické bádání druhé poloviny dvacátého století a stala se i teoretickým východiskem naší práce.

Šíření synchronního přístupu do humanitních oborů bylo podmíněno vznikem strukturalismu. Švýcarský lingvista Ferdinand de Saussure rozlišil dva aspekty jazyka. „Langue“ je systém abstraktních jazykových

---

¹⁰ Barthes, R.: Mytologie. Dokořán, Praha 2004. str. 122

¹¹ Op. Cit. str. 111

¹² Op. Cit. str. 115

¹³ Voigt, V.: Úvod do semiotiky. Tatran, Bratislava 1981. str. 22

¹⁴ Barthes, R.: Mytologie. Dokořán, Praha 2004. str. 109

pravidel, které musíme respektovat, má-li mít řeč smysl. „Parole“ vzniká realizací těchto pravidel v aktuální promluvě.¹⁵ Saussure přitom chápal znak jako diádu mezi označovaným a označujícím. Toto dělení má však pouze analytický význam, protože ve skutečnosti od sebe označující a označované nelze oddělit. Důležité je, že mezi nimi neexistuje žádná „přirozená“ souvislost, jsou výsledkem sociálně podmíněné konvence. Můžeme tedy shrnout, že význam znaku není a priori daný ani definitivní. Saussurovu modelu (podobně jako Lévi-Straussovu modelu binárních opozic) bylo vytýkáno příliš abstraktní uvažování o jazyce jako pouhém systému. Naproti tomu Roland Barthes upřednostňoval roli sociálního a historického kontextu. Konotací (na rozdíl od pevně dané denotace) nazýval jakýsi sociokulturní či individuální hodnotový význam znaku. V pozdějších pracích od této striktní dělící čáry upustil a zastal názor, že také denotace je determinována kódy, ke kterým má interpret přístup. Každopádně však je význam znaku dán nejen jeho okolím, ale i asociacemi.

V definici znaku Charlese S. Peirceho vznikl triadický vztah: „znak je smyslově uchopitelnou entitou, zastupující entitu materiální nebo ideální povahy, vzhledem ke společné dispozici, sdílené mluvčím i adresátem.“¹⁶ Tato dispozice, neboli význam, odráží společnou schopnost přiřazovat obě entity. Pokud je vztah mezi nimi dán konvencí, jedná se o symbol. Ikona je potom takový znak, který vychází z podstaty objektu (v jazyce se jsou ikonami zvukomalebná slova).¹⁷ Přestože totiž lze vizuální obraz interpretovat na základě kulturních konvencí, existují jevy, které fungují na základě přirozené zkušenosti vyplývající z prostorové nebo chromatické orientace. Tak například ikona slunce je reprezentována kruhem a nikdy ne čtvercem.¹⁸ Index odkazuje na přímé vlastnosti objektu. Přesto i ony potřebují pro plné pochopení jistý proces učení a konvenčního spojení. V pojetí referenčního trojúhelníku

---

¹⁵ Noam Chomsky zavedl analogické termíny „kompetence“ a „performance“.

¹⁶ Peirce, Ch. In Budil, I.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Triton, Praha 1995. str. 133

¹⁷ Budil vysvětluje rozdíl na příkladu ruských starobřadců. Jejich chápání rituálu je zcela závazné, aby nedošlo k porušení komunikace s bohem. Jejich ikonický rituální systém můžeme srovnat se symbolickým náboženstvím západu, které se vlastně veškerým ikonám vyhýbá a vztah k Bohu je dán ne konkrétní podobou rituálu, ale vírou. Budil, I.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Triton, Praha 1995. str. 159-160

¹⁸ Eco, U.: Mysl a smysl. Knihovna ceny nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 97, Praha 2000. str. 43

podle Ogden – Richardsovy teorie je „předmět skutečný uváděn do vztahu jednak ke znaku, jednak k předmětu myšlenému.“¹⁹

Poststrukturalistická sémiotika odmítá existenci jakékoli neměnné formy a předpokládá, že se význam znaku neustále vyvíjí. To, co nazýváme významem textu, je pouze zastavení v nepřetržitém toku interpretací následované dalšími interpretacemi. Hlavní metodou poststrukturalismu je dekonstrukce textu spojovaná s dílem Jacquese Derridy. Jejím cílem je poukázat na významy, které byly z textu vyloučeny nebo marginalizovány. Michel Foucault potom odvrátil pozornost od významu znaku k diskurzu, který přitom nechápe jako čistě lingvistický koncept označující pasáž souvislého verbálního či písemného projevu, ale naplňuje ho významem, který odkazuje k sociálně a historicky situovanému užití jazyka.²⁰

Sémiotika jako věda, „*kteřá studuje všemožné rozmanitosti znaků a pravidla, jimiž se řídí jejich vytváření, je velmi stará.*“²¹ Dlouho se vyvíjela na okraji filozofického bádání a lingvisté po Saussurovi pokračovali spíše strukturálními metodami ve studiu jazyka. „*Sémiotická revoluce*“²² přichází jako výsledek tlaku i rozvoje hromadných sdělovacích prostředků, kdy se komunikace ukázala být ústředním problémem pro naši civilizaci. „*Sémiotika se stala svým způsobem morální kritickou povinností, když se vyjasnilo, že se hromadné sdělovací prostředky stávají posvátnými texty, které vytvářejí ideologii a proměňují vnímání reálného světa.*“²³ Podle Umberta Eca však tento proces urychlilo celoživotní dílo Romana Jakobsona²⁴: „*Jakobson tím, že usiloval o pochopení fenoménu jazyka ve všech jeho podobách, ukazoval, že není možné jazyk vyčlenit z ostatního lidského chování, protože celek*

---

¹⁹ Doubravová, J.: Sémiotika v teorii a praxi. Portál, Praha 2002. str. 50-51

²⁰ Hall, S.: The work of representation. In: Hall, S.(ed): Representations. Cultural representations and the signifying practises. Thousand Oaks, London 1997.

²¹ Eco, U.: Mysl a smysl. Knihovna ceny nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 97, Praha 2000. str. 9. Popisuje vznik oboru v antice i díla mladších filosofů.

²² Op. Cit. str. 12

²³ Op. Cit. str. 36

²⁴ Roku 1929 napsal s Petrem Bogatyrevem článek, v němž shrnuli základní principy sémiotiky: lingvistická nebo jiná komunikační inovace musí být přijata společenským konsensem, každý sémiotický systém podléhá obecným sémiotickým zákonům a jeho studium se zabývá synchronními zákony a jejich diachronickým utvářením. Op. Cit. str. 14

*tohoto chování je vždy signifikativní.*²⁵ Jakobson, který se zabýval jazykem, nepokládal fonologický systém za něco určeného k signifikaci. Lidé nevymysleli fonémy, aby je pronášeli bez jakékoli intence signifikace. Ve svých posledních esejích zdůrazňuje, že přes výsostné postavení jazyka nelze mechanismy jiných znaků redukovat na mechanismy znaků jazyka.²⁶ Předmětem sémiotiky je komunikace jakýchkoli zpráv, zatímco oblast lingvistiky je omezena na komunikaci zpráv verbálních. V tomto pojetí tedy není folklór produktem jazyka, ale nezávislého systému folklóru.

Znak potřebuje ke své existenci relaci odkazování a označování jako takové prostupuje všemi oblastmi kultury včetně jazyka. Je proto velmi podstatné sledovat interdisciplinární přístup, přičemž je možné popsat všechny sémiotické systémy z jednotčího hlediska a vyčlenit obecně platné zákony. Nás však nebude zajímat pouze struktura znakových prostředků, ale také významy přenášených obsahů a jejich organizace a především potom kontext označování, tedy v podstatě vztah znaku a jeho uživatele.²⁷

Nakonec bychom měli vzhledem k našemu tématu vánočního rituálu zmínit teorii ostenze. Podle Iva Osolsobě platí zákon nezbytnosti ostenze, tedy ukazování, a to ve všech komunikativních situacích. Umberto Eco mluví navíc o nejelementárnějším způsobu aktivního označování a jakési jazykové hře. Ukazujeme se, stejně jako prezentujeme své ideje, pomocí gest a symbolů. *„Ty k lidskému životu bytostně patří, jsou dokonce v jistém smyslu věcí života a smrti ... zjevný smysl a smysl skrytý jsou svázány vzájemně a vázány na uživatele, který je zná a rozumí.“*²⁸

Lingvistická inspirace zapříčinila vznik nových směrů v antropologii. Ta se už dále nezaměřuje jen na popis kulturních projevů, ale na studium znakového systému kultury. Strukturalista Claude Lévi-Strauss tvrdí, že *„veškerý jedinečný život společnosti je závislý na skrytých universálních*

---

²⁵ Op. Cit. str. 14

²⁶ Op. Cit. str. 27

²⁷ Op. Cit. str. 17-32

²⁸ Doubravová, J.: Sémiotika v teorii a praxi. Portál, Praha 2002. str. 65

*strukturách, které usměrňují, koordinují a regulují lidskou činnost.*²⁹ Úkolem antropologie je proto „*uchopit nevědomou strukturu, která se skrývá za všemi institucemi a pod každou soustavou znaků.*“³⁰

Člověk je podle Ernsta Cassirera symbolickým živočichem a prvořadou kategorií reality se stává nikoli substance, ale vztah. Podle Charlese W. Morrisa poskytuje „*sémiotika základ pro porozumění hlavním formám lidské činnosti a jejich vzájemným vztahům, protože všechny tyto činnosti a vztahy se odrážejí ve znacích, které tyto činnosti zprostředkovávají.*“³¹ Tvrdí dokonce, že „*sémiotika zaujímá mezi vědami jedinečné místo ... není pouze vědou mezi vědami, ale organon neboli nástroj všech věd.*“³²

Sémiotická antropologie chápe kulturu jako systém znaků a snaží se odhalit pravidla, jejichž prostřednictvím kultura organizuje svůj život. Znaky jsou pak stavebními kameny reprezentace světa v lidském vědomí a kultura jejich kolektivním rozšířením a sdílením.³³ Sémiotický postoj se plně uplatnil v symbolické a kognitivní antropologii. První obor zkoumá kulturní symboliku a její sociální sdílení, druhý se orientuje na způsob, jakým příslušník kultury interpretuje realitu. Tento obrat od zobecňování ke fragmentaci a zkoumání skutečného života kultury je znakem postmodernismu. Podle zakladatele symbolické antropologie Clifforda Geertze je kultura systémem sdílených symbolů a významů, které vytvářejí modely reality včetně interpretace světa a modely pro realitu, jež organizují sociální život člověka. Takovýto výzkum předpokládá použití emické analýzy, skrze níž je popis kultury podán z hlediska významů, které podle naší představy situacím připisují členové skupiny. V případě našeho výzkumu bylo podstatné zjistit, nejen jaké zvyky respondenti udržují, ale především, co si myslí, že dělají a jaký to má pro ně význam. Je totiž nutné „*studovat nikoli referenční vztah mezi znaky a věcmi, nýbrž spíše sémantický vztah mezi znakem a*

---

²⁹ Soukup, V.: Dějiny kulturní a sociální antropologie. Karolinum, Praha 1996. str. 146-7

³⁰ Lévi-Strauss, C.: Strukturální antropologie. Argo, Praha 2006. str. 30

³¹ Morris, Ch.W. In Budil, I.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Triton, Praha 1995. str. 136. Morris rozlišuje čtyři členy semiózy – znak, objekt, účinek na příjemce a příjemce sám.

³² In: Doubravová, J.: Sémiotika v teorii a praxi. Portál, Praha 2002. str. 53

³³ Budil, I.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Triton, Praha 1995. str. 132

významem či mezi znaky a jejich interpretanty.“³⁴ Symbol je nositelem významu, který je jasný, máme-li k dispozici kód, jenž nám na základě označujícího pomáhá pochopit označované. Symbolická antropologie potom vychází z předpokladu, že kultury jiných společností lze porozumět na základě symbolů. Úkolem antropologa je porozumět a interpretovat významy. Nebezpečí spočívá v tom, že hlubší význam může uniknout, spolehne-li se výzkumník jen na přijaté výpovědi. Musí proto neustále diskutovat s informanty a prověřovat výsledky v širším kulturním rámci. Porozumění potom nespočívá ve stejné zkušenosti či psychickém ztotožnění, ale ve schopnosti vysvětlit a zpřístupnit poznávané.

1.3 Problém konstrukce sociální reality a sémiotická analýza

Každý výzkum reality pomocí jazyka (zde mluveného slova) musí zvážit problém konstrukce sociální reality, tedy vztahu mezi touto realitou a jazykem. Podle sémiotiky je realita vždy reprezentovaná, tedy zprostředkovaná znakovým systémem. Stuart Hall rozlišil tři přístupy k reprezentativní funkci jazyka.³⁵ V reflektivním pojetí spočívá význam věcí v samotných objektech a jazyk funguje jen jako jakési zrcadlo, které odráží skutečný význam věcí. Představa o objektivním zastoupení, u něhož lze postihnout pravdivost či zkreslení, je zastávána realisty. Podle intencionálního pojetí člověk naopak propůjčuje význam věcem až na základě jazyka. Jinak řečeno, slova znamenají to, co jejich autor požaduje. Problémem této teorie je skutečnost, že člověk nemůže být autonomním nebo individuálním tvůrcem významu, jelikož by si těžko rozuměl s ostatními lidmi. „Jazyk musí být sdílen, aby plnil svou komunikační funkci.“³⁶

Význam v jazyce podle konstruktivistů nestanovují ani objekty samy ani individuální uživatelé jazyka, ale je konstruován za použití systému reprezentace. Na jedné straně stojí materiální svět, v němž existují věci a

---

³⁴ Eco, U.: Mysl a smysl. Knihovna ceny nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 97, Praha 2000. str. 44

³⁵ Hall, S.: The work of representation. In: Hall, S.(ed): Representations. Cultural representations and the signifying practises. Thousand Oaks, London 1997. Str.13-74

³⁶ Op. Cit. str. 25

lidé, a na druhé straně máme svět symbolických procesů a praktik, jejichž prostřednictvím funguje reprezentace. Význam tedy nenese materiální svět, ale jazykový systém nebo jakýkoli jiný systém, který využíváme k reprezentaci našich myšlenek. Reprezentace tak vždy zahrnuje konstrukci reality.³⁷ Zde se objevuje myšlenka, že jazyk naše myšlení ve skutečnosti strukturuje a není pouhým nástrojem k přenosu myšlenek, což představuje zásadní odklon od pojetí jazyka jako neutrálního komunikačního mechanismu. Jazyk tak není pouhým prostředkem k reflexi reality, ale i jejím zdrojem. Každá reprezentace je nadto produktem své určité doby a sociálního uspořádání. Z tohoto historicko-ideologického důvodu je velmi selektivní, což znamená, že některé významy upřednostňuje a jiné potlačuje, a vyžaduje tak vždy interpretaci.

Berger–Luckmannova teorie ze 60. let definuje vztah jedince a společnosti dialekticky. Společnost je lidský výtvar, zatímco člověk je pak produktem sociálním. Společnost je tedy nejen objektivní, ale i subjektivní realitou. Způsob, jak jednotlivý člověk prožívá a vnímá svět, ovlivňuje chování a vztahy k okolí i vnímání sebe sama. Realita neexistuje jen zvnějšku, nezávisle na lidech, také oni ji konstruují nebo rekonstruují připisovaným významem. *„Mediální a sociální skutečnosti jsou vlastně sociálně určené konstrukce reality, které jsou podmíněny kulturně a historicky a které jsou neustále vytvářeny, potvrzovány a opravovány společenskou praxí.“*³⁸

Na rozdíl od obsahové analýzy, která splňuje tradiční vědecké požadavky na objektivitu svým přesvědčením o jednoznačnosti zjevného textu a možnosti jeho přečtení i kvantitativního vyjádření, sémiotická analýza se snaží postihnout latentní významy a pochopit konkrétní diskurz, v němž je text zakódován. Naše poznání totiž není objektivní, je vždy závislé na kulturním kontextu, v němž si musíme osvojit znakový systém. Realitu totiž zažíváme jen zprostředkovaně skrze znaky. *„Vedle studia samotných znaků a jejich významů (sémantika) se zabývá způsobem organizace znaků v systémy (sémantická syntax) a vztahy*

---

³⁷ Berger, P. L., Luckmann, T.: Sociální konstrukce reality. Centrum pro studium demokracie a kultury, Praha 1999.

³⁸ Jiráček, J., Kopřivná, B.: Média a společnost. Portál, Praha 2003. str. 140

mezi znaky a uživateli (pragmatika).“³⁹ Vzhledem ke svému kvalitativnímu pojetí není sémiotická analýza svázána tak pevnou metodologií, přitom však vyžaduje velmi dobrou znalost kulturního prostředí.

1.5 Metodologie kvalitativního výzkumu

Sémiotický přístup je kvalitativní, vyžaduje tedy nenumerické šetření, které znemožňuje jakoukoli generalizaci. Kvalitativní výzkum⁴⁰, založený v případě této práce na sérii polostrukturovaných rozhovorů, nemá přinést reprezentativní výsledek. Na příkladu několika mladých lidí, kteří ač nevěřící, jsou zakotveni v rodinách s větší či menší úctou k tradici, uvidíme, jaké transformace prodělaly koncepty vánočních idejí a s nimi, nebo na rozdíl od nich, signifikace těchto konceptů. Toto hlubší porozumění sociálním fenoménům je spolu s výzkumem v přirozeném prostředí hlavní předností kvalitativního zkoumání. „Lokálně uzamčená“ data jsou obohacena o kauzalitu stejně tak jako o již zmiňovanou významovost. Paradigma emocionalismu předpokládá otevřený rozhovor, v němž je velmi důležitá interakce s tazatelem i vliv konkrétní situace. Takový výzkum je ze své definice samozřejmě subjektivní a spekulativní, což je limita, kterou nesmíme opomenout.

Účelový výběr jsme vytvořili na základě následujících kritérií: K rozhovoru jsme přizvali mladé pražské dívky a chlapce ve věku 25-30 let, kteří zatím mají trvalé bydliště u rodičů a nejsou praktikující křesťané. Jednalo se většinou o studenty. Dále pro nás bylo podstatné, zda dotyčný respondent vůbec vánoční čas nějakým způsobem prožívá. Rozhovory jsme pořídili téměř výlučně v domácím prostředí v období adventu nebo mezi svátky, a to zvukovou nahrávkou ve formátu mp3. Pozice výzkumníka ve vztahu ke zkoumaným jedincům či skupinám je velmi důležitým faktorem kvalitativního přístupu. Přestože jsme na rozdíl od našich respondentů vyrostli v rodině se silnými křesťanskými tradicemi, patříme však do stejné věkové i sociální skupiny jako oni. Jsme si vědomi

---

³⁹ Op.Cit. str. 137

⁴⁰ Silverman, David: What is Qualitative Research?; Interpreting Qualitative Data...; London 2001, str. 25-34

nevýhod takového kroku – chybí nám totiž velmi důležitý odstup, aspekt „divení se“. Nebylo však naším cílem popisovat jakoukoli marginální skupinu, ale společnost, v níž všichni – udivení – žijeme, a které přitom často tak málo rozumíme. Má-li výzkum postihnout transformaci vánočních symbolů nejlépe, je právě tato věková a sociální skupina nejpříhodnější. Vánoce jsou časem důležitým pro děti. Co se z nich stane, pokud dotyčný vyroste a začne kriticky reflektovat svět kolem sebe? Dříve než bude připravovat Vánoce svým vlastním dětem, je tu období, kdy Vánoce prožívat nemusí; co však může, je o nich přemýšlet, přijmout či zatratit. V tomto věku dochází k největšímu odklonu od Vánoc, a právě zde tedy získáme nejzajímavější materiál. Každému rozhovoru předchází krátká pasportizace, která má sloužit k zařazení respondentů podle pohlaví, věku, vzdělání a rodinné situace. Skutečnost, zda respondent žil a žije v úplné rodině, nebo je jeho rodina nějakým způsobem v nepořádku, mohlo a může postojem k Vánocům značně ovlivnit.

Analýza rozhovorů předpokládá jistou redukci poskytnutých informací jejich přiřazením k různým zastřešujícím kategoriím. Pro vytvoření kódů jsme užili induktivní metodu⁴¹. Revizí jednotlivých řádků textu a určením relevantních informací jsme stanovili deskriptivní kódy, které často citují respondentovu výpověď a stávají se tzv. *in vivo kódy*. Abstrahováním a postupnou interpretací docházíme k interpretativním kódům. Během analýzy je sice v zásadě možné kódy doplňovat, ale tomuto poněkud obtížně řešitelnému kroku jsme se vyhnuli přípravným čtením všech rozhovorů. Pomocí přiřazení ke společným kódům je možné jednotlivé výpovědi srovnávat a orientovat se v toku neřízeného rozhovoru.

Dalším úkolem kvalitativního výzkumníka je zhodnocení etiky výzkumu. Protože antropologicky relevantní výstup je to jediné, čím se nakonec antropolog odliší od pouhého návštěvníka v prostoru výzkumného problému, je třeba věnovat velkou pozornost způsobu nakládání se získanými informacemi. Je tedy dobré zamyslet se nad tím, jaký mohou mít uveřejněná data dopad na soukromí respondentů. V našem

---

⁴¹ Glaser, B., Strauss, A.: The discovery of Grounded theory. Strategies for qualitative research. London 1968.

případě není problém nijak zásadní. Prožívání Vánoc se nijak nedotýká osobních ani společenských vztahů a odpovědi tak nemohou informátora přímo diskreditovat. Přesto jsme samozřejmě všem účastníkům vysvětlili smysl i účel naší práce a přepsaný rozhovor jim před dalším použitím ukázali ke schválení. V textu používáme z výše zmíněných důvodů místo jmen pouze náhodně zvolená písmena a spisovné, ucelené varianty projevu.

1.6 Dosavadní výzkum v dané oblasti

Literatury o vánočních zvycích není málo. Vánoce se staly jako jeden z hlavních svátků roku vděčným předmětem etnografů kolem časopisu Český lid. Kvalitních shrnutí českých tradičních Vánoc se nám dostalo i od pozdějších autorů. Náš výzkum však není etnografický ani diachronní, i když samozřejmě nemůžeme vynechat krátký vhled do kulturně-historického pojetí vánoční problematiky. Cílem našeho zkoumání je synchronní vhled do dnešních Vánoc, které se od těch tradičních a křesťanských v mnohém vzdálily. Zatímco slavení jiných svátků na mnoha místech zcela zmizelo, Vánoce se spíše transformovaly. Právě tato transformace tradičních představ a symbolů je hlavním výzkumným problémem práce. K tomu jsme využili studium odborné literatury a odborné časopisecké produkce.⁴² Při hledání dosavadních výzkumných prací o současném postoji k Vánocům jsme našli tři velmi zdařilé bakalářské eseje.

Erika Lichtenbergová ve své práci „Jak nás tmelí jmelí aneb role Vánoc v našem životě“ zkoumala prostřednictvím dotazníků vánoční problematiku u dětí ve věku 10 až 14 let ze dvou plzeňských a dvou pražských základních škol. Po interpretaci výsledků dospěla k názoru, že *„nejcennější vlastností Vánoc, kromě celkově velmi zvláštní atmosféry, kterou je tento čas opředen, je především jejich schopnost stmelovat rodinu a posilovat sociální vazby.“*⁴³ Zmíněný dotazník mi pomohl při sestavování okruhu dotazů a k dokreslení tématu bychom rádi uvedli i některé dílčí výsledky autorčina kvantitativního výzkumu. Na Vánocích

---

⁴² Zmiňovaný Český Lid.

⁴³ Lichtenbergová, E.: Jak nás tmelí jmelí aneb role Vánoc v našem životě. Rukopis, FSV UK 2000. str. 3

mají děti nejraději skutečnost, že je rodina pohromadě. Dále je těší dárky, prázdniny a v neposlední řadě vánoční atmosféra ve městě. Silná citová vazba na rodinu se promítla i v názorech, že kupované vánoční cukroví či umělý stromeček nejsou při tvorbě vánoční atmosféry dostatečně hodnotné. Vyplývá z toho, jak si cení společně stráveného času nad pečením (třeba s pomocí babičky a tety) nebo zdobením stromku. Obdarování je pro děti také důležité, a to oboustranně. Pokud se týče charakteru dáreků, samozřejmě upřednostnily hračky a věci nepraktické, zásadně však odmítly peníze. S tím jistě souvisí i skutečnost, že nejvyšší hodnotou je u dárku překvapení. Shon ve městě i doma si děti uvědomují, ale jaksi jim k Vánocům patří a spatřují v něm i jedno z jejich kouzel. Na druhou stranu souhlasily s výrokem, že Vánoce jsou svátky klidu a pohody, kdy k sobě mají lidé blíž. Abychom pochopili tento rozpor, který se objevil i ve výsledcích našeho výzkumu, musíme si uvědomit, že Štědrý den tvoří předěl mezi předvánočním shonem a užíváním si výsledků tohoto shonu ve svátečním klidu a pohodě. Nejzajímavějším problémem bylo podle našeho názoru srovnání oblíbenosti Vánoc s jinými svátky roku, především s narozeninami, protože mají s Vánocemi „společné z pohledu dítěte za první to, že jde o rodinnou oslavu, za druhé to, že jsou při nich děti obdarovány. Hlavním rozdílem je, že při narozeninách je předmětem oslavy dítě samo, ne jakási těžko uchopitelná společenská hodnota, a je pasivní (neobdarovává, pouze je obdarováno).“⁴⁴ Přesto je sociální a řekněme celoplošný rozměr Vánoc zřejmě závažnější. Vánoce byly u dětí jednoznačně hodnoceny jako oblíbenější. Nakonec se zastavíme u dodržování tradičních vánočních zvyků. Autorčin výzkum ty většinové seřadil následovně: štědrovečerní slavnostní večeře, zpívání nebo poslouchání koled, věšení jmelí, adventní věnec a stavění betléma.

Další kvantitativní výzkum Renáty Cihlové „Oslava Vánoc v dnešních rodinách s dětmi“ byl proveden ve dvou pražských mateřských školkách na základě strukturovaného rozhovoru s rodiči. Autorka dochází k následujícímu závěru: „Rodiče se shodli na tom, že děti, tradice a neopakovatelné kouzlo jsou hlavní tři důvody, proč se u nich

---

⁴⁴ Op. Cit. str. 17

*oslavují Vánoce. Nejdůležitější je pro rodiče radost dětí a velký důraz je také kladen na skutečnost, že tyto svátky znamenají pro mnohé sváteční rodinnou událost.*⁴⁵ Z odpovědí lze vytušit, že pro respondenty nebylo vůbec jednoduché popsat vánoční atmosféru a její odlišnost od běžného života. Často uváděli teplo rodiny, útulný vyzdobený domov, zimní čas, dárky a televizní pohádky. V této souvislosti si rodiče nejčastěji vybavovali rozsvícený stromek, rozbalování dárků, zastavení se, klid zimního večera, až na dalších místech potom betlém a Ježíše.⁴⁶

Posledním, za to však nejpropracovanějším esejem je „Reflexe pražské vánoční atmosféry“ Markéty Křepelkové. Jedná se o terénní výzkum prostřednictvím pozorování a standardizovaných rozhovorů. Vzhledem k tomu, že autorka pojala práci jako komparaci vzpomínek na vánoční atmosféru v Praze ve třicátých letech 20. století s postojem současným, zaměřila se na dva soubory informátorů. Prvním z nich byli pamětníci, druhým návštěvníci vánočních trhů na Staroměstském a Václavském náměstí v Praze. Pečlivě se snažila, aby mezi padesáti respondenty obou skupin byli zastoupeni muži přibližně stejně jako ženy a Pražané i mimopražští. První a úmyslně velmi obecnou otázku na představu respondentů o pražské vánoční atmosféře dále konkretizovala. Výzkumu předcházelo studium odborné literatury a textová analýza dobového i současného tisku. Jako východisko pro naši práci posloužil soubor otázek a zvláště výpovědi současných návštěvníků pražského předvánočního centra. Rádi bychom tedy shrnuli výsledky autorčina výzkumu.⁴⁷ Souhrnně si respondenti pod pražskou vánoční atmosférou nejčastěji představili pražské vánoční trhy a vánoční výzdobu s osvětlením, výzdobu výloh obchodů a rozzářené stromy na veřejných prostranstvích. Přitom je zajímavé, že zdaleka ne všichni dotázaní na trzích pořizují dárky. Chápou trhy potom spíše jako výzdobu města nebo příležitost vnímat atmosféru, při čemž si koupí nějakou maličkost, pochutinu nebo svařené víno. Samotnou výzdobu Prahy zhodnotila většina respondentů kladně, výhrady se objevily ohledně nedostatku

---

⁴⁵ Cihlová, R.: Oslava Vánoc v dnešních rodinách s dětmi. Rukopis, UK 1998. str. 68

⁴⁶ Další vánoční atributy jako jsou vánoční výzdoba, stromek, strava, nadílka, návštěvy, kulturní akce a zvyky viz Op. Cit. str. 36-67

⁴⁷ Křepelková, M.: Reflexe pražské vánoční atmosféry. Vánoční atmosféra v Praze ve 30. letech 20. století a v současnosti. FHS UK 2003. str. 39-56

tradičních prvků, předčasné výzdoby obchodních domů či zaplnění města postavami Santa Clause. Praha skýtá spousty kulturních aktivit, mezi nimiž se nejčastěji objevily návštěvy betlémů v kostelech a vánoční koncerty vážné i popové hudby. O to zvláštnější je skutečnost, že nikdo z respondentů na tyto často otevřené koncerty vůbec nevzpomnělo jako na atribut pražské vánoční atmosféry. Názor na místo charity v předvánoční době nebyl zrovna jednoznačný. Celá polovina odpovědí na otázku, zda respondenti přispívají, byla záporná. Nakonec se dostáváme z pražského centra zpět k našemu tématu a rádi bychom pro srovnání s naším vlastním výzkumem reprodukovali výsledky autorčina dotazu, jaký je nejdůležitější symbol Vánoc. Mezi prvními pěti se umístily vánoční stromeček, rodinná pohoda, kapr, betlém a dárky.⁴⁸

Cílem našeho eseje je v určitém směru překonat dosavadní práce zabývající se vánoční problematikou. Na jedné straně máme sesbíraný etnografický materiál z redakce Českého Lidu, výbornou kulturně-historickou práci Frolcovu a množství další odborné i vědecko-populární literatury. Nabízejí však především, a často i jedině, popis jednotlivých atributů vánočních oslav, popřípadě regionální odlišnosti jejich podoby, a to vždy v diachronní perspektivě. Zmiňované bakalářské eseje potom vesměs úspěšně zmapovaly současný stav vnímání Vánoc u různých věkových kategorií, ale omezily se na kvantitativní zhodnocení bez jakékoli interpretace. Sémiotický přístup nám dovoluje jít dále. Kvalitativní výzkum vedený otázkami po smyslu, významu a chápání jednotlivých zvyků a součástí svátku nám umožňuje postihnout hlubší souvislosti transformace vánočních svátků.

---

⁴⁸ Op. Cit. str. 47

KAPITOLA DRUHÁ

Vánoce v diachronní perspektivě

2.1 Transformace slavnosti jako takové a konkrétně svátku slunovratu od archaických dob po dobu moderní

Potřeba času svátečního je stará jako samo lidstvo. Eliade k tomu říká: „*ke zrušení profánního času, k přenesení člověka do doby mytické dochází jen v důležitých okamžicích, tehdy, kdy je člověk skutečně sám sebou: ve chvílích závažných rituálů ... zbytek života tráví v profánním a bezvýznamném čase: v dění.*“⁴⁹ Podle Frolce je svátek „*trvalou a obecnou součástí života, uvolňuje ty stránky lidství, které jsou ve všední dny potlačené. Svátky kromě toho spojují současnost s minulostí.*“⁵⁰ České slovo „Vánoce“⁵¹ dobře vypovídá o původním významu svátku. „*Doba zimního slunovratu byla od nepaměti časem svátečním. Měnil se jen obsah a smysl toho, co se v tu dobu slavilo. V archaických poměrech před příchodem křesťanství patřilo toto období k těm vzácným okamžikům roku, kdy neměnný proud času byl náhle přerušeno něčím mimořádným.*“⁵² Příroda jako by umírá a lidé dříve pokládali za svoji kolektivní povinnost obnovovat ji i společenský řád jako celek. K tomu měly sloužit slavnosti divokého plýtvání a nastolování chaosu, z něhož se pak měl zrodit nový rok.

Jelikož je v archaickém pojetí Nový rok opakováním kosmogonického aktu, pokládá se i dvanáct dnů mezi Vánocemi a Třemi králi za prefiguraci dvanácti měsíců roku. Právě v těchto dvanácti dnech přicházejí mrtví navštívit své rodiny a dochází k iniciačním obřadům, při nichž je zhasínán a znovu zapalován oheň. Tyto myticko-rituální motivy potvrzují výlučný charakter období, které předchází a následuje první novoroční den. Vzhledem k invazi mrtvých (jež vyvrací zákon času) stejně jako sexuální výstřelkům, které jsou obvykle pro tuto dobu charakteristické, mohou být poslední dny uplynulého roku ztotožňovány s chaosem před stvořením. Jde tu vlastně o zvrát všech forem do

---

⁴⁹ Eliade, M.: Mýtus o věčném návratu. Oikúmené, Praha 1993. str. 30

⁵⁰ Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad 1988. str. 18

⁵¹ Wihnahten; staroněmecky svaté noci.

⁵² Keller, J.: Zadlužené Vánoce. Nový Prostor 272/2006. str. 6

nerozlišenosti i návrat k prvotní jednotě. Tutéž tendenci – připravit konec existujících forem a uvolnit místo formám novým, které vznikají z nového stvoření, prozrazuje i rituální uhasínání ohňů. Časová shoda iniciací s obdobím kolem Nového roku vyplývá stejně tak z přítomnosti mrtvých jako ze samotné struktury těchto obřadů, které vždy předpokládají „smrt“ a „vzkříšení“, „nové zrození“, „nového člověka“.⁵³

V keltském pojetí vítězilo slunce v době slunovratu nad zimou. Zapalovaly se ohně, v nichž po dvanáct dní hořelo poleno. Jeho popel sloužil k různým zemědělským magickým praktikám.⁵⁴ Pro naši práci je zajímavá skutečnost, že už Keltové zdobili domy jmelím, které pravděpodobně vyjadřovalo symbol života. Křesťanská tradice přejala tento zvyk a dala mu nový význam. Jmelí bylo totiž prý původně stromem, z něhož byla vytvořena Kristova kolébka, a také jeho kříž. Proto se zastydělo a zakrslo⁵⁵. Starou keltskou tradicí je i zdobení domácností zelenými větvemi, symbolem věčného návratu slunce. Štědrovečerní noc bývala nejmocnější v roce a po ní přicházelo dvanáct dní⁵⁶, v nichž slunce pronikalo do úžlabin země a lidských srdcí. Rovněž symbolika zlatého prasete pochází zřetelně z keltského období a znamená příslib přečkání zbytku zimy.

Římané slavili své saturnálie právě před slunovratem, jejich vrcholem bylo narození neporaženého slunce. Křesťané se však snažili bujaré pohanské oslavy převrstvit, a tak začali roku 336 po Kr. slavit Ježíšovo narození jako den příchodu slunce na zem. Po Theodosiově zákazu mimokřesťanských kultů se objevují křesťanské Vánoce⁵⁷. Právě Kristovo narození evangelia nezmiňují, avšak pozdější spojení Ježíše se světlem mohlo být vyvozeno například z evangelia Janova: „*V něm byl život a život byl světlo lidí. To světlo ve tmě svítí a tma je nepohltila. ... Bylo tu pravé světlo, které osvětluje každého člověka; to přicházelo do světa.*“⁵⁸ Vidíme zde tedy krásný příklad přetrvávání tradice. V tomto

---

⁵³ Eliade, M.: Mýtus o věčném návratu. Oikúmené, Praha 1993. str. 48-49

⁵⁴ Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad 1988. str. 182-7

⁵⁵ Op. Cit. str. 240

⁵⁶ Op. Cit. str. 187. Dvanáct panen hlídalo oheň. Myšlenka analogie s pohádkou o 12 měsíčkách.

⁵⁷ Štampach, I. O.: Vánoce napříč kulturami. Nový Prostor 272/2006. str. 14

⁵⁸ Bible. Ekumenické vydání Praha 1991. Evangelium podle Jana 1.8-1.9.

případě se transformovala podoba i smysl svátku; avšak jeho ukotvení v rámci chodu roku bylo zřejmě natolik důležité, že se nezměnilo – ať už bylo Ježíšovo narození stanoveno na slunovrat z důvodu dosud úplně nevytizelé potřeby cykličnosti nebo jen prosté snahy převrstvit nepřátelské oslavy pohanských bohů. Podle Jana Kellera „dalo křesťanství času zimního slunovratu zcela nový smysl. Právě v době, kdy celá okolní příroda vypadala, jako by byla na konci svých sil, přicházela pro lidi nová naděje. V podobě zrodu Ježíše se rodí naděje v to, že kruh zrodu a zmaru ... nekončí a nesmyslný koloběh života a smrti, bude jednou definitivně přerušen ve prospěch života ... čas, který dosud plynul v rytmu věčných návratů, se náhle narovná a namísto nesmyslného opakování nastupuje možnost, že se věci vyvíjejí odněkud někam.“⁵⁹ Přeměna cyklického vnímání času na přístup lineární znamenala možnost zklidnit svátek a obrátit ho od veselé, až nadměrné spotřeby spojené s magií k tichému duchovnímu prožívání a zamyšlení nad možností věčného vykoupení.

V lidovém pojetí se tedy jednalo o syntézu předkřesťanského kultu zemřelých předků, uctívání slunce a praktikování magie k zajištění zdatu v dalším vegetačním roce. Pohanský základ se čím dál více překrýval křesťanským vlivem. Významnou úlohu měl vzájemný vztah mezi lidovou a oficiální kulturou. Je až překvapivé, kolik kulturních elementů různého původu a rázu přežilo do dneška. Všechny ty keltské, germánské, římské, řecké, slovanské a jiné zvyky jsou stále součástí našich Vánoc. Přitom pravoslaví i katolicismus tolerovaly předkřesťanské názory a zvyky více než protestantismus, který vytvořil z Vánoc soukromou rodinnou slavnost zaměřenou na děti. Že lidové Vánoce nezmizely nikdy zcela, je zřejmé⁶⁰. Dualismus lidových a oficiálně křesťanských představ trvá v jistých ohledech v podstatě dodnes. Jednotlivé zvyky se včlenily z pohanských dob do kontextu křesťanského a byly buďto reinterpretovány nebo zkrátka existovaly jako nesourodá, ale tolerovaná – a často velmi oblíbená – součást oslav. V této souvislosti bychom rádi zmínili práci Petra Bogatyreva, který se zajímal o zbytky magických prvků na příkladu Zakarpatí první poloviny dvacátého

---

⁵⁹ Keller, J.: Zadlužené Vánoce. Nový Prostor 272/2006. str. 7

⁶⁰ Gurevič, A.: Nebe peklo svět: Cesty k lidové kultuře středověku. Jinočany HH 1996.

století. Říká: „Není možné chápat lidové víry jako přežitky, dodnes jsou tyto rituály živé u většiny venkovanů a skutečnost, že stále podléhají modifikacím, svědčí o tom, že je jim rozuměno ... nové rituály a víry jsou vytvářeny málokdy – jen jejich vnější forma a užívané předměty se liší.“⁶¹

Nakonec se zeptáme, co zbylo z mýtu v moderní společnosti. Podle Junga vyplývá krize moderního světa z valné části z toho, že člověk křesťanské mýty a symboly už neprožívá celou svou bytostí, že se staly pouhými bezduchými slovy a gesty.⁶² Eliade k tomu dodává: „Na úrovni osobní zkušenosti se mýtus nikdy nevytratil: moderní člověk ho prožívá ve snech, fantaziích ... některé zdánlivě všední svátky moderní společnosti ještě zachovávají svou mytickou strukturu a poslání: veselice na Nový rok ... prozrazují nejasně tušenou nutnost absolutně nového počátku ..., jehož základem je periodické opakování stvoření ... v moderních společnostech některá mytická témata stále přežívají, ale jsou obtížně rozpoznatelná, protože byla podrobena dlouhému vývoji zesvětštění.“⁶³

2.2 Transformace některých vánočních symbolů v historické perspektivě

Vánoční stromek je sice zvykem novodobým, ale podle Ivana Odilo Štampacha „v něm ožívá stará symbolika kosmického stromu, jakési osy světa s kořeny zasahujícími do dolních světů a vyrůstajícími kamsi vzhůru k nebeským říším.“⁶⁴ V této souvislosti zmiňuje Eddu, podle níž Odin v sebeoběti visel na stromě Yggdrasil a hleděl do podsvětí. Analogie s Ježíšovým životem i smrtí a křesťanskou symbolikou stromu je zajímavá. Dále říká, že „ozdobený vánoční strom může být staronovým symbolem spojení nebes a země.“⁶⁵ Křesťané každopádně zelené větvičky přejali do obrazu Vánoc a jsou jim ztělesněním věčného života. Vánoční stromek tedy má své ideové i reálné předchůdce. Poprvé se však v této podobě začal hromadně objevovat až v městském prostředí

---

⁶¹ Bogatyrev, P.: Vampires in the Carpathians. Columbia University Press, New York 1998. str. 15

⁶² In Eliade, M.: Mýtus o věčném návratu. Oikúmené, Praha 1993. str. 18

⁶³ Op. Cit. str. 16-17

⁶⁴ Štampach, I. O.: Vánoce napříč kulturami. Nový Prostor 272/2006. str. 14-16

⁶⁵ Op. Cit. str. 14

německých protestantských řemeslníků. Pražské noviny hovoří roku 1843 o hromadném kupování stromků.⁶⁶ Tento „germánský vynález“ začal vytlačovat české betlémy, jak si (pochopitelně) stěžuje Čeněk Zíbrt.⁶⁷ Vánoce novodobé, které se zrodily v městském prostředí, kladly důraz na intimitu a uzavřenost rodinného života. Pomalu mizela koleda, polazníci a magické praktiky. Přesto je to právě toto nové pojetí, které se vrátilo k tradici zelených větví, a to dokonce v podobě celých stromků. Ozdobený stromeček pak završuje betlémská hvězda, která vedla mudrce ke Kristově kolébce.

Nové jsou také dva symboly ztělesňující adventní, tedy přípravou dobu. Je jím v první řadě adventní věnec, který je však jen variantou adventního svícnu. Zapalování voskových svící, jež byly dlouho do středověku vzácností, má starší pohanské kořeny a souvisí s pohanským kultem ohně a světla, v této době temných nocí tolik důležitým. Křesťanství přijalo oheň jako symbol světla světa či světla Kristova a stal se tak duchovním symbolem nového náboženství. Svíčky jsou nezbytnou součástí celého vánočního období dodnes a kořeny této potřeby jsou velmi hluboké. V Německu vznikl dále adventní kalendář. Původně se jednalo o vystřihovací didaktickou pomůcku, jakýsi příběh Ježíšova narození.⁶⁸ To svojí výpravností vlastně doplňovalo starou tradici betlémů. Dnes je samozřejmě smysl čokoládových adventních kalendářů zcela světský, ale moment očekávání a odpočítávání dnů adventu zůstal zachován. Betlémy se u nás začaly stavět v jezuitské době, ovšem později byly nařízením Josefa II. v kostelech zakázány. Tehdy se stali objednavateli řezbářských prací bohatí světští páni, zatímco prostí lidé si začali betlémy zhotovovat sami. Odtud pramení tradice lidových jesliček u nás. Zasazené do prostorové scénérie vyprávějí obvykle celý vánoční příběh, v němž jsou postavičky postupně vyměňovány. Ježíšek je tak například položen do jesliček až na Štědrý den.

---

⁶⁶ Zíbrt, Č.: Křištofa Schmida Štědrý večer původcem vánočního stromku u nás. Český lid 24/ 1924. str. 107

⁶⁷ Op. Cit. str. 108

⁶⁸ Vydáno 1908 G. Langem v Mnichově. Za války byl adventní kalendář zakázán, později přibýly čokoládky. In Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad 1988. str. 22

Starým rituálem byly maškarní průvody, a to po celou dobu dlouhých nocí. Vlivem křesťanství přijaly určitá data a jména. Lucie a často i Barborky byly svým charakterem bytosti temné, mlčenlivé nebo hlomozící a strašidelné, podobně jako ometačky nebo perchty. Předkřesťanský původ těchto postav je zřejmý. Mikuláš má naopak kořeny čistě církevní. Svatý Mikuláš z Myry se stal v 11. století jedním z nejoblíbenějších světců. Tento biskup byl znám jako Štědrý dárce i ochránce dětí a lidová tradice mu přiřkla roli sestupovat 5.12. na zem, aby zkoušel, trestal, a také odměňoval. V našem prostředí si postava ponechala všechny rysy církevního hodnostáře, kterého doprovází anděl a ďábel.

Celá pochůzka, která vznikla z biskupských klášterních her, se v lidovém prostředí přesto neobešla bez masopustních rysů. Mohla se jí někdy účastnit i celá vesnice, každopádně však ještě v 19. století chodili až čtyři Mikuláši, čerti, andělé a další zvířecí (koňské, kozí) i lidské masky – žid, kominík, pohodný a podobně. „*Utváření lidové mikulášské tradice ovlivnily prvky vycházející z církevního kultu sv. Mikuláše a z legend (výchovné pojetí, nadílka), městské středověké průvody žáků s maskovanými postavami, v jejichž středu býval biskup (tzv. jízdy rytířů), i projevy z okruhu starých pověrečných představ (zvířecí a čertovské masky, magické hlučení).*“⁶⁹ Biskupské hry měly mimoto blízko k svátku bláznů. Byly u nás sice zakázány v období husitství, ale přetrvaly dál v koledě a maskovaných průvodech. Maskované průvody byly jednou z aktivit, se kterými se církev musela smířit.⁷⁰ Karnevalové snižování církevních obřadů a symbolů, převleky a masky, to vše bylo podle Bachtina⁷¹ zásadním rysem lidové kultury a neznamenal jakékoli popření víry. „*Proměny ve zvířata a kavalkády symbolicky vyjadřovaly extázi, dočasnou smrt, přechod do světa mrtvých prostřednictvím duše či v podobě zvířete.*“⁷²

---

⁶⁹ Večerková, E.: Od barborky ke Třem králům. Moravské zemské muzeum. Brno 2003. str. 7

⁷⁰ Zakázány byly už ve 4. století. In: Zíbrt, Č.: Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku. Praha 1894. str. 33

⁷¹ Bachtin, M.M.: Francois Rabelais a lidová kultura středověku a renesance. Odeon, Praha 1975. str. 69

⁷² Ginzburg, C.: Noční příběh: Sabat čarodějnic. Argo, Praha 2003. str. 257

Zastavili bychom se ještě krátce u koledy. Její původní místo bylo před začátkem nového zemědělského roku, tedy na jaře. Do vánočního období se koledování přesunulo až přijetím nového kalendáře.⁷³ V obřadních písních a říkadlech je zakódován smysl a význam koledy. Její podstatou bylo přání zdaru v hospodářství, které vyžadovalo víru v magickou moc slova v mezních chvílích roku. Zpívaly se však také novější koledy o narození Ježíše Krista a hrály se vánoční betlémářské hry. Jako výraz vděku dostávali koledníci výslužku, a to především na Štědrý večer, Svatého Štěpána, Nový rok a Tři krále. Ve městech se dodnes zachovala jen koleda řemeslnická, konkrétně popelářská.

2.3 Dar, hostina a magické rituály ve vztahu k vánočním svátkům

Dar je formou společenské komunikace. Přechází s ním kus dárcovy bytosti do bytosti obdarovaného a oba jsou tak svázáni těsným svazkem. „*Darovat někomu něco znamená darovat něco ze sebe ... ze samotné povahy výměny daru vyplývá, že je třeba vrátit jinému to, co je ve skutečnosti částí jeho povahy a substance, protože vím, že přijetí něčeho od někoho je přijetím něčeho z jeho duchovní podstaty.*“⁷⁴ Štědrost se projevovala ve vztahu k domácím zvířatům, plodinám i přírodě obecně. Tato funkce daru jako magické praktiky byla o svatých nocích velmi stará. Vánoční obdarování je u nás prvně doloženo Janem z Holešova⁷⁵ ve 14. století: „*Lidé na paměť a počest onoho nebeského seslání ... posílají v tento večer ... dárky.*“⁷⁶ Podle Adama z Veleslavína dostávaly dárky děti.⁷⁷ Roku 1582 chválí obyčej posílání darů Řešátko Sušický.⁷⁸ Staří Čechové prý přitom tropili žerty a přestrojovali se. Dlouho byl hlavním nositelem dárků Mikuláš. Darování v předvečer narození Krista má na svědomí reformace a její potírání kultu světců včetně kultu svatého Mikuláše. Ježíšek se jako obdarovací postava objevil v některých zemích do konce 16. století. V německém

---

⁷³ Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad 1988. str. 64-78

⁷⁴ Mauss, M.: Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech. Sociologické nakladatelství, Praha 1999.

In: Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad 1988. str. 80

⁷⁵ Srovnání se záznamy z 19. a 20. století ukazují neobyčejnou životnost tradice. In Večerková, E.: Od barborky ke Třem králům. Moravské zemské muzeum. Brno 2003. str. 13

⁷⁶ In: Vavřínová, V.: Malá encyklopedie Vánoc. Libri Praha 2001. str. 59

⁷⁷ Op. Cit. str. 60

⁷⁸ Zíbrt, Č.: Vánoční a novoroční maškary staročeské. Český lid 29/1929. str. 160

měšťanském prostředí se potom vymezil Štědrý večer jako rodinný svátek dětské radosti z dárků v období *biedermeieru*. Od 19. století bylo běžné darovat skromné dárky – ovoce, ořechy, popřípadě kombinace pamlsku a hračky. Vavřínová zmiňuje čerta ze sušených švestek.⁷⁹

Člověk je stále nějakým způsobem v tradici zakotven. Vánoce mají nejen estetický smysl, ale měly by být vyjádřením touhy po domově, rodinné pohodě, blízkosti živých i zemřelých. *„Trvalou hodnotou při zesvětšování svátku zůstane estetická složka, citové napětí, morální působení a vliv na soudržnost ... kolektivní vzrušení.“*⁸⁰ Vánoce jako takové mohou být vlastně darem. Jednou z nejdůležitějších částí Vánoc je Štědrovečerní hostina. Důležitost společného jídla, vděčnost za pokrm i setkání blízkých jsou hodnoty, které dodnes znamenají mnoho. *„Zdá se, že společné jídlo a pití provází všechny archaické společnosti a dodnes se bez něho neobejde žádná slavnost, ať už soukromá, rodinná nebo veřejná. Jen málo lidských institucí prokázalo takovou životnost. V nějaké souvislosti se společným jídlem a obětí si lze představit vznik kmenových slavností vůbec, ať už při příležitostech spíše lidských či společenských, anebo spíše „kosmických“, jako jsou pozdější svátky slunovratu, Nového roku, dožínek a podobně. Není jistě náhoda, že přes dlouhá staletí spíše „odhmotněných“ tendencí v náboženství jsou i židovské a křesťanské svátky dodnes spojeny s aspoň symbolickou hostinou a společným stolem ... je to vzácná příležitost, kdy nejde jen o fyziologické nasycení. Lidé si připomínají i nesamozřejmost svého života a společenství, jeho neustálé ohrožení a to, že mají co jíst, pokládají za jakési vítězství.“*⁸¹ Štědrovečerní hostina je ztělesněním vánoční atmosféry, která vyjadřuje vztah mezi posvátným a světským. Svaté mohou být obecně lidské a morální hodnoty a také vše, co souvisí s náboženským kultem. Člověk se po tuto dobu mění, protože obřadnost zposvátňuje život.⁸² Tato obřadnost může být v jídle, pití, smíchu i setkání.

---

⁷⁹ Vavřínová, V.: Malá encyklopedie Vánoc. Libri Praha 2001. str. 84

⁸⁰ Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad 1988. str. 19

⁸¹ Sokol, J.: Člověk jako osoba. Universita Karlova FHS, Praha 2001. kapitola 5 „Společenský živočich“

⁸² Eliade, M. In: Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad 1988. str. 44

Nakonec bychom zmínili rituální hoštění a obdarování hosta, čemuž má blízko koleda jako taková. První příchod, který dorazil ve významném svátku znamenal štěstí nebo předznamenával osud rodiny v nadcházejícím roce.⁸³

Různě dlouhý adventní půst končil právě Štědrým dnem. Těm, kteří dodrželi alespoň jednodenní půst, se mělo zjevit zlaté prasátko. To bylo původně předkřesťanským symbolem slunce a hojnosti. Večer potom vlastně začíná den Narození Páně⁸⁴ a je oslaven společnou hostinou, jejíž součástí bylo poděkování za úrodu a požehnání všem přítomným. Na stole se měl objevit kousek od každé plodiny, aby se tak zajistila další pěstitelská prosperita. Přestože ryba je výrazným symbolem křesťanství a Ježíše Krista, na Štědrovečerním stole se objevovala jen výjimečně. Dnešní podoba večeře s kaprem vznikala až od 19. století. Hojnější byl tzv. černý kuba složený z krup nebo hrachu, sušených hub i uzeného masa. Neporušená zrna hrachu nebo krup symbolizovala úrodu a měla tak magický charakter. Vánočka je velmi starým prvkem Vánoc, přičemž toto původně obřadní pečivo sloužilo často jako dárek.⁸⁵ Darování dětem a chudým, stejně jako i Štědrost, všeobecně doprovázela Štědrovečerní hostinu. Temné noci – a především Štědrý večer – byly časem působení různých nadpřirozených sil, proto se taky staly ideální dobou k věštění nebo magii. Postupně se tyto úkony sloužící k zajištění úrody, zdraví či reprodukce změnily ve společnou zábavu, dnes se vytrácejí z rodinných tradic úplně.⁸⁶ Večerková k tomu uvádí: „Štědrý den byl mimořádným časem, a tak veškeré úkony – pečení chleba, příprava jídel, úprava stolu, péče o domácí zvířata atd. měly obřadní význam, směřující do budoucnosti. To vyjadřuje rčení 'jakým kdo na Štědrý den, takovým bude po celý rok.' Vánoce kdysi začínaly nové období, které mělo začít v dostatku podle zásady, že dobrý

---

⁸³ Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad 1988. str. 79. Nazýval se polazník – opět srovnej s Bogatyrev, P.: Vampires in the Carpathians. Columbia University Press, New York 1998.

⁸⁴ Podle židovské tradice se počítá den od východu první hvězdy.

⁸⁵ Srovnej s kračunem In: Bogatyrev, P.: Vampires in the Carpathians. Columbia University Press, New York 1998. Vavřínová, V.: Malá encyklopedie Vánoc. Libri Praha 2001. str. 123-141

⁸⁶ Vavřínová, V.: Malá encyklopedie Vánoc. Libri Praha 2001. str. 224 – 236. zmiňuje obepínání nohou stolu řetězem, mince/šupinky pod talířem, rozdání zbytků od večeře polím, ovocným stromům a zvířatům, obřadní pečení ochranných figurek zvěře apod. z věšteckých praktik zmiňuje rozkrajování jablka, pouštění lodiček ze skořápek ořechů, lití oliva nebo namáčení dvanácti jader k předpovědi suchých měsíců či zobání zrn příště hojných plodin kohoutem.

*počátek znamená úspěch pro celý rok.*⁸⁷ Se zvony půlnoční mše zlé a tajemné síly odešly a věřící se mohli radovat z narození Páně. Původně byla jedinou mší tzv. Velká, slavená v den Narození Páně. Později přibyla pastýřská za úsvitu a dodnes nejoblíbenější půlnoční.

Svátek Narození Páně je dnem zvláště zasvěceným Bohu, jedná se o duchovní i opravdové hody. Oběd v tento den býval a dodnes je velmi důležitou slavností. Svátek svatého Štěpána, prvního mučedníka nového náboženství, je u nás tradičně spojen s koledou a setkáváním příbuzných. Dalším významným dnem je svátek svatého Silvestra a následující svátek Obřezání Páně. Do ustálení gregoriánského kalendáře v 16. století byl nejběžnějším začátkem nového roku Štědrý den. Po jeho přesunutí se tedy logicky zachovaly zvyky velmi podobné Štědrovečerním. Až moderní doba se vrací k bujarým a přemrštěným oslavám předkřesťanské éry. Na Tři krále slaví církve Kristovo zjevení. K tomu došlo trojím způsobem – klaněním pohanských mudrců, křtem v Jordánu a proměnou vody ve víno v Káni Galilejské. V západní církvi došlo ke skloubení oznámení Kristova narození s legendou o třech králích, kteří od 9. století vystupují pod jmény Kašpar, Melichar a Baltazar. Lidová tradice společně s církvi využila den k požehnání domům. Před zlobou pohanských démonů chránila písmena K+M+B⁸⁸, kropení svěcenou vodou a vykuřování kadidlem. Tříkrálové koledování, jež se stalo ve 20. století záležitostí chudých dětí, je pozůstatkem občůzkových her. V lidovém povědomí končí tímto dnem Vánoce.

2.4 Vánoce jako problém moderní společnosti

Dříve než zhodnotíme výsledky našeho výzkumu, bychom rádi nastínili dva pohledy na smysl dnešních Vánoc. Podle Ladislava Dvořáka⁸⁹ jsou Vánoce připomínkou sounáležitosti, hodnoty domova a významu rodiny. Vánoční doba, snad vzhledem k tradicím, které se tehdy dodržují více než jindy, přeje také vzpomínkám. Nejkrásnějším znakem

---

⁸⁷ Večerková, E.: *Od barborky ke Třem králům*. Moravské zemské muzeum. Brno 2003. str. 13

⁸⁸ Vavřínová, V.: *Malá encyklopedie Vánoc*. Libri Praha 2001. str. 91 Písmena znamenala spíše počáteční písmena věty „Kristus, ať požehná příbytku“ v latině.

⁸⁹ Dvořák, L.: *Vánoce dnes*. In: Frolec, V.(ed): *Vánoce v české kultuře*. Vyšehrad 1988. str. 409-432

Vánoce se stala příležitostí obdarovat blízké. I zde však vidí autor problém, a to v materiální hodnotě i množství darovaných věcí, především dětem. Některé si dárek v podstatě nezaslouží a nechápou jej jako odměnu, jiné se cítí být Ježíškem ošizeny, často i právem ve srovnání se spolužáky. Nepřiměřenost darů se projevuje samozřejmě také u dospělých. Dalším nepochopením vánočního poselství je podle něj spěch v honbě za dárky a spoustou jídla. „Spěch je děj nezavršený, směřující k naplnění, k dosažení pevného bodu ... Vánoce nejsou tím místem, kam směřujeme, ale někde v rozpětí jejich znaků, vlastností nebo důsledků ten cíl tušíme. Stává se nám, že v okamžiku, kdy jsme ho dosáhli, spěcháme dál, snad ze setrvačnosti, snad z neskromnosti, snad z pošetilosti. Teprve s odstupem času zjišťujeme, že jsme se nezastavili na správném místě a ve správné chvíli.“⁹⁰ Vánoce jsou pro nás stále důležité, ale jen málokdo je umí prožít jako svátky klidu a míru. Moderním prvkem Vánoc je také televizní program, který vnesl do mnoha rodin nový impuls a jistě pomáhá vytvořit vánoční atmosféru. Na druhou stranu poskytuje vlastně totéž jako jiné dny a bere tak Vánocům na svátečnosti. Zcela opačně však vnímají televizní zpestření někteří naši respondenti, pro něž je sledování televize ve srovnání s běžným rokem něčím zcela výjimečným a vlastně přispívá k představě příjemného užívání volna v rodinném kruhu.

Naše doba vnesla do vánočního času mnoho zásahů. Masové sdělovací prostředky a především reklama nám už v říjnu připomínají, že se blíží Vánoce, abychom co nejrychleji nakoupili dárky. Stále více lidí nakupuje dárky v hypermarketech za městem, místo dřívějších procházek historickým středem Prahy. Častým cílem těch, které dosud neoslovuje zástup Santa Clausů a popové varianty koled v hypermarketech, jsou pražské vánoční trhy. Najdou se však ještě citlivější duše, jimž i tyto „roztomilé“ české chaloupky připadají poněkud nevkusné, přestože od roku 2002 magistrát reguluje jejich výzdobu i prodejní sortiment ve prospěch tradičních výrobků. Největším zásahem do původních hodnot Vánoc (a i důkazem jejich naprostého nepochopení) je splátkový nákup dárků. Zvláštním problémem je potom samotná postavička Santa Clause. Na rozdíl od Ježíška má

---

⁹⁰ Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad 1988. str. 410

výhodu řeči i tělesnosti. Může tedy nabízet výrobky a účastnit se reklamy. Česká společnost však tento import v zásadě nepřijala.

Přes všechny proměny, dané všeobecnou komercializací, zůstaly Vánoce svátky pokoje a míru, které chce většina z nás prožít v rodinné pohodě. Existují i klidnější předvánoční aktivity než nakupování. Na náměstích, v kostelech a koncertních síních se pořádají koncerty, můžeme se podívat na vystavené jesličky, z nichž nejkrásnější má kapucínská kaple poblíž Lorety, zajít na výstavu nebo posedět s přáteli v kavárně. Základním smyslem adventu je – odmyslíme-li náboženský obsah – vyvolat v lidech pocit sounáležitosti. Množí se proto různé charitativní akce (podávání rybí polévky bezdomovcům nebo sbírky na opuštěné či nemocné děti). Do Prahy doputuje betlémské světlo, rozezní se zvony Svatovítské katedrály a do kostelů se nahrne tisíce věřících, nevěřících, Čechů i cizinců, aby děkovali Bohu za zázrak.

Jan Keller⁹¹ však snad trochu příliš skepticky poznamenal, že jestli se v čase vánočním přece jen ještě odehrává nějaký zázrak, je to především zázrak ekonomického růstu. Přehnané množství darů už „*nic mimo sebe nesymbolizuje.*“ Znovu zhodnocuje historický vývoj oslav na konci roku a říká: „*V co se změnilo svátky slunovratu dnes? Na první pohled by to mohlo vypadat, že si jich vážíme natolik upřímně, že přípravy na ně zahajujeme raději už někdy v době podzimní rovnodennosti. Co všechno dlužíme svým předkům? Těm nejdávnějším dlužíme víru, že lidé by měli svými činy společně přispívat k tomu, aby řád jejich světa nevratně nechátral tak jako ... příroda. Těm křesťanským dlužíme víru v to, že existuje možnost cesty od ničeho k něčemu velkému a povznášejícímu, ať už si tuto cestu představujeme jakkoliv. Jenom reklamním Ježíškům, Dědům Mrázům a Santa Clausům nabízejícím zboží nedlužíme vůbec nic. Čím méně jich budeme po čas vánoční za cenu zadlužení obdarovávat, tím více se doba slunovratu přiblíží tomu, co znamenala původně. Době obratu a velké naděje.*“⁹² Touto citací bychom rádi ukončili teoretickou část a pustili se do vlastní analýzy. Uvidíme, nakolik mladí lidé přijímají či odmítají původní tradice,

---

⁹¹ Keller, J.: Zadlužené Vánoce. Nový Prostor 272/2006. str. 7

⁹² Op. Cit. str. 7

hlubší smysl Vánoc nebo naopak jejich komercializaci. Zjistíme tedy, zda Vánoce v pojetí vybraných respondentů ještě znamenají něco jiného než pouze Kellerem zmiňovaný spěch a marnotratnost.

KAPITOLA TŘETÍ

Současné Vánoce v pojetí vybraných respondentů Analýza rozhovorů

Než se pustíme do vlastní analýzy rozhovorů, rádi bychom zmínili okruh dotazů pro polostrukturované rozhovory našeho výzkumu transformace vánočních symbolů a rituálů do moderní doby. Otázky jsme vedli vesměs chronologicky od počátku adventu do Tří králů. Nejprve nás zajímala morfologie jednotlivých svátků – tedy konkrétní podoby oslav Mikuláše, vánočních svátků a svátku Nového roku, popřípadě i ostatních významných dnů vánočního cyklu.

Vzhledem k sémiotické povaze práce však bylo důležitější zjistit, proč respondenti některé velmi staré zvyky stále dodržují a co pro ně takové dodržování znamená. Vánoční rituály jsou plné křesťanských i předkřesťanských symbolů, které se v průběhu dějin všemožně proplétaly. Ptali jsme se tedy, zda respondenti znají oficiální výklad těchto znaků a jaký význam jim dávají sami bez ohledu na případnou znalost původu daného symbolu. Vždy jsme upřednostnili postup, v němž je respondentovi dána možnost zmínit ten zvyk či symbol, který jeho samotného napadne nejdříve. Tak je možné usuzovat na míru důležitosti znaku v jeho prožívání Vánoc. Další atributy Vánoc, které jsme vybrali na základě přečtené literatury, vlastní zkušenosti i předběžných průzkumů u většího vzorku náhodných respondentů, byly potom předmětem přímého dotazu. V tomto případě se jednalo o symboly typu adventní věnec, svíce, jmelí, barborky, zvonky, vánoční stromeček, kapr a podobně. Jelikož nás zajímala především transformace vánočních znaků a vůbec změny dané moderní společností, ptali jsme se potom podobným způsobem i na inovace uvnitř vánočních svátků. Kromě morfologie novot nás opět zajímal důvod a význam jejich praktikování. Tyto inovace zatím nepodléhají

dlouhodobé tradici, a proto zde bylo rovněž potřeba zjistit kým, v jaké době a proč byly vlastně zavedeny. Ukázalo se dále, jakým způsobem vytvářejí tyto nové vánoční atributy novou symboliku Vánoc.

Voigtův skepticismus ohledně přetrvávání magie ve svátcích moderní společnosti jsme zmiňovali už dříve. Přesto jsme existenci původně magických rituálů zjišťovali. Tam, kde jsou stále zčásti praktikovány, zajímalo nás opět proč a s jakým významem. Navíc bylo možné se ptát, zda jim respondenti věří, uvědomují-li si jejich magičnost nebo alespoň rozumí symbolice. Do této skupiny vánočních praktik stále ještě patří například víra ve zlaté prasátko nebo věštecké rituály pouštění skořápkových lodiček se svíčkou, rozkrajování jablka či lití olova. Opět jsme nesměli opomenout ani jakékoli nové individuální magické a pověrečné činnosti, i když si jich samotní respondenti takto vědomi být ani nemuseli.

Třetí velký okruh otázek se týkal představování si.⁹³ Jaké atributy musí mít Svatý Mikuláš, anděl a čert je vcelku jednoznačné, protože se s těmito postavami, respektive jejich obrazy, setkáváme každý rok osobně. Také jejich duchovní charakteristiky jsou dětem jasné a tato představa podvědomě přetrvává až do věku naší skupiny respondentů. Otázkou však zůstává podoba Ježíška a jeho vztah k biblickému Ježíšovi, pokud je křesťanská zvěst o Ježíši Kristu alespoň v základní podobě známa. Je velmi zajímavé, proč je Ježíšek jako hlavní obdarovávající duch našich středoevropských Vánoc jen málokdy ikonograficky ztvárňován, a místo něho vidíme na každém kroku Santa Clause. Ptali jsme se tedy respondentů, jak se vyrovnávají s touto postavou, která je logicky neslučitelná s představou Ježíška, a přece už dnes tvoří neodmyslitelnou součást Vánoc. Jelikož je postava Santa Clause velmi často spojována s komercializací Vánoc, zajímal nás i názor na tento problém. Posledním úkolem respondentů bylo vybavit si nejvhodnější motiv pro atmosféru Vánoc. Pokusili jsme se je k tomu navést většinou tak, že jsme je požádali, aby si vybavili nejvhodnější vánoční přání.

---

⁹³ Pokud mi připadalo, že některé otázky nebyly zodpovězeny úplně uspokojivě, pokusila jsem se doplnit rozhovor metodou přímých asociací., používanou např. u psychologických her.

Respondenti nakonec měli shrnout, proč a jestli vůbec jsou Vánoce *podle nich* nepostradatelné. Kritérií důležitosti bylo opět několik. Nejdříve jsme navazovali na staré představy cykličnosti roku a chtěli vědět, jaký smysl mají vánoční svátky v chodu roku. Potom nás zajímalo, co všechno mají Vánoce znamenat pro věřící křesťany. Zkoumali jsme dále, zda souhlasí s tvrzením, že Vánoce jsou časem klidu a míru, setkávání a obrodou obecně mezilidských vztahů. V závěru jsme se zeptali, zda a proč jsou tedy Vánoce důležité *pro ně samotné*.

Následující kapitoly hodnotí výsledky kvalitativních rozhovorů s tematikou prožívání a významu vánočních svátků. Nejdříve se zaměříme na období adventu, potom provedeme analýzu vlastních vánočních dnů, zodpovíme otázku přežívání či transformace magických praktik a nakonec se podíváme na hodnocení smyslu Vánoc z pohledu samotných respondentů.

3.1 Současný význam adventu jako doby předvánoční

3.1.1

Respondent „L“ žije sice od malička jen s matkou, ale Vánoce tráví v širší rodině a mají pro něj překvapivě silný význam. Přesto však, jak nám řekl, neprožívá advent „*vlastně nijak zvlášť. Pro mě mají větší význam až samotné Vánoce.*“ Adventní doba se v této rodině v podstatě omezuje na výzdobu. Adventní věnec respondent sice zmínil, ale svíčky na něm nezapalují. Barborky trhají, přestože, jak uvedl: „*Pověru neznám ... Čekáme, že vykvete, a to je hezké. Symbol něčeho nového ... zrození ... ty kvítky.*“ Mikulášský večer potom tráví s přáteli na mikulášském večírku, doma však stále dostává dobroty a potěší ho, viděl-li na ulici mikulášský průvod. V této souvislosti se zde objevila vzpomínka na dětství, kdy za ním tyto bytosti chodily a velmi snadno – ostatně jako všichni respondenti – byl schopen zhodnotit jejich vlastnosti. Velkého, vážného a spravedlivého Mikuláše doprovázeli hluční, aktivní a pořouchlí čerti v provedení rodinných příslušníků. Zdá se, že z tohoto zážitku neměl respondent nějaký nepřiměřený stres.

K předvánoční době dále patří nákupy dárků. Má-li dost času, upřednostňuje pro svou rodinu tradiční nákupy v malých obchodech Strašnic a Vinohrad, ale větším obchodním centřům se nebrání. V této souvislosti bychom rádi zmínili respondentovu reakci na otázku komercializace Vánoc. Vyjádřil totiž silné rozhořčení nad předčasností výzdoby: *„Tuším od září, od konce září, už je výzdoba vánoční. A to mě úplně děsí ... proč ... proč tak strašně brzy. Podle mě by ty Vánoce doopravdy měly být až ty Vánoce samotné, až konec prosince a jinak ta adventní doba doopravdy jenom v tom adventu. To mi přijde jako ... úplně ... úplně hrozné.“* Součástí dnešní komercializace Vánoc je i postava Santa Clause. Respondent „L“ si ho spojuje s Mikulášem a tato postava jedoucí zimní krajinou mu obraz Vánoc nenarušuje. Jinak by se k němu však stavěl, pokud by jeho jméno bylo přímo vysloveno, a to například v pohádce. Přestože „L“ nenakupuje na pražských vánočních trzích, rád si je projde v rámci příležitostné předvánoční procházky Prahou. O atmosféře těchto trhů se vyjádřil následovně: *„V některých letech to bylo už moc ... přeplácané. Ale trochu vánoční výzdoby, to mám rád.“*

Jeho pocity v období adventu bychom shrnuli takto: Přestože je přesvědčen, že *„pro hodně lidí je to hlavně shon“*, pro něj samotného je advent *„obdobím přípravy na Vánoce, takové zamyšlení ... předěl určitě ... konec roku ... nevím. Je tam něco, co mě nutí se trochu zamýšlet.“* Toto vyjádření uzavřel politováním nad tím, že vzhledem k povinnostem ve škole nemůže toto přípravné období náležitě prožívat.

3.1.2

Respondent „O“ žije již jen s tatínkem a bratrem a je si vědom skutečnosti, že Vánoce pro něj rok od roku ztrácejí význam. Mohli bychom říci, že toho vlastně docela lituje, jak ukážeme v následujících kapitolách. Jeho přístup k adventu je rovněž velmi pasivní a ani v rodině ho nikdy nijak neslavili. Jak sám uvedl: *„Pro mne neznamená nic.“* Letos poprvé se objevil doma adventní věnec. Poměrně silně však vnímá svátek svatého Mikuláše: *„Když to srovnám s těmi Vánoce, které jsem dřív prožíval v dětství a ještě třeba v pubertě a cítil jsem jistou*

vánoční náladu, která později odeznívá, tak ten Mikuláš se mi ... se mi stále líbí ... možná ho víc vnímám skrze ty dětské kořeny.“ Kromě nadílky uhlí a pamlsků za oknem oceňuje hlavně skutečnost, že v ulicích je živo a všude chodí Mikulášové. Za maskami vidí spíše převlečené lidi a tyto bytosti pro něj nic symbolického nepředstavují. V souvislosti s mikulášskou pochůzkou však vyjádřil svůj názor na obecnou potřebu tradic: „Je to takový svátek, který ve společnosti jede a udržuje se, a to je důležité. Myslím, že společnost potřebuje takové svátky a rituály, které ještě vnímá ... tradice.“

Dárky nakupuje respondent „O“ v malých i velkých obchodech a někdy také na tržišti. Přestože si uvědomuje jistou kýčovitost vánočních trhů, působí na něj při procházkách Prahou „vánočněji“ než stromeček nebo pouliční výzdoba. Komerčnost Vánoc vnímá především v předčasné výzdobě. Santa Clause si v obchodech ani nevybavuje, natož aby mu jakkoli vadil. Postavení Santa Clause mezi vánočními bytostmi je trochu rozporné. Částečně je vnímán jako Mikuláš, na jiném místě se však stává další figurkou. Přestože nesymbolizuje hodnotu Vánoc, stal se jejich „novým komplementem“.

Jedním z nejdůležitějších aspektů Vánoc je pro „O“ vánoční obdarování, jak ještě zmíníme v diskurzu na téma smyslu Vánoc. Přiznává, že: „S tím, jak jsem přestal být úplně nejmenší dítě, ... tak pro mne Vánoce ztratily ... takový jako vánoční náboj ... co kdy mívaly, a když se blíží, tak spíš myslím na to, že budu muset oběhat všechny ty dárky a stihnout je ... NICMÉNĚ potom se vždycky chytnu za nos toho 24. nebo potom a zjistím, že když ty dárky vlastně sháním, myslím na ty lidi, na to, že jim udělám radost ... v podstatě v ten moment, co začnu shánět dárky, si uvědomím ... začnu cítit ten vánoční čas ... strašně si vyčítám, že už je tak pozdě (smích), že není třeba dvanáctého, abych si to shánění víc užil.“ Další z příjemných předvánočních aktivit je setkávání s přáteli a kamarády na různých besídkách.

3.1.3

„K“ žije v úplné rodině se sestrou a v rodinné vile s nimi bydlí ještě teta. Advent rovněž nijak zvláště neslaví, občas přinesou barborky a doma

mají adventní věnec, na němž dříve každou neděli zapalovali svíčku. „K“ sama chodila na mikulášskou pochůzku, většinou jako Mikuláš. Dneska jí však připadá, že „už se to někam posouvá, že už to není ta hezká ... tradice“, a na maskovanou skupinku se podívá jen náhodně. Vadí jí hlavně čerti, kteří už jsou moc malí nebo se modernizovali blikajícími rohy. Mikuláš pro ni znamená typického křesťana, čert varování, že bychom se „měli zamyslet nad tím, co jsme přes ten rok dělali“, zatímco anděl symbolizuje jakousi pasivní „věčnou Boží milost“. Dodnes dostává ona a sestra nadílku na balkon a u tety stále dodržují zajímavý rodinný rituál: „Je tam takový krb, kde hoří svíčka ... POŘÁD ještě prostě tu tradici držíme ... na jedné straně má (nadílku) sestra – a na druhé já ... a pak vždycky zavoláme do komína ´děkujeme Mikuláši´ ... úžasná atmosféra!“

Dobu před Vánocemi „K“ prožívá poněkud hekticky sháněním dárků – přednostně maličností pro radost, což ji těší, pouze pokud dostane dobrý a jedinečný nápad. Velkým obchodům se právě před Vánocemi nebrání, protože tam je hodně věcí pohromadě, což dává větší naději na úspěch. Je podle ní ale dobré se chvíli před Štědrým dnem trochu zastavit, setkat se s kamarády a předat si dárečky. Procházkám po Praze se vyhýbá snad i proto, že má na pražskou výzdobu poměrně radikální názor: „Jdu do centra jenom, když musím. Je tam STRAŠNĚ lidí a ta výzdoba je opravdu hnusná. Třeba letos na Václaváku ... ten STROM!“ Uvedla však jiný druh procházky, která jí vánoční atmosféru poskytnout dokáže: „Tak třeba je krásné jít na Štědrý den do Stromovky, když tam bývá Rybovka.“

Nakonec zkoumáme postoj k případné komercializaci Vánoc. „K“ si postěžovala na předčasnost výzdoby a přítomnost Santa Clausů: „Mně to STRAŠNĚ leze na nervy, že prostě se to zaměřuje s tím Ježíškem. Sem to vůbec nepatří.“ S Mikulášem si Santa Clause nikdy nespojovala, přesto jí však na adventním kalendáři tolik nevadil. Chápala ho „jako že to je americký Ježíšek, ale ... že my máme jiného ... to je prostě JEJICH, ale my to máme dobře.“ Hlavním problémem dnešních Vánoc je podle „K“ nákup přehnaného množství dárků přílišné hodnoty. Uvádí k tomu: „Média i ty řetězce ... to všechno nás nutí nakoupit nejdražší dárky, co

nejvíc dárků prostě ... lidé si dávají ledničky, auta, domy ... to mi prostě ... to mi přijde už NAPROSTO zruďné. Vůbec ty Vánoce takhle být nemají.“ Lidé by si tedy měli dávat „nějaké drobnosti! Jenom, co potěší. Jenom, že na sebe nezapomenou“.

3.1.4

Přestože advent je pro křesťany očekáváním Krista, „H“ jej prožívá jako dobu těšení se na Vánoce. Hlavně poslední týden si ráda udělá čas na přátele, nějaké kulturní akce, výlet do karlístejnského Muzea betlémů nebo procházky Prahou, které jsou touto dobou častější než jindy v roce. Výzdoba Prahy se jí však nelíbí pro její přehnanost, zvláště kritizovala modrý strom na Václavském náměstí. K vánoční atmosféře však patří svažené víno na vánočních trzích nebo posezení s přáteli, protože jak říká: *„Chci dát dárky, popovídat ... to jde samozřejmě kdykoli jindy ... ale nevím ... přijde mi to vánoční udělat si volno, skočit na oběd, na kafe ... volno, které jindy v roce moc nemám.“*

Dárky kupuje ráda při procházkách Prahou, hlavně tedy v centru. Pokud však potřebuje sehnat něco praktického, nebrání se obchodním domům ani internetu. Dárky od Ježíška, kterému stále symbolicky píše dopis, si vybírá sama. K praktickému dárku ráda přidává nějakou tu maličkost a kromě toho také dárky vyrábí, což jí rovněž dodává vánoční atmosféru. Adventní věnec u nich v rodině nikdy nezdolal a barborky se trhají už jen občas: *„Jen tak pro radost, že držíme vánoční tradici.“*

Na Mikuláše se večer vždycky jde projít alespoň k metru, *„potkat pár Mikulášů. To je takový můj mikulášský rituál“*. Je zajímavé, že je stále dokáže vnímat nejen jako masky: *„Jako bytosti ... Mikuláše, čerta, anděla. Normálně jako z jiného světa. Uvědomuji si přitom samozřejmě i to, že jsou to masky (smích), ale působí to na mě tajemně.“* Sama dělala několikrát v mikulášském průvodu čerta. Kromě legrace a společenského zážitku s kamarády uvádí tento důvod: *„Mohla jsem se na chvíli stát čertem ... přispět k tomu svátku.“* Mikuláš symbolizuje obávanou spravedlnost, čert raráškovství a anděl spíše než dobro pouhou pasivitou. Doma slaví Mikuláše velmi zajímavým způsobem:

„Večer si pověsíme červené ponožky na okno ... z nich vykukují čertíci ještě po babičce. Když jsem byla malá, probudila jsem se ráno a už visela naplněná ... jsou tam čokolády, oříšky, ovoce ... to potom zase všichni ráno vybalujeme, děkujeme Mikulášovi a divíme se. Teď už to připravuji s mamkou.“ Proč drží tento zvyk v rodině bez malých dětí, „H“ dříve nechápala, ale dneska si uvědomuje důležitost zachování té tradice a baví ji to. Tímto večerem pro ni v podstatě začíná vánoční čas. Ten, který věnuje přátelům, končí den před Štědrým večerem, kdy oslaví Vánoce s přítelem procházkou na Hrad či Kampu, aby si poslechli Rybovku. Potom doma kuchtí nějakou speciální večeři a dají si dárky u malého stromečku, který stojí na stole. Byt si vyzdobí už začátkem adventu různými větvíčkami a světýlky.

Nakonec bychom se zastavili u jejího postoje k postavičce Santa Clause: *„Pokud neběhá po supermarketech za zpěvu amerických koled, tak mi zas tolik nevdá ... totiž třeba na adventním kalendáři bývá docela pěkná krajina, zasněžená ... a po ní jede on na saních ... takový severský Mikuláš ... já ho v této podobě přijala do obrázku Vánoc.“*

3.1.5

Advent je pro „Z“ rovněž křesťanským očekáváním Krista, nicméně doma ho nijak neslaví. Adventní věnec ani barborky se doma neobjeví: *„Naši se těmhle zvykům záměrně brání.“* Jmelí maminka kupuje, ale „Z“ jej nechápe v magickém slova smyslu, spíše se jedná o nechtěnou výzdobu: *„Mně se to moc nelíbí ... jedině to přírodní.“* Na Mikuláše dostává „Z“ stále dobroty, mikulášský průvod ji však nijak neoslovuje. Dokonce k tomu dodává: *„Mně to spíš zklamává. Protože dřív jsem viděla ty bytosti ... a teď vidím převlečené malé děti ... takové trošku trapné.“* Mikuláše se sama v dětství strašně bála. Symbolizoval jí autoritu, zatímco čert spravedlivé zlo a anděl dobro.

Vánoční nákupy dárků se pocitově nijak neliší od shánění dárků k narozeninám. Dárky vybírá poslední dobou předem a hodně ji to baví: *„Protože já se strašně těším, až lidé ty dárky dostanou a budou z toho mít radost ... takže na to myslím a mám z toho radost i já.“* Pokud jde o komercializaci Vánoc, nelíbí se jí koledy v říjnu. Jak upřesňuje, mrzí ji, *„že se Vánoce berou jenom jako nakoupit dárky a že se toho snaží někteří*

lidé zneužít. Nakupuji radši v menších obchodech, a když je čas, spojím si to s procházkou po Praze.“ Jedním z důležitějších zážitků pro předvánoční atmosféru jsou procházky po svátečně vyzdobené Praze. Má tyto zážitky spojené spíše s bývalým přítelem, ale také „*sama jsem se přistihla, že se tam jdu projít a podívat“*. Modrý stromeček se jí letos nelíbil, protože na něm nebylo vidět kousek zeleně, a ani vánoční trhy jí nepřipadají pěkné. Přesto však se tam před Vánocemi ráda projde.

Vánoční čas v ní nevyvolává potřebu po množství srazů s přáteli, ale „*většinou se to tak semele. Ne, je to příjemné“*. Kritizuje však následující: „*TO mi třeba HROZNĚ vadí, že je v práci vánoční besídka a všichni se těší, jak se strašně opijí. A to nemá s Vánocemi nic společného. A to mi právě vadí. Ale když si lidé připraví dárky a těší se, že si je dají, tak to ANO.“*

3.1.6

Respondent „J“ advent vůbec neprožívá a ani pro něj nic neznamena. V předvánoční době trhají barborky, aby se „*zbavili sestry“*, jak „J“ žertuje, a slaví doma jen Mikuláše. Dodnes Mikuláš nosí jemu a jeho sourozencům adventní kalendář a dobroty na balkon. O postoji rodinných členů k těmto domácím oslavám se však vyjádřil poněkud skepticky: „*U nás v rodině se všechno hodně slavilo ... že jsme měli rádi ty tradice ... a pořád nás to snad ještě baví ... ale spíš bych řekl, že už ne ... že je to jenom snaha mamky ... nikoho jiného nějak už nic nezajímá.“* Potkat na ulici mikulášský průvod mu žádnou radost nezpůsobuje.

Co ho však těší, je příprava dárků: „*To mě baví moc. Shánět ani ne, ale spíš tak vymýšlet ... mám z toho daleko větší radost, když něco vymyslím ... vytvořím ... v tom je takové moje těšení na Vánoce.“* Předvánoční procházky v rodině nikdy moc nedrželi, a to ani v době, kdy ještě jezdili do Jihlavy. Vánoce tam připadaly „J“ totiž mnohem intenzivnější a rodinnější.

Výzdoba ve městě mu může navodit vánoční atmosféru, ale nesmí být jejím účelem komerce. Vyzdobené výlohy nebo koledy

v supermarketech jsou „už totální kýč“ a podle něj jen „přemlouvají k zakoupení většího počtu dárků“. Komerčně vnímá i Santa Clause. Nikdy si ho nespojoval s Mikulášem a přestože si je vědom jistých možných historických opodstatnění této postavy, pro něj představuje jen komerční, kapitalistickou podobu Vánoc. Dodává k tomu: „*To je výdobytek kapitalismu a je to personifikace té osoby, která něco může prodat daleko lépe než nevinný Ježíšek. Ten má křesťanské konotace ... toho by nikdy nezkomercializovali ... ten je nezobrazitelný.*“ Spíše než advent je však pro něj důležité období mezi svátky. Nejen primárně na rodinu, ale i na přátele si nachází čas až o vánočních svátcích, jejichž hlavním smyslem je podle něj právě setkávání.

3.1.7

Advent je zvláštním obdobím roku pro „A“. Doma zapalují každou neděli svíčku na adventním svícnu a čas od času františka. Sama k tomu říká: „*Snažím se to nějak odlišit od toho ostatního roku ... trochu omezit ten stres, který je všude předvánoční ... ale to mi bohužel moc nejde.*“ Stres vzniká ze shánění dárků: „*Já se vždycky předem snažím vymyslet, co komu dám, a pak pro to cíleně jít, abych nemusela jen tak bloumat ... v hypermarketu. Ale někdy, když nevím, tak se tomu samozřejmě nevyhnu.*“ Přestože se jí líbí vánoční výzdoba ve městě, procházky nedělá kvůli davům lidí. Ze stejného důvodu se raději vyhýbá velkým obchodům. Příliš komerční je pak předčasná výzdoba, protože ta by měla začínat až s adventem.

Před Vánoci si „A“ ráda najde čas na setkání s přáteli: „*Říkám si, že některé lidi jsem dlouho neviděla, tak bych se s nimi zase mohla sejít ... spíš hospoda, než že bychom vyloženě podnikali nějaké akce ... užít se spolu před těmi Vánocemi.*“ Jediným zvykem, který se v rodině udržel v adventní době, je mikulášská nadílka do punčoch, které si přes noc věší na okno. Mikuláš s čertem a andělem k nim domů nikdy nechodili, což ji mrzelo, a dnes k tomuto průvodu ani zvláštní vztah nemá. Potká-li je na ulici, připomene jí to spíše jen skutečnost, že už je Mikuláš. Zná však legendu o štedrosti tohoto světce.

Santa Claus jí k Vánocům také svým způsobem patří. Skutečnost, že se objevoval na adventním kalendáři v době, kdy ještě věřila na Ježíška, ji při rozhovoru překvapila: „Aha ... no to je zvláštní vlastně ... já jsem nad tím nikdy nepřemýšlela ... já jsem ho brala jako Mikuláše asi ... toho pána.“ Její vírou v Ježíška to tedy neatřásl a k dnešnímu postavení Santa Clause dodává: „Já mám ráda Ježíška a ... já si myslím, že většina lidí to tak bere, že prostě chodí Ježíšek a ten Santa Claus ... to je vyloženě takový symbol jenom ... těch západních zemí nebo té Ameriky ... a že většina lidí MÁ toho Ježíška pořád.“

3.1.8

Každý nedělní oběd se v rodině „B“ zapaluje jedna svíce na adventním věnci, který maminka vyrobí nebo dostane. Veliká pozornost je dále věnována výzdobě domova. Tato atmosféra je velmi důležitá: „Protože je to takový ten pocit domácího prostředí a ... všichni se na sebe snaží být hodní a milí ... a je to příjemné, že člověk pocituje tu blízkost druhého ... lásku ... že se mají všichni rádi a jsou spolu pohromadě.“ K atmosféře přispívají svícný, přírodní ozdoby na záclonách, zdech i lustrech nebo maminkou vyrobená perníková chaloupka. Barborky netrhají, ale jmelí se kupuje vždy. Jedná se o vánoční symbol a prvek výzdoby, hlubší smysl, jak „B“ připouští, nezná.

K předvánočnímu klidu v rodině patří i společné pečení cukroví nebo svátek svatého Mikuláše. Dosud dostávají s bratrem nadílku na balkon, a když dnes náhodně potká mikulášský průvod, který byl v dětství u nich jen několikrát, má z toho radost: „Mám z toho dobrý pocit ... hlavně mi to připomíná taková ta léta dětství ... jo, líbí se mi ta tradice.“ Mikuláš byl vždy tou spravedlivou i když kárající postavou, čert strašil peklem a anděl je „postavou, která stojí při člověku a chrání ho v největších hloupostech“. Santa Claus na adventním kalendáři jí zčásti představoval Mikuláše. Dnes jej chápe jako tradici z jiných zemí, ale nijak příliš jí v našem prostředí nevadí.

Adventní období prožívá „B“ jako přípravu na Vánoce, jako čas, kdy „by si člověk měl nějak víc vychutnat sám sebe ... zastavit se z toho běžného shonu života, takže i k tomu patří kulturní vyžití ... co člověka

baví“. K tomu patří procházky Prahou s rodiči i přáteli následované příjemným posezením v kavárně. Tak probíhá těšení se na Vánoce, které by nemělo být pokaženo přílišným shonem po dárcích: „Když se mi podaří mít dárky brzy, advent je pro mě takové období, kdy se jenom těším na Vánoce a už si to připravuji, zabalím si dárky a těším se, až je budu moci rozdat.“

Dárky kupuje sice praktické, ale snaží se o jistou originalitu, aby byly zčásti i osobní a pro radost. Radši nakupuje v centru, kde na ni působí vánoční výzdoba a koledy. Na výzdobě Prahy kritizovala pouze modrý strom na Václavském náměstí, který jí připadá příliš umělý a nepřirozený: „jenom kostra světelná“. K Vánocům patří i procházka po tržišti, i když s tradičními Vánoci nemá mnoho společného.

3.1.9

Advent je čekání na narození Ježíška, ale respondent „M“ ho nijak neprožívá kromě toho, že se na Vánoce těší. Stresy mu však každoročně způsobuje vymýšlení a hlavně shánění dárků: „Většinou nevím, komu co dát, takže nakupuji na poslední chvíli. Ale nebaví mě to moc. Radši bych něco třeba i vyrobil, kdybych měl čas.“ Pokud už se vydá na nákupy, navštěvuje spíše malé obchůdky nebo bohužel trochu přeplácané pražské tržiště. Kupoval by přednostně praktické dárky, ale když postrádá nápad, zvolí alespoň nějakou maličkost.

Mikuláše potkává jen náhodou a znamená to pro něj, „že se blíží Vánoce, zimní doba ... a zkoumám, jak jsou namaskovaní ... zdálky jsou tajemní a zblízka je chápu a zkoumám jako masky“. Doma potom dostává kromě ovoce uhlí nebo brambory, protože zlobil, a adventní kalendář. Santa Claus na většině kalendářů pro „M“ znamená něco mezi Ježíškem, který nosí dárky, a Mikulášem. Konec konců dostává adventní kalendář právě na svátek svatého Mikuláše. Za amerikanismus by pokládal, kdyby potkal převlečeného Santa Clause ve městě nebo obchodních domech, ale naštěstí si nic takového nevybavuje.

S přítelkyní chodí na procházku do centra, hlavně do klidnějších částí Starého Města, nebo na koncerty klasické hudby v kostelech, aby načerpal vánoční atmosféru. Důležité je také setkávání s přáteli: *„Člověk se schází s kamarády, máme vánoční besídku ... kde se také dávají dárky, popije se ... nebo má člověk chuť se o Vánocích sejít se všemi blízkými lidmi ... s některými jen na ty Vánoce.“*

Doma se potom schází celá rodina ještě při pečení cukroví, k němuž hrají koledy. „M“ však tuto hlavní rodinnou předvánoční aktivitu stíhá jen velmi špatně a snahy maminky o výzdobu bytu jdou zjevně úplně mimo něj. Zdá se, že trochu méně povinně a uspěchaně prožívá advent u přítelkyně. Tady se totiž podílí na předvánoční výzdobě i přípravě jejich Ježíška 23. prosince. Sám k tomu říká: *„Hlubší ty Vánoce prožívám ... s přítelkyní, když je vytváříme den před opravdickým Štědrým dnem ... tak pro sebe ... když je vytvářím sám.“* Rád by například vyráběl a stavěl jesličky.

3.1.10

V naprostém spěchu prožívá advent respondent „T“. Jediné, co mu advent symbolizuje, je adventní kalendář nebo vánoční úklid. V rodině se sice maminka snaží o výzdobu, ale adventní věnec nemají. „T“ se pravidelně nebo cíleně nesetkává ani s přáteli a praktické dárky kupuje na poslední chvíli. Vánoční pocit z toho rozhodně nemá, *„spíš pocit nervozity“*. Ani výzdoba mu nedokáže navodit vánoční náladu, i když ta pouliční včetně ozdobených stromků mu na rozdíl od kýčovitých výloh plných Santa Clausů nevadí. Co mu však připadá příliš komerční, je předčasnost výzdoby. Jedinými dvěma pěknými momenty v předvánoční době je pečení cukroví a svátek Mikuláše. K tomu prvnímu říká: *„Snažíme se na tom podílet všichni ... máma, sestra, babička, já ... docela to je takový společný rituál v tom předvánočním čase.“* Od Mikuláše dodnes dostává košík sladkostí, protože nezlobí, a potká-li náhodou mikulášský průvod, má z toho radost: *„Přijde mi to hezké, že v dnešní době ještě lidé dokáží toto dělat a velmi rád to vidím.“* Jedná se o pěknou tradici a vždycky mu připomene, že už se Vánoce blíží. Santa Claus pro něj nic neznamená, a přestože se nestaví proti globálnímu světu, pronikání cizích vlivů do

národních tradic odmítá. Včleňovat jej do našich Vánoc rozhodně není žádoucí. Advent tedy pro něj neznámá nijak důležité období: „V podstatě ten vánoční klid a pohodu pociťuji až na Štědrý den.“

3.2 Prožívání Štědrého dne a svátků vánočních

3.2.1

Pro respondenta „L“ znamenají vánoční svátky dobu zcela výlučného setkání s rodinou. Na otázku, zda má chuť vidět se o Vánocích i s kamarády, odpověděl: „To URČITĚ NE. Chci být s rodinou, v klidu... jenom s tou rodinou ... U nás je to tak, že vlastně jedeme pryč, neslavíme ty Vánoce doma, takže jakoby ... člověk vypadne z toho prostředí ... mně to docela baví na ty Vánoce. I ty přípravy mě baví během Štědrého dne.“ Kamarádům se „L“ věnuje výhradně před Vánoci a na Silvestr.

U jeho tety se tedy letos sešlo deset lidí a společnost to není nijak uzavřená: „Snažíme se vždycky ... (mít tam) co nejvíce lidí z rodiny. Někdy s námi byly různé prababičky, které jsme viděli jen na ty Vánoce, celý rok ne.“ Rituál Štědrého dne je pevně daný. Ráno zasvěcuje tato rodina zemřelým prostřednictvím procházky na hřbitov. Potom zdobí respondent se svou sestřenicí zlatými koulemi a řetězy stromeček. Ten je umělý, což mu zpočátku vadilo, stejně jako osvětlení elektrickými svíčkami, které ani za svíčky nepokládá. Přesto tvrdí, že: „Bez stromečku si asi Vánoce úplně představit nedokážu ... i když zase tak důležitý není. Ale je to jedna z věcí, které k tomu patří.“ Jako jeden z mála respondentů byl „L“ schopen odpovědět, co pro něj stromek vlastně znamená: „Proč zelený stromeček? Zase kvůli tomu narození, že může začínat nový život; zelený stromeček vlastně v zimě ... tak asi kvůli tomu.“

Po přípitku na zdraví proběhne hostina, která se skládá z rybí polévky, kapra a bramborového salátu. Kapr pro „L“ symbolizuje „křesťanství a českou rybníkářskou exkluzivitu“. Zvláštností respondentovy rodiny je krb, v němž se už od jeho dětství vždy na Vánoce topilo a on spolu se sestřenicí na jeho hraně zapalovali františky a svíčky. Plamínek krbu

zmínil jako velmi důležité a jediné osvětlení u rozsvíceného stromečku. Zdá se, že tento krb hraje ve vánoční atmosféře velkou roli, jelikož ho respondent sám několikrát zmínil.

K posezení u stromečku vyzve zvonek, který ale naháněl hrůzu ze zpěvu koled. „L“ z nich býval rozladěn hlavně v dětství, jelikož se už těšil na dárky, v současné době je prý „*schopen to vydržet*“. Nicméně zde můžeme vytušit určitý zvyk chvíli u rozsvíceného stromečku posedět, zazpívat a vnímat sílu tohoto slavnostního okamžiku. Dárky rozdávají opět spolu se sestřenicí a všichni se musí podílet na radosti ostatních. Rodina zůstává u stromečku, povídá si a rozbaluje množství dárků až do půlnoci při zvuku koled. Jedním z nejdůležitějších okamžiků je pěkná večerní procházka do kostela: „*Zase ... byla to další příležitost k tomu, aby se člověk zamyslel, trochu zpomalil z toho předvánočního shonu. Ani neposlouchám tolik kázání, já na to povídání moc nejsem ... spíš se snažím nějak globálně vstřebávat tu atmosféru, než abych nějak analyzoval ten projev.*“ Další vánoční svátky tráví u dědy, který upeče bažanta, a pozvou na oplátku tetu s rodinou k obědu. Podle „L“ mají být vánoční svátky dobou klidu a zamyšlení: „*Ty dva svátky ... alespoň ty svátky se snažím jakoby užívat té atmosféry a nedělat vůbec nic.*“

3.2.2

Také rodina respondenta „O“ začíná Štědrý den návštěvou hřbitova. Tradičně se postí celý den a k obědu mají jen čaj s vánočkou. „O“ s bratrem potom strojí stromeček, i když v poslední době trochu neradí. Stromeček je však neodmyslitelnou součástí Vánoc, přestože nad žádnou jeho symbolikou neuvažoval. Poslední dobou zdobí slaměnými ozdobami i novějšími stříbrnými a červenými koulemi živý stromek v květináči. Jelikož však může zůstat v pokoji pouze na Štědrý večer, „*odešel jeden z podstatných součástí rituálu.*“ Nelibě se dále vyjádřil o nahrazení voskových svíček elektrickými.

Už během odpoledne hrají ke zdobení koledy, stejně tak jako i k večeri. U slavnostní hostiny se letos sešlo pět lidí, včetně tátovy přítelkyně, což byla novinka. Babička už několik let nahrazuje u stolu maminku. Bez tradiční rybí polévky, kapra a bramborového salátu si „O“ Vánoce

představit sice dokáže, ale jak uvedl: „Byl by to zase další kus Vánoc pryč.“ Přípitek nikdo nepronáší, ale mají doma takovou zvláštnost: „Chytíme se za ruce a řekneme „do-brou-chuf“ (smích) ... tak hloupé, že se vždycky začneme smát, a to je dobré, to tam MUSÍ být.“ Táta zazvoní na zvonek, že přišel Ježíšek, a všichni jdou ke stromku, který opět září z polotmy pokoje. Rozbalování dárků dříve probíhalo velmi zdoluhavě, protože každý čekal na radost ostatních, zatímco teď už se rozdávají rychleji. Potom se zobe cukroví, dívá se na televizi nebo povídá, „což je vždycky dobré, když to nějak vydrží, povídání je dobré“.

Na půlnoční byli „O“ s bratrem a tatínkem jen jednou: „Mělo to určitý náboj jít na půlnoční ... byla zima a tak“, zatímco dlouho drželi zvyk chodit krmít ptáčky před Štědrovečerní večeří. Dodnes je vánoční procházka – třeba v Krčském lese – jednou z nepříjemnějších součástí Vánoc a dává respondentovi pocit svátečního klidu. V této souvislosti zmínil „O“ ještě sníh a cukroví, které dotvářejí spolu se svíčkami jeho představu pěkné atmosféry.

O vánočních svátcích se potom schází rodina na oběd s tátovými příbuznými a s rodinou maminky, kterou jindy nevidají, posedí další den. Dříve by nepadalo v úvahu jít mezi kamarády během svátků, dnes se k tomu vyjadřuje jinak a vypráví: „Strašně jsem se těšil, že půjdu po několika letech zase na půlnoční ... a kamarád mě pak zatáhl do hospody, ještě s vícero lidmi, a to mi přišlo trošku jako hereze ... a přistihl jsem se, že mi to tam nesedí, ... ale letos mi to přišlo normální. Ono to pořád tak devaluje. Každý rok se odsekne část svátku, ... ale s rodinou se účastním různých setkání prioritně.“ Silvestr potom chápe jako příležitost vyjet ven z Prahy, ale radovat se mu připadá čím dál víc protivné.

3.2.3

V rodině „K“ ráno zdobí stromeček mašličkami, perníčky a elektrickými lucerničkami. Už několik let mají stromek umělý a vůbec jim to nevadí. „K“ k tomu říká: „NE! NAOPAK! Protože mně přijde strašná škoda, že se uříznou stromečky a pak se hned vyhodí.“ Stromček na Vánoce je

podle ní nový zvyk, který navazuje na pohanské svátky. Pro ni samotnou symbolizuje „přírodu, obnovu“. Když je ozdobeno, snaží se všichni nejíst a odpočívat, což znamená, že se dodělávají poslední přípravy nebo balí dárečky. Sestra se dívá na televizi, čemuž se ale „K“ snaží vyhýbat. Dávají tam totiž pořád to samé. V šest hodin přijde babička s dědou s večeří.

Hostina probíhá slavnostně u tety v hale v přízemí rodinné vily. Polévku má každý trochu jinou, kapra kromě „K“ všichni. Symboliku ryby chápe „K“ v křesťanském kontextu. U Štědrovečerního stolu se sejde sedm lidí a rodina je poměrně uzavřená. Dříve poněkud příliš formální společné jídlo se v posledních letech stává uvolněnějším, což „K“ hodnotila kladně. Význam Štědrovečerní hostiny shrnula slovy: „Člověk si víc uvědomí ... to jídlo ... když celý den nejí ... že to je dar ... já to tak chápu. A že ta rodina alespoň jí pohromadě.“

Jelikož je stromeček – u tety v přízemí živý – ve stejné místnosti jako slavnostní stůl, odpadá „chození ke stromečku“ a tedy i zvonění. „Zpíváme koledy, protože tam je hned piano vedle té jídelny ... dědeček taky zpívá ... a pak se zhasne ... všichni se dívají, jak svítí stromeček ... pak si popřejeme štěstí.“ Dárky rozdává ona spolu se sestrou a snaží se, „aby každý měl (ve stejnou chvíli) nějaký dárek a rozbaloval a jééé, podívejte se!“ Dárků mají docela dost, přestože si vždycky přejí jen skromné Vánoce. Potom se ještě „chvilku klábosí ... a všichni okukují dárečky“, a potom se obě dcery odeberou do svého patra ke zvírátkům (kterých nemají málo), a tam je čeká vlastní stromeček s dalšími dárky. Na půlnoční byla „K“ několikrát. „Pro mě to znamená, že si zazpívám (smích) ... Rybovku ... koledy.“ Kázání jí nezajímá: „Já si ho užiji beztak dost. Spíš nasát atmosféru.“ O dalších vánočních svátcích přijímají doma další příbuzné i přátele. Mají slavnostní oběd a stále další dárečky či posezení.

Během vánočních svátků si „K“ snaží užívat klidu: „Většinou se snažím si ty dárky užívat ... a tak nějak si odpočinout ... být s rodinou a nic nedělat. Pak už se začnu učit ... a většinou jedeme na chalupu, tak potom (jezdím na) koni na Silvestrovské vyjížďky.“ Na Silvestra je radši

s kamarády, i když na chalupě se obě generace prolínají, což nechápe jako nejšťastnější: „*NAOPAK cítím, že bych měla rodiče nechat, ať si to užijí sami a já taky.*“

3.2.4

Celé Vánoce prožívá „H“ s maminkou u dědy. Zatímco maminka obstará hřbitov, „H“ ozdobí živý stromeček čokoládovými figurkami, skleněnými koulemi všech barev, řetězy a elektrickými svíčkami. Připadá jí to trochu nevkusné, ale je tak na to zvyklá a má to tak ráda. Dříve nosil Ježíšek i stromeček. „H“ si ho představovala „*jako světýlko, které se mihne kolem okna ... kometka*“ a nikdy nepochopila, jak ty všechny dárky Ježíšek pobere. Stromeček má podle ní symbolizovat nové zrození, věčný život; pro ni pak znamená „*kus přírody ... tu mám ráda ... máme živý strom, takže také pomíjivost ... že zvadne, i když my ho vždycky máme do února (smích), protože nám je líto ho vyhodit*“.

Večeře je jednou z nejdůležitějších součástí Vánoc. V této rodině se nejí kapr, ale rybí filé, tuňák nebo uzený losos s hrachovou polévkou. Přesto je večeře velmi slavnostní a uzavřená. Před jídlem proběhne krátký přípitek na zdraví a všichni se políbí. Dříve se ještě křížovali, vzpomíná „H“. S jídlem se musí začít i skončit ve stejnou chvíli, což je v podstatě opět magická praktika, která souvisí s délkou života. Na stole jsou vystaveny fotky zemřelých příbuzných a hoří svíčka. „H“ si vždy vzpomene, jaké Vánoce byly s babičkou a říká: „*Člověk se tak nějak přes ty Vánoce ... dostane ke vzpomínání.*“

Po večeři jde děda „*jako na záchod ... a pustí koledy ... rozsvítí stromeček ... zapálí františka*“. Po zazvonění zvonku jdou všichni k rozsvícenému stromečku v tmavé místnosti. Dárky se nerozbalují hned, jen se chvíli užívá atmosféry: „*Tenhle první moment se nesmí uspěchat ... to sezení, dívání a poslouchání koled.*“ Rozbalování dárků trvá vzhledem k zájmu ostatních několik hodin: „*ale je to pěkné, že se tak všichni těšíme na tu radost, kterou náš dárek udělá.*“ Potom zůstává rodina sedět u stromečku, prohlíží dárky, popíjí se víno a povídá. Přestože „H“ v poslední době radši zůstává večer doma, byla několikrát s přítelem na půlnoční, což nemá v rodině tradici. Své důvody vysvětluje

následovně: „Trochu kvůli procházce ... ideální by byl nějaký vesnický kostelíček ... pak koledy, že se tam zpívají ... ale také zamyšlení nad něčím, co nás převyšuje ... ať už je to jakýkoli Bůh nebo cokoli ... zamyšlení ... možná i modlitba, abychom byli v pořádku. Aspoň jednou za rok se tak člověk k něčemu jako ... pomodlí.“

Další svátky tráví rodina u stromečku čtením pohádek, muzicírováním nebo hrami: „To je konečně ten klid ... je to útulné.“ S kamarády by mezi svátky nikam neodcházela: „To každopádně ne ... my máme nějaké večírky, ale rodinné – přijde pár přátel na návštěvu a my taky k jednom – a chci mít klid.“ Silvestr naopak tráví s kamarády pitím, tancem a často podle ní i trochu „povinným veselím“, a to většinou někde na horách.

3.2.5

Štědrý večer ani Vánoce jako takové neprobíhají úplně podle představ „Z“. Její nový přítel Vánoce nesnáší, odmítá i stromeček a nejráději by odjel někam pryč. Doma „Z“ ráno s maminkou ozdobí stromeček velkým množstvím druhů ozdob. K Vánocům patří červená a zlatá, ale tyto barvy se bohužel na stromku skoro nevyskytují. Co symbolizuje vánoční stromek, „Z“ nenapadlo, ale přesto jí letos moc chyběl: „Ale letos musím říct, že jsme neměli ANI STROMEČEK, což mě teda HODNĚ rozezlilo. Protože já jsem se těšila, že budeme mít Štědrý večer se vším všudy ... a ten stromeček prostě nebyl a ještě mi to mamka schválně dopředu neřekla. Byly tam nějaké větve v květináči, ale to nestačí.“

Dříve po ozdobení stromku zdobením navštěvovala „Z“ babičku, která s nimi na večeri nebývá, aby jí nebylo smutno. Zbytek dne se většinou rodiče dívají na televizi. Pohádky respondentce k Vánocům dříve patřily, ale dneska je pro ni mnohem důležitější vánoční procházka nebo půlnoční mše. Obojí znamená totiž víc než jiné podle ní trochu povrchně prožité vánoční aktivity. K večeri kapra rodina nejí, protože jim nechutná. Náhražkou je tedy vepřový řízek s bramborovým salátem. Místo přípitku pronesl tatínek letos „něco proti křesťanům a logice stvoření člověka Bohem ... taková ateistická vložka, aby náhodou někdo nezapochoval (smích).“ Podle „Z“ jsou Vánoce u nich v rodině

jen dožívající dětská tradice, která už nemá obsah. Zklamání nad tím vyjádřila takto: „Právě letos se asi u mě projevilo ... nějaké očekávání, že to bude něco zvláštního ... a byla jsem uvedená do reality jako že NE. To mě zklamalo. Prostě je to jenom ten den, kdy se člověk nají ... ten bramborový salát máme jednou do roka ... a kdy se pak rozdají dárky (smích).“ Všimli jsme si, že ten odmítavý přístup rodičů k Vánocům jí je trochu k smíchu. Zároveň ji však průběh oslav Vánoc u nich v rodině mrzí, ona by je chtěla prožívat hlouběji i tradičněji. Po večeři nezvoní zvonek, ani stromeček nezáří: „Vůbec ... já jsem si vždycky přála, aby byl rozsvícený ve tmě, ale bylo mi řečeno, že když rozbalujeme ty dárky, tak to není praktické.“

Na překvapení z dárků, které v této rodině nikdy nenosil Ježíšek, se za zvuků koled a vůně vonných tyček podílejí všichni a později večer se zapíná televize. „Z“ se jde raději s přítelem projít na půlnoční. Do kostela zavítá cíleně kvůli zamyšlení a také, aby si poslechla kázání: „Ta oslava narození Ježíše Krista, i když nejsem v žádné církvi ... jdu to tam oslavit ... chápu to jako důležité ... ale málokdy se mi ten projev líbí.“ Další svátky prožívá odpočinkem. S příbuznými se rodiče nestýkají, což by „Z“ také určitě ráda změnila. Silvestra by raději slavila s kamarády, ale nedělá to. Je to prý pouhé opilství, a to nemá ráda.

3.2.6

Respondent „J“ má i na Štědrý den plné ruce práce s doděláváním a balením dárků. Stromeček sice zdobit má, ale nestíhá to, z čehož má radost: „I když na to byl čas ... když jsem nemusel dodělávat dárky ... tak jsem to stejně nechtěl dělat, protože jsem se těšil, až to uvidím večer ... takové to překvapení.“ Snad toto přání souvisí se skutečností, že stromeček v dětství nosil Ježíšek už ozdobený. Na stromečku musí být hvězda jako symbol komety nad Betlémem, svíčky jako další hvězdy, symbol Boha nebo prostě jenom jako pěkné světlo, které svítí do tmy, a slaměné ozdoby, jablka či perníčky jako dárky darované Ježíšku. Stromeček samotný pro „J“ nesymbolizuje nic, ale ta zelená lahodí oku.

U večeře se sejde pět členů rodiny, dříve slavili ještě s babičkou z Jihlavy. Hostina, při níž se jí kapr a polévka, je zvláštní svým slavnostním

charakterem a hlavně je to jedno z mála jídel, kterých se účastní rodina pohromadě. Po večeři se stále koukají z okna, uvidí-li přiletět Ježíška. Respondent si ho nikdy neuměl představit a ani si ho nepředstavoval. Je to pohádková postava, výrazně odlišná od Ježíše, ale měla by nosit dárky až na Tři krále nebo je dostávat spíše sama. Tatínek jej potom uvidí jako první a jediný, zazvoní na zvonek a všichni jdou ke stromečku. Zpívají se koledy, potom se rozbalují dárky. Mají jich vždycky hodně, *„ale NENÍ to podstata Vánoc, že bychom jako dostali dárky ... to spíš je tak, že mamka si nedokáže odpustit ... abychom nebyli smutný, že toho máme málo, ale nám by to bylo samozřejmě jedno. Jsem rád, že jsme spolu.“* Na půlnoční „J“ nechodí. Párkrát to zkusil, protože se domníval, že by to k Vánocům mělo patřit, ale potom zjistil, že ho ten zážitek neoslovuje: *„Proč bych tam chodil, když tam nechodím nikdy jindy.“* V Jihlavě se chodíval projít na Štědrý večer s přítelkyní, v Praze se však mezi paneláky není kde procházet.

Během svátků měly děti zakázáno dívat se na televizi a u toho zůstalo i nadále. Není na to ani čas: *„Setkávám se také s přáteli ... stavím se u někoho blízkého ... ale celé dny jsem jinak s rodinou ... snažím se to skombinovat.“* Také Silvestra tráví s kamarády. Dříve jezdila rodina k babičce do Jihlavy na celé Vánoce, po její smrti v tom pokračovala, ale před několika lety onemocněl tatínek a od té doby zůstávají na Štědrý den doma, aby nemuseli všechny dárky převážet sem a tam. Do Jihlavy jezdí tedy až 25. nebo 26. prosince, čímž bohužel stráví sváteční dny přesunem. Tam navštíví tetu i druhou babičku.

Jedním z důležitých okamžiků vánočního času je pro tuto rodinu návštěva výstavy betlémů v Třešti. Přestože zpodobňují výjevy z Bible, chápe „J“ betlém: *„úplně nekřesťansky (smích). Nemám ho spojený s nějakým ... příchodem Krista, mám ho spojený spíš ... s rukodělnou prací ... a myslím, že lidé v té Třešti, kde ta tradice betléma je docela velká, to taky tak nechápou, že by zobrazovali nějaké výjevy z bible ... ale spíš je to ta řezba ... koníček. A každoroční sestavení té scény (je) vlastně celý rituál ... oni mají ty Vánoce jako takovou výstavu“* . V posledních několika letech začal vyřezávat figurky i tatínek a „J“ mu pomáhá v jejich sestavování.

3.2.7

Na Štědrý den se v rodině „A“ od rána smaží řízky a kdo má čas, zdobí živý stromeček. K umělému by měla odpor, stejně jako k veškerému trendu vyměňovat pravé věci za náhražky. Ozdoby jsou pestré, seskládané z různých kolekcí, barev a typů. Sama by stromeček ozdobila jednodušeji, a to červenou a zlatou barvou a ozdůbkami slaměnými. Svíčky mají elektrické i voskové a jsou tedy na stromku v hojném počtu. Hvězdu nemají, přestože vzhledem ke křesťanské vánoční symbolice by tam být měla. Je pro ni totiž symbolem světla nebo betlémské komety. Odpoledne chodí „A“ zpívat s babičkou a dětmi do kostela koledy.

U Štědrovečerní hostiny se sejde sedm členů rodiny včetně babičky s dědou. Přes den se snaží postit, i když toto není žádným rodinným rituálem, a večeří kapra se salátem. Ryba je symbolem křesťanství, o smyslu kapra však nikdy „A“ nepřemýšlela. Je podstatný, protože, *„opravdu vím, že jsou Vánoce, když ho jím“*. Podobně i stromeček má svůj význam hlavně v utváření celkového pocitu Vánoc: *„Prostě to tak vždycky bylo ... a je pro mne důležitý ... protože já se vždycky na ty Vánoce těším, takže jsem ráda, že to tak je ... všechno jak má být.“* Důležitost hostiny jako takové shrnuje slovy: *„Já myslím, že obecně ... to jídlo symbolizuje takovou tu pohodu a obecně to, že máme vůbec co jíst. Když je slavnostní večeře, tak to říká samo o sobě, že ten večer je slavnostní. Většinou k těm slavnostním událostem patří jídlo.“* Na zemřelé o Vánocích nijak zvláště nevzpomínají. Toto by si spojila spíše s Dušičkami.

Maminka po večeři zvonila zvonkem, ale teď už si jen řeknou *„jdeme ke stromečku“*. Rozsvítí ho a nechají svítit ve tmě při zpívání koled. Až potom rozbalují dárky. Mají jich hodně, protože *„maličkosti stejně udělají největší radost“* a rozdává vždy ten, kdo má zrovna chuť. Přestože říkají, že dárky jsou od Ježíška, „A“ už za nimi vidí jen lidi, kteří je dávají. Dříve si představovala Ježíška, postavu zcela odlišnou od Ježíše, jako miminko a nijak neřešila, jak by mohl nosit dárky: *„To já nevím ... to bylo všechno obalené ... v takové záhadné atmosféře.“* Všichni se podílejí na překvapení druhých a potom si dárky zkoušejí a ukazují. O

patro výše bydlí teta s osmičlennou rodinou, a tam se sejdou na úplný závěr Štědrého večera všichni. Povídají si a opět sdělují dojmy z dárků.

Další svátky tráví poněkud únavnými návštěvami příbuzných: „*Já bych radši, kdybychom si mohli užít toho, že máme volno a že jsem s rodiči ... v klidu ... než abychom pořád někde chodili. Já bych nejradši nedělala nic (smích) ... nic nemusela a nikam nemusela ... mohla bych se třeba dívat na pohádky.*“ Není však problém odskočit si od rodiny do hospůdky za přáteli, souvisí to s potřebou setkat se s blízkými lidmi, na něž jindy není tolik času. Na rozdíl od toho Silvestr prožívá jen s přítelem a velké oslavy tohoto typu nemá ráda.

3.2.8

Stromeček se v rodině „B“ zdobí často už 23. prosince a uklizeno je ještě dříve. Na Štědrý den maminka vaří a všichni se v klidu připravují. K obědu mají rybu, kroupy a poprvé i cukroví. K večeři potom jedí kubu, kapra se salátem a tradiční černou omáčku s perníkem a švestkami. Tento rituál jídla musí být dodržen: „*Mamka to dělá celý život a já si na to zvykla a mám i ráda všechna ta jídla; patří to k tomu, těším se na to... patří to k Vánocům.*“ Kapr pro „B“ nic nesymbolizuje, snad je to pozůstatek hojnosti ryb v našem prostředí. Stromeček je ozdoben slaměnými ozdobami, jablíčky, dřevěnými figurkami a čokoládou. Svíčky však mají bohužel elektrické. Na vrcholku stromku by měla být hvězda – „*evokuje mi Betlém a narození Ježíše*“. Po obědě se dívají na pohádky. Nejraději má „B“ každoroční Tři oříšky pro Popelku, Mrazíka nebo Z pekla štěstí. Na televizi se totiž normálně téměř vůbec nedívá a právě o Vánocích si to ráda dopřeje.

U Štědrovečerní večeře jsou jen čtyři, používá se nejlepší nádobí a před jídlem si popřejí všechno nejlepší, hodně zdraví a štěstí. Důležitost hostiny shrnula „B“ následovně: „*Je to částečně takový obřad v tom, že jsme všichni pohromadě, člověk si u (večeře) povídá. Opravdu se tam sejdeme ve stejnou chvíli, je to slavnostnější.*“ Po večeři odejdou s bratrem do pokojíčku a teprve po zazvonění zvonku se vracejí ke stromečku. Je rozsvícený, zatímco v obývací místnosti je přitmí s malou lampičkou, aby bylo vidět na dárky. Během rozbalování mnoha dárků,

z nichž se opět radují všichni společně, voní františek a někdy běží v televizi pohádka. Ježíška, který dříve nosil dárky, si „B“ představovala jako částečně průhledný mráček s pusou a velkýma očima a s pytlím dárků. Je to jakýsi duch Ježíška, toho, který vyrostl v Ježíše Krista. Jedná se tedy opět o dvě entity. Dárky lidem dává jako odměnu za to, že i oni jeho při narození obdarovali. Po rozbalení dárků sedí společně a povídají si nebo sedívají na televizi. Na půlnoční byla „B“ jen jednou s kamarády.

Další svátky tráví rodina doma v úzkém kruhu, jelikož vztahy se zbytkem příbuzenstva nejsou dobré. Jen „B“ s bratrem navštěvují prarodiče 23. prosince a potom ještě mezi svátky. Často se jde rodina projít nebo posedět do kavárny. „B“ zůstává v těchto dnech více s rodinou, přestože by se nevyhýbala ani srazu s přáteli. Když jsou všichni doma pohromadě, rozsvítí si každý večer stromeček. Pro „B“ to znamená nejen hezkou atmosféru, ale svíčky jsou i připomínkou narození Ježíška, stejně tak i betlém, který ale doma nemají. *„Betlém připomíná právě narození Ježíška a celý ten příběh, proč se Vánoce začaly oslavovat ... když je ten betlém pěkně udělaný ... s figurkami vyřezávanými, tak je to pěkný i doma.“* Silvestr má pro „B“ jiný význam než Vánoce a odjezdem na oslavu s kamarády vánoční čas, kdy je důležité být v rodině, *„popovídat si a mít se rádi“*, v podstatě končí a přichází něco živějšího.

3.2.9

V rodině respondenta „M“ se ještě ráno uklízí a zdobí stromeček, zatímco maminka připravuje večeři. Přírodní borovici zdobí čokoládovou kolekcí a různými skleněnými ozdobami, řetězy i špičkou. Podle respondentova vkusu je na stromku příliš barev, hlavně se mu nelíbí růžová. Nejraději má ty ozdoby, které zná od dětství. Atmosféru dodávají prskavky i voskové svíčky. Při zdobení si pouštějí koledy nebo tradiční pohádky a voní františkem. Potom zabalí dárky a připravují se na slavnostní večeři. Příležitostně se někdo v rodině snaží postit, „M“ dokonce jednou zahlédl zlaté prasátko, ale moc na to přesto nevěří.

U večeře sedí ještě s babičkou, což trochu změnilo charakter prožívání Vánoc: „*Když u nás začala být babička, tak to bylo takové jiné najednou ... než to bývalo předtím, uzavřené v té rodině. Ony se ty Vánoce změnilly, protože děda umřel hned po Vánocích a je to vždycky taková připomínka toho ... ta babička tam.*“ Za dědu zapaluje „M“ svíčku. Na začátku hostiny si popřejí členové rodiny hezké Vánoce a vyjádří vděk za to, že jsou všichni pohromadě. Potom jedí polévku, kubu a obalovaného kapra s bramborovým salátem. Symboliku ryby si neuvědomuje, ale jelikož má stejné vánoční jídlo odmalička, nedokáže si to představit jinak: „*Většinou se na (kapra) těším tím víc, že to je jednou za rok. V poslední době se víc těším na jídlo než na dárky.*“ Význam hostiny leží v její slavnostnosti a jak dále uvádí, důležité je, „*že se sejde rodina, že jsme spolu a že se snažíme o větší hojnost všeho.*“

Tatínek potom zmizí ke stromečku, zapálí svíčky i prskavky a zazvoní na zvonek. Obývák je osvětlen jen intimně. K reprodukováným koledám se všichni snaží zpívat, „M“ přizvukuje na kytaru. Chvilí před rozbalováním tedy posedí, aby nasáli atmosféru toho okamžiku. Rozbalování dárků probíhá poměrně živelně, „M“ zajímají hlavně ty, které dostal sám, a ty, jež daroval. Dárky nosil dříve Ježíšek, kterého si představoval jako Jezulátko, za něhož tuto práci vykonávají andělé. Dodnes se liší vánoční obdarování od jiného tím, že „*Ježíšek má narozeniny*“. Dárků si všichni užívají a později pustí opět televizi. Na půlnoční začal „M“ chodit s přítelkyní a tento zvyk se stal jedním z nejsilnějších momentů Vánoc: „*Když jsem přestal věřit na Ježíška a dárky pro mě přestaly být důležité ... tak půlnoční je dneska pro mne nejvíc, takový pocit vánoční ... ta mše je pro mne opravdu to, proč tady Vánoce jsou ... protože se narodil Ježíš a to se oslavuje.*“ Na Vánocích je podstatný stromeček, večeře a dárky, pokud jde o ostatní vánoční zvyky, ty přicházejí nahodile, když si na ně někdo vzpomene.

Další vánoční svátky probíhají v duchu návštěv zbytku rodiny. Jedná se o slavnostní obědy a posezení u stromečku. „M“ potom odpočívá, užívá si dobrého jídla, hraje s tátou šachy nebo se dívá na televizi. Silvestr potom tráví s kamarády na horách.

3.2.10

V rodině respondenta „T“ pohoda a klid nepanují ani na Štědrý den. Dodělává se úklid, maminka připravuje jídlo, „T“ se sestrou zdobí stromeček. Potrpí si na klasiku a jednoduchost. K tomuto účelu se mu podařilo přemluvit rodinu, aby upustila od starých pestrobarevných kolekcí a nyní zdobí jen stříbrnými i červenými koulemi a voskovými svíčkami. Místo hvězdy, která mu ale jinak symbolizuje Vánoce jako připomínka betlémské komety, mají špičku. Během dne pouštějí v televizi pohádky a voní františek. Po poledni se jde rodina projít: *„Někam se podívat do města třeba ... trošku si navodit atmosféru ... prostě nebýt pořád nervózní ... a ... nějak kolem šesté sedmé usedáme ke stolu.“* Tehdy konečně a vždy nastává pohoda a pro „T“ vlastně i samotné Vánoce.

Během večeře hrají koledy a už je rozsvícen i stromeček, který stojí v obýváku vedle jídelního stolu. Rodina byla zvyklá trávit tuto hostinu ve čtyřech lidech, ale poslední dva roky, po smrti dědečka, je s nimi i babička. Jindy se stalo, že s nimi večeřeli prarodiče z druhé strany. Celkově je však hostina uzavřená a věnovaná jen příbuzným. Tatínek pronese přípitek a jakousi rekapitulaci uplynulého roku. Jídlo je tradiční a „T“ se musí proto přemoci sníst alespoň kousek kapra, který mu jinak nechutná. Jeho symboliku nezná. Význam Štědrovečerní hostiny shrnul následovně: *„Rodina je semknutější, nikdo nikam nespěchá v tu chvíli, takže dojde k takovému uvolnění, ale je to opravdu až u té večeře. Je to slavnostnější ... všichni se oblékneme ... to se prostě u normálního nedělního oběda nestává. Řekl bych, že je to rozhodně nejslavnostnější jídlo v roce.“* Po večeři je na chvíli zhasnuto, aby vynikly prskavky a začne rozbalování dárků. To má pevný řád a všichni se podílejí na radosti druhých. Ježíšek je stejnou postavou jako Ježíš Kristus, ale nemá ten náboženský podtext. Podle „T“ mu tato bytost, spojená výhradně s vánočním svátkem, nikdy dárky nenosila. On sice Ježíškovi dopisy psal, ale vždycky věděl, že jsou to rodiče, kteří mu přání vyplní. Představoval si tuto osobu nejspíš podobně jako Mikuláše, tedy jako postavu na adventním kalendáři. Dárky se dávají o Vánocích, protože také Ježíšek dostal při narození dary a teď se jimi snaží odvděčit. Hlavním smyslem je však *„udělat radost bližním“*. Neumí si vysvětlit proč,

ale tuto radost dělá raději o Vánocích než kdykoli jindy: „Mám takovou větší radost, když je to pod stromečkem ... nevím proč.“ Otázka po symbolice stromečku respondenta poněkud zaskočila a odpovídá: „Já jsem nad tím nikdy nepřemýšlel (smích). Navozuje atmosféru, je přírodní, voní.“

Po rozbalení dárků se celá rodina dívá na televizi. Z jeho výpovědi vyplývá, že přitom prožívá příjemné chvílky vzájemnosti: „Celá rodina se uvalí do křesla a dívá na pohádky nebo biblické příběhy. Neříkám, že u toho mlčíme a koukáme a nepovídáme ... těžko se totiž takhle sejde rodina ... a je to příjemné užívání večera a televize jen jako kulisa.“ Na půlnoční chodí přibližně každý druhý rok, „abych tu atmosféru křesťanství mohl zase nadýchat ... jak ostatní to prožívají ... do kostela nechodíme běžně a myslím, že je dobré tam čas od času zajít, i když je člověk ateista“ .

Další vánoční svátky prožívá doma, snaží se být víc s rodinou, účastnit se návštěv příbuzných nebo si udělat čas na své přátele. Tyto svátky pro něj znamenají především dny volna a setkávání. To je důležitější než jindy v roce: „Prostě k tomu patří.“ Na Silvestr potom odjíždí s kamarády za zábavou.

3.3 Pozůstatky vánoční magie a pověry

Zajímavou, i když krátkou kapitolou je otázka vánoční magie. Samozřejmě že to málo, co zbylo z mimokřesťanských magických praktik a zvyků, zcela změnilo význam, většinou ztratilo na magičnosti, často se stalo zábavou nebo je dále udržováno jen z pověřivosti. I když musíme ve většině případů uznat tuto skutečnost, objeví se i výjimky. Každopádně je téma velmi pěkným dokreslením problematiky transformace Vánoc jako takových.

Respondent „L“ zmínil, že dávají korunu pod talíř při Štědrovečerní hostině. Má přinášet štěstí. „L“ nepřemýšlel o tom, zda tomu věří. Na náš dotaz odpověděl: „Ale ona tam vždycky JE!“ A dále uvedl: „Snažíme se omezit vstávání. Ono to není dobré vstávat od stolu ... při té hostině

... jako že by se něco špatného mohlo stát. Takže není moc dobré často ... když to není nevyhnutelné ... vstávat od stolu.“ Jmelí kupují každý rok jako dárek pro štěstí. Na otázku, zda věří, že jmelí štěstí přinese, „L“ řekl: „Trochu ... možná. Každopádně je to důležité.“ Na dalším místě uvádí: „Když se člověk s někým líbá pod jmelím, tak to znamená, že se ožení nebo vdá (smích), což se mi nepotvrdilo (smích).“ Dříve prý pouštěli lodičky a jako dítě se respondent bál, aby se nepotopily. Také lili olovo do vody a prý „většinou v tom člověk něco našel“. Dnes už by takové zvyky dodržoval pro zábavu, a to konkrétně pro své budoucí děti.

V rodině „K“ občas trhají barborky, „aby vykvetly ... ale NAŠTĚSTÍ nikdy nevykvetou“. Kdyby vykvetly, mohla by se vdát, směje se „K“. Nejdůležitější pro štěstí rodiny je jmelí. Tady už zcela vážně odpovídá na otázku po jeho významu: „Protože se pod ním na Štědrý den políbíme a znamená to soudržnost a lásku ... a štěstí ... proto nám visí nad dveřmi.“ Vánoce si bez jmelí představit nedokáže: „Jmelí musí být na Vánoce.“ Šupinky z kapra si dává do peněženky, aby jí přinesly dostatek peněz, ale jiné vánoční magické praktiky v podstatě nedělají.

Poměrně pověřivé prostředí panuje v rodině „H“. Barborky udělají hlavně radost, když vykvetou, ale jmelí je už nutností. Musí ho koupit všichni společně a pověsit na Štědrý den. Nosí potom štěstí celý rok, zatímco jeho absence by byla vnímána velmi fatálně. Šupinky nebo nevstávání od Štědrovečerního stolu jsou praktiky nové: „Já se to jednou někde dočetla ... nebo doslechla ... a ona každá pověra u nás rychle zakoření, aby se někomu něco nestalo ... tak například u nás nesmí viset prádlo přes Štědrou noc.“ Špatnou zkušenost má rodina s pouštěním skořápek. Citujme opět: „Kdysi jsme pouštěli lodičky, ale to se potom nějak vyplnilo ... když se ta svíčka potopila ... tak jsme to už raději nepokoušeli ... je to zvláštní ... do té doby jsme to nebrali vážně.“

V rodině respondenta „J“ praktikovaly magické praktiky jenom děti. Dodržovaly půst, aby viděly zlaté prasátko nebo si dávaly šupinky pod talíř. Rodiče jim magičnost těchto zvyků vymlouvali: „Říkali nám, že to nepatří do stejné kategorie jako věřit, že Ježíšek přináší dárky ... líbilo se jim to jako tradice, ale ne, že by řekli, dej si šupinu pod talíř a budeš mít

šťestí.“ Drželi však dříve zásadu nevstávat od stolu. Podle „J“ je to „*taková morbidní tradice, že kdo vstane, umře do příštího roku*“. Ale jednou to bylo porušeno a nic se nestalo, takže nyní už zákaz tak úzkostlivě nedodržují. Znamená to však, že se v tomto zvyku odrážela jistá pověřčivost.

Magickou praktikou je v rodině „B“ šupinka pod talířem: „*To se ještě nikdy nestalo, že by tam ta šupinka nebyla. Má přinést hodně penízků nebo dostatek penízků.*“ Na otázku, zda tomu věří, „B“ odpovídá: „*Asi trochu i ano. Protože jsem vždycky měla šupinku a nikdy nebyla úplně na mizině ... jsem pověřčivá.*“ Další Štědrovečerní praktiky už nedělají. Když byli s bratrem malí, pouštěli skořápky, krájeli jablíčko a lili olovo. Odklon od těchto tradic i jejich vztah k magii vysvětluje následovně: „*Asi nás s tím chtěli rodiče seznámit, mysleli si, že nás děti to bude bavit. Dneska už je to asi víceméně zábava pro děti, ne magie.*“ Ona by však tyto zvyky ve své rodině znovu ráda zavedla.

Téměř vůbec se bývalým magickým praktikám nevěnuje rodina respondentka „O“. Jmelí sice kupují, ale nikoli pro štěstí, nýbrž „*spíš, že jsme to kupovali vždycky ... z tradice ... kdyby byla vánoční výzdoba bez jmelí, tak by jí půlka chyběla.*“ Ostatní zvyky se nikdy nestaly rituálem, byly praktikovány spíše v dětství, a to jen občas. Podobně tak v „*radikálně ateistické rodině*“ respondentky „Z“ se nepraktikují žádné z bývalých magických zvyků. Opět je koupeno jmelí, jehož jediným smyslem je výzdoba. Stejně tomu je i v rodině „A“, kde jmelí většinou kupují, „*ale není to žádný zvyk pro štěstí nebo tak ... spíš asi, že je to hezké, taková ozdobička. Nemá nic symbolizovat.*“ Z ostatních zvyků, udělají-li si někdy čas praktikují v rodině pouštění skořápek. Ale opět jen pro radost. Respondent „T“ uvedl nutnost kupovat jmelí – sice pro štěstí, ale spíše z tradice, než že by tomu rodina věřila. Lití olova nebo rozkrajování jablka je zde zase jen zábavou pro děti, a proto už nejsou tyto zvyky praktikovány.

V rodině „M“ rodiče rozkrajují jablíčko, čehož se „M“ neúčastní. Ostatní zvyky dělali spíše v době, kdy byly děti malé. Pouštění lodiček se už respondent dnes nestrachuje, přestože je pověřčivý, ale dříve z toho

dobrý pocit neměl: „Člověk se většinou tak jako bojí toho ... mám trochu pocit, že by se to mohlo vyplnit.“ Dodnes se v rodině zachoval zákaz vstávání od stolu. Šupinku najde pod talířem vždy a stále si ji dává do peněženky, i když už na tento zázrak nevěří: „Věřil jsem, když jsem byl malý, ale nikdy jsem víc peněz neměl ... takže už spíše ze zvyku.“ Pro peníze je prý hlavně čočka, kterou má v poslední době i docela rád. Jmelí pro štěstí rodiče kupují, ale pro něj samotného nic neznamená.

3.4 Význam Vánoc a podoby vánoční atmosféry z pohledu vybraných respondentů

Otázka po významu Vánoc a podobě vánoční atmosféry byla vzhledem ke své abstraktnosti pro respondenty pochopitelně nejtěžší. Kapitola obsahuje zamyšlení o významu Vánoc, a to prostřednictvím jejich osobních závěrů, které částečně vyplynuly z rozhovorů, a představ vánoční atmosféry.

3.4.1

Pro respondenta „L“ leží hlavní význam Vánoc v tom, že se sejde rodina pohromadě a že „Člověk má navíc možnost trochu se zamyslet .., co vlastně celý rok dělal ... a může se také trošku ... dejme tomu ... ne tedy ... pomodlit – já jsem ateista – ale může se také trochu zamyslet nad budoucností“. Na jiném místě uvádí: „Říci si, aby ten rok to zase všechno nějak dobře ... dopadlo.“

Vánoce pro něj mají i zcela jasné postavení v rámci roku, dokonce se stávají větším předělem než Silvestr. Sám k tomu uvádí: „Pro mne je to možná víc než Silvestr, protože veškeré povinnosti, které se vázaly k předchozímu roku pro mne končí někdy 22. nebo 23. prosince, a potom už se člověk nemusí o nic starat. Já to chápu jakoby ... dejme tomu Štědrý den plus vlastně ty svátky vánoční ... chápu jako doopravdy takový úplně vánoční čas, který by měl být skoro posvátný. Člověk by v tu dobu neměl skoro nic dělat, užívat si klidu a pohody.“ Osobní předsevzetí však dělá až na Nový rok.

S tvrzením, že jsou Vánoce časem setkávání, respondent živě souhlasil, ale k otázce ohledně zlepšování mezilidských vztahů byl poměrně skeptický. Svůj postoj dokládá stresem a naštvaností prodavačů i kupujících v obchodních domech. Podle něj se *„potom i někdy vytrácí ten smysl, vytrácí se i tím materiálním ... ale to je konzum, který se jakoby na lidi valí a ani za to nemohou ... a berou si úvěry na to, aby nakoupili dárky, což je podle mého největší blbost, co se dá udělat“*.

Význam vánočního obdarování leží podle „L“ v radosti, kterou můžeme někomu udělat. Ježíšek také dostal dárky, sice až na Tři krále, ale „L“ si to vysvětluje starší vrstvou tradice slunovratu. Byl jedním z mála, který se o slunovratu sám zmínil a dokonce pro něj tento den, kterým se začíná noc opět zkracovat, znamená určitou úlevu: *„Já se na to skoro těším.“* Každopádně nejsou dárky tím hlavním, co vytváří smysl Vánoc. Znovu opakuje: *„Ale hlavně je to příležitost alespoň jednou za rok se zastavit, zamyslet se a ty dárky jsou tam příjemné ... dostat nějaké dárky pod tím stromečkem, vypadá to pěkně ... a dotvoří to ten náš večer.“*

Pro věřící křesťany jsou podle něj potom Vánoce oslavou příchodu někoho, kdo je vysvobodí a ukáže cestu. Ježíš se jaksí liší od Ježíška, který naděluje. Toho si „L“ představuje jako bezbranné miminko, které leží v jeslích a putuje po nebi. Jak veze dárky, si nikdy nevysvětloval. Ježíš je oproti tomu *„přesvědčivá osoba, která má nějakou vizi a jako by se snaží tu vizi lidem ukázat“*. Ani tomuto Ježíši se respondent zjevně nebrání, vlastně chápe oslavu Vánoc v tomto – když už ne přímo křesťanském – alespoň duchovním pojetí. Je to patrné z několikrát zdůrazňovaného přesvědčení, že nejdůležitější na Vánocích je být s blízkými, zamýšlení, snad i poděkování a jakási modlitba či přání dalšího zdaru. Vánoce pro něj mají tedy v tomto smyslu veliký význam.

Nakonec nás zajímaly střípky z jeho představy vánoční atmosféry. Stromeček je sice důležitý, večere – *„ten obřad“* má však význam větší. Vánoce si dále neumí představit bez tradičního jídla, jmelí nebo sněhu. Ladovský motiv zasněžené krajiny by podle něj vánoční atmosféru vystihoval nejvíce. Nakonec bychom rádi upozornili na význam světla, konkrétně svíček a ohně v krbu. Sám je přesvědčen, že se tato

představa váže k soukromé tradici jejich rodiny, podle níž právě on se sestřenicí zapalovali svíčky a hráli si u krbu. Citujme nakonec jeho asociaci ke slovu „tma“: „*S Vánocemi ... to mě URČITĚ nenapadne tma, spíše mě napadne světlo. Nebo ten plamínek.*“

3.4.2

Pro respondenta „O“ leží hlavní význam Vánoc v setkání s přáteli a hlavně s příbuznými, s nimiž se v řadě rodin setkávají jenom o těchto svátcích. Dále kladně hodnotí, že jsou lidé na sebe alespoň o Vánocích hodnější a hezčí: „*Lidé jsou normálně na sebe oškliví a jen na Vánoce se na sebe usmějí.*“ Obdarování je pro něj potom hlavním smyslem Vánoc. Příprava dárků pro respondenta znamená zastavení se a věnování spousty myšlenek blízkému člověku. Kromě toho říká: „*Lidé v tom shonu celoročním, kdy se na sebe velmi často mračí, mají narozeniny, Vánoce, kdy jsou okolnostmi donucení dát si dárek. Nakonec, když už ho vymyslí, nakoupí a dají, tak jsou rádi ... dárky dáváme proto, že tím okamžikem jsme donucení ... projevit lásku k bližnímu člověku.*“ Dárky nosí stále Ježíšek, kterého si jako malý představoval v podobě létajícího stařečka s pytlek, ale stalo se abstraktním pojmem: „*Když třeba dáš kamarádovi dárek, řekneš, to je od Ježíška ... prostě něco hodného.*“ Ježíš je potom pro „O“ historickou postavou, odlišnou od Ježíška i Boha. Respondent neměl úplně jasno, zda pokládá Vánoce nebo spíše Silvestr za přelom roku. Domnívá se, že takové body jsou důležité, aby člověk „*nežil lineárně, aby cítil, že se něčeho chytá.*“ Sám se tomu pocitu však částečně brání. Pro křesťany znamenají Vánoce podle jeho názoru mnohem více: „*Oni vidí ve Vánocích něco daleko jiného než já ... narodil se Ježíš Kristus a ... celkově víc duchovně přemýšlejí o sobě a svých bližních.*“ Takové duchovní zastavení prožívá „O“ podle svých slov „*bohužel jen málo*“, a to když kupuje dárky nebo si udělá klid na vánoční procházku lesem. Litoval dále už po několikáté, že se Vánoce vytrácejí, a to v materiální i duchovní rovině, což je snad způsobeno spěchem nebo nepřítomností dětí.

V souvislosti s rozhovorem můžeme říci, že by respondent rád prožíval stále svěštější Vánoce trochu hlouběji, plněji: „*Vánoce JSOU důležité, ale často se musím snažit, abych ... tu hru hrál. Nestačí jenom, když jsou*

všude stromky a jíme kapra, ale je důležité, abych ... si v tom shonu našel místo, abych těmi Vánoce myslel ... a do příště se určitě budu snažit to víc reflektovat ... jak jsem říkal, Vánoce jsou pro mě důležité, je to taková příležitost, jak druhým alespoň trochu ukázat, že je máš rád.“ Vždycky si ale, jak uvedl, vyčítá, že si nenašel chvíli, aby nakupování dárků více prožíval.

3.4.3

Vánoce jsou pro „K“ v roce důležité proto, že se na ně strašně těší. *„Těším se, že se naperu cukrovím, že dostanu dárky, že ... si odpočinu ... i na tu atmosféru svým způsobem.“* Jsou jakýmsi předělem v roce: *„Člověk se odreaguje, odpočine si, a pak se vrhne dál do nového roku. Přijde mi to možná i důležitější než Silvestr a Nový rok.“* K nějakému hlubšímu zamyšlení nad svým životem ji však vánoční čas nenutí. To záleží na momentálním rozpoložení kdykoli během roku. Vánoce jsou časem setkávání, a to s rodinou a kamarády. Během vánočních svátků je však radši doma: *„Nikdy by mne nenapadlo netrávit Vánoce s rodinou ... Vždycky upřednostním akce s rodinou.“* Nejdůležitější na Vánocích je tedy *„rodina, že se sejde ... že dostanu nějaké dárečky, abych nebyla tak nemateriální ... a že taky ty moje dárky udělají někomu radost“*. Dárky nosil dříve Ježíšek, kterého si „K“ představovala v jesličkách neseného anděly. Nechápala, jak mohou ty dárky pobrat. Dneska nedělá rozdíl mezi tímto Ježíškem a Ježíšem Kristem, je to ta samá bytost, jen vypadá jinak. Obdarování se přesunulo na Štědrý den ze svátku Mikuláše, sama ho chápe jako *„podporu soudržnosti, aby si lidé dali najevo, že na sebe myslí“*. Vlastně by měl dárky dostávat sám Ježíšek, který se narodil. Náš novodobý zvyk vnímá jako analogii s obdarováním Ježíše.

Poukazem na událost Ježíšova narození je betlém, který má v jejich rodině důležité postavení. Jeho význam vysvětluje „K“ následovně: *„Je to ten doklad, že to není Santa Claus, ale Ježíšek! (smích) Je to prostě jeden z mála poukazů na to, proč se to slaví ... že to je příchod Boží.“* V této souvislosti zmínila poněkud s nevolí, že pro ateisty jsou Vánoce už jen rodina, dárky a Ježíšek se stal prázdným slovem, nástrojem nošení dárků. Pro ni samotnou znamenají Vánoce kromě zmíněného ještě další

aspekt: „Je to taková naděje ... je to přece jen u křesťanů příchod Boha na zem ... takže naděje, že ještě všechno není ztracené ... a že je to začátek něčeho nového.“ Lidé se o Vánocích snaží k sobě chovat lépe sice jaksí ze zvyku, ale alespoň si tím podle „K“ jednou uvědomí, že by to mohli dělat častěji. Zatím to však nepozorovala.

K vánoční atmosféře patří především světlo. Doma zapalují celý den svíčky, a také stromeček „září do tmy“. Význam světla komentovala následovně: „Já to chápu jako poukaz na Boha, Krista ... a pro nás snad světlo v té tmě ... nevím, ale je to hezké ... ono to asi souvisí i s temnou zimou.“ Námětem vánočního přáníčka by byla betlémská hvězda jako znamení, které člověka někam vede. Nejstěžejnějším atributem Vánoc není ani tolik stromeček, který lze nahradit větví, jako večeře, při níž je celá rodina pohromadě.

3.4.4

Pro „H“ jsou Vánoce důležité „kvůli setkávání, zastavení ... trochu duchovnímu prožití ... hlubšímu než jiné dny roku... hlavně pak je mi fajn s rodinou, i když malou“. Vánoce pro ni mají velký význam i v rámci roku: „Já žiji hodně v cyklech a ty Vánoce jsou prostě ta přechodová doba (smích) ... a také doba klidu a míru ... v duši i ve světě.“ Tím přelomem roku je celé období od Vánoc do Nového roku. Předsevzetí „H“ dělá na Silvestra, kdy si pod tlakem všeobecného veselí přelom uvědomí, ale to, co bude chtít v příštím roce zlepšit, má vymyšleno už z Vánoc. Tehdy má na rozjímání více klidu a času. Pro křesťany jsou Vánoce ještě důležitější, protože „jejich Bůh přišel mezi ně ... takové narozeniny všeho, v co věří“. Dárky pro „H“ nejsou ani analogií obdarování Ježíše ani připomínka daru Božího. Vysvětluje svůj postoj následovně: „Prostě Vánoce jsou nejsvatější dny v roce, a tak je dobré si je ještě zpříjemnit ... blízkostí ... kterou dárky vyvolají ... připomenou.“ Lidé mají k sobě o Vánocích blíž díky setkávání. Mohli by se k sobě chovat lépe, „kdyby se uměli zastavit, ale oni pospíchají a jsou nervózní ... a ten smysl jim uteče, myslím“ .

Atmosféru Vánoc dotváří mnoho materiálních i duchovních věcí. „H“ jmenovala ty, které pokládá za nejdůležitější: „stromeček, večeře, ta

útulnost pod stromečkem, osvětlení, být doma a i ten předěl, jak jsme říkali ... něco nového, obrozeného ... a slunovrat“. K Vánocům dále patří zasněžená krajina nebo betlém.

3.4.5

Na vánoční přáníčko by si „Z“ vybrala motiv betlému. Doma sice mají jen papírový, ale je *„podstatou Vánoc ... smysluplnou dekorací ... zdůrazněním toho, co ty Vánoce vlastně jsou.“* Ježíška si představuje jako miminko v kolíbce, ale nikdy nevěřila, že by nosil dárky. Santa Clause chápala jako amerického Mikuláše, který nosí snad omylem dárky až na Vánoce. Jeho dnešní pronikání do naší kultury pokládá za *„cirkus, od tradic odtažený.“* Svým dětem by v první řadě vysvětlila, co jsou Vánoce, *„aby to byly schopné pochopit ... že se narodil Ježíšek a že mu lidé nosili dárky ... a ten Ježíšek, protože je hodný, tak jim nosí také dárky. Ale že je to svým způsobem takové kouzlo, takže ho prostě nevidí, protože je nadpřirozený ... a ... Santa Claus ... bych řekla, že je prostě Mikuláš v Americe ... a že na to nemají věřit.“*

Narození Krista může být podle ní darem i pro nás – je to naše kultura, co nám dal a o Vánocích se možná projevuje i láska či kouzlo dobra. Přesto si však nemyslí, že by se lidé chovali v této době k sobě lépe. Vánoce jsou však něco zvláštního v roce, jelikož jsou celkově svátečním obdobím klidu: *„Snažím se ho alespoň pár dní mít (klid), zůstat doma ... třeba si něco přečíst, uklidit, být s rodinou, nic nedělat a jen tak si to užívat.“* Celé období od Vánoc do Silvestra chápe jako dobu, kdy člověk rekapituluje. Vánoce totiž jaksí nutí ke vzpomínce na loňské svátky. Je to dále doba, kdy se člověk věnuje rodině a ta je opět pro Vánoce nejdůležitější, a to i přesto, že by si prožívání Vánoc představovala jinak: *„Věnovat se jim ... protože normálně člověk čas nemá ... tak PROČ, když tu rodinu mám, proč jí neužívat.“* Z materiálních atributů Vánoc klade největší důraz na stromeček.

3.4.6

Pro respondenta „J“ jsou Vánoce stále spojeny s Jihlavou. Vzpomíná na to, jak tam vždy přijeli několik dní dopředu, všechno připravili, *„takže to bylo celé takové ... intenzivnější, rodinnější.“* Má pocit, že Vánoce už

tolik neprožívá, že by se bez nich mohl snad i obejít, a obává se, že se z nich pro něj osobně docela vytrácí obsah: „*To, že už to pro mě tolik neznamená ... je možná spojené s tím, že už nejsme v Jihlavě.*“

Důležité zůstalo setkání s lidmi, které má rád a hlavně s rodinou. Lidé na sebe nejsou hodnější, ale právě to setkávání mu na Vánocích připadá hodně dobré. Užívá si ho přitom výjimečně s klidným pocitem. O Vánocích má na to totiž právo, zatímco jindy by měl špatné svědomí z nicnedělání. Právě Vánoce jsou k tomu totiž podle jeho názoru určeny: „*Jako svátky klidu ... nedá se nic dělat do školy, do práce ... nejsou to prázdniny, jsou to SVÁTKY. Vlastně už poslední u nás.*“ Dalším důvodem, proč se smysl Vánoc vytrácí, je podle něj absence dětí v rodině: „*Když jsem měl sestru, osm let, tak pro mě měly Vánoce daleko větší význam, než mají teď. Všechno jsme připravovali pro ni ... teď to děláme pro sebe ... To tajemství a kouzlo se s postupujícím věkem vytrácí.*“ Jinak jsou na tom podle jeho názoru křesťané: „*Podle mne to vnímají úplně jinak ... bez ohledu na to, kolik jim je.*“ Vánoce jsou svým způsobem předělem, ale k zamyšlení nebo rekapitulaci si člověk může najít chvíli kdykoli.

Pokud jde o vánoční atmosféru, je k ní potřeba hlavně stromeček nebo ozdobené větvičky. Vánoce samotné si vybaví jako něco velmi abstraktního, jako „*pocit Vánoc, který nelze vyjádřit slovem.*“

3.4.7

Přestože si „A“ nemyslí, že by byly Vánoce důležitější než jiné události roku, rok bez Vánoc by si představila těžko: „*Tak to by bylo divné, protože to by znamenalo něco ... něco, že je JINAK, co vždycky bylo.*“ Vánoce a Silvestr jsou jaksi spojené, ale důvodem k zamyšlení, které by se však mělo dělat po celý rok, je spíše přechod roku. Vánoce jsou potom časem setkávání s přáteli a širší rodinou. Přestože se mezilidské vztahy Vánocemi neřeší, napadne občas někoho pomoci druhým, přispět na charitu. Tak to dělá i ona. S vzájemností slavnosti souvisí i smysl obdarování: „*Já z toho mám určitě RADOŠT, když dám dárek ... takže, aby to člověka potěšilo ... možná dělání radosti.*“ Tato radost se neliší od stejného pocitu při narozeninovém obdarování, jiné je však, že

„ty dárky dostávají všichni ... a dávají ... že jsme všichni spolu“. Jak souvisí vánoční obdarování s křesťanskými svátky, vysvětlit neuměla. Opět se zde objevuje myšlenka, že betlém, který mají doma jen papírový, *„symbolizuje to, proč vlastně Vánoce jsou... narození Ježíška ... historické opodstatnění“.* S tímto křesťanským pojetím „A“ souhlasí. Pro ni je narození Krista nadějí, důvodem pro hlubší nahlédnutí významu. Přesto se však obává, že se o tento pocit ochuzuje jako většina lidí, kteří Vánoce jen proběhnou: *„Já prožívám to, že jsou Vánoce. Nic víc asi. Ale v tom je ... možná v tom klidu ... takové duševní ... snad i duchovní ... omlazení ... odpočinek.“* Obává se však, že chvilku po Vánocích už si z toho zážitku opět nic nenese. K vánoční atmosféře patří zasněžená krajina, stromeček, kapr a dárky. Ale *„spíše ta obecná atmosféra, která obsahuje všechny tyto věci“.*

3.4.8

Hlavním smyslem Vánoc je pro „B“ možnost zastavit se, udělat si čas na své blízké – rodinu i přátele, na sebe, zkrátka připravit si vsutku sváteční čas. Pro křesťany je Kristovo narození symbolem změny v jejich víře a v jeho obětování spatřují *„naději, že to tak opravdu JE a bude znovu.“* Ze své pozice hodnotí „B“ význam Vánoc následovně: *„Spíš než narození Ježíška je to pro mne taková společenská událost v rodině ... a taková ta víra, pocit, že lidé by měli být na sebe hodní a ... nevnímám to tolik z toho náboženského hlediska nebo z křesťanství, ale spíš, co se týká mě a mých bližních ... dát najevo, že člověk na ně nezapomněl.“*

Rok bez Vánoc si nelze moc představit, protože lidé se mohou na Vánoce těšit, mají ve zvyku být na sebe hodnější a také potřebují cykličnost. Tento svátek poskytuje jistý pocit pořádku, který nás svým způsobem uklidňuje. Vánoce pak sice „B“ nenutí k sebereflexi, ale jsou přesto určitě obdobím, kdy vnímáme hlouběji sebe i své životy. Rekapitulace potom přichází spíše ve spojitosti s vkročením do nového roku. Důležitým aspektem Vánoc je radost z obdarování. To se liší od jiných příležitostí *„překvapením pod stromečkem“.*

Nakonec jmenuje „B“ hned několik nezbytností vánoční atmosféry. V první řadě *„vánoční stromeček, ale ten náš ... s našimi ozdobami“*, dále výzdoba, svíčky a přítmí, vůně a všeobecně domácí prostředí. Vánoce mohou být také Ladovým obrázkem: *„Jde trubač vesnicí. Svítí okénka v chaloupkách a venku už je tma ... sníh.“* Sama by jednou připravovala Vánoce tradičněji a ráda by dodržovala všechny zvyky, které zná.

3.4.9

Jednou z nejdůležitějších věcí, které „M“ zmínil, je připomínka narození Ježíše. Zajímalo nás, proč je tato událost pro nevěřícího člověka tolik důležitá: *„Člověk si tak nějak uvědomuje tu božskou přítomnost nebo prostě něco jiného, než co člověk cítí běžně ... lidé jsou obecně k sobě milejší ... aspoň na Vánoce si to každý trochu více uvědomuje, že by se (lidé) měli mít rádi a být na sebe hodní ... v tomto alespoň jsou ty Ježíšovy myšlenky tady ... alespoň o Vánocích ... pro běžného člověka. Zkrátka cítím víc duchovna ... v sobě i okolo sebe než jindy.“* Další z významných součástí Vánoc je setkání blízkých lidí a klidné zamyšlení. Vánoční atmosféru nejsilněji prožívá *„kolem večeře, když se sejdou všichni u stolu a potom další dny, kdy se navštíví rodina.“* Přesto pochybuje „M“ o tom, zda jsou Vánoce jako takové pro něj vlastně důležité. Dospěl však k názoru, že kdyby nebyly, něco by mu v tom roce chybělo.

3.4.10

Vánoce jsou z pohledu respondenta „T“ důležité *„z hlediska rodinné pohody, rodinného setkání, a protože symbolizují mezník v roce“*. Křesťané slaví narození Ježíše, který je sice podstatný pro naši kulturu, pro něj osobně však mnoho neznamena. Na půlnoční tedy nechodí oslavit příchod Spasitele, ale spíše nasát atmosféru Vánoc i skrze tamější věřící. Setkání s rodinou, *„a nebo prostě s lidmi, které mám rád a kteří mi jsou určitě nejbliže“* je spolu s klidem, v němž jedině se může toto společné prožívání odehrát zcela nejpodstatnějším přínosem svátků. Ty by mohly být prospěšné také k smíření mezilidských vztahů, a to opět především v rámci rodiny.

Nakonec „T“ uvedl Vánoce jako mezník v roce. Dodává k tomu, že kdyby Vánoce nebyly, „určitě by ten rok byl dvakrát delší (smích) ... dělají předěl ... i s Novým rokem jako celek ... nevím, jestli bych si ten nový rok uvědomil bez Vánoc ... člověk se trošku zamyslí, zastaví nad tím, co jsme ten rok ztratili a co získali“. Vánoce si neumí představit bez stromečku a večeře. Dárky nejsou nezbytné, tedy alespoň ty, které dostane. Obdarovat je pro něj však velice hezkým rysem Vánoc.

Pro vánoční atmosféru je dále nutné, aby měli lidé okolo něj radost a aby hořely svíčky. Symbolem Vánoc jsou hvězda a betlém, pro svoji historickou spojitost s Ježíšovým narozením, a tedy i důvodem oslavy. Ani jedno se u nich doma nenachází, přesto by si je vybral jako námět vánočního přání.

KAPITOLA ČTVRTÁ

Závěr

Na základě výsledků výzkumu můžeme říci, že pro respondenty je celkově hlavním smyslem Vánoc prožití období klidu s rodinou a všemi blízkými. Tito mladí lidé už částečně vedou své vlastní životy, ale na Vánoce se těší právě proto, že se jako by vrací do dětských let, kdy trávili více času doma. Poměrně zajímavým zjištěním je skutečnost, že respondenti chápou Vánoce v určité míře jako křesťanský svátek a v tomto duchu jsou schopni ho oslavovat, přestože jsou nevěřící. Narození Ježíše, které symbolizují betlémy nebo betlémská hvězda, pro ně osobně samozřejmě neznamena tolik jako pro věřící. Uvědomují si však přínos myšlenek této postavy pro naši kulturu a mezilidské vztahy. Snad proto nebo také kvůli přelomu v ročním cyklu, stávají se Vánoce pro mnohé z nich průnikem transcendentna do běžného života. Jsou časem určeným k zastavení a zamyšlení.

Přestože respondenti tráví Vánoce hlavně nakupováním, balením dárků a radováním se z nich, z jejich výpovědí vyplývá, že tento aspekt Vánoc nepovažují za zásadní. Vánoční obdarování působí potěšení především dárci a v několika případech se stále liší od jakéhokoli jiného předání

dárku. Obdarování jsou totiž na rozdíl od ostatních příležitostí všichni navzájem a dárky navozují pod stromkem pěknou atmosféru. Je rovněž možné, že ve svátečnějším pocitu z obdarování hraje roli i podvědomá dětská vzpomínka na kouzlo z překvapení od Ježíška. Většinu respondentů zaskočila otázka proč je zvykem obdarovávat na Štědrý den. Problémem je skutečnost, že dárky by v podstatě měl dostávat spíš Ježíšek než oni, a to dokonce až na Tři krále. Někteří nakonec usoudili, že se Ježíšek každoročně lidem odvděčuje za betlémské dary. Dary však mohou podle respondentky „H“ také dotvářet mezilidské prožití blízkosti v tento nejsvatější den roku. Smyslem obdarování je potom udělat radost a podpořit společenské vztahy. Tento vánoční zvyk i jeho význam se tedy v průběhu několika posledních století v podstatě vůbec nezměnil.

Zajímavou otázkou je představa takové bytosti, jakou je Ježíšek. Od všech respondentů jsme se dozvěděli, že je *nezobrazitelný*, což vždy vyznívalo v pozitivním slova smyslu. Tím se totiž jimi milovaný Ježíšek odlišuje od komerčního importu ze západu, postavy Santa Clause. Někteří dovedli Ježíškovu neuchopitelnost až tak daleko, že si ho nepředstavovali vůbec. Vyskytlo se však i připodobení Ježíška k Mikuláši respektive Santa Clausovi, který se objevuje na obrázku adventního kalendáře. Důvodem srovnání jim bylo společné poslání obou postav nosit dárky. Santa Claus je postavou spíše odmítanou, a to především z hlediska jeho komerčního zneužití. Jeho časté zobrazení na adventních kalendářích, které respondenti dodnes dostávají, jim ale k jejich vlastnímu překvapení žádný rozpor nebo problém nevytvářelo. Nejspíš proto, že ho vnímali jako Mikuláše. Tuto postavu, doprovázenou čertem a andělem, si respondenti představují pochopitelně zcela jednoznačně. Znamenala pro ně spíše spravedlivou přísnost než dobro a báli se ho často stejně jako čerta. Pro jeho hmatatelnost na něj někteří respondenti věřili déle než na Ježíška a dodnes se pro respondentku „H“ stává mikulášský průvod jakýmsi průnikem do nadpřirozeného pohádkového světa. Ti, jež tato maskovaná skupinka nenavštěvovala, k postavám tak osobní vztah nemají, ale přesto jsou velmi spokojeni s udržováním této tradice. Výjimkou je jen postoj respondentky „Z“, které připadá průvod trapný a dětinský. Často se

objevilo přesvědčení, že vánoční Ježíšek a biblický Ježíš jsou dvě různé entity. Jedna nadpřirozená i pohádková a druhá historická. Přestože už na Ježíška samozřejmě nevěříme, při předávání dárků říkáme „To máš od Ježíška“. Co je tím vlastně myšleno? Částečně se jedná o vzpomínku na dětství a z části je zmíněným úslovím míněn jakýsi duchovní aspekt této bytosti, který je podle odpovědí několika z respondentů „něčím hodným“, co svoji – a tedy i dárcovu – lásku zhmotňuje dárkem. Jinými slovy se jedná o zkonkretizované obdarování, které v sobě zahrnuje určité kouzlo. Na tento zajímavý aspekt nás upozornil z vlastního podnětu respondent „O“. Mohli bychom totiž říci, že v tomto pojetí věří na Ježíška i někteří dospělí lidé a mohlo by to souviset s problémem, proč je vánoční obdarování pro většinu lidí stále důležitější než například narozeninové.

Rádi bychom nyní zhodnotili samotné transformace zvyků. Advent jako křesťanské pohroužení a očekávání Ježíše Krista samozřejmě nelze v dnešní většinové společnosti očekávat. Mnoha respondentům advent nic neříká a rozhodně jej nijak zvláště neprožívají. Můžeme tedy říci, že v podání našich respondentů jeho význam zcela vymizel a samotné období se pro některé lidi stalo jen shonem po dárcích. Alespoň to si většina z nich myslí o těch druhých. Oni sami se většinou snaží stresu vyhnout jako nějakému společenskému moru. Bylo by zajímavé vidět, nakolik se jim to v životě opravdu daří. Přesto však z několika rozhovorů vyplynulo, že zde existuje snaha prožít předvánoční dobu, v níž se advent v lepším případě proměnil, poněkud jinak než zbytek roku. Stává se potom časem setkávání s přáteli, přípravy dárků, návštěv kulturních akcí i nasávání vánoční atmosféry v přeplněné a často příliš nazdobené Praze. Adventní věnce, svíčky, barborky a v některých rodinách i jmelí změnily svůj význam zcela a staly spíše se výzdobou. Smyslem adventu je v rodinách respondentů tedy i příprava útulného prostředí na Vánoce. Jmelí si přesto dokázalo smysl uchovat a často je hlavním i jediným prvkem dožívajících vánočních pověr.

Štědrý den je potom opravdovým začátkem vánočních svátků, od nichž je všeobecně požadován hlavně klid a rodinná pohoda. Příprava stromečku je stejně jako v dětských letech přenecháno hlavně

respondentům. Lze u nich vysledovat trend k jednoduchosti a přírodnímu zdobení. Několikrát vyjádřili nevoli nad elektrickými žárovkami a umělými stromky. Jedinou výjimkou je ekologický přístup respondentky „K“. Znalost symboliky stromku, stejně jako dalších nepostradatelných vánočních atributů, je většinou mlhavá. Je samozřejmě otázkou, zda se v minulosti lidé vůbec zamýšleli nad smyslem zvyků, které udržují. Odpověď by přinesl podobný výzkum v historicko-antropologické perspektivě. Objevili jsme však přesto některé zajímavé postřehy. Například pro „L“ znamená zelený stromek symbol nového života, zatímco „H“ vnímá jeho pomíjivost. Každopádně se tento nový symbol Vánoc v naší společnosti drží více než cokoli jiného. V křesťanském kontextu je potom chápána hvězda, betlém a často i ryba. Přestože se v některých rodinách objeví výjimky ve složení štedrovečerní večeře, je kapr s bramborovým salátem všemi respondenty chápán jako jídlo závazné. Tato nejslavnostnější večeře roku je vskutku považována za hostinu v pravém slova smyslu. Pocity z ní, ani její veledůležitost tedy žádnou změnou neprošly. Dokonce několik respondentů uvádí mezi významy této slavnostní večeře také vděk za jídlo, což je v dnešní době překvapivě tradiční postřeh. Společné jídlo je bez výjimky hodnoceno jako pro Vánoce zcela zásadní. Na druhou stranu je však rodina celkově mnohem uzavřenější, než tomu bylo před stoletím a představa pohoštění hosta se respondentům příliš nezamlouvala. Z výzkumu dále vyplynulo, že poměrně důležitým prvkem Vánoc je zvonek, respektive jeho zvuk. Povolává totiž členy rodiny k rozsvícenému stromečku. Potřeba zářícího stromku v tmavé místnosti je velmi silná, což lze vysledovat například u „Z“, která toto na domácí vánoční atmosféře postrádá. Magické praktiky, které dříve sloužily k věštění, se ve většině domácností přeměnily ve vánoční zábavu, jakousi společenskou hru pro děti. Přežívání pověr v naší dnešní společnosti ani jejich poněkud úzkostlivé dodržování však nelze vyloučit.

Vánoční svátky mají podle respondentů sloužit setkávání s dalšími členy rodiny a pohodovému odpočívání. Křesťanský význam těchto dní není vůbec znám a ze svátku Tří králů se ve většině rodin stal den odstrojování stromečku. Zajímavější je však představa jednotnosti

období mezi Vánocemi a Silvestrem. Pro mnoho respondentů znamená – ať už vědomě či nevědomě – přechodovou dobu. Není to tedy jen samotná oslava Nového roku, protože ten starý totiž končí už Štědrým dnem. S tím souvisí určité zamyšlení, které by však správně mělo být prováděno i kdykoli během roku, a případně předsevzetí. Z rozhovorů bylo možno vycítit jistý odpor k silvestrovským předsevzetím, což však samozřejmě neznamená, že se jich respondent ve svém nitru vzdává úplně.

Smysl Vánoc a především vlastních vánočních svátků se tedy rozhodně nevytratil. Respondenti se na Vánoce těší, protože jsou jim často nejdůležitějším a nepostradatelným obdobím roku. Dokonce i ti, kteří pochybují o jejich důležitosti, na jiném místě vyjadřují spíše politování nad tím, že se z toho kouzla něco vytrácí. Do jisté míry je na vině absence malých dětí v těchto rodinách, pro něž by bylo možné toto kouzlo vytvářet. Neobvyklá je situace v rodině „Z“, kde jsou to právě rodiče, kteří Vánoce odmítají a jejich dcera toho lituje. Ve dvou rodinách je respondent v roli spíše pasivní a svátky přijímá jako příjemnou dobu, na niž se však sám nepodílí. I zde se objevila touha toto změnit a vnímat Vánoce silněji. Ve většině rodin jsou však Vánoce aktivně vytvářeny ze strany rodičů i respondentů v souladu s rodinnými tradicemi. Až překvapivě konzervativní jsou tito mladí lidé pokud jde o přísné udržování vánočních rituálů, které jim na oplátku poskytuje pocit Vánoc, a východiskem těchto tradic je pro ně dětství.

Mohli bychom shrnout, že Vánoce jsou pro všechny respondenty časem výjimečným a slavnostním, který je potřeba takto prožít. Nakonec bychom dodali, že přestože jsou Vánoce vnímány jako nejdůležitější svátky roku, neznamená to, že by nebylo přínosné učinit podobný výzkum v jiném souboru tradic. Svátky, které se rodí a stejně tak i ty, jež jsou staré, ale stále živé a společností slavené, mají pro oslavující vždy nějaké významy. Slavnosti už nemusí mít křesťanské konotace ani se nemusí odehrávat v krojích. Přesto mají nadále smysl, který může být sice pozměněný, nikoli však nutně menší.

LIETRATURA

- Álhabe, Gerard: Etnologie současnosti a terénní výzkum; Cargo 3/4 1999. str. 209-212
- Bachtin, M.M.: Francois Rabelais a lidová kultura středověku a renesance. Odeon, Praha 1975.
- Barthes, R.: Mytologie. Dokořán, Praha 2004.
- Berger, P.L., Luckmann, T.: Sociální konstrukce reality. Centrum pro studium demokracie a kultury, Praha 1999.
- Bogatyrev, P.: Vampires in the Carpathians. Columbia University Press, New York 1998.
- Budil, I.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie. Triton, Praha 1995.
- Cihlová, R.: Oslava Vánoc v dnešních rodinách s dětmi. Rukopis, FHS UK 1998.
- Disman, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost. Karolinum, Praha 1993. 10-11. kapitola
- Doubravová, J.: Sémiotika v teorii a praxi. Portál, Praha 2002.
- Eco, U.: Teorie sémiotiky. Janáčkova akademie múzických umění v Brně, Brno 2004.
- Eco, U.: Mysl a smysl. Knihovna ceny nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 97, Praha 2000.
- Eliade, M.: Mýtus o věčném návratu. Oikúmené, Praha 1993.
- Eliade, M.: Mýty, sny a mystéria. Oikúmené, Praha 1998.
- Eliade, M.: Posvátné a profánní. Oikúmené, Praha 1994.
- Frolec, V.: Vánoce v české kultuře. Vyšehrad, Praha 1988.
- Geertz, C.: Interpretace kultur. Sociologické nakladatelství, Praha 2002. Str. 13-67.
- Ginzburg, C.: Noční příběh: sabat čarodějnic. Argo, Praha 2003.
- Glaser, B., Strauss, A.: The discovery of Grounded theory. Strategies for qualitative research. London 1968.
- Gurevič, A.: Nebe peklo svět. Jinočany HH 1996.
- Hall, S.: The work of representation. In: Hall, S.(ed): Representations. Cultural representations and the signifying practises. Thousand Oaks, London 1997.
- Jiráček, J., Kopřivná, B.: Média a společnost. Portál, Praha 2003.
- Keller, J.: Zadlužené Vánoce. Nový Prostor 272/2006. str. 6-7

- Křepelková, M.: Reflexe pražské vánoční atmosféry. Vánoční atmosféra v Praze ve 30. letech 20. století a v současnosti. Rukopis, FHS UK 2003.
- Lichtenbergová, E.: Jak nás tmelí jmelí aneb role Vánoc v našem životě. Rukopis, FSV UK 2000.
- Mason, J.: Organizing and Indexing Qualitative Data; Qualitative Researching, Sage 2002. str.147-164
- Mauss, M.: Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech. Sociologické nakladatelství, Praha 1999.
- Silverman, David: Begin of research; Interpreting Qualitative Data. London 2001. str. 1-10
- Silverman, David: What is Qualitative Research?; Interpreting Qualitative Data. London 2001. str. 25-34
- Sokol, J.: Člověk jako osoba. Universita Karlova FHS, Praha 2001.
- Soukup, V.: Dějiny kulturní a sociální antropologie. Karolinum, 1996.
- Soukup, V.: Dějiny antropologie. Karolinum, Praha 2004.
- Lévi-Strauss, C.: Strukturální antropologie. Argo, Praha 2006.
- Štampach, I. O.: Vánoce napříč kulturami. Nový Prostor 272/2006. str. 14-16
- Třeštlík, D.: Mýty kmene Čechů. LN, Praha 2003.
- Vavřínová, V.: Malá encyklopedie Vánoc. Libri, Praha 2001.
- Večerková, E.: Od barborky ke Třem králům. Moravské zemské muzeum, Brno 2003.
- Voigt, V.: Úvod do semiotiky. Tatran, Bratislava 1981.
- Zíbrt, Č.: Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prstonárodní. Praha 1889.
- Zíbrt, Č.: Veselé chvíle v životě lidu českého. Praha 1950.
- Zíbrt, Č.: Křištofa Schmida Štědrý večer původcem vánočního stromku u nás. Český lid 24/ 1924.
- Zíbrt, Č.: Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII.věku. Praha 1894.
- Zíbrt, Č.: Vánoční a novoroční maškary staročeské. Český lid 29/1929.
- Zíbrt, Č.: Od Ondřeje do Vánoc. Český lid 27/1927. str. 81-95
- Zíbrt, Č.: Jmelí o Vánocích. Český lid 24/1924. str. 124
- Zíbrt, Č.: Vánoční stromek. Český lid 28/1928. str. 123-127

PRAMENNÁ PŘÍLOHA

Respondent L

muž 26 let, vzdělání VŠ, student, žije od malička jen s matkou
29.12.2006, nahráno u mně doma, 57:30 minut

P: takže ... jak prožíváš advent?

L: no, vlastně nijak zvlášť. Pro mě mají větší význam až samotné Vánoce.

P: nemáte doma adventní věnec?

L: to jo ...

P: a zapalujete svíčky?

L: nezapalujeme ... jen ho pověsíme.

P: chodíte se dívat na rozsvícení stromečku první adventní neděli?

L: ne ... většinou ne.

P: jsou tady určité významnější dny v adventu. Třeba svaté Barbory ... Trháte si třešňové větvičky, barborky domů?

L: ano. To vždycky.

P: co to pro tebe znamená? Znáš tu pověru?

L: no pověru neznám ... čekáme, že vykvete, a to je hezký. Symbol něčeho nového ... zrození ... ty kvítky.

P: takže nečekáš, že se někdo vdá nebo ožení?

L: ne, to mě nikdy nenapadlo.

P: trháte je přesně na čtvrtého prosince nebo prostě jak to vyjde?

L: no spíš, jak to vyjde.

P: dobře. Co Mikuláš? Znamená pro tebe tenhle den něco zvláštního?

L: no v poslední době se většinou účastním Mikulášských večírků ve škole.

P: a doma? Dostaneš nějaké dobroty?

L: to ano. Dřív to bylo v košíku. Vždycky nám se sestřenicí dělali strejda, teta, babička Mikuláše.

P: babička byla co?

L: no vlastně byl jeden Mikuláš a dva čerti. Jinak to technicky nešlo. Odešli jako do sklepa, a pak za námi přišli.

P: a dneska? Jak se ti líbí Mikuláši na ulici?

L: líbí. Mám radost, když je vidím. Hlavně děti ... pro ně je to skvělý.

P: takže vzpomínka na dětství?

L: ano, určitě.

P: co představuje Mikuláš jako takový?

L: dobro ... vždycky věděl, co jsme dělali dobře a špatně, nějak to soudil. Tak trochu spravedlnost.

P: a jak musí vypadat? Jaké atributy bys od něj vždycky vyžadoval?

L: no ... musí být velký, ten plnovous taky, vážný obličej ... čepici samozřejmě ...

P: co čert?

L: ten je zlo ... ale spíš takový pořouchlý ... musí být hlavně černý. Je vždycky aktivní, hlučný, trochu ty děti vystraší. Třeba mu řeknou i něco, co Mikuláš neví. Starají se, aby všechno věděli.

P: a jak musí ještě vypadat kromě černé barvy?

L: no růžky by mít mohl ... ohon ...

P: a anděl?

L: no nevím, on k nám nechodil ... ale křídla, zlatou barvu ... je taky to dobro, trochu utěšuje, že to zas není tak hrozný, to zlobení.

P: fajn. Slavíte nějaké další svátky v tomto období?

L: ne; pro mě je to jen období přípravy na Vánoce, takové zamyšlení ...

P: připadají ti Vánoce jako předěl, konec roku nebo proč tě nutí k zamyšlení?

L: předěl určitě ... konec roku ... nevím. Je tam něco, co mě nutí se trochu zamýšlet. Možná něco křesťanského ...

P: duchovního?

L: ano. poslední dobou mám hodně do školy, takže už to nemůžu tolik prožívat ... pro hodně lidí je to hlavně shon

P: a co sháníš?

L: dárky.

P: kupuješ nebo vyrábíš?

L: no, když jsem byl malý, tak jsem je vyráběl. Teď spíš kupuju něco, co se hodí.

P: spíše praktického nebo pro radost?

L: pro někoho je radost i z praktických věcí ... třeba dědu potěší něco technického, to mu rovnou nainstaluju.

P: jaké obchody máš nejradši?

L: no podle toho kdy. Když mám hodně času, tak ty první dva týdny, tak radši chodím do menších obchodů na Starostrašnické nebo Vinohradské. Je to trochu z tradice, takové procházky. Ale když nestíhám, potom zajdu i do ...

P: Šterbohol

L: ano, i do těch supermarketů.

P: zmínil jsi procházky. Máš rád chození Prahou?

L: no, když jsem chodil v centru do školy, vnímal jsem tu atmosféru nějak postupně. Někdy jsem se šel projít po Staromáku.

P: kupuješ něco na trzích?

L: Ne, nekupuju ... ale projdu si je, to jo. I když v některých letech to bylo už trochu moc ... přeplácané. Ale trochu vánoční výzdoby, to mám rád.

P: Jmelí si kupujete?

L: ano, každý rok. Ale spíš hlavně jako dárky, když přijdeme k tetě nebo dědovi ... pro štěstí.

P: věříš, že ho jmelí přinese?

L: trochu ... možná. Každopádně je to důležitý.

P: dobře, tak jak probíhá Štědrýden?

L: no, to odjedeme k tetě, tam je spousta příbuzných, teď nás bylo deset. Teda i s přítelem sestřenice. Jdeme ještě na procházku, na hřbitov. No a potom se začne s přípravama ... zdobíme stromeček...

P: kdo ho zdobí?

L: no já a sestřenice jsme ho zdobili, když jsme byli malí.

P: vám nenosil stromeček Ježíšek?

L: ne, myslím, že ne. Asi jsme ho zdobili, aby věděl, kam má dát ty dárky.

P: a teď ho zdobí kdo?

L: no taky my

P: a jaké máte ozdobičky?

L: no teď máme ozdobičky takový zlatý ... koule ... skleněné. plus jsou tam řetězy. Potom ještě praskavky dáváme. Letos nám trochu chytil jakoby řetěz. Od prskavky. To bylo trochu nebezpečný.

P: a svíčky?

L: nemáme ... ty se na stromeček nedávají.

P: ani elektrické?

L: jo, to ano (smích) ale to já ani nepočítám jako svíčky.

P: máte přírodní stromeček? Nebo umělý?

L: no umělý letos ... byl jsem ze začátku takový odpůrce toho stromečku, no ale ... maj ho, takový smrček pěkně rostlý. Nejdřív mi to vadilo, ale pak...

P: co myslíš, že takový stromeček, i když poměrně novodobý zvyk, symbolizuje?

L: no, proč zelený stromeček ... zase kvůli tomu narození, že může začínat nový život, zelený stromeček, vlastně v zimě ... tak asi kvůli tomu

P: dokážeš si představit Vánoce bez stromečku?

L: bez stromečku si asi Vánoce úplně nedokážu představit ... i když zase tak důležitý není. Ale je to jedna z věcí, který k tomu patří.

P: a když to připravíte ... co večere, jak probíhá?

L: no nejdřív sníme rybí polévku, pak kapra, děda si vybírá řízky; bramborový salát samozřejmě. A taky připitek.

P: pronáší někdo řeč?

L: přímo řeč to ne, spíš se tak připíjí na zdraví a tak.

P: dáváte si šupinky nebo penízky pod talíř? Proč?

L: to je jeden z mála zvyků, který přetrval doteď. Spíš takový koruny pod talíře a myslím ... řekl bych, že tak všeobecně spíš pro štěstí, to tak má symbolizovat.

P: a věříš tomu ... nebo mrzelo by tě, kdyby tam nebyla?

L: no ona tam vždycky JE! (smích)

P: můžete vstávat od stolu?

L: snažíme se omezit vstávání. Ono to není dobré vstávat od stolu ... při té hostině ... jako že by se něco špatného mohlo stát. Takže není moc dobré často ... když to není nevyhnutelný ... vstávat od stolu.

P: ty jsi říkal, že je vás třeba až deset ... myslíš, že přijmout na Vánoce někoho dalšího by nebyl problém?

L: no letos tam s náma byl vlastně poprvé ... přítel sestřenic ... s náma byl i na ty Štědrovečerní hostině teda (smích) ...

P: takžeto není problém někoho přijmout? Nějak uzavřený to není ...

L: ne ne ne, to bych řekl že ne. Snažíme se vždycky co nejvíc lidí z rodiny. Někdy s námi byli různé prababičky, které jsme viděli jen na ty Vánoce, celý rok ne.

P: vzpomínáte touhle dobou na zemřelé? Vám blízké? Dáváte si třeba fotky na stůl ... Mluvíte o nich?

L: no tak to radši ne. Je tam spousta lidí už starších ... babiček, pratek a tak ... jsou už trochu melancholičtí, takže není dobrý v týhle atmosféře vyvolávat ještě nějaký další citový věci.

P: a myslíš, že to trochu každý sám v sobě cítí?

L: spíš jako podle mě máš čas se zamyslet..

P: Potom jdete ke stromečku? Kdo potom udá tón jít ke stromečku?

L: většinou nějaké zvoneček ... to právě ještě jako děti jsme hrozně nesnášeli, protože když se zazvonilo a šlo ke stromečku, tak se potom zpívaly koledy ... takže tohle mě jako dítě hrozně zlobilo, protože už jsem se těšil, jak budeme rozbalovat dárky ... a teď se pořád zpívaly ty koledy a my z toho už byli nešťastný. Teď už mě to tak nevadí.

P: netěšíš se už na dárky?

L: no, ne, že bych netěšil, ale už jsem schopnej to vydržet.

P: doprovází vás někdo na nástroj nebo s kazetákem?

L: ne, ne, jen zpěv ... vokálně.

P: a jak dlouho to trvá?

L: já to nedokážu odhadnout. Dřív mě to přišlo věčnost, ale teď už ...

P: voníte františkem?

L: Celej večer se topí v krbu, máme tam totiž krb. No a k tomu my se sestřenicí vždycky zapalujeme františky právě na hraně toho krbu.

P: potom rozbalujete dárky? Chaoticky nebo máte nějaký přidělový systém?

L: zase my se sestřenicí chodíme ke stromečku, vybíráme dárky a rozdáme. Potom je nějaké pořadí, jak se rozbalují. Většinou od nejmladšího, ale už jsme to jednou přehodili pro velký úspěch (smích) jsme to dali z druhé strany.

P: a všichni musí koukat, co kdo dostal?

L: no no no

P: kolik dárek dostáváš?

L: kolik dárek dostanu? No: ... tak deset dáreků?

P: jsou to jen hodnotné dary nebo i maličkosti?

L: spíš hodnotné, i když taky se někdy snažíme balit různé dobrůtky, sladké likéry ...

P: čokolády

L: no

P: jak dlouho to celé trvá?

L: no, večere, když je v sedm, tak v půl deváté sedneme ke stromečku ... no asi do půlnoci se to protáhne. Ještě se k tomu povídá ...

P: koledy máte puštěné?

L: no právě.

P: potom jdete ještě někam? Třeba na půlnoční?

L: no, chodili jsme na půlnoční, vlastně kostel je tam kousek. Takže je to možný ... pěkná procházka.

P: co to pro tebe, jako nevěřícího znamená? Baví tě to tam?

L: no zase ... byla to jako další příležitost k tomu, aby se člověk zamyslel, trochu zpomalil z toho předvánočního shonu. Ani neposlouchám tolik kázání, já na to povídání moc nejsem ... spíš se snažím nějak globálně vstřebávat tu atmosféru, než abych nějak analyzoval ten projev.

P: Jak slavíte další vánoční dny?

L: to je trochu komplikovanější. Pak jedeme většinou k dědovi ... tam jsme přes svátky ... . zase se tak jakoby navštěvujeme ... přijde zase teta k nám na oběd pro změnu ... speciální oběd ... většinou dřív se pekli bažant ... děda je lovec, takže když přinesl nějaký bažanty, že něco ulovil ... že musí bejt ten bažant.

P: děláte o Vánocích některé magické zvyky – pouštění lodiček a tak?

L: no tak to jsme ... dělali spíš dřív, že se třeba lilo olovo do vody.

P: a našel jsi v tom něco?

L: většinou v tom člověk něco našel

P: a věřil jsi tomu?

L: no hlavně to byla dobrá zábava a ... hmm ... někdy jsem v tom něco našel ... je to už docela dávno, co jsme to dělali. Do takových mých patnácti let ... takže to jsem zas tak nevěřil. Ale další magický ... to bylo třeba to jmelí ... jakože se člověk

třeba ... s někým líbá pod jmelím, tak to znamená, že se třeba ožení nebo vdá (smích) ... což se mi nepotvrdilo. (smích)

P: tak už nevěříš ani na to? (smích)

L: ne ne ne (smích)

P: skořápky pouštíte?

L: ... pouštěli jsme skořápky, ale to už v současné době moc ...
... to to už neděláme. Asi jsme tomu jako děti věřili a báli se, aby se jim ta lodička nějak nepotopila a aby plavala ... pěkně

P: teď bys to dělal ze zábavy?

L: teď už bych to dělal pro zábavu ... jednou za pár let možná pro děti ... (smích)

P: máš chuť vidět se kromě rodiny i s kamarády?

L: to URČITĚ NE. Chci být s rodinou, v klidu ... jenom s tou rodinou.

P: a před Vánoce?

L: to jsou různé ty vánoční besídky ... a ... to třeba až ... to k těm Vánocům určitě patří tyhle ty besídky. Takže to zase beru jako skoro takovou tradici, že se musím vidět s kamarádkami, a potom o Vánocích s rodinou. U nás je to tak, že vlastně jedeme pryč, neslavíme ty Vánoce doma, takže jakoby ... člověk vypadne z toho prostředí ... mě to docela jako baví na ty Vánoce. I ty přípravy mě bavějí během toho Štědrého dne ... .. jak ses ptala na ty kouzla ... tak se snažím nejíst v ... v průběhu Štědrého dne.

P: vůbec nejíš?

L: no tak lehce posnídám, ale jinak nic.

P: proč to děláš?

L: nějak to k Vánocům patří.

P: a už si viděl zlatý prasátko?

L: (smích) neviděl (smích) ... no a ještě ... zbytek rodiny jí kubu ... to je taková moje specialita ... já ho nejím ... to prostě si nedám.

P: co ta ryba vůbec znamená ... třeba i v křesťanském kontextu?

L: no v tom křesťanském kontextu by to mělo znamenat (smích)
... původně to byl znak křesťanů, že jo. Já si myslím, že u nás je to daný tím rybníkářstvím v jižních Čechách, že to byl ohromný svátek, když vylovili na konci roku rybu ... a bylo to něco jiného než jedli celý rok. A navíc to byla úžasná věc, že to dotvářelo image hostiny, nějakého svátku.

P: takže co ta ryba znamená ... spojuješ si ji s křesťanstvím ...

L: s křesťanstvím, a s takovou jako českou exkluzivitou.

P: ... takže přes svátky jsi hlavně doma, a Silvestr prožíváš jak?

L: na Silvestra jezdím většinou na hory ... jako že se lyžuje a pak se ten večer někde propaří (smích)

P: (smích). Dobře. Takže ten máš výhradně s kamarádkami.

L: výhradně s kamarádkami.

P: děláš nějaká předsevzetí na Silvestra? Nebo snad už o Vánocích?

L: předsevzetí na Vánoce žádný nedělám, spíš se jako ... ne modlim ... ale jako zase si říct, aby ten rok to zase všechno nějak dobře ... jako dopadlo ... a takhle.

P: hmm.

L: a pak ty předsevzetí samotný ... jakože si třeba řeknu začnu chodit plavat každý týden, tak to bych dělal až na Silvestra. Takový ty osobní předsevzetí až na Novej rok.

P: na Nový rok ... když se octneš doma včas ... jíte čočku?

L: ano. Ta čočka by měla symbolizovat štěstí nebo dobrý finance na příští rok.

P: a symbolizuje ti to? Myslíš, že to je potřeba?

L: no nevím. Dostat hned první den čočku (smích)

P: (smích). To mě ani nenapadlo. Dobře. Já bych ještě potřebovala vědět, jak se vyrovnáváš s komercializací Vánoc?

L: právě že dost těžko ... mě vytáčí, že jedu tady třeba tramvají jedenáctkou na Floru, a tam už tuším od září, od konce září, už je výzdoba vánoční. A to mě úplně děsí ... proč ... proč tak strašně brzo. Podle mně ty Vánoce doopravdy by měly být až ty Vánoce samotný, až konec prosince a jinak ta adventní doba doopravdy jenom v tom adventu. A ne aby nás tady už děsili s Mikulášem ... s Mikulášem už někdy v září. To mi přijde jako ... úplně ... úplně hrozný. A hlavně jako když je teplo, že jo ... ani náznak tý zimy ... tak to se jako vůbec nelíbí.

P: a co koledy v supermarketech a všechna výzdoba ... jak se na to tváříš? Přijde ti to příjemný při nakupování?

L: no přijde mi to nepříjemný v tom čase, který není vánoční ... ty koledy jsou úplně skoro jako ... zcestný.

P: hmm. A v tom čase, který JE vánoční?

L: to může být hezký, pro změnu třeba zase instrumentální (smích) ... to je zase docela jako příjemný poslouchat. Hrozný je, když některý zpěváci nahrávají písničky s vánoční tematikou, vědí že se to bude hrát ... to je zase velká komercializace jich.

P: dobře. A co Santa Claus?

L: Santa Claus (smích). Myslíš ta osoba?

P: ano. Jak se vyrovnáváš s tím, že nám nosí dárek Ježíšek a přitom všude vidíš Santu na saních ... promiň, že odbíhám ... jak si vlastně představuješ Ježíška?

L: no ... skoro jako takový ... ta představa je trochu ZCESTNÁ ... takový teda jako ... malý miminko, který bude ležet ... teda jako ...

P: v jeslích?

L: v jeslích ... a pojedou po obloze jako teda ... skoro jako ... nějaký Santa Claus na saních. (smích) Takže jakoby ... tímhle způsobem ... v mých představách.

P: a veze dárky ...

L: no to ani nevim, jestli veze dárky ...

P: a jak se tam ty dárky objeví?

L: no to vlastně nechápu ... to si vzpomínám, že nechápu, jak to zvládl, ale ...

P: děláš rozdíl mezi Ježíškem a Ježíšem? Nebo je to jedna osoba?

L: no v PODstatě jakoby ... takhle ... jsou to dvě věci, ale jedna z nich je ještě taková malá, bezbranná ... a Ježíše už zase beru jako dospělou osobu, přesvědčivou ...

P: představuješ si ho jak?

L: jak vypadá?

P: ne, spíš v nějaké situaci ...

L: Ježíšek je bezbranný a jede po nebi ... spíš symbol nějakýho dobra ... a Ježíše si představím spíš jako: ... přesvědčivou osobu, která má nějakou vizi a jakoby tu vizi se snaží lidem sdělit a ... je pro to ochotna udělat vlastně všechno, aby ...

P: takže charismatický mladý pán?

L: (smích) ano. Charismatický.

P: co dárky? Proč myslíš, že se dávají dárky?

L: Proč se dávají dárky? No asi aby se udělala někomu radost.

P: hmm. A myslíš, že to nějak souvisí s křesťanstvím? Radost si můžeme přece dělat i jindy ...

L: no, tohle je takovej vhodnej čas ... Ježíšek taky dostal podle těch pověstí ... tak taky dostal dárky ... a myslím, že je to spíš pro ty děti ... nemyslím si, že by to ty dospělí zas až tak prožívali ... ale hlavně je to příležitost aspoň jednou za rok se zastavit, zamyslet se a ty dárky jsou tam takový jako ... je to takový jako příjemný ... dostat nějaký dárky ... pod tím stromečkem, vypadá to pěkně ... a dotvoří to ten náš večer.

P: a pro křesťany, co jsou ty Vánoce? Je to taky nějaký dar?

L: no je to dar, že přichází něco nového ... přichází vlastně ... přichází někdo, kdo ... jako pro VĚŘÍCÍ křesťany je ... někdo je dejme tomu vysvobodí, ukáže cestu.

P: takže je i ten Ježíš darem? Může tam být analogie s našimi dárky?

L: no ... je to ... asi pravda ... mně to teda nedošlo, ale JE TO pravda.

P: neměli by dárky nosit až Tři králové?

L: no jasně. Jasně no ... Jenže já si myslím, že je to trochu spojený s tím slunovratem. A ten zase vychází trošku někdy jindy. K tomu slunovratu podle mně si přiřadili jakoby ... hmm ... křesťani ... tenhle ten svátek.

P: ano. Tu historii znáš. Ale cítíš ty sám, že máš radost ze slunovratu?

L: no jako ... vždycky se těším, že už se zase začnou ty dny prodlužovat ... já se na to skoro těším ... fakt

P: dobře. Ale to jsme odbočili od Santa Clause ... .Spojuješ si nějak Santa Clause s Mikulášem?

L: no, to bych si skoro jako spojoval ... s Mikulášem.

P: napadlo by tě, proč máme na všech figurkách Santa Clause alias Mikuláše, a proč třeba na žádný figurce není Ježíšek?

L: no dá se to asi vysvětlit tím, že to není úplně ... jakoby nějak vhodný ... Ježíše zobrazovat (smích) ... v tomhle tom pojetí, když je Ježíšek jakoby dítě..tak podle mně to nejde.

P: hmm. a irituje tě, že máš všude Santa Clause a přitom věříš, že dárky nosí Ježíšek? Na adventním kalendáři je Santa Claus, veze dárky ... nikdy ti to nevadilo ten rozpor?

L: mě to nikdy nijak nenervovalo jako. Když ho vidím někde, tak mi to tak nevadí, ale kdybych slyšel v nějaký pohádce „Santa Claus“, tak to by mi vadilo ... jakoby vyslovit „Santa Claus“ ... ale když vidím pána, jak jede jako Mikuláš o Vánocích na saních, tak to mi vůbec nevadí.

P: a myslíš, že to nějakým způsobem patří už k těm Vánocům?

L: k tomu sněhu ... tak bych řekl, že to může ... vzhledem k tý zimě to může patřit ... mně prostě spíš vadí to VYSLOVOVÁNÍ Santa Clause nebo (smích) Dědy Mráze ... tohleto mě prostě jako vadí.

P: nejseš tedy úplně proti němu?

L: no nijak to nepodporuju, ale ... nic s tím asi neudělám.

P: tak ... zkusíme shrnout ... co ti připadá důležité pro atmosféru Vánoc? Stromeček?

L: no ten stromeček tam asi musí být, ale není pro mne zas tak důležitý. Myslím hlavně ta večere ... ten obřad. Potom určitě krb, že se topí v krbu. Že se díváme do toho ohýnku ... to je ...

P: takže světlo?

L: světlo, ty svíčky ... no ještě ... se sestřenicí máme zase funkci, že zapalujeme svíčky na Štědrovečerním stole. Jsou tam třeba dvě svíčky a každej zapalujem jednu.

P: takže svíčky, oheň

L: svíčky, oheň, možná víc než ten stromeček.

P: napadne tě proč?

L: no vzhledem k tomu, že jsem skoro pyroman (smích) znamenají pro mne svíčky doopravdy hodně (smích) ... ale nevím. Pro mne to má tu tradici ... protože když jsme se sestřenicí byli malí, tak malí, že jsme seděli ještě v krbu než se zapaloval. Tam jsme se v podstatě vešli, pak zapalovali františky a blbli právě se svíčkama. Taková speciální tradice.

P: nespojuješ si tu potřebu se slunovratem, který si přece jen poměrně uvědomuješ?

L: no je to možný, nevím.

P: dobře. Třeba kapr. Je podstatný? Dokážeš si představit Vánoce bez kapra?

L: no já si Vánoce bez toho neumím představit. Určitě kapr by tam měl být, bramborový salát taky, rybí polívka ...

P: to jmelí ...

L: jmelí ...

P: dobře. A kdybys to měl shrnout, tak proč jsou pro tebe Vánoce důležité?

L: tak hlavně ta rodina. Protože se sejdeme takhle jakoby celá rodina pohromadě ... že člověk má navíc možnost trochu se jako zamyslet ... co vlastně celej rok jako dělal ... a může se taky trochu ... dejme tomu ... ne teda ... pomodlit ... já jsem ateista, ale může se taky trochu zamyslet na tou budoucností ... právě to je další výhoda, že jsme opravdu všichni pohromadě, je tam děda, tetička ...

P: hmm. užíváš si klidu? Učíš se někdy přes Vánoce?

L: já se snažím ... když to teda jenom trochu jde ... tak se snažím ty dva svátky ... aspoň ty svátky se snažím jakoby užívat tý atmosféry a nedělat vůbec nic ... Potom mezi svátkama ... nevím, několikrát jsem byl třeba někde na horách ... i tejdén ... ale to není moc běžný. Snažím se jakoby úplně vypnout a jenom si užívat.

P: hmm. Dobře. Jaký mají podle tebe Vánoce význam v rámci chodu toho roku? Je to nějaký předěl?

L: pro mě je to možná víc než ten Silvestr, to pro mne znamená ... protože veškerý povinnosti, který se vázaly k tomu předchozímu roku pro mne končí někdy 22. nebo 23. prosince, a potom už se člověk nemusí o nic starat. Takže rozhodně jakoby konec ... konec toho pracovního roku. Já to chápu jakoby ... já nevím ... dejme tomu Štědrej den plus vlastně ty svátky vánoční ... chápu jako doopravdy takovej úplně vánoční čas, kterej by měl bejt skoro posvátnej. Člověk by v tu dobu neměl skoro nic dělat, užívat si klidu a pohody, a potom už mezi těma svátkama jakoby už je prostor zase i pro nějaký ty sportovní aktivity a tak.

P: chápeš tu dobu od Vánoc do Silvestra jako celek?

L: to je fakt, že asi ano.

P: myslíš, že znamenají Vánoce něco pro mezilidský vztahy? Říká se, že se mají lidi radši, nebo se aspoň snaží ... myslíš, že to funguje? Nejen v rámci rodiny, ale v rámci celý společnosti.

L: ... nevím, jestli to funguje ... protože když člověk třeba nakupuje ty dárky někdy třeba na poslední chvíli a vidí doopravdy ty ... já nevím ... ty nakvašený obličej ostatních lidí, který nakupují nebo prodavačů, který jsou už vzteklý ... tak to si myslím, že v poslední době se k těm Vánocům nebo k tomu adventu pojejí takový jako zbytečný stresy ...

P: čím se stresuješ?

L: no já zrovna podle mě žádný stresy nemám. Ale je pravda, že se potom i někdy vytrácí ten smysl, že se vytrácí i tím

materiálním ... ale to je konzum, který se jakoby na ty lidi valí a ani za to nemůžou ... a berou si úvěry na to, aby nakoupili dárky, což je podle mého největší blbost, co se dá udělat.

P: Kdybys měl poslat vánoční přání, co by tě napadlo za motiv?

L: buď bych si představil nějaký skoro ladovský obrázek ... vždycky bych si představoval jakoby Vánoce ... vánoční přání ... nějaký s tím sněhem. Nějaký jednoduše motiv a asi i nějakou barvu třeba bílou. Že ten sníh nějak k Vánocům ...

P: a jak to neseš letos?

L: těžce (smích). Právě, že tu atmosféru jsem ani nestihnul pojmut, protože to bylo takový neslavný s tím sněhem.

P: máte betlém?

L: betlémy ... betlémy asi nějaký máme, ale ... nijak extra

P: nestavíte je?

L: ne ne ne

P: ještě mi řekni, co se první vybaví, když řeknu „zvonek“?

L: to se mi vybaví koledy.

P: „vánoční stromeček“

L: tak to se mi vybaví zase ... asi dárky teda.

P: „světlo“

L: tak to mne napadne ... .. svíčka, oheň

P: když jdete k tomu stromečku, je tam světlo nebo tma?

L: když jdeme k stromečku ... .. je tam spíš přitmní a v tom se zapalují prskavky a svíčky. Světlo je z krbu, není tam extra moc osvětleno.

P: „tma“

L: tak to mně ... nevím ... by napadl možná čert. Ale s Vánocema ... s Vánocema ... to mně URČITĚ nenapadne tma, spíš jako mě napadne světlo. Nebo spíš ten plamínek, neřekl bych ani světlo, spíš ten plamínek.

P: dobře, tak ti děkuju.

Respondent O

muž 25 let, VŠ, zaměstnán na Ministerstvu Obrany, žije již několik let pouze s otcem a bratrem.

29.12.2006, natáčeno u mě doma, 53:08 min.

P: takže začneme tím, co je pro tebe advent a jak to prožíváš, tu dobu předvánoční?

O: tak můžu zvolit dvě odpovědi, jednu krátkou a jednu dlouhou. První je, že to pro mne neznámá nic druhá ... to můžu trochu opsat ... protože jsme doma vždycky slavili Vánoce nějak ten Štědrej den, Štědrej večer a ...a ... a ... plus další rodinný návštěvy ty další dva vánoční dny, ale advent

jsem nikdy nějak ... neslavili ... i když je pravda, že dneska jsem ... letos jsem zaznamenal doma adventní věnec.

P: a to je novinka?

O: no já byl teď třikrát v adventu v zahraničí a předtím jsem ho neregistroval, takže je možný, že to je novinka.

P: a zapalovali jste na něm svíčky?

O: asi jo:

P: trháte barborky?

O: jednou jsme si udělali procházku s bráchou, když jsme jako byli ještě menší ... do lesa ... na barborky ... něco mi to začalo říkat, ale asi jsme žádný ani nenašli, takže.

P: co takový Mikuláš? Jak to dneska prožíváš, když jdeš po ulici a vidíš Mikuláše, čerta, anděla?

O: no ... mně se to líbí, protože je to takovej pěkněj svátek, když to žije a po ulici jsou všude Mikulášové ... a: líbilo se mi to, i když jsem byl malej, protože samozřejmě člověk na to věřil ... a potom se mi to minimálně líbilo, když už jsem nevěřil ... a

P: takže pořád pro tebe ten den něco znamená?

O: určitě.

P: a dostáváš pořád nějaké dobroty od rodičů?

O: no: dostávám. Když jsme byli malí a věřili jsme, tak se najednou objevilo něco ... já nevím ... třeba za oknem ... na záchodě ... trošku uhlí ... a.. a.. a.. trošku nějakých pamlsků a možná ovoce ... a teď už to probíhá tak, že babička vždycky dá ... tajně, aby to neviděli mladší ... bratřenci, sestřenice ...

P: děláte to večer?

O: večer ... ale to předání se většinou už dneska může stát už v rozmezí dne, dvou.

P: chodil k Vám Mikuláš, když jsi byl malí?

O: no: tak tehdy jsem řval. (smích)

P: a co pro tebe dneska symbolizuje?

O: co mi symbolizuje? ... .. no když to srovnám s těma Vánocema, který jsem dřív prožíval v dětství a ještě třeba v pubertě jsem cítil jistou vánoční náladu, tak ... která později odeznívá ... tak ten Mikuláš se mi ... se mi stále líbí ... a možná ho víc vnímám skrz ty dětský kořeny.

P: co musí mít čert, aby byl čertem?

O: musí být v černém chlupatém, mít uhlíkama nabarvený tváře ... možná nějak řetěz a musí dělat „huhuhuhu“.

P: a anděl?

O: anděl ... se asi usmívá blbě a asi nic neříká. Protože je natolik spanilej, že nemá co říct.

P: a ten Mikuláš?

O: červenej santovskej plášť, nesantovskou čepici a berli.

P: znamená pro tebe tenhle svátek začátek toho vánočního období?

O: no spíš, když je prosinec obecně ... tak vím, že Vánoce už opravdu přijdou.

P: co pro tebe symbolizuje ta postava Mikuláše? Jeho osoba?

O: asi mu přiřazuju stejnou hodnotu jako čertovi a..a..a nic mi to nesymbolizuje ... duchovně. je to ten moudrej dědeček, kterej chce, abysme mu řekli ňákou tu básničku ... a ... moudrej hodnej dědeček, kterej se usmívá na nás.

P: a čert?

O: čert? ... já si myslim, že vnímám za těma postavama spíš ty lidi, který tam jsou, dělaj tu srandu a užívaj si to ... aby si to užili ty lidi, co se na ně dívaj ... a je to takovej svátek, kterej ve společnosti jede a udržuje se a to je důležitý. Myslím, že společnost potřebuje takovýhle svátky a rituály, který ještě vnímá ... tradice.

P: vnímáš je jako masku tedy?

O: oboje vnímám, jako že za nima jsou vždycky lidi, který si hrajou a ...

P: takže jako jakoukoli masku, jakoby tam byl kuchtík nebo princezna ...

O: (smích) no: no: takhle.

P: v tom adventu ... před Vánocema co děláš zvláštního, jak na tebe působí ta atmosféra =

O: = vánoční

P: hmm. Vánoční. Co děláš bezprostředně před Vánocema?

O: no ... tak ... s tím, jak jsem přestal být úplně nejmenší dítě ... tak pro mne Vánoce ztratily ... takovej ... takovej ... jako vánoční náboj ... co kdy mívaly a ... a ... když se ty Vánoce blíží, tak spíš myslim na to, že budu muset oběhat všechny ty dárky a stihnout je ... NICMÉNĚ potom se vždycky chytну za nos toho 24. nebo potom zjistim, že když ty dárky vlastně sháním, myslím na ty lidi, na to, že jim udělám radost ... vlastně v podstatě v ten moment, co začnu shánět dárky, si uvědomim ... začnu cejtít ten vánoční čas ... strašně si vyčítám, že už je tak pozdě (smích), že není třeba 12., abych si to shánění třeba i víc užil nebo tak ... že potom musím víc kvaltovat ... a to mě potom už začíná bavit ... zase už nějaká renesance toho pocitu.

P: jasně. A když sháníš ty dárky, chodíš do malých obchodů nebo supermarketů?

O: chodím do Prahy ... někdy do hypermarketů ... jak jsou ty butiky, vím, že jsem tam taky něco procházel, protože jsou hezky vedle sebe. Byl jsem na Andělu ... spíš ... je to hezký, ten malej krámeček, ale myslim, že v tom je pro mně možná víc důležitěj ten člověk v tom obchodě, i když ten obchod může bejt třeba ňákej řetězcovitej, tak furt tam ten člověk může bejt příjemnej. Takže to možná TOLIK nerozlišuju, no.

P: chodíš třeba do Prahy jen tak? Nebo procházíš se při nákupech? Jdeš se podívat na stromeček? Působí to na tebe vánočně?

O: tak Prahu mám rád obecně a docela rád se v ní procházím. Stromeček na mě nepůsobí, ale docela se mi líbí ty vánoční trhy, co jsou na Můstku a Staromáku, který ... já nevím můžou být jiným lidem komerční a lehce kýčovitý ... ale nevím proč, ale docela se mi to líbí se tam procházet. Tam jsou zase lidi, který se tam chumelej kolem těch těch ...

P: a kupuješ tam něco?

O: jo: sem tam něco.

P: hmm. Kupuješ spíše praktické dárky nebo něco malého pro radost?

O: no tak spíš se snažím, aby to tomu člověku udělalo radost ... a jestli to je to něco praktickýho nebo dekor.

P: jak se ti líbí výzdoba?

O: pak je ještě taková ta pouliční výzdoba ... ty jsou dost kýčový ... mi přijdou

P: přispěje ti to k vánoční atmosféře?

O: asi ne ... asi by to tam nemuselo bejt.

P: kupujete jmelí domu?

O: hmm.

P: co to pro tebe znamená?

O: spíš tak, že jsme to kupovali vždycky ... z tradice ... kdyby byla vánoční výzdoba bez jmelí, tak by chyběla půlka vánoční výzdoby. (smích)

P: nosí vám štěstí?

O: spíš, že je to jedna ze součástí rituálu ... a ... ten rituál dává člověku pocit ... jakoby zařazenosti a bezpečí ...

P: máš potřebu se před Vánoci scházet víc s kamarády, které třeba déle nevidíš?

O: no: že bych to cítil kvůli Vánocům, to asi ne: ale je fakt, že jsou různé ty besídky, a to je dobrý, protože bývá několik akcí za sebou a člověk vidí lidi, které delší dobu neviděl.

P: takže ne, že by to vycházelo z tebe, ale jsi k tomu prostě donucený společností.

O: ale velmi příjemně. (smích)

P: co ten Štědrý večer jako takový?

O: no: jak to chodilo vždycky tradičně, tak bylo tak, že ráno jsme vstali, nesnídali, potom jsme vyrazili do auta a objížděli různě hřbitovy ... různě po Praze ... a..to jsme nabrali babičku mezi tím ... no ... . a když jsme se vrátili, tak jsme se postili tak, že jsme si dali čaj s bábovkou, teda vánočkou ... pak se strojil stromeček ...

P: a kdo ho strojil?

O: no, co jsme trochu odrostli, tak jsme se přetahovali o to, kdo ho nebude zdobit. (smích)

P: máte živý stromeček?

O: vždycky jsme mívali ... letos a možná tak už tři roky máme nějaký malej stromek v kořenáči ... on teda odešel po prvních dvou nebo třech letech, takže máme zase další ... letos byl v pokoji opravdu jen na ten Štědrej večer, aby se mu v tom teple neudělalo blbě ... což bylo takový ... že odešel jeden z podstatných součástí rituálu, že to tam prostě nebylo. Vždycky jsme kupovali normálně borovičku, takovej nějak metr a půl plus s podstavcem a se špičkou ...

P: čím ho zdobíte?

O: no zdobíme většinou takovejma starejma slaměnejma věcmá ... a ... a ... a ... a vrchol toho byly takový malý stříbrný koule ... až později jsme to modernizovali, že jsme koupili červený koule a úplně na konec jsme to zkazili svíčkama elektrickéjma. (smích) Jinak tam byly normální svíčky a prskavky.

P: koukáš se na pohádky? Máš nějaké oblíbené?

O: no teď ne. Když jsme byli malí, tak jsme se dívali furt.

P: co jíte k večeři?

O: no tradičně kapří polívka, kapr obalovanej a bramborovej salát ...

P: dokážeš si bez kapra představit ty Vánoce?

O: představit si je dokážu, no: ale bylo by to zase další kus Vánoc pryč.

P: takže je to jedna z těch důležitějších =

O: no no no

P: dáváte si šupinku, penízek pod talíř?

O: to se dává? (smích) ne.

P: dobře. Máte takový to pravidlo, že nesmíte vstávat od stolu?

O: no vždycky si to říkáme, když zvoní telefon nebo takhle, ale to pravidlo se vždycky nějak poruší.

P: hmm. A kolik vás je doma na Vánoce?

O: teď jsme byli výjimečně pět, protože táta tam měl přítelkyni ... začlenil ... ale jinak jsme bývali čtyři ... když byla máma, tak s mámou, když nebyla tak s babičkou ...

P: dokážeš si tedy představit přijmout k večeři někoho cizího?

O: no cizí ona není, ona už bydlí doma přes rok a půl ... cizího z ulice asi ne, ale když takhle souvisí s rodinou, tak to jo:

P: pronáší někdo přípitek před večeří?

O: přípitek to NE, ale ... ale máme takový naprosto stupidní popřání si dobrý chuti ... že se chytne takhle za ruce a řekneme „do-brou-chuť“ (smích) je to naprosto postavený na hlavu, tak hloupý, že se vždycky začnem smát, to je dobrý, a to tam jako MUSÍ bejt. To by bylo prostě naprosto nepředstavitelný ... a další rituál je, že táta vždycky naštelovává foťák na stativ, a potom to různě obíhá a fotí na samospoušť.

P: co ta ryba ti symbolizuje; proč myslíš, že jíš rybu? Kapra?

O: mně to nic nesymbolizuje. Je to jakoby součást ... to tak beru ... ale je pravda, že jednou jsem měl rybí polívku v létě a TOLIK mi nechutnala jako o Vánocích.

P: děláte nějaké magické praktiky, kouzla? Viděls někdy zlaté prasátko, když se tak poctivě postíš?

O: no: když jsme byli malí, tak jsme byli motivovaný a velmi málo nebo vůbec jsme nejedli ... ale neviděli jsme asi nikdy ...

P: zazvoní někdo na zvoneček?

O: no, nejdřív tam ještě musíme dát ty dárky ... po večeři, během který hrajou koledy ... gramofonovou máme desku ... většinou ty koledy hrajou už přes ... přes odpoledne, kdy se strojí stromeček ... a protože jsou všechny na jedno brdo, tak už je toho jakoby moc (smích) ne ... je to dobrý. Koledy jsou koledy. No a potom se tam dávaj dárky. Nejdřív tam dávaj dárky děti, to znamená my ... no a pak je tam dává táta ... když jsme byli mladší, tak jsme ho vždycky špehovali, jak je tam dává a když jsme byli starší, tak už to moc neděláme. No a táta potom zazvoní na zvoneček ... a ... většinou jsou zapálený prskavky ... letos už taky ne ... to byly takový nízko profilový Vánoce s tím malým stromečkem ...

P: proč myslíš?

O: no asi z toho důvodů, že obecně se berou ty Vánoce tak, že přináší něco dětem. To se všechno vytrácí. Byly jiné už tím, že se vařilo den předem ... babička jindy to dělala až 24. vždycky celý den strávila u plotny chudák. Za třetí byly jiný, protože byl ten malý stromek, který se zdobí kratší dobu a není ...

P: co ten stromeček značí? Proč ho máme na Vánoce?

O: stromeček? Tak asi zase jako to jmelí ... součást.

P: neodmyslitelná?

O: no: neodmyslitelná.

P: a symbolizuje ti něco zelený stromeček?

O: asi mi to nic nesymbolizuje. Prostě to tak je.

P: zpíváte potom u stromečku koledy?

O: nezpíváme, máme je reprodukováný ...

P: celý večer?

O: to ne. To když už se dorozbalí, tak už se jenom zapne nějaká televize, pohádka nebo tak.

P: a jak dlouho rozbalujete?

O: docela dlouho, protože to rozbalujeme tak jako postupně. Dřív se to dělalo tak, že se podal jeden dárek, ten člověk si to rozbaloval, všichni se na něj koukali a radovali ... potom už začaly bejt hlasy jako že to je moc moc pomalý ... tak se to uspíšilo. Letos to bylo přijatelný ... že se rozdalo vždycky kolo a pak se rozbalovalo.

P: kolik dárků dostaneš?

O: kolik? Plus minus? My si nedáváme jenom takhle v rodině, úzký jak jsme u stolu, ale s jedněma příbuznejma, s naší tetou od táty ... dohromady ... jsem dostal třeba ... deset dárků?

P: hmm. A po dárcích?

O: potom je člověk přejedenej, dozobává se cukroví, takže je ještě víc přejedenej ... telefonuje se s příbuznejma ... různě se podělíme o dojmy ... a: pak se tak různě sedí ... a ... buď se dívá na tu televizi ... letos se sedělo a povídalo se. Což je vždycky dobrý, když to nějak vydrží, povídání je dobrý.

P: chodíte někam potom? Třeba na půlnoční?

O: dřív ... .. před pár lety táta byl na půlnoční a vzal nás s sebou ... pamatuju si jednou ... občas ... .na Chodově kousek ... takovej stan ... tak to jako mělo určitej náboj jít na půlnoční ... byla zima a tak. Pak si ještě pamatuju, že procházku jsme ještě dávali odpoledne ... když jsme byli malí, tak jakože jdeme krmit ptáčky nebo tak ... . tak to k tomu taky jakoby patřilo ...

P: co to tedy pro tebe znamenalo jít na půlnoční?

O: celkem se mi to jako líbilo, protože to jako bylo hezký jako k těm Vánocům ... teď jsem byl ještě loni jako na půlnoční ... to mě to ale docela nudilo ... to jsem byl ... u: ... Halík tam přednášel ...

P: Salvátor?

O: no.

P: spojuješ si sních s Vánocemi?

O: asi jo, ten sních mi k tomu vždycky patřil ... i k těm procházkám ... i k půlnoční ... teď ještě si vybavuju různý komponenty, který k tomu patří. Tak za prvé cukroví ... peče to normálně babička ... u sebe doma. Doma pekla mamka ... dřív ... to si pamatuju, že jsem třeba dělal rohlíčky, tak se to všelijak rozpadalo ...

P: pouštěli jste si i k tomu koledy?

O: to ne:

P: betlém stavíte?

O: ne ne ne.

P: co děláte o svátcích?

O: kachnu ... respektive první svátek se scházíme s těma jedněma příbuznejma ... a tam je vždycky ňáká ... teď byla husa ... vždycky ňákej takovejhle hod ... a druhěj svátek se scházíme s druhějma příbuznejma ... dvěma rodinama z mamčiny strany. Tady se už nepraktikoval hod, ale vyloženě se přišlo odpoledne ... a bylo to takový milý setkání, protože se vidíme jen tehdy.

P: a další dny? Jsi s rodinou? Nebo dokážeš si představit jít třeba do hospody mezi svátky?

O: no právě ... to jsem chtěl říct ještě k tý půlnoční ... to jsem byl v hospodě ... loni poprvý snad nebo předloni ... kamarád mě vytáhl na půlnoční, tak jsem se strašně těšil, že půjdu po

několika letech zase na půlnoční ... a on mě pak zatáhl do hospody, ještě s vícero lidma ... a to mi přišlo trošku jako hereze ... a přistihl jsem se, že mi to tam neseď. Ale letos mi to přišlo normální.

P: takže mezi svátky nemáš už vůbec problém věnovat se kamarádům?

O: vůbec. Ono to pořád tak devaluje. Každý rok se odsekne část svátku ... ale s rodinou se účastním různých setkání prioritně ... teď pracuju mezi svátkama, to se mi líbí, protože v práci je míň práce, v tramvajích je volno ...

P: užíváš si nějak klidu Vánoc?

O: já většinou jsem spíš takovej jako úspěchanej člověk, že furt honim jakoby ... něco ... a ... takže neumím moc odpočívat. Ale o těch svátkách jsem si užil klid, když jsem šel domů Krčákem, bylo pěkně ... jsem se ptal táty, jestli nechce do lesa, on říkal, že už byl na procházce, tak jsem zase vyrazil do lesa sám ... strašně pěkný to bylo. Takže to možná byla ta chvíle klidu. Tohleto byla vánoční procházka.

P: na Silvestr jsi s kamarády?

O: no většinou preferuju bejt mimo Prahu. Silvestra neprožívám jako ten přelom, posledních pár let je mi to protivný se takhle radovat ... ale beru to jako dobrou příležitost, jak vyjet někam ven.

P: když ne Silvestr, co je přelomem, žiješ-li aspoň trochu v cyklech?

O: asi jo: i když jsem se vzpouzel tomu Silvestru, asi přece něco cejtím jako přelom. Člověk tak jako lehce bilancuje a občas to na mě i nějak sedalo ... teď už třeba ne: ale lehce depresivně že ... že ... přelom ... podobně jako třeba narozeniny.

P: hmm. Bereš Vánoce se Silvestrem jako jeden celek?

O: ... .. no: jak mám ty Vánoce už čím dál tím svěštější a ten Silvestr je taky světský ... asi jo: jde to k sobě

P: já myslím to období, jestli rozlišuješ nebo bereš dohromady?

O: to jo: no:

P: a máš ten přelom spíš tedy na Vánoce nebo na Silvestr?

O: na ten Novej rok asi.

P: osloví tě Vánoce– nemyslím křesťansky – jen duchovně ... že se zamyslíš nad sebou, nad světem?

O: v souvislosti s Vánoce ... ještě ... že někteří kritizují, že jsou lidi normálně na sebe oškliví a jen na Vánoce se na sebe usmějou ... někomu to může přijít pokrytecký ... mně se to třeba líbí, že ty lidi jsou jinačí ...

P: takže myslíš, že pro mezilidský vztahy jsou ty Vánoce nějakým způsobem důležitý?

O: no: mně obecně baví bejt na lidi slušnej, ale tady u nás jsme takový víc jakoby ... jakoby uzavřený do sebe ... a neumíme se usmívat a neumíme se dívat těm druhým do očí, když jdou

po ulici nebo tak ... a ... šel jsem o Vánocích po Václaváku a přišli mi ty lidi takoví hezcí.

P: Myslíš, že se lidi víc snaží?

O: možná jo ... a nebo jsem si to namlouval. To je taky možný. Ale minimálně u nás v paneláku se lidi zdraví líp a minimálně si popřejou šťastné Vánoce.

P: dokázal bys říct, že Vánoce jsou časem setkávání?

O: no: ... setkávání ... asi jsou.

P: s kým?

O: no tak to jsou ty přátelé tejdén předtím ... to je ta rodina, v řadě rodin se setkávají jenom na Vánoce.

P: jak bys shrnul, jaký význam mají Vánoce v rámci chodu toho roku? Dokážeš si představit rok bez Vánoc?

O: asi sou důležitý ... nějak ... protože člověk potřebuje ty referenční opěrný body ... aby nežil lineárně, aby cejtíl, že se něčeho chytá ... i když by třeba reálně nepocítoval, kdyby ty Vánoce nebyly ... stejně podprahově by se to tam objevilo ... jsou důležitý ... ale neprožívám to ...

P: dobře ... děláš rozdíl mezi Ježíšem a Ježíškem?

O: asi jo: no: ... protože Ježíšek je nějaký zdobnělejší, hodnej, co nosí ty dárky ...

P: jak si ho představuješ?

O: Ježíška? asi figurativně si ho nepředstavuju ... když jsme byli malí tak jsme si ho představovali jako létajícího stařečka v plášti, který má na sobě pytel ... tak jsem si ho představoval já ... pak vletí do okna, tam dá ty dárky a zase odletí pryč ... starýho nějakýho ... a teď si ho nepředstavuju nijak ... já beru, že Ježíšek je někdo hodnej ... .. když třeba dáš kamarádovi dárek, řekneš to je od Ježíška ... prostě něco hodnýho ...

P: a Ježíše?

O: když řekneš Ježíš ... tak si představím takový ty fanatiky, co stojí na Andělu a křičí „Ježíš žije, Ježíš miluje“.

P: (smích)

O: spíš jako historická postava než bůh.

P: proč myslíš, že se dávají ty dárky?

O: myslím, že to je důležitý. Že lidi v tom shonu celoročním, kdy se na sebe velmi často mračejí, tak maj ... maj ... narozeniny, Vánoce, kde jsou okolnostma donucený dát si dárek. Nakonec, když už ho vymyslejí, nakoupějí a dají, tak jsou rádi ... dárky dáváme pro to, že tím okamžikem jsme donucený ... projevit tu lásku k bližnímu člověku ...

P: pro radost?

O: ano.

P: a proč zrovna 24.?

O: no: je to tak daný, no:

P: co jsou Vánoce pro křesťany vlastně?

O: daleko víc. Oni vidí ve Vánocích něco daleko jiného než já ... narodil se Ježíš Kristus ... a ... celkově víc duchovně přemýšlí o sobě a svých bližních ...

P: myslíš, že přestože nejsme křesťané, víc přemýšlíme o bližních na Vánoce?

O: no: když kupuju ty dárky ... JO, je to takový zastavení se ... zamyslím se ... ale bohužel jen v takovejch krátkejch úsecích ... když kupuju ty dárky nebo se donutím k procházce do lesa ... je pěkně ... tak JO. Ale bohužel jenom málo.

P: vzpomínáte na blízké zemřelé?

O: no: tak ... no: no: možná ten moment když se objíždí hřbitovy, ale jinak ne. Častěji než jindy ne.

P: děláte některé zvyky jako pouštění lodiček, krájení jablek a tak?

O: to jsme nikdy moc nepraktikovali; když jsme byli malí, tak občas něco ... ale nikdy moc ... nikdy to nebyl jako rituál vyloženě.

P: Co pro tebe znamená Santa Claus a jak se vyrovnáváš s takovouhle postavou?

O: Santa Claus ... pro mě ... asi si představím ... mám ho spojený s nějakým hollywoodským filmem a spíš s takovým tím jako komerčnějším pojetím Vánoc ... nesymbolizuje pro mne tu hodnotu Vánoc ... ten vánoční čas ... vánoční náladu ... určitě NE ... ale: nevím. Jsou u nás Santové?

P: v supermarketech ... na čokoládových figurkách ... na adventních kalendářích ...

O: no: mně na pěkných obrázcích Santa Claus nevadí ... je to takový nový komplement těch Vánoc ...

P: neodporuje to představě Ježíška, který nosí dárky?

O: ani ne: no kdybych se nad tím měl logicky zamyslet, tak nechápu, proč nosí ty dárky ten jako Mikuláš, když ví, že tři týdny po něm přijde Ježíšek.

P: a ještě se zpozdil (smích)

O: (smích)

P: chápeš ho tedy jako Mikuláše?

O: ne jako Mikuláše, jako další nějakou zase figurku. Ale VUBEC si nevybavuju, že bych někýho před Vánocemi viděl. Takže mě asi neirituje.

P: co ti připadá komerční na Vánocích?

O: když už od prvního listopadu jsou stromky a vánoční výzdoby, protože supermarkety honí zákazníky ...

P: kdybys měl shrnout, jestli jsou Vánoce důležité a co materiálně i duchovně musí mít, aby byly Vánocemi?

O: tak ty dárky ... to si vždycky vyčítám, že jsem to jako tak odflákl a nenašel si chvíli pro to, abych víc je prožíval, že jo ... jo: ... Vánoce JSOU důležité, ale často se musím snažit, abych ... tu hru hrál. Nestačí jenom, když jsou všude stromky ... a ...

potom jíme kapra, ale je důležitý, abych ... aby ... v tom shonu si našel místo, abych třeba Vánoce myslel ... a do příště se určitě budu snažit tohleto víc reflektovat ... jak jsem říkal, jsou pro mě důležité, je to taková příležitost, jak druhým aspoň trochu ukázat, že je máš rád.

P: rodina, přátelé

O: přátelé asi MÍNĚ

P: a materiálně? Co by sis nedokázal odmyslet? Kapra?

O: kapra ... teď co jsme měli celou domu stromeček na balkoně, tak evidentně to lze i bez něj ... a kdyby jsme měli jít kung-pao, to by mě vadilo. Všechno dohromady je důležité.

P: co svíčky? Františky?

O: jeden ano. Svíčky taky jsou pěkný.

P: co tě první napadne, když řeknu „Vánoce“?

O: Vánoce? Stromeček.

P: máte ho rozsvícený, když k němu jdete?

O: ano, v takové polotmě.

P: „zvoneček“?

O: to je to, co zvoní, když přijde Ježíšek a zazvoní on v podstatě.

P: máš pocit, že se zavedly nějaké nové zvyky u vás?

O: spíš se odvedly ... bohužel.

P: dobře (smích) ... tak to je všechno ... takže ti děkuju.

Respondent K

žena 25let, SŠ, studentka Teologické fakulty, žije od dětství s matkou, otcem a sestrou; v rodinné vile bydlí ještě teta.

26.12.2006, nahráno u ní doma, 47:09 min

P: jak vy slavíte Advent, jaké svátky tam patří a jak to prožíváš?

K: no ... my to moc neslavíme ... občas si přineseme barborky ... a to je tak všechno ... a ... adventní věnec.

P: zapalujete svíčky každou nedělí?

K: no radši ne: (smích), protože když babičce prohořel stoleček, tak ho máma začala mít jenom jako ozdobu ... a nezapaluje ho.

P: aha. A ty barborky, proč je trháte?

K: no: aby vykvetly ... ale NAŠTĚSTÍ nikdy nevykvetou.

P: takže věříš tomu, že kdyby vykvetly tak se vdáš?

K: přesně tak. (smích)

P: co svátek Mikuláše? Dostáváš ještě dobrůtky?

K: jo: ještě jo: vždycky něco málo přinese. Nějaký ponožky a čokoládu.

P: jakou formou to dostáváš?

K: no: doma většinou ... máma dá třeba na balkon nebo tak ... a dole u tety je takovej krb, kde hoří svíčka ... POŘÁD ještě prostě tu tradici držíme ... na jedny straně má ségra – Veronika – a na druhý já ... a ... pak vždycky zavoláme do toho komína „děkujeme Mikuláši“ ... úžasná atmosféra!

P: a mamka vám to dává v košíku?

K: v takovym ... pytlíčku vždycky nějakym.

P: a když jsi byla malá, tak chodil sem Mikuláš s čertem?

K: hm. NE. My jsme spíš většinou chodili ... už od malička jako Mikuláši

P: a co jsi byla?

K: no většinou Mikuláš.

P: a jak ses cítila?

K: bylo mi příjemný, že mám natěmi dětmi navrch. A taky samozřejmě sranda. Byla jsem Mikuláš z recese, vždycky jsem byla nejmenší.

P: a dneska, když potkáš na ulici Mikuláše ... máš z toho radost nebo jak to na tebe působí?

K: no mě přijde, že dneska už toho je moc ... a ty čerti s blikajícima rohama ... mně připadá, že už se to posouvá někam, že už to není ta hezká ... tradice ... nevím.

P: hmm. A jdeš někam ven se na ně podívat?

K: ne. Jen když je náhodně potkám.

P: co ti symbolizuje Mikuláš?

K: no tak ... on byl štědrej k chudejm ... že jo. Ale ... tak ... nijak to neslavim ... ani ne spravedlnost ... spíš to byl takovej ten typickej křesťan ... a dá nám dárky a Američani si to pletou s Ježíškem. (smích)

P: a co třeba čert? Jak musí vypadat a co ti symbolizuje?

K: no ... asi by se ho lidi měli trochu bát, že jo ... ale ... myslím, že to tak už vůbec není ... teď ty čerti jsou už takový divný ...

P: čím?

K: moc malí. (smích)

P: no asi jsi vyrostla (smích) ... a jak musí vypadat?

K: no určitě v černym, rohy, ocas, řetěz ... a pytel nákej, aby ... očerněnej od uhlí ...

P: značí pro tebe zlo?

K: no spíš takový varování jako ... takovýto jako až se ... že se máš zamyslet nad tím, co jsi přes ten rok dělala.

P: anděl?

K: ten je tam pasivnější. Ten je tam taková ta věčná Boží milost (smích) ... i hříšníci mají šanci (smích) ... jinak v bílym ... a hvězdu na čele a křídla.

P: kupujete jmelí?

K: jo jo jo.

P: a ... proč?

K: protože se pod ním na Štědrý den políbíme a znamená to soudržnost a lásku ... a štěstí ... proto nám visí nad dveřmi.

P: dokážeš si to představit bez jmelí?

K: NE! Jmelí musí být na Vánoce. Mamka si letos kvůli němu zlomila nos (smích) ... takže to MUSÍ.

P: dobře. Kdy ti začíná ta vánoční doba?

K: tak nějak s adventem ... nebo spíš prosinec jako takovej.

P: A co ta doba před svátky? Jak ji prožíváš?

K: většinou dost hekticky ... sháním dárky ... ale zase jako ... hmm ... myslím, že je dobrý ... i: ... těsně před těma Vánocema udělat něco jako pročistit si hlavu ... nebo ... prostě neshánět to až do Štědrého dne.

P: snažíš se tedy shánět dřív?

K: ... no: nebo to hodit na Veroniku (smích)

P: nedělá ti to radost shánět dárky?

K: ne. ... Nebo ... jak který ... když mám jako nákej dobrej nápad, tak samozřejmě z toho mám radost, že jo. Ale když nevím ... a furt nějaký mejdla, svíčky, čajíky ... tak to už člověka netěší.

P: když už vyrazíš nakupovat, kam?

K: buď tady Dejvickou proběhnu ... nebo do Tesca ... Carrefouru.

P: takže se nebráníš těmhle velkým obchodům?

K: před Vánocema NE.

P: a proč zrovna před Vánocema ne?

K: no protože tam je nejvíc věcí pohromadě a mám tam největší šanci, že něco seženu.

P: kupuješ spíš praktický věci nebo blbůstky?

K: jak komu ... ale radši blbůstky, že jo ... ty vždycky udělaj větší radost.

P: máš chuť se vidět s kamarády před Vánocema?

K: jo ... tak většinou jsou takový ty večírky předvánoční ...

P: to jsou spíš ty okolnosti, co člověka i donutěj ... a třeba sama máš taky tu chuť?

K: no JASNĚ. I kdyby večírky nebyly, tak se s pár lidma sejdu ... a dáme si dárečky.

P: procházíš se ráda po Praze, jak se ti líbí výzdoba, stromečky?

K: už mi to přijde moc ... když jsem šla po Dejvický a ŘVALY tam v půl čtvrtý odpoledne koledy pod okna těm chudákům ... šílený provedení od Karla Gotta ... tak to ... to bylo fakt moc.

P: a do centra jdeš se podívat?

K: naschvál ne, jenom když musím. Je tam STRAŠNĚ lidí a ta výzdoba je fakt hnusná. Třeba letos na Václaváku ... ten STROM! ... .. no tak třeba je krásný jít na Štědrej den do Stromovky, když tam bývá Rybovka ve Šlechtovce a ... a ... a ... má to vánoční atmosféru, ale ...

P: tak už jsme se dostaly přímo k tomu Štědrému dnu ... takže jak probíhá?

K: tak to má takovej jasnej scénář ... v šest přijdou babička s dědečkem, přivezou rybu a jdou vařit polívku ... aha ... vlastně od rána ... no ráno nazdobíme stromeček, a pak se snažíme nejíst a tak ňák flákat.

P: zdobíš ho ty s Verčou?

K: většinou ... nebo jenom já kdyžtak.

P: když jsi byla malá ... nosil vám ten stromeček Ježíšek už ozdobený?

K: ne! Taky jsme si ho zdobily!

P: máte koukám umělý. Vadí ti to?

K: NE! NAOPAK! Protože mně přijde strašná škoda, že se uříznou stromečky, a pak se hned jako vyhoděj.

P: proč vůbec míváme doma stromečky?

K: no to je novej zvyk, že jo. Ale ... no jako ... mohlo by to být ... v návaznosti na pohanský svátky? Nevim ... jako ta příroda ... obnova ... nevim.

P: jak ho zdobíte?

K: no většinou ... protože máme kočku ... tak takovejma mašličkama ... perníčkama ... a žádnějma koulema skleněnejma ... a lucerničky samozřejmě! Místo normálních svíček ... takový, jako měli trpaslíci ... elektrický ale.

P: jaký barvy by se ti hodily k Vánocům?

K: no tak hlavně ta bílá a červená ... a zlatá. Zelená možná.

P: bílá kvůli sněhu?

K: já nevim ... snad čistota?

P: Flákáte se pak jakým způsobem?

K: no každý si dělá co chce ... většinou balíme dárky ... ještě připravujeme poslední věci ...

P: na televizi se chcete dívat?

K: ale jo: třebas jo: Veronika většinou kouká ... ale já se tomu snažim vyhybat.

P: pohádky máš nějaký oblíbený?

K: NE. To rozhodně ne. Většinou dávaj furt ty samý, takže pak =

P: a v šest teda přijde babička s ...

K: babička a začne to. (smích) A většinou s tou večeří ... oni mají svojí rybí polívku, my s Veronikou bramboračku ... já bezlepkovou ... všichni mají kapra, já mám kuře ... (smích), protože nemám ráda ryby, takže je to dost netradiční.

P: co ta ryba znamená?

K: no tak to je „ichtís“ jako Kristus.

P: a takhle to chápeš i ty?

K: no, nevim, jestli přímo ten kapr tohleto má symbolizovat ... ale minimálně přeneseně ... ta symbolika tam je. Tohle chápu v tom ... křesťanským kontextu.

P: máte nějaký rituály u toho jídla? Šupinky nebo penízky pod talíř?

K: ne to ne ... ale šupinky si pak dáváme vždycky do peněženky.

P: a má to znamenat štěstí nebo peníze?

K: PENÍZE!

P: má někdo proslov před tou večeří?

K: to vůbec. Spíš jako ... teď už je to čím dál víc neformální, ale dřív to byly strašný formality, že se jedlo dole v tý HALE ... že jo dědeček s babičkou ... a teď se tam sedělo, srkala se polívka ... teď je to takový už ... docela normální večeře.

P: vy to slavíte tady nebo jste dole?

K: dole! S tetou Martou. Takže nás je sedum.

P: a dokážeš si představit přijmout někoho, kdo do té rodiny přímo nepatří? Hosta?

K: tohle bejvá hodně ... dost uzavřený. Ale mně by to nevadilo ... já bych klidně jedla ještě s někým ... aspoň by to bylo zase míň formální.

P: držíte zvyk nevstávat od stolu?

K: to ne ... letos dokonce babička zvrhla vodu na tetu, tak to bylo takový normální už.

P: je ta hostina důležitá o Vánocích?

K: člověk si víc uvědomí ... to jídlo ... když celej den nejí ... že to je dar, že jo ... já to tak chápu. A že ta rodina aspoň jí pohromadě.

P: vy celý den nejíte?

K: no::: (smích) snažíme se, ale většinou to moc nejde.

P: čekáš, že uvidíš zlaté prasátko?

K: no myslím, že jsem to nikdy nevydržela TAK, abych ho mohla vidět ... ale jo:: jednou jsem ho viděla pod kobercem, kam mi schovala Veronika, abych ho viděla.

P: jak probíhá ten večer dál?

K: dřív jsme měly vždycky s Veronikou nějaký představení, pak se zpívaly koledy ... místo toho teď už zpíváme jen ty koledy, protože tam je hned piano vedle tý jídelny ... tak většinou ... dědeček taky zpívá ... a pak se zhasne ... všichni se koukaj, jak svítí stromeček ... pak si popřejeme štěstí.

P: vy jste tedy pořád ve stejné místnosti? Nezvoníte tedy a nechodíte ke stromečku?

K: No dřív to tak bylo. Dokud jsme byly malý, tak jsme šly po večeři nahoru, teta zazvonila a my jsme šli dolu a už tam byly dárky, no. Ten stromek je živej vždycky a má elektrický svíčky.

P: a ty dárky rozdává jeden člověk?

K: my s Veronikou.

P: čekáte, až každý rozbalí svůj dárek?

K: no to bychom čekali asi dost dlouho, protože nás je hodně ... takže.. snažíme se, aby každej měl nějaký dárek ... rozbaloval a „jééé, podívejte se!“ ... podílíme se na divení a nadšení.

P: kolik tak máte dáreků?

K: no docela dost ... vždycky si říkáme, že chceme skromný Vánoce, a pak je toho vždycky strašně moc ... balíme každou blbůstku ... to rozbalování může trvat tak hodinu ... možná víc.

P: máte puštěné koledy k tomu?

K: to ne. My vůbec ani nepouštíme koledy.

P: voníte františkem?

K: jo::

P: děláš rozdíl mezi Ježíšem a Ježíškem?

K: ne ... ne. Když jsem byla malá, tak jsem vždycky koukala na nebe, že uvidím ty anděly s těma jesličkama a furt jsem nechápala, jak poberou ty dárky (smích).

P: je to malý Ježíš? Bereš je jako jednu osobu?

K: no ... tak ... jako jednu a tu samou osobu, jenomže vypadá jinak.

P: proč si myslíš, že se nosí ty dárky na Vánoce?

K: no tak to vzniklo na Mikuláše ... že jo ... jenomže se to nějak přesunulo na Štědrej den ... dřív to bylo jenom, že ty lidi byly pohromadě.

P: hmm. Proč teda dáváš dneska dárky?

K: no protože jsme v komerční době.

P: a má to něco hlubšího v sobě, co myslíš?

K: no asi, aby se podpořila ta soudržnost, aby si lidi dali najevo, že na sebe myslej.

P: ale ... jak to dneska souvisí s tím Ježíškem?

K: no, že mu přinesli dary, že jo, do těch jesliček.

P: a nemělo by se to slavit tedy až na Tři krále?

K: no ... a nebo by se měly dávat dárky tomu Ježíškovi. (smích)

P: co jsou Vánoce pro křesťany vlastně?

K: příchod Kristův na zem.

P: mohl to být taky dar ...

K: ... možná no ... ale spíš to chápu jako analogii s dáváním Ježíškovi ... a hlavně se to přesunulo z toho Mikuláše, že jo.

P: a Ježíše si představíš jak?

K: v takový: m tom bílý: m há:vu, že jo ... fousy, černý vlasy dlouhý ... charismatický pán ... fousatý.

P: co po rozdání dáreků děláte?

K: hmm ... no pak většinou ... ještě se chvilku tam jako klábosí ... a všichni okukujou tam ty dárečky ... no a pak se my přesuneme s Veronikou nahoru ... za zvířátkama ... že jo, protože ty tady vždycky pláčou za dveřma ... a ještě tady nahoře na nás čekaj další dárečky.

P: takže máte dvoje Vánoce?

K: no: a další den ještě se zbytkem rodiny a přáteli.

P: a vaši se přesunou taky?
K: většinou, když odejdou dědeček s babičkou, tak přijdou taky ... a ... to nebejvá pak už jako dlouhý.
P: chodíte někam na půlnoční nebo na procházku?
K: párkrát jsme byli na půlnoční ... v centru, ale jenom na procházku ne:
P: co pro tebe znamená?
K: pro mě znamená, že si zazpívám (smích) ... Rybovku ... koledy.
P: kázání tě zajímá?
K: ne ne ne. Já si ho užiju beztak dost. Spíš nasát atmosféru.
P: myslíš, že je taková procházka na půlnoční lepší se sněhem?
K: no JASNĚ.
P: co další dny svátků?
K: no: ... přijde ještě část rodiny ... jsou další ... NĚKOLIK dalších Vánoc ... takže další dárečky, hostiny ... většinou pak jíme tu husu ... jako ... s druhou větví příbuzenstva.
P: jak ty svátky teda prožíváš?
K: do školy začínám něco dělat až pozdějc. Většinou se snažim tak nějak jako ty dárky si užívat ... jako ty, co jsem dostala, že jo ... a tak nějak se flákat, odpočinout si ... bejt s tou rodinou a nic nedělat ... pak už se začnu učit ... většinou jedem do Doubice na chalupu, tak potom koně a Silvestrovský vyjíždky a tak.
P: a Silvestr? Jsi s rodinou?
K: když jsem v Doubici, jsem částečně s rodinou, ale radši odjedu s kamarády. NAOPAK cejtim, že bych měla rodiče nechat, ať si to užijou sami a já taky.
P: myslíš, že Vánoce nebo celá ta vánoční doba jsou nějak důležitý pro chod roku?
K: no já myslim, že jo. Protože člověk se na ně strašně těší ...
P: na co se těšíš?
K: na to, že se naperu cukrovím, že dostanu dárky, že jako ... si odpočinu ... i na tu atmosféru svým způsobem.
P: cítíš je jako předěl nebo nový náboj?
K: a tak ... docela jo: že jo. Člověk se odreaguje, odpočine si a pak se vrhne jako dál do toho Novýho roku. Přijde mi to možná i důležitější než ten Silvestr a Novej rok.
P: kdybys měla dělat předsevzetí, tak na Vánoce nebo Silvestr?
K: já je moc nedělám. Já je dělám před prázdninama ... ale rozhodně ne na Novej rok.
P: co takové zamýšlení o minulém roce, o světě ... spojuješ si s touto dobou?
K: to spíš vůbec nezáleží na době ... . to podle momentálního duševního rozpoložení.
P: jsou Vánoce časem setkávání?
K: no určitě. S rodinou, kamarády.
P: co je důležitější?

K: nikdy by mne nenapadlo netrávit Vánoce s rodinou.
P: do hospody mezi svátky zajdeš?
K: ne ... ne. Leda předat si dárečky, ale ne se jít opít někam. Kdyby šlo o to dát si dárky a oslavit Vánoce, tak jo: ale nedělám to. Vždycky upřednostním akce s rodinou.
P: a je to třeba doba setkávání s předky ... mrtvými? Vzpomínáte na někoho?
K: no hlavně u hostiny dole. Tam ani nejde nevzpomenout na strejdu.
P: máš pocit, že si o Vánocích vzpomeneš spíš než jindy?
K: no: protože se mi vždycky vybaví ta hostina před pár lety, kdy nás tam bylo víc ...
P: máš pocit, že Vánoce napomáhají mezilidským vztahům? Že se lidé o Vánocích k sobě chovají lépe? A pokud ano, je to dobře?
K: no tak ... dělej to o těch Vánocích, protože to je zvyk, ale aspoň si tím uvědoměj, že by to mohli dělat častěji. Ty Vánoce je k tomu přinutěj aspoň. Ale nepozoruju to ... spíš si uvědoměj, že BY MOHLI.
P: jasně ... přejdeme k něčemu jinému. Co chápeš pod komercializací Vánoc? Co ti vadí?
K: no, že média i ty řetězce ... to všechno nás nutí nakoupit nejdražší dárky, co nejvíc dárků prostě ... si lidi dávaj ledničky, auta, domy ... to mi prostě ... to mi přijde už NAPROSTO zruďný. Vůbec ty Vánoce takhle bejt nemaj.
P: a co by si měli dávat?
K: ňáký drobnosti! ... jenom co potěší. Jenom, že na sebe nezapomenou.
P: připadá ti výzdoba příliš brzká?
K: no už třeba v říjnu ... všude Santa Clausové ... (smích)
P: a co Santa Claus?
K: to je jak Děda Mráz. Mně to STRAŠNĚ leze na nervy, že prostě se to zaměňuje s tím Ježíškem. Sem to vůbec nepatří.
P: když jsi byla malá, už byli Santa Clausové na adventních kalendářích =
K: = to byla ale taková exotika ještě (smích) =
P: = znamenalo to pro tebe nějaký rozpor?
K: já jsem to brala jako obrázek na adventním kalendáři. Ale mou vírou, že poletěj ty andělé to vůbec neotřáslo.
P: a máš tedy pocit, že to už k těm Vánocům taky tak trochu patří?
K: asi mi to tak nevadilo ... i když nikdy se mi to nelíbilo. Ale asi, když jsem byla malá, tak mě to asi ani tolik neštvalo, protože toho nebylo tolik.
P: spojovala sis ho s Mikulášem?

K: hmm ... ne. To jsem vůbec takhle jako nepřemejšlela ... to bylo prostě jakože to je americké Ježíšek ... ale ... jako že my máme jinýho.

P: a ten rozpor ti nevadil ... že nosil dárky úplně jinak ...

K: no já jsem to brala, jakože to je prostě JEJICH, ale my to máme dobře.

P: ještě jsme vůbec nezmínily další magické rituály. Pouštíte třeba lodičky nebo rozkrajujete jablíčka?

K: ne ... to se u nás nikdy moc nedělalo ... akorát svíčky vždycky jako ... zapalujem. Což je krásný, když ta svíčka tady hoří celý den ... a betlém jinak. Vždycky stavíme nějaké prehistorické, cínovéj.

P: to je potřeba k Vánocům?

K: no. Letos byl tenhle místo toho ... výjimečně. Ale prostě betlém MUSÍ bejt pod stromečkem.

P: a co to pro tebe znamená?

K: no to je taková ta ... ten doklad, že to není Santa Claus, ale Ježíšek! (smích) Je to prostě jeden z mála poukazů na to ještě, jak to všechno ... proč se to slaví ... že to je příchod Boží.

P: myslíš, že to lidé berou v tomto křesťanském kontextu?

K: no nevím, jak to berou ty zarytí ateisté ... ale asi ... to berou jako hlavně rodina a dárky ... a toho Ježíška jako prázdný slovo ... že to jako nosí Ježíšek, ale už nikdo nepřemejšlí o tom, PROČ to nosí, JAK to nosí ...

P: a co jsou ty Vánoce pro tebe ... kdybys to měla shrnout?

K: rodina, udělat radost =

P: a je to tedy i něco jiného?

K: no je to taková naděje ... je to přecejn u křesťanů příchod Boha na zem ... takže naděje, že ještě všechno není ztracený ... a že ... je to začátek něčeho nového zase.

P: jaký námět na vánoční přáníčko by sis vybrala?

K: no ... jako symbol? ... asi tu hvězdu ...

P: a co ta hvězda znamená?

K: to je to znamení, který člověka někam vede.

P: dáváte na stromeček hvězdu ... musí tam být?

K: no bez toho by byl takovej neúplnej.

P: vraťme se ještě k těm svíčkám ... říkala jsi, že jsou důležitý pro Vánoce =

K: = no to světlo ... já to chápu jako poukaz na toho Boha, Krista ... a pro nás snad světlo v té tmě ... nevím, ale je to hezký ... ono to asi souvisí i s tou temnou zimou ... stromeček taky září do tmy po večeři ...

P: kdybys měla shrnout bez čeho by sis ty Vánoce nedovedla představit?

K: no: asi bez té večeře. Nejím sice kapra, ale ten akt hostiny. No:

P: bez stromečku by sis to dokázala představit?

K: ale jo: to vždycky nějakou větev můžeš nebo venku =
P: = jasně. Ale aspoň tu větev bys tam teda potřebovala.
K: nějak symbol toho asi ... ale ta večere mi přijde nejstěžejnější ... že ta rodina je tam pohromadě ...
P: co potřebuješ k atmosféře Vánoc? I před Vánoci třeba?
K: světýlka, svíčky.
P: koledy neposloucháš?
K: no já spíš sama vyluzuju nějaký jako koledy (smích) a tím, že koncertuju, tak jich mám už potom plný zuby. Ale vánoční koncert mám docela ráda.
P: co tě napadne, řeknu-li „Vánoce“?
K: stromeček
P: „čert“?
K: peklo, černá
P: „Mikuláš“?
K: dárečky
P: „anděl“?
K: nebe
P: „vánoční stromeček“?
K: ozdobičky
P: a „zvonek“?
K: takový to očekávání
P: ještě tedy shrň: Proč jsou pro tebe Vánoce důležité?
K: no tak rodina, že se sejde ... že dostanu nějaký dárečky, abych nebyla tak nemateriální ... a že taky ty moje dárky udělaj někomu radost.

Respondent H

žena 25 let, VŠ, studentka FHS, učitelka angličtiny, žije od malička jen s matkou, Vánoce tráví společně u dědy.
19.12.2006, nahráno u ní doma, 57:00 minut.

P: začneme u adventu. Co je to za dobu?
H: no ... pro křesťany očekávání Krista ... pro nás asi taková ... příprava?
P: jak se připravuješ na Vánoce?
H: nakupuju dárky ... radši včas ... ten poslední týden se scházím s kamarády ... udělám si třeba čas i na kino, divadlo ... snažím se to užít ... v klidu, ale ono je to stejně nakonec všechno ve spěchu.
P: zastavme se ještě u začátku adventu. Máte adventní věnec?
H: ne ... tenhle zvyk jsme nikdy nadrželi.
P: trháte barborky?
H: někdy ano. Jen tak pro radost, že držíme vánoční tradici. Ale myslím, že dřív se to dělalo pravidelně.

P: když vykvete, věříš, že se vdáš?

H: ne ... i když mě to vždycky napadne ... jsem asi malinko pověřčivá, ale rychle to zaplaším ... no: spíš to udělá radost, když vykvete.

P: a Mikuláš? Jak prožíváš tenhle svátek?

H: je to den jako jiný ... ale večer se vždycky snažím vyrazit aspoň na metro a potkat pár Mikulášů. To je takovej muj mikulášskej rituál ...

P: vnímáš je jako bytosti nebo masky?

H: přiznám se, že jako bytosti ... Mikuláše, čerta, anděla. Normálně ... jako z jiného světa ... uvědomuju si přitom samozřejmě i to, že jsou to masky (smích) ale působí to na mne tajemně. Sama jsem dělala párkrát čerta.

P: proč?

H: no právě proto ... mohla jsem se na chvilku stát čertem ... přispět k tomu svátku ... a taky byla sranda samozřejmě. Potom jsme si sedli na pivko.

P: doma slavíte Mikuláše?

H: ano, ale dost často až jinej den. Protože my s mamkou máme vždycky nějaký besídky ...

P: jak to u vás tedy probíhá?

H: no všechny rodinný slavnosti děláme u dědy doma ... většinou je to ještě spojený s máminým svátkem ... večer si pověsíme červený ponožky na okno ... z nich vykukou čertíci ještě po babičce. Když jsem byla malá, probudila jsem se ráno a už visela naplněná ... jsou tam čokolády, oříšky, ovoce ... to potom zase všichni ráno vybalujeme, děkujeme Mikulášovi a dívíme se. Teď už to připravuju s mamkou.

P: držíte ten zvyk, i když tam nejsou malé děti?

H: no jo. Kvůli tradici ... dřív jsem to fakt nechápala, ale teď mě to baví. Je to docela rarita.

P: co ti symbolizuje Mikuláš a co musí mít na sobě?

H: červený plášť, biskupskou čepici a berlu ... vždycky chtěl básničku a všechno o mně věděl ... symbolizuje spravedlnost ... ale nikdy na mě nepůsobil jako hodný pán ... bála jsem se ho vlastně.

P: a čert?

H: musí být černý ... hlavně rohy, ocas ... nejvíc mě děsily ty s pytlema ... bála jsem se ho fakt pekelně ... dneska mi symbolizuje spíš raráškovství.

P: a ještě do třetice ... anděl?

H: ten mě nikdy moc nezajímal ... on je takovej pasivní ... křídla asi ... ani bych nemohla říct, že mi ... symbolizuje dobro ... spíš pasivitu (smích).

P: kde nakupuješ dárky?

H: no ... blbůstky a knihy spíš v malých obchodech v centru ... to je docela příjemný ... spojený s tou vánoční atmosférou ...

ale něco praktického klidně v obchodáku ... nebo přes internet ... většinou si takhle kupuju dárky pro sebe ... sice napíšu Ježíškovi, ale seženu si to radši všechno sama.

P: a ostatním ... co kupuješ?

H: praktický dárky většinou. Vždycky ale přidám nějakou tu blbůstku. A pro kamarády dárky ráda vyrábím ... maluju na sklo, koule, kalendáře, fotky ... a tak.

P: procházíš se po Praze? Jdeš se podívat na stromeček?

H: když jdu na nějaký srazík nebo do knihovny, tak se cournu městem ... asi víc než jindy v roce ... ale ta výzdoba se mi přesto dost hrubě nelíbí. A trhy taky ne ... ty ale má ráda mamka, takže tam někdy skočíme na svařák.

P: proč se scházíš s kamarády hlavně před Vánoci?

H: ne hlavně ... .. no, chci dát dárky, popovídat ... to jde samozřejmě kdykoli ... ale nevím ... přijde mi to vánoční ... udělat si volno, skočit na oběd, na kafe ... udělat si volno, který jindy v roce moc nemám.

P: takže máš klid už před Vánoci?

H: klid ne ... ono to je spíš ... prostě společensky náročný ... do toho ty besídky, večírky ... ale fajn.

P: jak probíhá Štědrej večer?

H: já mívám ještě jeden s přítelem, o den dříve. To se jdeme projít do Prahy ... ale ne ty komerční zóny ... spíš Kampa ... Hrad ... na Kampě zpívají kamarádi Rybovku ... tak to si vždycky jako poslechneme. Potom kuchtíme večeři, dáme si dárky ... a jednou jsme hráli koledy.

P: no a ten opravdický?

H: no: jedu ráno k dědovi ... mamka ještě mezitím na hřbitov ... já zatím ozdobím stromeček=

P: sama?

H: no ... děda mi trochu pomáhá.

P: jak ho zdobíš?

H: vlastně trochu nevkusně (smích) ... ale mám to tak ráda. Máme tam čokoládový figurky, skleněný koule všech barev ... některý strašně starý ozdoby z korálek ... a bílý elektrický svíčky. Nahoře ... on je až do stropu ... bývala špička ... teď už tam dáváme lamety ... protože se rozbila ... a řetězy všude.

P: jaký barvy se ti hodí k Vánocům?

H: červená ... stříbrná

P: a potom?

H: pověsíme všichni zlatý jmelí ... pro štěstí ... to je nutnost ... a koukáme na Popelku nebo Pyšnou princeznu ... to musím mít každé rok ... večeře totiž začne až tak v pět ... někdy si ještě odpočinem ... když jsem byla malá, chodil se mnou děda na procházku, aby mohly mamka s babičkou ozdobit stromek ... abych nepřekážela (smích).

P: nosil ti stromeček Ježíšek?

H: ano.

P: jak si vůbec představuješ Ježíška?

H: no: to je legrační. Je to těžký, protože já si ho představuju abstraktně ... jako světýlko, který se mihne kolem okna ... kometka ... ona totiž babička ... já ho totiž viděla ... babička vždycky u večeře vykřikla „Vidělas ho?“ ... a já rychle otočila hlavu a všechny ty světla ze sídliště se slily do takový šmouhy ... Ježíšek

P: a jak je schopný nést dárky?

H: to jsem nikdy nepochopila ... (smích).

P: co ti symbolizuje stromeček?

H: no ... má to být symbol nového zrození, věčného života, ale ... pro mě ... kus přírody ... tu mám ráda ... máme živý strom ... takže taky pomíjivost ... jako že zvadne. I když my ho vždycky máme do února (smích) ... protože nám ho je líto vyhodit.

P: a potom je večeře?

H: no: ještě před tím tam ... dáme dárky.

P: co večeříte?

H: nic, co bysme měli. Hrachovou polívku s osmahlým chlebem ... a potom ... to je různý. Kapra jsme neměli nikdy ... babička se vždycky bála kostí ... a stejně by ho nikdo neuměl připravit ... takže filé s bramborovým salátem ... to jsem nenáviděla ... teď uzžený plátkovaný lososa, děda k tomu kousek tuňáka.

P: máte nějaký přípitek?

H: řeknem něco jako „tak ať jsme zdraví“ ... dáme si pusy a připijem si. Myslím, že za babičky jsme se ještě křížovali ... musíme pak začít jíst všichni stejně ... a skončit taky ... tak čekáme strašně dlouho než děda dojí (smích).

P: šupinky dáváte si pod talíř?

H: ne ... ne ... ne ... možná někam jinam ... nevím ... ale pod talíř ne.

P: můžete vstávat od stolu?

H: na to se myslím u nás nějak nehrálo ... ale já se to jednou dočetla ... někde ... nebo doslechla ... a ... ona každá pověra u nás rychle zakoření ... aby se někomu něco nestalo ... tak například nesmí u nás viset prádlo ... přes Štědrou noc ... nevím proč.

P: vzpomínáte na zemřelé?

H: to docela jo: na stole jsou jejich fotky a svíčka taky jedna pro ně ... jindy ... se myslím takhle nevystavují ... no já si samozřejmě vzpomenu, jak to bylo s babičkou ... ty Vánoce ... a pak nějak všechno ... člověk tak nějak ... se přes ty Vánoce ... dostane ke vzpomínání.

P: máte to hodně uzavřený ... takhle ve třech ... nebo byste vzali kohokoli k večeři?

H: to by vůbec nepřípadalo v úvahu ... děda by si to nepřál.

P: a po večeři ... jdete ke stromečku?

H: no: podle tradice to musí všechno zařídit děda ... i když teda špatně chodí ... takže to jsou trochu nervy ... jde ... jako na záchod ... a pustí koledy ... rozsvítí stromeček ... zapálí františek.

P: a zvoní taky na zvoneček?

H: jo: jasně ... to jsem zapomněla ... no pak tam jdeme a chvíli jenom koukáme ...

P: máte ho rozsvícený ve tmě?

H: ano.

P: kdo rozdává dárky?

H: já ... ale to až po chvíli ... tenhle první moment se nesmí uspěchat ... jako to sezení, koukání a poslouchání koled.

P: rozbalujete každý zvlášť?

H: no jo ... trvá to třeba dvě hodiny ... balíme totiž každou blbost, takže máme řadu dárků ... ale je to pěkný ... že se tak všichni těšíme na tu radost, kterou náš dárek udělá.

P: proč vlastně myslíš, že se dávají dárky?

H: no: pro mě to není ani ... vlastně ... analogie Tří králů ani Ježíšova daru ... prostě Vánoce jsou nejsvatější dny v roce, a tak je dobrý si je ještě zpříjemnit tou ... blízkostí ... kterou ty dárky vyvolaj ... připomenou.

P: a potom?

H: potom jíme dort ... to je takovej nedobrej, přeslazeněj, ale tradiční ... a pijem víno ... kecáme ... prohlížíme dárky ... nevím ... zkrátka se užíváme.

P: děláte takový ty různé magický zvyky ... jablko, olovo a tak?

H: ne. Kdysi jsme pouštěli lodičky, ale to se potom nějak jako vyplnilo ... když ta svíčka se potopila ... ... tak jsme to už radši nepokoušeli ... je to zvláštní ... do té doby jsme to nebrali vážně.

P: chodíš na půlnoční?

H: párkrát jsem byla ... s přítelem ... jednou i s mamkou a jejím přítelem ... ale v poslední době se mi nějak chtělo zůstat doma.

P: a proč tam chodíš?

H: vlastně nevím ... u nás to nemá žádnou tradici ... trochu kvůli procházce ... ideální by byl nějakěj vesnickej kostelíček ... pak koledy, že se tam zpívaj ... ale ... taky zamyšlení nad něčím, co nás převyšuje ... ať už je to jakýkoli bůh nebo cokoli ... zamyšlení ... možná i modlitba, abychom byli v pořádku ... aspoň jednou za rok se tak člověk k něčemu jako ... pomodlí.

P: a co ty další svátky vánoční?

H: tak to už nic speciálně neděláme ... přijde pár přátel na návštěvu a my taky k jednomu ... vždycky jako na večer ... popijeme, povídáme, hrajeme a zpíváme koledy ... ale přes den ... to je konečně ten klid ... hrajeme si u stromečku s dárky

... vlastně hlavně že jsme u toho stromečku ... kouknem na film, zahrajem si kanastu ... nebo třeba ... si čteme pohádky.

P: šla bys někam s kamarády mezi svátky?

H: to každopádně ne ... my máme nějaký večírky, ale jako ... rodinný ... a chci mít klid. Ty další vánoční dny se třeba učím nebo píšu seminárky, ale zase u toho stromečku ... v obejváku ... je to útulný.

P: a Silvestr?

H: jeden večer si u dědy dáváme šampus ... ale na skutečný Silvestr jezdím na dva dny na hory s kamarády.

P: jak ho prožíváš?

H: no ... opijem se, pouštíme prskavky ... tancujem ... (smích). Ale přitom zrovna Silvestr nemám moc ráda ... trochu povinný veselí.

P: cítíš ho jako přelom?

H: no ... jak se to vezme ... sama v sobě ne ... ale v tom vejskání z Novýho roku se do toho trochu vžiju ... pak to cejtím ... strach ... nebo spíš obavu, co přinese ten další rok ...

P: a předsevzetí děláš?

H: ano ... takový sliby, že se zlepším ... ale jsou jakoby vymyšlený z Vánoc ... když o tom přemejšlim, asi je mi přelomem celá ta doba od Štědrýho dne do Novýho roku ... a přemejšlet jde líp doma na Vánoce než mezi fůrou slavících lidí na Silvestra. Takže asi takhle.

P: jíš čočku na Nový rok?

H: já jsem málokdy už doma ... asi mi jí trochu vnutěj ... já bych nemusela.

P: co znamená ta čočka?

H: peníze asi.

P: proč jsou Vánoce důležité pro křesťany?

H: no ... jejich bůh přišel mezi ně ... takový narozeniny všeho, v co veřej.

P: a pro tebe?

H: ... .. kvůli setkání, zastavení ... trochu duchovnímu prožití ... hlubšímu než jiný dny roku ... hlavně pak je mi fajn s rodinou ... i když malou ...

P: a jsou důležité v chodu toho roku?

H: pro mě určitě. Já žiju hodně v cyklech a ty Vánoce jsou prostě ta přechodová doba (smích) ... a taky doba klidu a míru ... v duši i ve světě.

P: myslíš, že platí, že Vánoce jsou důležité pro mezilidské vztahy?

H: kvůli kontaktu, setkávání ... jestli ale myslíš ... jako že se k sobě maj chovat líp ... to by mohli ... .. kdyby ... se uměli zastavit ... ale oni pospíchaj a jsou nervózní ... a ten smysl jim uteče ... myslím. Ne?

P: asi ano. Co říkáš na komercializaci Vánoc?

H: no ... taky kupuju a dostávám asi dražší dárky, než co by stačilo jako dar ... a pokud jde o výzdobu ... na Vánoce se těším, takže mě ta přehnanost výzdoby zas tak neštve, jen se musím přemlouvat, abych to viděla jako výzdobu a ne komerční lákadlo.

P: a Santa Claus? Jak se s ním vyrovnáváš?

H: pokud neběhá po supermarketě za zpěvu americkéjch koled, tak mi zas tolik nevadí ... totiž třeba na adventním kalendáři bejvá docela pěkná krajina, zasněžená ... a po ní jede on na saních. To je hezký.

P: a nevadí ti ten rozpor s Ježíškem?

H: já to asi ani nechápala jako rozpor ... takovej severskej Mikuláš ... no ... já ho v týhle podobě přijala do obrázku Vánoc ... koneckonců Ježíška nikdo nemaloval ... a andělíčkci lítali i kolem Santa Clause ... tohle mi Vánoce nenarušuje ... ale nesmí se mi ukázat v životní velikosti ... nevkusný sochy ... nafukovací figuríny ... americký koledy ... to FAKT nemůžu.

P: jaký by sis vybrala námět na vánoční přáníčko?

H: betlém ... třeba nějak netradiční ... jednou jsem vyfotila zajímavý betlém před kostelem v Hellichovce ... všichni aktéři jsou černí ... oblečení do nádherných barev ... ovečky ...

P: máte betlém?

H: ne ... ale už jeden vytvářím.

P: co je pro tebe na Vánocích nejdůležitější?

H: stromeček ... večere ... ta útulnost pod stromečkem ... osvětlení ... být doma ... a i ten předěl, jak jsme říkali ... něco nového ... obrozeného ... slunovrat (smích)

P: co si vybavíš, když řeknu „Ježíšek“?

H: miminko nebo tu kometu

P: a „Ježíš“?

H: dospělej a velmi moudrej člověk.

P: „stromeček“?

H: ozdoba

P: „světlo“?

H: svíčky, žárovky a celý osvětlení našeho obejváku ... světlo ve tmě ...

P: „tma“?

H: ... .. nevím ... s Vánocema? To se mi nevybaví ňák vůbec ... nevím.

P: tma není o Vánocích?

H: asi ne. To spíš o Mikulášské noci ... čert.

P: „Vánoce“?

H: stromeček ... a my u něj.

P: „zvonek“?

H: děda ... Ježíšek ... jako že přišel.

P: a poslední otázka ... jak bys popsala atmosféru Vánoc?

H: světla jsou důležitý ... františek ... vínečko ... třeba svařák ... nějaké útulné posezení ... ale i koledy nebo zimní krajina na vesnici, možná i v Praze, sníh křupe pod nohama.

P: díky.

Respondent Z

žena 27 let, VŠ, právnická; žije od malička s matkou a otcem, bez sourozenců.
29.12. 2006, nahráno u mě doma, 38:45 minut

P: takže ... jedná se o nestruturovaný rozhovor ... budu se ptát na Vánoce ... jak je slavíte doma, proč děláte to, co děláte a co to pro tebe znamená. Začneme tedy adventem. Víš co to je? Jak ho prožíváš?

Z: vím co je advent, očekávání Krista, ale ... my ho nějak moc neslavíme ... tím, že pocházím z rodiny, která je teda hodně ateistická ... radikálně ateistická (smích) ... tak my ten advent nijak neslavíme. Akorát máma dělá nějakou výzdobu ... aby se neřeklo ...

P: adventní věnec máte?

Z: ne.

P: barborky trháte?

Z: ne. Vůbec. Naši se těmhle zvyků jako záměrně bráněj ... takže =

P: a co Mikuláš? Co pro tebe dneska znamená? Máš radost, když ho vidíš?

Z: můžu říct, že vůbec. Že některý lidi se třeba scházej na Mikuláše, dělaj mikulášský besídky ... ale to já vůbec.

P: a když vidíš ten mikulášský průvod ... osloví tě to nějak?

Z: ... ne.

P: a když jsi byla malá, chodil k vám Mikuláš?

Z: nechodil ... a já jsem se ho strašně bála na ulici ... takže ... já jsem dokonce věřila dýl na Mikuláše než na Ježíška. (smích)

P: a dostáváš něco od rodičů?

Z: no: ... určitě dostávám ... dostávám. Máma řekne vždycky „tady jsem ti koupila něco jako k tomu Mikuláši“ ... to je takový starý ... a dá mi to v igelitce ... dokonce v igelitce s Mikulášem.

P: jak musí vypadat takový Mikuláš?

Z: v tom našem pojetí ... já nevím, jestli to vůbec někde takhle mají ... tak vypadá tak ... jak ho znám. Že má berlu a velkou čepici ... a vousy.

P: co čert?

Z: no hlavně asi rohy, ocas ... černej by měl bejt.

P: a takový anděl?

Z: ten by měl bejt bílej, křídla ...

P: jasně. Symbolizují ti něco, tyhle postavy?

Z: No ... Mikuláš autoritu ... anděl to je dobro ... a ... čert to je ... takový spravedlivý zlo. Ale bála jsem se jak Mikuláše, tak toho čerta. Jak tý autority, tak i čerta.

P: a dneska je bereš jak?

Z: mě to spíš jako zklamává. Protože dřív jsem viděla ty bytosti ... a teď vidím ty převlečený malý děti ... takový trochu trapný ... no: (smích)

P: dobře. Jinak ten advent, i když neprožíváme v křesťanským smyslu, tak se nějak na Vánoce připravujeme, ne? Jak to prožíváš ty?

Z: no: kupuju dárky ... musím říct, že dřív jsem je kupovala na poslední chvíli, ale to se změnilo ... teď to ráda vybírám předem a hodně mě to baví ...

P: proč baví?

Z: no protože já se strašně těším, až lidi ty dárky dostanou a budou z toho mít radost ... takže na to myslím a mám z toho radost i já.

P: máš pocit vánoční atmosféry, když vybíráš ty dárky?

Z: no: musím se přiznat, že to není moc jiné, jako když má někdo narozeniny ... že jako ... to s těma Vánocema tak úplně spojený nemám.

P: procházíš se po Praze?

Z: to jsem dělala dřív ... ale to souviselo spíš s mým bývalým přítelem, který to prostě měl strašně rád ... my jsme chodili vždycky na Staromák podívat se na ten stromek a na zvířátka ... a na svařák ... no ale letos nebo loni jsem nebyla.

P: takže samotnou tě to nezajímá?

Z: sama ... sama jsem se přistihla, že se tam jdu projít a podívat. Na Staromák a na Karlův Most.

P: co se ti na té výzdobě líbí, co ne?

Z: ... .. no líbí se mi, že je to takový sváteční prostě. Ten stromeček ... to se mi moc nelíbí musím říct, jak je ozdobenej, není vůbec vidět kousek zelenýho. A vánoční trhy se mi taky strašně nelíbí. Ani ty věci, co tam jsou, ani ty domečky.

P: a přijde ti vánoční si to tam projít?

Z: jo: to ano.

P: máš potřebu vidět se s kamarády, který nevidíš přes celý rok před Vánoci?

Z: no ... .. já ani ne, ale většinou se to tak semele. Ne: je to příjemný ... ale i když mě zase vadí, že je to před těma Vánocema zrovna no: protože to nikdo nebere jako Vánoce v tom pravým slova smyslu, ale ... TO mi třeba HROZNĚ vadí, že je v práci vánoční besídka a všichni se těšej, jak se strašně ožerou. A to nemá s Vánocema nic společnýho. A to mi právě

vadí. Ale když si ty lidi připraví dárky a těší se, že si je dají, tak to jo ... ale to je málokdy teda nebo to skončí jinak ... ale aspoň ten záměr. (smích)

P: a s přítelem slavíš Vánoce?

Z: můj nový přítel úplně nesnáší Vánoce, on by nejradši odjel někam úplně pryč. Ani nemá stromeček ... nic. To jsem si prosadila aspoň větvičky. A světýlka za oknem ...

P: jmelí si kupujete?

Z: no: máma kupuje vždycky u nás.

P: co má symbolizovat?

Z: to já ani nevím, abych se přiznala. Sama jsem to nikdy moc nechápala.. mně se to moc nelíbí ... jediné jako to přírodní ... ale taky jako ...

P: jak teda probíhá Štědrý den?

Z: no většinou tak, že dopoledne zdobíme stromeček společně ... pak jsem šla navštívit babičku ... která s náma večer není ... aby ji nebylo smutno ... no: a potom ... jsem šla domu ... naši se dívali na televizi ... tak v šest jsme se najedli a rozdali si dárky.

P: ty se díváš na televizi? Potřebuješ nějaký pohádky?

Z: dřív jsem se dívala ... ale letos jsem neviděla ani jednu ... možná, že bych se na nějakou ráda podívala, ale nějak jsem to nestihla.

P: a patří ti to k Vánocům?

Z: dřív jo: ... teď už ne. Ráda se jdu projít, když to jde ... a večer jako ... na půlnoční.

P: zůstaňme ještě u toho dne ... kdo zdobí ten stromeček?

Z: já s mamkou.

P: nosil ti ho dřív Ježíšek už ozdobený?

Z: nikdy.

P: jak ho tedy zdobíte?

Z: no jako u nás se tohle obměňovalo ... máme nějaký starší, co jsme podědili ... a potom takový ... máme to hodně přeplácáný ... takový ty nafukovaný ozdoby ... hodně barevný ... potom máme ještě žárovečky ... a ten stříbrnej sníh jakoby ... ale letos musím říct, že jsme neměli ANI STROMEČEK, což mě teda HODNĚ rozeznilo. Protože já jsem se těšila, že budu mít Štědrej večer jako se všim všudy ... a ten stromeček prostě nebyl a ještě mi to mamka schválně dopředu neřekla. Byly tam nějaký větve v květináči, ale to nestačí.

P: jaké barvy by sis přiřadila k Vánocům?

Z: červeno – zlatý. Ale bohužel takový barvy moc nemáme.

P: dobře. Postíte se?

Z: my se vůbec nepostíme ... ani na zlatý prasátko ani na Ježíška se u nás nikdy nevěřilo.

P: tys nevěřila na Ježíška?

Z: ne. Nikdy. Že nosí dárky jsem nikdy nevěřila.

P: a představovala by sis ho nějak?
Z: ono je to těžký si ho nějak představit ... .. když se řekne Ježíšek, tak si představím to mimino. Jenom jsem přemejšlela, jak by mohlo nosit dárky, jak si to ty děti asi mohou představovat, že jo. Leda, že to tam nějak připne ty dárky (smích).
P: říkala jsi, že tě to mrzelo, že jste neměli stromeček ... co myslíš, že vůbec symbolizuje?
Z: něco jsem slyšela ...
P: no: nebo třeba, co pro TEBE symbolizuje?
Z: ... .. no v podstatě mě FAKT nic nenapadá, co by to mohlo být.
P: Když potom ozdobíte ten stromeček ... pak už máte večeři? Co jíte?
Z: no ... (smích) my kapra jako nejíme, protože to nám nechutná (smích), takže zásadně jako vepřovej řízek (smích) ... a k tomu bramborovej salát teda. Polívku žádnou.
P: kolik vás tedy je?
Z: máma, táta, já ... letos s náma byl můj přítel.
P: je to uzavřené nebo není problém někoho přijmout?
Z: není. Oni to naši moc neprožívají.
P: děláte nějaký přípitek?
Z: (smích) letos o Vánocích táta pronesl na začátku něco proti křesťanům a logice stvoření člověka bohem ... taková ateistická vložka ... aby náhodou někdo nezapochyboval. (smích)
P: a ta hostina ... přestože není tradiční ... něco znamená? Je důležitější než jakékoli jídlo v roce?
Z: no ... takhle ... právě letos se asi u mě projevilo ... nějaký očekávání, že to bude něco zvláštního ... a byla jsem uvedená do reality jako, že NE. To mě zklamalo. Prostě, že je to jenom ten den, kdy se člověk nají ... ten bramborovej salát máme jednou do roka ... a kdy se pak rozdaj ty dárky (smích).
P: co ty Vánoce vůbec u vás v rodině znamenají?
Z: no spíš, že se to tak dělá ... že když jsem byla malá ... a teď, že to tak nějak pokračuje ... dožívá. Taková tradice, která nemá obsah.
P: když jdete k dárkům, zazvoní zvoneček?
Z: (smích) ne.
P: pouštíte si koledy nebo zpíváte?
Z: jo: letos jsme si pouštěli koledy ... nebo vlastně často si pouštíme koledy ... no:
P: nezpíváte?
Z: ne:
P: když přijdete ke stromečku ... je ve tmě?

Z: ne vůbec ... já jsem si vždycky přála, aby byl rozsvícenej ve tmě, ale bylo mi řečeno, že když rozbaluju ty dárky, tak to není praktický.

P: ani když přicházíte není rozsvícený?

Z: no: to většinou rozsvícím JÁ ... . a ještě dostanu vynadáno, abych to rychle zhasla že by se mohlo něco podpálit ... elektrickými svíčkami. (smích)

P: kdo rozdává dárky?

Z: já ... tím, že my těch dáreků nemáme moc, tak se to jakoby natahuje ... vždycky se kouká na to, až si to ten jeden člověk rozbalí ... a všichni se podílejí na tom překvapení.

P: kolik dáreků tak přibližně dostaneš?

Z: těžko říct ... tak ... v průměru tak pět šest ...

P: jak dlouho to trvá?

Z: tak hodinku bych řekla.

P: děláte nějaký magický rituály jako pouštění lodiček, šupinky pod talíř, jablíčka a tak?

Z: ne. Nic.

P: a po dárcích děláte co?

Z: no po rozbalení jsme se vždycky koukali na televizi (smích) no ... ale když je to teď trochu na mně, tak se jdu projít ... s přítelem ... a na půlnoční.

P: a povídáte si ještě?

Z: ne ... ne ... ne.

P: kam jdeš na půlnoční?

Z: loni jsem byla na náměstí Míru, ale to bylo TAK strašný ten projev, to jsem nevěřila ... letos jsme říkali, že nepůjdem ... nakonec jo, ale nemohli jsme nic najít, tak jsme prošli celý centrum ... až jsme se naštváli a jeli domu.

P: znamená to pro tebe, že jdeš do kostela nebo se projít?

Z: spíš do kostela ... cíleně.

P: proč?

Z: ta oslava narození Ježíše Krista, i když nejsem v žádný církvi ... jdu to tam oslavit ... chápu to jako důležité ... ale málokdy se mi ten projev líbí.

P: zamýšlíš se při té příležitosti nad něčím hlubším?

Z: tak jako snažím se no:

P: další dny Vánoc prožíváte jak?

Z: vlastně nijak ... nějaký lepší oběd ...

P: navštívíte se s příbuznými?

Z: no: moje rodiče ne (smích), ale já jsem se snažila letos zorganizovat návštěvu přítelovy rodiny u něj. Takový posezení.

P: takže tobě by na tom setkávání záleželo =

Z: no. mně URČITĚ. Ale ty další dny už prožívám úplně normálně ... i když mám teda volno v práci, takže je to trochu odpočinek.

P: co Silvestr?

Z: ten bych s rodinou určitě neslavila ... spíš s kamarády ... ale ani to ... já to nemám ráda. Jenom taková ožíračka. (smích)

P: chápeš ho jako předěl v roce?

Z: tak nějak to cejtím, ale vědomě se snažím to potlačovat, protože mně to přijde blbost. O Vánocích trochu víc ... člověk si jako vzpomene, co dělal loni o těch Vánocích ... ať chce nebo nechce. S tím souvisí, co bylo jako loni ... celej rok ... trochu rekapitulovat.

P: a kdybys měla dělat předsevzetí?

Z: ... .. to spíš na toho Silvestra.

P: a bereš tuhle dobu Vánoce – Silvestr jako celek?

Z: jako celek ... ano ... takový svátečnější období.

P: kdybychom se měli vrátit k otázce komercializace ... co ti vadí ve vztahu k Vánocům?

Z: no STRAŠNĚ ... na Štědrej večer člověk jde támhle kolem Bodegy v Kaprovcu a vidí tam ty lidi jak se jako nalejvají ... jako každé den ... potkáváš normálně ožralý lidi ... jako každé den ... a neberou to jako Vánoce ...

P: a ty bys přes Vánoce do hospody nešla?

Z: no ... nevím ... spíš to cejtím tak, že fakt s tou rodinou ... věnovat se jim ... protože normálně člověk čas nemá ... tak PROČ ... když tu rodinu mám, tak proč jí neužívat.

P: dobře ... já myslela něco trochu jiného ... spíš než znesvěcování Vánoc ... spíš komerčnost jako takovou ... reklamy na Vánoce, supermarkety ...

Z: koledy v říjnu ... to mi vadí ... že se ty Vánoce berou jenom jako nakoupit ty dárky a že se toho snažej některý lidi zneužít ... nakupuju radši v menších obchodech ... když je čas, spojim si to s procházkou po Praze ... určitě.

P: Co Santa Claus? Jak se s ním vyrovnáváš?

Z: (smích) ... s tím se vyrovnávám dost těžko. To je pro mě docela nepochopitelný ... mně totiž připadá jako Mikuláš ... já si nemůžu pomoci ... proč nosí dárky v Americe na Vánoce ... nechápu ...

P: no a jak se vyrovnáš s tím, že u nás má – a většina dětí tomu věří – nosit dárky Ježíšek ... ať už abstraktně nebo i konkrétně ... a nosí je přitom Santa Claus?

Z: no podle mě ty rodiče nevěděli, co si mají vymyslet ... a prostě ... a v jedné kultuře si vymysleli Santa Clause a my máme toho Ježíška ... ale ten Santa Claus ... když se nad tím člověk zamyslí ... je trochu logičtější ... protože Ježíšek moc dárky nosit nemůže ... no.

P: a přišlo ti to jako rozpor? Věřit na Ježíška a mít doma Santu na kalendáři?

Z: ne ... on je to takovej cirkus ... už od těch tradic odtazenej, že mi přijde úplně jedno, jestli to je Santa Claus nebo Ježíšek nebo obojí.

P: a co bys třeba řekla svým dětem?

Z: tak já bych jim v první řadě vysvětlila, co jsou ty Vánoce ... aby to byly schopný pochopit ... že se narodil jako ten Ježíšek ... a že mu lidi nosili dárky ... že jo ... a ten Ježíšek ... protože je jako hodnej ... tak jim nosí taky dárky. Ale že je to svym způsobem takový kouzlo, takže ho prostě neviděj, protože je nadpřirozenej ... no a ... ten Santa Claus ... to bych řekla, že asi ... to je prostě tak v Americe, no ... a že na to nemaj věřit.

P: ano, a jak tys to tedy sama brala?

Z: nijak, já jsem nevěřila.

P: a dneska?

Z: dneska to беру tak, jak bych jim to vysvětlila ... že ty dárky jsou kouzlo toho dobra.

P: proč vůbec myslíš, že se teda obdarováváme?

Z: no možná spíš ... že se jako narodil ... a že je to dar ...

P: pro křesťany určitě ... pro tebe také?

Z: ano ... asi ano ... je to naše kultura, co nám on dal ... a o Vánocích možná i ta láska ... kouzlo dobra, jak jsme říkaly.

P: jak bys popsala atmosféru Vánoc? Kdybys to měla shrnout?

Z: především klid ... snažim se ho aspoň pár dní mít ... zůstat doma ... třeba si něco přečíst ... uklidit ... být s rodinou, nic nedělat a jen tak si to užívat.

P: co si myslíš, že ty Vánoce znamenají v rámci celého roku?

Z: já třeba špatně nesu ty dlouhý noce ... a díky Vánocům ... že se jakoby na něco těším ... i když nevím v podstatě na co. Těším se. Pro mne se zima tak jako lomí. Do Vánoc to snášim v pohodě ... pak už ne. Je to něco zvláštního v tom roce.

P: myslíš, že mohou Vánoce něco znamenat pro mezilidské vztahy? Jsou k sobě lidé hodnější?

Z: zrovna dneska jsem se nad tím zamejšlela ... myslim si, že NE.

P: a snažíš se ty?

Z: ne víc než jindy.

P: souhlasila bys s tím, že Vánoce jsou časem setkávání?

Z: no ... v praxi to tak je ... že se lidi hodně scházej s blízkýma ... s těma, co maj rádi.

P: vzpomínáte na zemřelé?

Z: no: ... u nás takhle chybí vlastně jenom babička ... dřív s náma slavil i děda ... ten její manžel ... a ten si vždycky při štědrovečerní večeři vždycky jakoby na ní vzpomněl ... měl jako projev o tom, když u nás byl ... dřív jsme na ní hodně vzpomínali. Ale tím že ona neslavila ty Vánoce s náma, tak u nás teď není.

P: máš potřebu ty sama za sebe v rámci setkávání živých vzpomínat i na mrtvé?

Z: ne.

P: jaký bys vybrala motiv na vánoční přáníčko?

Z: betlém.

P: máte vlastně doma?
Z: no jenom kus papíru, co se tak rozloží.
P: co ten betlém znamená?
Z: ta podstata těch Vánoc ... smysluplná dekorace ... zdůraznění toho, co ty Vánoce vlastně jsou.
P: co je tedy nejdůležitější pro ty Vánoce – z materiálního i duchovního hlediska? Bez čeho se těžko obejdeš?
Z: no bez toho stromku ... určitě ... i dárky by trochu chyběly ... ale hlavně stromeček.
P: máte františka, svíčky?
Z: vonný tyčinky a svíčky.
P: jsou důležitý ty svíčky nějak pro Vánoce?
Z: no to ne: já myslím, že to spíš jako zútulní tu atmosféru.
P: zavádíš doma nějaké nové zvyky, o kterých by ses někde dozvěděla?
Z: ne ... to by neprošlo. (smích)
P: co tě napadne, řeknu-li „Vánoce“?
Z: kapr ... kterýho nejím. (smích)
P: „Ježíš“?
Z: kříž
P: a „Ježíšek“?
Z: kolíbka
P: „světlo“?
Z: svíčka
P: „tma“?
Z: stromeček, jak svítí.
P: „zvonek“?
Z: žlutá
P: dobře. Tak děkuju!

Respondent J

muž 26 let, VŠ, student architektury, žije s matkou, otcem a dvěma sourozenci.

27.12.2006, nahráno u něj doma, 65:02 minut

P: ahoj, začneme s tím, co pro tebe znamená advent, jak ho prožíváš?

J: no ... tak advent ... advent vůbec neprožívám a vlastně pro mne nic neznámá.

P: a víš, co je advent?

J: je to čekání na mesiáše ... nevím.

P: hmm. Rozhodně jsou v tomto přípravném období některé zvyky ... máte doma adventní věnec, zapalujete jej?

J: no to nemáme.

P: a co Mikuláš? Baví tě dneska vidět je?

J: no ... přijde mi, že u nás v rodině se třeba všechno jako hodně slavilo ... že jsme měli rádi ty tradice a tak ... a pořád nás to snad ještě baví ... ale spíš bych řekl, že už ne ... že je to jenom snaha mamky ... nebo tak ... nikoho jinýho ňák už nic nezajímá.

P: a Mikuláše doma slavíte?

J: no jo: děláme děláme. Dostal jsem adventní kalendář ... to vždycky čekáme ... a pak najednou přijde Mikuláš ... donese to na balkon. (smích)

P: a co pro tebe ten večer znamená?

J: no právě ... všechny tyhle večírky pro mě znamenají čím dál míň. Spíš to mám spojený s tím setkáváním. S tím, že jsem doma ... s rodinou ... nebo vidím se s kamarády ... ale vlastně víceméně ... u mě osobně se z toho docela vytrácí ten ... ten ... obsah.

P: a když potkáš ty Mikuláše na ulici, jak to dneska na tebe působí? Máš radost?

J: no normálně nemám. Vůbec to na mě nepůsobí. Nevim ... ale rozhodně to není tak, že bych toužil vidět Mikuláše ... že jsem ho ještě letos neviděl ... tak to ne.

P: co pro tebe Mikuláš symbolizuje?

J: hele ... je pravda, že Mikuláš představuje spravedlnost ... asi ... anděl dobro a čert zlo.

P: jaký atributy musí mít tyhle postavy?

J: no asi čepici ... ňákej plášť, hůl; čert by měl mít pytel a anděl křídla.

P: trháte barborky?

J: no trháme ... abysme se už ségry zbavili.

P: věříte na to?

J: no my to děláme ... víceméně ... kvůli týhle tradici ... a jsme o tom žertovali, ale nikdy to nemělo jinej význam.

P: rozhodně se v adventu připravujeme na Vánoce. Těšíš se?

J: ne ... teda těším se na to, že budu s rodinou ... že budu doma. No a na Vánoce se těším ... hmm ... i když vim, to se mi fakt stalo, že to pro mne dřív představovalo hrozně moc ... a teď si dokážu představit, že by vlastně ty Vánoce vůbec nebyly ... ne to ne: nevim prostě. Myslím, že je fakt důležitý to setkání s lidma a tak prostě ... a na dárky se netěším (smích). Pro mě je fakt ale daleko důležitější ... pořád ještě ... to období po Vánocích mezi svátkama.

P: a to trávíš výlučně s rodinou ... nebo tam se setkáváš s přáteli, jak jsi říkal?

J: setkávám se taky s přátelma ... no vlastně chodim do hospody ... nebo se stavim u někoho blízkyho ... ale celý dny jsem jinak s rodinou ... snažim se to skombinovat a vůbec mi to nejde většinou.

P: netěšíš se na dárky ... baví tě je shánět pro ostatní?

J: no: to mě baví moc. Shánět ani ne, ale spíš tak vymejšlet a ... jako mám z toho daleko větší radost, když něco vymyslím ... vytvořím ... v tom je takový moje těšení na Vánoce ... teď docela hodně naopak.

P: ještě v tom předvánočním období ... vzpomeneš si na něco, co byste slavili? Nebo děláte vánoční procházky?

J: ne ... ne ... normálně už vůbec ne. My jsme byli dřív ... před třemi roky ... na Vánoce vždycky v Jihlavě ... u babičky ... a to, že už to pro mě tolik neznamena ... to je možná spojený s tím, že už nejsme v Jihlavě ... ty procházky jsme nikdy moc nedělali, ale tam to bylo všechno takový daleko ... intenzivnější nebo osobnější ... prostě ... ta Jihlava je spojená s těma Vánocema ... přijeli jsme tam tři dny ... dva dny předem ... všechno jsme tam udělali ... připravili strom ... takže to bylo celý takový ... intenzivnější, rodinnější ... ale hlavně my chodíme na betlémy do Třeště se podívat ... táta začal sám vyřezávat.

P: co znamená ten betlém pro tebe?

J: no já ho chápu úplně nekřesťansky (smích) ... nemám ho spojený s nějakým ... příchodem Krista, mám ho spojený spíš ... s rukodělnou prací ... a myslím, že ty lidi v tý Třešti, kde ta tradice betléma je docela velká ... to taky tak nechápou, že by třeba zobrazovali nějaký výjevy z bible ... možná se jí inspirují často ... ale spíš je to ta řezba ... a vlastně každoroční sestavení té scény vlastně celý ... koníček ... takový rituál ... a oni maj ty Vánoce jako takovou výstavu ... představení té své práce, kterou dělaj ... nebo kterou třeba i jejich předkové dělali ... takže je to tak spojený i s tím, že oni mají šanci to vystavit a někdo se na to podívá.

P: ty tátovi pomáháš s tím sestavováním?

J: ano.

P: a jak dlouho máte betlém doma?

J: od Štědrého dne do 2.2.

P: a kolik let už?

J: no ... tenhle začal táta řezat před třema lety ... a předtím, když jsem byl malej, tak jsme měli vystřihávaný z papíru.

P: a byl tedy vždycky součástí Vánoc?

J: no to ne: v rodině ne ... to jsme měli za mlada čtyři roky třeba ... ale ... Vánoce byly odevždy spojený s tou Třeští. ... ale to, že ho máme doma, to je novinka.

P: a Štědrej den, jak u vás probíhá?

J: no: celej den dodělávám dárky ... pak na mě všichni začnou křičet, ať už jdu, tak jdu jíst ... pak se najíme ... začnu teprv balit dárečky ... (smích) ... všichni na mě křičí, ať už to dobalim ... no: a pak přijde Ježíšek.

P: a kdo u vás zdobí stromeček?

J: no: to jako my ... děti ... teda kromě mě. (smích)

P: a dřív ... nosil ho Ježíšek?

J: nosil ho Ježíšek. No: ale já osobně ... stromek ... já jsem to nikdy nechtěl dělat ... i když na to byl čas ... když jsem nemusel dodělávat dárky ... tak jsem to stejně nechtěl dělat, protože jsem se těšil, až to uvidim večer ... takový to překvapení.

P: a co ti symbolizuje ten stromeček?

J: no to mě normálně vůbec nic nenapadne ... no ... .. ke stromečku určitě patří ta hvězda nahoře ... ta by měla symbolizovat tu hvězdu nebo kometu nad betlémem ... ty svíčky třeba ... další hvězdy ... a ty předměty zavěšený, ty ozdoby, mi symbolizují ty dary, co byly nošený Ježíškovi ...

P: no a samotný stromeček?

J: nevím ... tak zelená lahodí oku ... nevím, proč dáváme stromeček ... fakt.

P: dobře. Co ty svíčky? Jsou důležitý a co třeba symbolizují kromě hvězdiček?

J: jsou důležitý ... no to je nákej symbol Boha?

P: ano, pro křesťany ano. Ale proč pro tebe jsou důležitý?

J: důležitý jsou ... mně se to prostě líbí ... v tý tmě ... nevím.

P: jak stromeček zdobíte?

J: no: to jsou odevždy ty slaměný, pak různě jablka, pomeranče a málo ozdob takový jako starý.

P: postíte se?

J: no už ne. Dělalí jsme to jenom my děti, abysme viděli zlatý prasátko.

P: a věřils tomu?

J: ne (smích)

P: a jak probíhá Štědrovečerní večeře?

J: to je zajímavý ... dřív ... jsme zase dodržovali tu zásadu, že se od tý večeře nesmí vstávat ... taková morbidní tradice, že kdo vstane, umře do příštího roku, ne? Já jsem vstal a neumřel, tak to teď už nedodržujeme úplně ... no a potom =

P: = šupinky dáváte pod talíř?

J: ne. Ale myslim, že jsme to dělávali, dokud jsme byli malí ... pro štěstí ... ale to jsme dělávali jenom děti a rodiče nám to vylouvali ... jako že nám říkali, že to nepatří do stejné kategorie jako věřit, že Ježíšek přináší dárky ... jako že se jim to líbilo jako tradice, ale ne, že by řekli, dej si šupinu pod talíř a budeš mít štěstí ... vlastně to nic neznamenal ... jen, že to k těm Vánocům patří ... říkali, že prostě existuje taková tradice, ale já už to od nich dostal takový zracionalizovaný.

P: jak si vlastně představíš Ježíška a jak nosí dárky?

J: no to právě docela hodně těžko ... asi abstraktně ... já si ho asi nikdy nepředstavoval. Ani teď ... prostě nedokážu si to představit. Dárky nosil ... no to taky nevím ... to bych si vysvětlil, že by dělal spíš nějaký vyrostlej Ježíšek.

P: a děláš rozdíl mezi Ježíšem a Ježíškem?

J: rozhodně. To nemá spolu vůbec nic společného. Ježíšek je prostě postava nějaká pohádková ... nosí dárky ... ale přišlo by mi smysluplnější dělat to na Tři krále ... takový opakování toho obdarování v Betlémě. A ne ... že se narodil Kristus a všichni si dají dárky. Toho 24. si to vůbec nedokážu vysvětlit jako nějak. Leda že by se to u nás nějak přesunulo. A taky si myslím, že by se měly dávat dary Ježíškovi a ne dary OD JEŽÍŠKA.

P: napadla tě spojitost s Ježíšem jako darem lidstvu?

J: no to mě vůbec nenapadlo ... asi jo: ale to je taková příliš jako abstraktní hodnota ... to neumím spojit s těma materiálníma dárkami i když dřív se asi dávaly spíš symbolický dárky nebo vůbec nic.

P: tak ... co jíte k večeři?

J: kapra ... a polívku ... až na tátu, kterej protestuje proti všemu, takže ten nejí ani kapra ani polívku.

P: pro tebe je ten kapr důležitý, je ti symbolem Vánoc?

J: je mi symbolem Vánoc ... já si normálně dokážu představit Vánoce daleko víc bez dárek než bez kapra a stromečku.

P: a ten stromeček je tedy také důležitý?

J: pro mě je to důležitý pro ty Vánoce

P: děláte nějaký magický rituály – rozkrajování jablek a tak?

J: ne ... ne

P: kolik vás je na Vánoce doma?

J: no ... nás je pět ... babička od táty je u svojí sestry ... vždycky jsme to slavili s babičkou z Jihlavy ... popřípadě s dědou nebo prababičkou.

P: a jak probíhá potom příchod ke stromečku?

J: no ... my se jdeme koukat z okna, jestli neuvidíme Ježíška ... no a potom prostě najednou ... táta ho většinou vidí jako první (smích), že už přišel ... protože je tam vždycky nějak nejdřív ... a možná, že i zvoní. (smích)

P: a pouštíte si koledy nebo zpíváte?

J: zpíváme.

P: ještě než rozdáte dárky?

J: no jo ... v tý Jihlavě se hlavně zpívalo. Ale já to neměl nikdy rád. Já nerad zpívám ... hmm ... to nebylo jako, že bych proti tomu něco měl, ale já prostě ... nezpívám.

P: sedíte potom u stromečku celý Štědrý večer?

J: no tak nějak ... sedíme, rozbalujeme ...

P: máte hodně dáreků?

J: no ... prostě ... je to tak ... že mamka si prostě nedokáže odpustit, aby nám toho tolik nedávala. Takže je z toho vždycky vystresovaná ... abysme toho měli dost, abysme byli jako ... spokojený. To ne, že by nebyly hodnotný, ale je jich hodně ... ale NENI to podstata těch Vánoc, že bysme jako dostali ... dárky ... to spíš je tak, že ta mamka si to nedokáže odpustit ...

abysme nebyli smutný, že toho máme málo, ale nám by to bylo samozřejmě jedno, že jo.

P: pro tebe to není důležitý?

J: ne. Jsem rád, že jsme spolu ... tak.

P: na půlnoční chodíte?

J: ne. Já jsem byl snad dvakrát ... nevím, proč bych tam chodil. Nevím ... do kostela nechodim nikdy, tak ... nebo spíš jsem tam chodil, že mi přijde, že to patří k těm Vánocům ... dřív ... ve dvaceti jsem tam byl ... myslel jsem si, že bych jako mohl chodit na půlnoční ... a pak mi připadalo hrozně úchylný ... proč bych tam jako chodil ... když tam nechodim nikdy jindy a vlastně to tak rád nemám.

P: a jdete se jen tak projít?

J: to nejde! V Praze to nejde jít se projít. Jako můžeš se jít projít po sídlišti?

P: a v Jihlavě jste byli zvyklí?

J: no ... když jsem tam měl přítelkyni, tak ano ... abychom se viděli na Štědrej večer.

P: aha. A další dny ... co děláte jiného než jindy?

J: no ... u nás je to tak ... pro mě ... není vlastně žádný rozdíl mezi třeba 25. a 27. Letos třeba byl 25. nějak úplně divnej ... to jsme vůbec nic neudělali ... to jsme balili do Jihlavy ... 26. jsme jeli do tý Jihlavy, že jo ... a potom teda ... tím vánočním stylem, že jsme teda navštívili tetu s babičkou v Pelhřimově ... pana Bukvoje s betlémama v Třešti ...

P: neslavíte tedy ty svátky vánoční nějak?

J: no vlastně NE. Dokud jsme byli v Jihlavě, tak to bylo prostě zvláštní. Teď už není. Jakože prostě ... následuje přesun do Jihlavy ... to je ten problém teď, jo ... ono je těžký dělat něco slavnostního, když se zároveň někam přesouváš. Ale máme husu ... nebo kachnu ... ta husa patří vždycky k tomu 25.

P: a proč už vlastně nejedete do Jihlavy na Štědrý den i nadále?

J: protože to tam nemá cenu všechno tahat a pak zas tahat nazpět. Takže, jezdili jsme tam vždycky za babičkou, pak ze setrvačnosti. Ale před dvěma lety byl táta nemocnej, takže jsme nikam nemohli. ... No a pak už jsme nezačali. Mamka říkala, že si to nemůže připravit dopředu a tak dále. Myslím, že na jednu stranu nemá cenu vozit fakt všechny dárky tam a nazpět, ale na druhou stranu takhle jsme 25. balili a 26. se přesouvali, takže jsme vlastně ztratili dva sváteční dny.

P: týkají se tě nějakým způsobem televizní pořady ... pohádky ... přes Vánoce?

J: vůbec. Ne ... to bylo vždycky zakázaný a tak to i zůstalo ... já jsem viděl Mrazíka ve dvaceti ... u nás je to prostě tak, že my jsme chodili vždycky ven na Vánoce ... lyžovat ... mamka

byla z té Prahy trošku nešťastná nebo chtěla si užít tý přírody ...
táhla nás ven ...

P: co Silvestr? Jak ho slavíš ... a co pro tebe znamená?

J: (smích) ... no to většinou se sejdu s kamarády (smích) ... na to, jak slavim Silvestra se musíš zeptat ostatních (smích)

P: hmm. No tak spíš co pro tebe znamená? Je nějakým předělem v tom roce nebo prostě jenom den, kdy všichni popijí?

J: no myslim si, že předěl v roce ... v tom kruhu.

P: Souvisí s tím určitá rekapitulace, zamyšlení?

J: ne.

P: a na Vánoce?

J: to vůbec ne. Mně přijde, že spoustu věcí je dobrý dělat jako průběžně a nevím, proč bych to měl dělat třeba o těch Vánocích ... nebo ... ale chápu Vánoce se Silvestrem jako jedno období.

P: a cítíš Vánoce jako nějaký duchovní podnět?

J: ne.

P: jaký mají Vánoce význam v rámci chodu toho roku?

J: je to předěl nákej ... setkávání ... třeba v únoru, když přijedu, to pořád nejsou Vánoce ... mám pocit, že mám něco dělat. Zatím co teď mám pocit, že MÁM právo se s těma lidma setkat.

P: jaký mají Vánoce význam pro křesťany podle tebe?

J: no jak pro který ... pro americký, že si daj dárky (smích) ... a pro ostatní ... oslava narozenin, že jo.

P: proč jsou pro tebe důležitý?

J: jsou pro mne čím dál míň důležitý. Bylo to možná spojený s tou Jihlavou, já jsem byl mladší ... se ségrou, že byla malá ...
... hlavně asi jako svátky klidu ... nedá se nic dělat do školy, do práce ... nejsou to prázdniny, jsou to SVÁTKY. Vlastně už poslední u nás. Státní svátky žádný význam nemaj ... ani velikonoce už ne. ... dřív jsem se třeba i zamýšlel, ale teď už mě to vůbec nanapadne ... bohužel. Mělo by to být takový tajemství ... a teď se to tajemství vytrácí ... všechno. Nebo kouzlo. Když jsem měl sestru osum let, tak Vánoce pro mě měly daleko větší význam než mají teď. Všechno jsme připravovaly jako pro ní ... teď to děláme pro sebe ... To tajemství a kouzlo se s postupujícím věkem jako vytrácí ... křesťani to podle mne vnímaj úplně jinak ... bez ohledu na to, kolik jim je.

P: myslíš, že Vánoce pomáhají mezilidským vztahům?

J: no: hodnější na sebe asi nejsou ... to ne: ale co mi přijde hodně dobrý, mezilidský ... to mi přijde to setkávání ... s lidma ... navštívili jsme jako obě tety a tohle ...

P: jsou Vánoce v něčem komerční? Co ti případně vadí?

J: nevadí mi třeba koledy, ale koledy v supermarketu nebo Baumaxu ... to je totální kýč. Když by ta koleda měla něco

symbolizovat nebo patřit nějakým způsobem k Vánocům ... tak jo: ... ale takhle ... přemlouvá k zakoupení většího počtu dárků. Ty Vánoce mi připadaj opravdu hodně zkomercializovaný ... jde o to, jak to bylo dříve ... no.

P: pokud ne tohle ... co ti tedy může navodit nějakou předvánoční atmosféru?

J: ... .. no: ... .. nevím ... koledy rozhodně ne. Ale mimo obchody ... ta výzdoba třeba ... to si právě myslím, že je důležitá. V případě teda, že to provedl nějaký veřejnej zprostředkovatel jako třeba město ... tak si myslím, že to je v pohodě. Ale výzdoba ve výkladních skříních ... to už je zase komerce.

P: a oficiální výzdobu ... máš teda rád?

J: jo ... myslím si, že jo. Je to dobře.

P: jak se tváříš na Santa Clause?

J: myslím, že to je výdobytek kapitalismu a je to personifikace tý osoby, která něco může prodat daleko líp než nevinnej Ježíšek. Ten má křesťanský konotace ... toho by nikdy nezkomercializovali ... ten je nezobrazitelnej. Zatímco nějakýho chlápka si dovolí namalovat každěj.

P: vadí ti Santa Claus?

J: vadí.

P: spojoval sis ho někdy se svatým Mikulášem?

J: ne. To je něco úplně jinýho ... ten sem přišel v devadesátým pátým z Ameriky. Já vim, že historicky to může mít nějaký opodstatnění, ale já to chápu jenom jako tu kapitalistickou ... komerční podobu Vánoc.

P: co tě napadne, když se řekne „světlo“?

J: asi ta ... svíčka ...

P: „Ježíš“?

J: ... .. tak to mě normálně vůbec nic nenapadne.

P: „vánoční stromeček“?

J: ozdoba

P: „zvonek“?

J: příchod

P: a „Vánoce“ celkově? Co by tě napadlo nějdřív?

J: mě napadne vždycky něco tak abstraktního ... pocit Vánoc, kterej nejde vyjádřit žádným slovem ... tak Štědrý večer ... třeba

P: jaký motiv bys vybral na vánoční přáníčko?

J: asi nějakou větev ... ozdobenou.

Respondent A

žena 25 let, SŠ, studentka AMU, žije s matkou, otcem a dvěma sourozenci, na Vánoce jsou u nich děda s babičkou.

4.1.2007, nahráno u ní doma, 39:50 minut

P: co pro tebe znamená advent?

A: tak advent ... hmm ... jo ... že by to pro mne nic neznamenalo ... to říct nemůžu ... no snažím se to nějak odlišit od toho ostatního roku ... trochu omezit ten stres ... kterej je všude předvánoční ... ale to mi bohužel moc nejde

P: stres z nakupování dárků?

A: URČITĚ. Ale hlavně ten stres vnímám všude kolem ... jak prostě všichni ... třeba teď o adventu když jsem vyšla ven, tak jsem měla pocit, že prostě všichni jsou strašně nervózní ... kupujou ty dárky a nestíhají a tak.

P: a ty sama to děláš jak?

A: no já bohužel JSEM ve stresu. Taky.

P: kde nakupuješ?

A: já se vždycky předem snažím vymyslet, co komu dám ... a ... pak proto cíleně jít, abych nemusela jen tak bloumat ... v hypermarketu. Ale někdy, když nevím, tak se tomu samozřejmě nevyhnu. Ale radši se v Praze projdu přitom.

P: a procházíš se po Praze i mimo nákupy? Kouknout na stromeček a tak?

A: hmm ... tak to ani ne: nemusím.

P: jak se ti líbí výzdoba?

A: ale jo: je to hezký ... spíš mi vadí ten dav těch lidí.

P: zapalujete adventní věnec ... nebo máte ho vůbec?

A: no máme svícen adventní. A zapalujeme každou neděli v podstatě.

P: a trháte barborky?

A: tak to jsem nikdy nedělala a abych se přiznala, ani nevím, co to znamená.

P: a co Mikuláš ... máš radost, když ho někde potkáš?

A: hmm ... ale jo: to je dobrý. Ten Mikuláš ještě tak nejvíc ... nejznámější ... ale ty ostatní zvyky fakt jako neznám ... snad, že je nikdy rodina nedělala.

P: jdeš se podívat na Mikuláše?

A: spíš v posledních letech už to nijak neřeším a už to beru jako normální den a spíš jenom jako když je potkám, tak si řeknu „jéé on je Mikuláš.“

P: dostáváš doma ještě dobrůtky?

A: jo: to dostávám. Vždycky jsme je dostávali za okno do punčoch ... ráno jsme to rozbalovali ... nějaký slágorky, ovoce ... a brambory. Večer jsme si je pověsili. Já jsem vždycky záviděla všem, že k nim chodí Mikuláš ...

P: a k vám nikdy nechodil večer?

A: nechodil. K nám nechodil vůbec Mikuláš.

P: a co ti Mikuláš symbolizuje?

A: já si Mikuláše představuju klasicky, jak chodí v ulicích ... že je v červenym, má tu hůl, bílý vousy a chodí s čertem a andělem.

P: a abstraktně?

A: no já vim, že babička mi vždycky říkala, že to je připomínání toho svatýho Mikuláše, kterej vlastně dával chudejm lidem jídlo ... беру ho tak ... nevím, jestli to je pravda =

P: = ano, ale co tobě konkrétně symbolizoval?

A: no ... protože k nám nikdy nechodil, tak jsem ani neměla k tý postavě nákej vztah. Kdyby k nám chodil s tím čertem, tak bych se ho asi bála, ale ...

P: jasně. Máš chuť se víc vídat s kamarády, který jsi třeba dlouho neviděla, před Vánoci?

A: jo jo jo. To mě vždycky napadá takhle před těma Vánocema ... ale to je spíš jak končí rok, tak ... si říkám, že některý lidi jsem dlouho neviděla, tak bych se s nima zase mohla sejít ... takže URČITĚ.

P: co podnikáte?

A: no spíš náká ta hospoda jako normálně ... spíš jde o to, že se s nima vidim, než že bysme vyloženě podnikali nějaký akce. Užít se spíš spolu, před těma Vánocema.

P: jak probíhá Štědrý den?

A: tak ... od rána se smažej řízky ... to je příšerný ... ale jako musim našťestí říct, že to nikdo moc neprožívá, že je to všechno docela v klidu ... hmm ... moje babička dělá už asi čtyřicet let zpívání s dětma koled v kostele ... ještě přes den =

P: = tam chodíš taky?

A: tam chodim taky, no: ... to je vlastně ... odpoledne jdeme zpívat ty koledy a pak klasicky máme večeři a ... pak jdeme ke stromečku rozbalit dárky.

P: kdo ten stromeček ozdobí a kdy?

A: jo. Ten stromeček zdobíme většinou dopoledne. Tak nějak kdo má čas.

P: a když jsi byla malá tak jste ho taky zdobili vy nebo ho nosil Ježíšek?

A: taky my.

P: ještě k dárkům ... kupuješ maličkosti nebo něco praktického?

A: hmm. asi spíš blbůstky. Ty spíš udělaj radost.

P: dobře. A ta večeře? Kolik vás je na Štědrý večer doma?

A: u nás je vždycky babička s dědou ... takže nás je sedm ... a ... máme takovej velkej stůl, abysme se k němu všichni vešli.

P: děláte nějaký přípitek na začátek?

A: hmm ... ne ... nic.

P: nějaký zvyky jako ne-vstávání od stolu, šupinky ...

A: ne. Nic mě nenapadne, že bysme dělali.

P: co jíte?

A: kapra, salát a máme i řízky, protože sestra nejí kapra.

P: proč myslíš, že se na Vánoce jí kapr?

A: já nevím ... možná, že ... ryba je symbolem křesťanství, že jo. Takže když Vánoce jsou křesťanský svátky ... já nevím ... možná takhle, ale nějak jsem o tom nepřemýšlela.

P: je to pro tebe podstatný ten kapr k večeři?

A: ... pro mě přímo? ... no ... asi jo. Kdybych ho neměla, tak se nezblázním, ale tak ... je to takový ... jako že fakt vim, že jsou Vánoce, když ho jím.

P: postíte se na Štědrý den?

A: hmm ... no není to nějaký pravidlo, že by to byl u nás rituál ... ale snažíme se ... trochu.

P: věřila jsi, že uvidíš zlaté prasátko?

A: ne ... to jsem nevěřila.

P: připadá ti nějak důležitá ta hostina jako taková?

A: jo ... já myslím, že obecně ... to jídlo jako symbolizuje takovou tu pohodu a obecně to, že máme vůbec co jíst a že ... když je to slavnostní večeře, tak to jako ... říká samo o sobě, že ten večer je slavnostní. Většinou k těm slavnostním událostem patří to jídlo.

P: je to časem vzpomínek na zemřelé?

A: na Vánoce ani ne ... spíš na Dušičky ... ale Vánoce s tímhle nějak moc nespojuju.

P: kupujete si jmelí?

A: hmm ... většinou jo ... ale není to žádný zvyk pro štěstí nebo tak. Spíš asi, že je to hezký, taková ozdobička. Nemá to nic symbolizovat.

P: zvoní se potom na zvonek ... nebo jak zahájíte sezení u stromečku?

A: no když jsme byli malí, tak maminka poodešla od stolu a potom se ozval zvoneček, ale teď nějak ... ani nevím, vlastně. To už se asi neřeší. Prostě řeknem, že už jsme najedení a jdeme ke stromečku.

P: dobře. Když přijdete ke stromečku, je rozsvícený už?

A: jo. To ho rozsvítíme. Ale až když přijdeme. Potom ho necháme svítit ve tmě než rozbalujem dárky.

P: čím ho zdobíte?

A: no tak ozdobičky máme trochu co dům dal a ... (smích) a z různých kolekcí, který kdo měl, takže to je trochu každéj pes jiná ves ... a máme je už strašnejch let a jsou hrozně starý a trochu moc barev.

P: jaký barvy se tobě hodí k Vánocům?

A: tak já mám ráda takový ty slaměný ozdoby ... když to je jednoduchý ... a žádný moc nazdobený barevný. Červená, zlatá ...

P: svíčky máte přírodní nebo elektrický?

A: máme přírodní i elektrický. Oboje. Takový jako lucerničky. Máme jich hodně.

P: zpíváte potom ještě koledy?
A: jo jo jo. Zpíváme. Ještě většinou před tím rozbalováním dárků ... tak zpíváme.
P: a potom pouštíte si reprodukovanou hudbu?
A: ne.
P: františkem voníte?
A: jo. Ale to spíš tak jako v průběhu toho adventu ... u toho stromečku moc už ne.
P: a kdo potom rozdává ty dárky?
A: no ... vždycky komu se chce ... rozdává se jeden. Je to různý.
P: vás je tedy hodně ... kolik máte každý dárků?
A: ... to nevím ... tak deset ... ale záleží na tom, co se všechno počítá za dárek ... balíme každou blbůstku.
P: díváte se, jak rozbalují ostatní?
A: jo jo jo URČITĚ ... a potom samozřejmě zkusíme ty dárky ... ukazujeme si je.
P: a potom?
A: potom ... to trvá tak dvě hodiny ... jdeme ještě ... protože o patro výš bydlí teta, strejda a jejich děti ... jich je taky dost ... maj sedm dětí (smích) ... a ještě s nima povídáme a oni nám ukazují svoje dárky ...
P: na půlnoční chodíte?
A: nikdy jsem nebyla.
P: a procházku večer jakoukoli?
A: ne ... my jsme pak u tety.
P: co televize ... jakou hraje roli o Vánocích?
A: hmm ... tak takový klasický pohádky ... třeba Popelku ... to už jsem viděla tolikrát, že to už fakt nemusím vidět ... ale když je něco hezkýho a když mám čas ... tak ráda ... o těch Vánocích mám víc času než normálně.
P: děláte některé magické praktiky jako rozkrajování jablka, lití olova nebo tak podobně?
A: ne neděláme. My si vždycky řeknem, že by bylo jako fajn, kdybysme se sešli další rok ... ale ... někdy jsme udělali ... si čas a pouštěli ty skořápky, ale většinou to nevyjde. A když, tak jenom pro zábavu.
P: co ten stromeček ... co ti symbolizuje?
A: to nevím ... je to blbý, ale nevím.
P: hvězdu máte?
A: no my ji tam nemáme, ale měl by mít, že jo. ... takže ... nevím ... jako Vánoce jsou křesťanský svátky a tím pádem by se to všechno mělo odvozovat od toho ... ale ... ten stromeček a ty dárky ... to už ... nejsem jistá, jestli vychází přímo z toho.
P: co konkrétně pro tebe znamená? Je důležitý?
A: hmm ... já jsem o tom takhle nikdy nepřemýšlela ... prostě to tak vždycky bylo ... a ... jestli to je pro mne důležitý ... asi

JO, protože já se vždycky na ty Vánoce těším, takže jsem ráda, že to tak je ... všechno jak má být.

P: a kdyby jeden rok nebyl ... mrzelo by tě to?

A: ... asi ne nějak moc, ale když může být, tak proč ne. Třeba by mě mrzelo mít umělej stromeček.

P: proč?

A: mně vůbec všeobecně přijde takovej trend nahrazovat věci umělejma a k tomu mám takovej jako trochu odpor. Proč si prostě místo ty pravý věci dávat ňákou náhražku.

P: a co dárky ... jaký smysl mají konkrétně pro tebe?

A: jo: já z toho mám určitě RADOST, když dám dárek ... takže aby to člověka potěšilo ... možná děláni radosti, no.

P: a máš pocit, že je ta radost větší než třeba darovat na narozeniny?

A: já myslim, že se to neliší.

P: a v čem jsou ty Vánoce tedy jiné?

A: ty dárky asi že dostávají všichni ... a dávaj ... že jsme všichni spolu.

P: ty jsi říkala, že ti dárky s křesťanskými Vánocemi moc nesedí ... snažíš si to přece jen nějak vysvětlit?

A: já fakt nevím, jak to s tím souvisí.

P: věřila jsi na Ježíška? Jak si ho představuješ?

A: hmm ... tak ... asi jako miminko?

P: a jak může miminko nosit dárky? Jak jsi to vyřešila?

A: to já nevím ... to bylo všechno obalený ... v takový záhadný atmosféře ... já jsem to jako neměla do detailu promyšlený ... to bylo něco tajemného prostě.

P: hmm ... a dneska jak to bereš?

A: no ... říkáme, že něco je od Ježíška ... ale už si to nějak asi nepředstavuju ... asi za tím vidim jenom lidi ... za těma dárkama.

P: děláš rozdíl mezi Ježíšem a Ježíškem?

A: no ... jo: asi JO: když se řekne Ježíšek, je to ten, kterej nosí dárky. A Ježíš ... to je zase jako ... jiná postava, že jo. Vizualně si ho představim jako pána s dlouhejma vlasama, v hábitu ...

P: co další svátky vánoční?

A: no tak abych se přiznala ... letos to bylo takový únavný. Protože jsme vždycky šli na oběd k ňákým příbuzným ... a pak už toho bylo fakt moc, že jsme pořád někde chodili ... takže já bych radši, kdyby jsme si mohli užít toho, že máme volno a že jsem s rodičema ... v klidu ... než abysme pořád někde chodili. Já bych nejradši nedělala nic (smích) ... nic nemusela a nikam nemusela ... mohla bych se třeba dívat na ty pohádky ... většinou se musim trochu učit, ale snažim se až mezi svátky.

P: napadlo by tě jít do hospody v tomto čase?

A: jo: určitě. To souvisí s tou potřebou potkávat starý známý ...
P: i mezi svátky? Nebyl by tedy problém od té rodiny odejít.
A: to by nebyl problém asi.
P: jak prožíváš Silvestr?
A: nemám ho ráda. Já nevím ... samozřejmě mám ráda oslavy ... všeho druhu, ale ten Silvestr ... mě vadí, že opravdu celej národ slaví ... a v podstatě ten důvod, proč slaví není zas až tak něco extra.
P: a jak ho tedy prožíváš ty?
A: já jsem Silvestr vlastně nikdy moc neslavila ... tím, že bych někam odjela a tam bych slavila ... ale mám ráda spíš když je zase ta pohoda ... když nic nemusím a třeba se podívat na nějaký film. Prostě věci, na který normálně nemám moc čas.
P: jsi doma nebo s kým ho trávíš?
A: tak ono se říká, že Silvestr by člověk měl strávit s kamarádama ... tak to mi přijde takový přirozenější. Většinou s přítelem.
P: máš pocit, že Silvestr, Vánoce nebo oboje dohromady tvoří nějaký předěl v roce?
A: jo. Mám ten pocit. Ale to je spíš tím, že začíná ten Nový rok. Beru Vánoce a Silvestr ... mám je spojený, to je blízko sebe. Ale ten předěl spíš jako přechod roku.
P: myslíš, že jsou Vánoce důležitý?
A: já si nemyslím, že by byly důležitější než ostatní události v roce. Já to tak nevnímám, že by to byl nějaký zlom.
P: a dokážeš si představit rok bez Vánoc?
A: tak to by bylo divný, protože to by znamenalo něco ... něco, že je JINAK, co vždycky bylo.
P: je tohle období časem k zamyšlení?
A: to jo: ale souvisí to u mě spíš s tím zlomem roku ... Vánoce s tím souvisí jenom, že jsou blízko ... ale já se snažím zamýšlet celej rok. To nemusí být jenom o těch Vánocích ... hmm ... nějak zvlášť ne.
P: říkala jsi, že do hypermarketu jdeš jen v krajní situaci ... co ti v něm vadí?
A: no ... mně obecně vadí davy lidí. Takže z toho asi mám takovej ten největší stres ... a ... jinak, co se týče těch samotných hypermarketů, tak mi trochu vadí, že ta vánoční výzdoba začíná už třeba v říjnu ... a to mě přijde, že by to tak bejt nemělo, že ty Vánoce ... jsou opravdu až ten advent ... dejme tomu. Tohle je zbytečně komerční.
P: Co takový Santa Claus?
A: no ... tak já mám ráda Ježíška ... a ... já si myslím, že většina lidí to tak bere ... že prostě chodí ten Ježíšek a ten Santa Claus ... to je vyloženě takovej symbol jako jenom ... těch západních zemí nebo tý Ameriky ... a že většina lidí MÁ toho Ježíška pořád.

P: a jak ses vyrovnala s tím, že jsi viděla na adventních kalendářích Santa Clause? Jak jsi to začlenila do víry o Ježíškovi?

A: aha ... no to je zvláštní vlastně ... já jsem nad tím nikdy nepřemýšlela ... já jsem ho brala jako Mikuláše asi ... toho pána.

P: a myslíš, že jsi ho začlenila natolik, že to teď k těm Vánocům přece jenom už patří, i když z toho nemusíme mít radost?

A: no asi to k tomu PATŘÍ, no.

P: vadí ti převlečení Santa Clausové v obchodech?

A: no: ... .. nevadí.

P: myslíš, že je pravdivé, když se říká, že Vánoce jsou časem pro zlepšení mezilidských vztahů?

A: já myslím, že ne ... že to na to nemá vliv. I když třeba spousta lidí si řeknou, že by o těch Vánocích měli udělat něco pro druhý ... tak třeba nějaká ta charita ... že se to může pohnout dopředu, ale co se týče těch mezilidských vztahů, třeba v rodině, tak to myslím, že ne. A navzájem cizí lidi už vůbec ne.

P: přispíváš na charitu?

A: někdy ano.

P: souhlasila bys, že Vánoce jsou časem setkávání?

A: ano.

P: a s kým teda?

A: tak ... se širší rodinou a s kamarádama.

P: jak bys popsala atmosféru Vánoc ... nebo co je pro tebe podstatné na Vánocích?

A: no, že by to byla nějaká věc ... třeba ten kapr nebo dárky ... to asi ne. Spíš ta obecná atmosféra, která obsahuje všechny tyhle věci.

P: zkusila bys jich pár vyjmenovat?

A: asi klasika ... stromeček, kapr, dárky ... pohádky.

P: co takové svíčky, když jich máte tolik?

A: svíčky ... si ani nepředstavím, když se řekne Vánoce.

P: kdybys chtěla vybrat vánoční přání, co by tě napadlo za motiv?

A: zasněžená krajina ... stromeček =

P: spojuješ si sních s Vánoci?

A: no: určitě jo: ono to může být i bez sněhu, ale většinou si to představuju se sněhem, protože na těch obrázcích to tak je.

P: máte betlém doma?

A: jo ... máme ... máme. Takovej skládací papírovej betlém.

P: a co ti symbolizuje ten betlém?

A: no ... ten mi symbolizuje to, proč jsou vlastně ty Vánoce, že jo ... narození Ježíška ... historický opodstatnění ...

P: co myslíš, že pro křesťany znamenají ty Vánoce?

A: no ... narození Ježíše.

P: dobře. Co pro tebe znamenají Vánoce? Kdybys to měla shrnout?

A: no ... já s tím souhlasím, s tím křesťanským pojetím ... toho narození ... a s tím je spojeno ... plno dalších hezkejch věcí ... ta pohoda u stromečku a tak dále.

P: a proč máš radost z narození Ježíše, nejsi-li křesťan?

A: naděje asi ... mně připadá, že když za tím člověk nic nevidí, tak to tak nějak prožije ... trochu ve stresu, trochu je to dobrý, protože nemusí do práce, do školy ... ale že vyloženě nějaký hlubší význam pro toho člověka to potom nemá ... ani pro mě v podstatě ne. Je po Vánocích ... a už si z toho vlastně nic nenesu.

P: a v tu chvíli Vánoc ... co prožíváš?

A: já prožívám to, že jsou Vánoce. Nic víc asi. Ale v tom je ... možná v tom klidu ... takový duševní ... snad i duchovní ... omlazení ... odpočinek.

P: hmm. dobře. Já se tě ještě zeptám ... co by sis vybavila, řeknu-li „Vánoce“?

A: stromeček

P: „světlo“?

A: hvězda

P: „tma“?

A: les

P: „čert“?

A: řetěz

P: „Mikuláš“?

A: bílý dlouhý vlasy.

P: „vánoční stromeček“?

A: svíčky

P: a „zvonek“?

A: zvuk.

P: tak moc děkuju.

A: neni zač. Bylo to náročný teda. (smích)

Respondent B

žena 25 let, VŠ, studentka FSV, žije s matkou, otcem a bratrem
20.12.2006, nahráno u ní doma, 56:08 minut

P: začneme adventem, tedy ... jak probíhá u vás doma, jak ho prožíváte?

B: no tak víceméně ... advent ... v rodině jsme prožívali vždycky ... že jsme pálili svíčky o nedělním obědě ... od první adventní neděle až do té poslední ... no ale jinak ... hlouběji ... myslím, že jsme to neprožívali. Vždycky máme adventní věnec ... a už ten měsíc před Vánocema už začínáme dávat vánoční výzdobu. Mamka sama si dělá adventní věnec, nebo

ho od někoho dostaneme ... míváme tedy adventní svíčky a věnec a ... snaží se tu domácnost hezky ... jako vánočně připravit ... takovou tu atmosféru.

P: co si představuješ pod tou atmosférou? Je podle tebe důležité, aby bylo všechno vyzdobené?

B: já si myslím, že určitě. Protože je to takovej ten pocit domácího prostředí a ... no ... všichni se na sebe snažej být hodný a milý ... a je to příjemný, že člověk pocítuje tu blízkost toho druhýho ... lásku ... že se maj všichni rádi a jsou spolu pohromadě ...

P: je pro tebe tedy advent dobou domácího klidu?

B: no: myslím, že hlavně. Protože my jsme Vánoce slavili vždycky v úzký rodině nebo moc jsme ... nikdy jsme se v rodině nescházeli jako s přáteli ... tak to vždycky bylo pro mě takový rodinný. Rodiče si i přáli víc, abych byla doma s nima na Vánoce.

P: hmm, ale vraťme se k adventu ... jak ten prožíváš? Je to pohoda nebo shon?

B: to záleží rok od roku. Když se mi podaří mít dárky brzo, advent je pro mě takový období, kdy se jenom těším na ty Vánoce a už si to připravuju, zabalim si dárky a těším se až je budu moct rozdat ... no a někdy, když se to nepovede, ta to znamená i shon a nakupování. Ale většinou bych řekla, že to není shon, že už je to taková ta příprava.

P: a jak probíhá to těšení se na Vánoce?

B: no procházky ... na procházky Prahou chodíme ... vždycky s rodičema jdeme ... nebo i takhle s kamarády ... třeba co mám kamarádku se scházíme a jdeme courat jen tak po Praze ... většinou na Malou Stranu, Starý Město ... a pak si sednout někam do kavárny ... centrum Prahy.

P: máš tedy chuť se sejít s kamarády před Vánocemi?

B: no: přesně tak. Mám takovej pocit, že by si člověk měl nějak víc vychutnat sám sebe ... zastavit se z toho běžnýho shonu života, takže i k tomu patří kulturní vyžití ... co člověka baví.

P: trháte barborky?

B: no tak to moc ne:. To u nás nikdy ... jsme neměli doma.

P: jmelí kupujete?

B: určitě. To vždycky.

P: a to musí být?

B: no: já bych řekla, že JO. Protože nikdy se nestalo, že bychom ho neměli.

P: víš proč?

B: no: ... (smích) popravdě řečeno ... (smích) ... nejsem si vůbec jistá, jestli rodiče ví vůbec nějaký důvod jmelí. Pro mě je to vánoční symbol ... ale taky popravdě řečeno nějaký hlubší význam, že bych věděla odkud to pochází a proč se kupuje ... to nevím.

P: co Mikuláš? Slavíte ho ještě ... nebo JAK jste ho slavili?

B: Když jsme byli malí, tak jsme vždycky běhali kolem baráku a mamka nám dávala každému jeden takový pytel sladkostí a ovoce ... vždycky jsme měli adventní kalendář a vždycky to dal Mikuláš na balkon a my jsme si to pak večer vyzvedávali.

P: a přímo Mikuláš s čertem a andělem k vám nechodili?

B: no: to se stalo pouze párkrát ... možná třikrát u nás byli. Ale on u nás na sídlišti už potom nikdo nechtěl chodit jako Mikuláš a čert ... tak ... protože lidi byli na ně zlí a házeli po nich vajíčka (smích).

P: a když dneska potkáš ty postavy, máš z toho ještě radost?

B: no určitě. Mám z toho dobrý pocit ... hlavně mi to připomíná takový ty léta dětství ... jo: líbí se mi ta tradice.

P: a napadne tě vyrazit kvůli tomu, abys je viděla?

B: popravdě řečeno ... přímo už asi ne. Abych šla do města na Mikuláše ... to asi NE. Ale dodneška dostáváme Mikulášskou nadílku ... a adventní kalendář ... to byla nutnost.

P: jaký máš pocit z těch postav, kromě toho, že si připomeneš to dětství?

B: no ... .. Mikuláš byl vždycky ten hodnej, co rozdával dárky, ale zároveň jako dokázal kárat, takže byl takovej ... je pro mě pozitivní postavou, ale na druhou stranu je jako přísněj člověk nebo ... zatímco čert je pro ty malý hříšníky, který sebere a vezme do pekla (smích) a anděl to je zas taková ta postava, která jakoby stojí při tom člověku a chrání ho v jeho největších hloupostech, co dělá ... a jakoby se snaží odpustit nebo ho pochopit.

P: jak musí ty postavy vypadat? Jaké hlavní atributy musí mít, aby to byl Mikuláš, čert a anděl?

B: Anděl určitě by měl být oblečen v nějakým bílým a mít hlavně křídla ... a ... dala bych mu asi i nějakou svatozář nebo kolem hlavy takovej kroužek ... a měl by mít světlou, jemnou pleť, takovou nevinnou tvář ... a Mikuláš určitě musí mít svoji čepici červenou ... vlastně nemusí být červená ... a musí mít vousy ... a kabát dlouhej a hůl. Čert dlouhej ocas, pytel, rohy, bejt celej černej, rozdrbanej, špinavej, kopyta. (smích)

P: mluvila jsi o výzdobě ... čím kromě adventního věnce zdobíte byt?

B: mamka většinou na záclony zavěšuje ... vyrábí takový ... hrubá látka to je a na to navěsí pomeranče ... různé ořechy ... a z toho udělá takovej dlouhej pruh s přírodními věcmi ... a to různě větší i na zeď nebo na záclony. No potom máme takový stojánek se svíčkama, ten dáme za okno ... a potom ještě mamka hodně let vyráběla svojí chaloupku z perníků, kterou vždycky krásně nazdobila a v okýnkách byla červená slída ... a ta byla vždycky vystavená v obýváku ... a potom máme takovej stromeček vánoční nebo zasněženěj takovek

keramickej, jak se do toho dává svíčka ... tak to je vždycky v předsíni ... no a jinak i na lustrech myslím, že se větší nějaký malý věnečky, zvonečky, něco takovýho.

P: mamka tomu tedy věnuje dost pozornosti =

B: = no: to jo:

P: jaké dárky radši kupuješ ... malé nebo spíše praktické ... a kde?

B: mám ráda i praktický ... ale ... třeba tento rok jsem koupila mamce takovou krásnou peněženku červenou ... která jakoby nebyla svým způsobem úplně praktická (smích) ... že byla moc malá na to, aby ji nosila každé den. Ale má ji pro příležitost. Takže aby ten dárek byl hezkej a něčím mě oslovil a aby se pro toho člověka nějak hodil. A ani nemusí být vyložené praktické ... asi hodně záleží, no. Aby byl i originální se snažím.

P: kde to nakupuješ?

B: spíš v menších obchůdkách. I když někdy kupuju oblečení, tak to samozřejmě do nějakýho HM nebo něco takovýho, ale spíš menší obchůdky mám raději než supermarkety.

P: a spojuješ to s těmi procházkami?

B: to spíš když s někým jdu ... když se rozhodneme nakupovat spolu.

P: jak se ti líbí výzdoba v Praze?

B: no: záleží jak kde. Co mě například naprosto odpudilo, byl ten strašnej MODREJ stromeček, kterej byl myslím dva roky na Václaváku. To mi přišlo hrozný.

P: proč?

B: protože mi to přijde takový umělý, nepřirozený. Já mám jako furt pocit, že ty ... my třeba stromeček zdobíme spíš přírodně nebo snažíme se tak tradičně.

P: proč se ti nelíbí modrá na stromečku? Jaké barvy si vlastně s Vánoci spojuješ?

B: takovou slámu, slaměnou barvu ... přírodní béžovou barvu ... potom červenou mám ráda k Vánocům. Ale třeba nemůžu říct, že by se mi nelíbila modrá. Já jsem viděla spoustu hezky nazdobených stromečků s přírodními ozdobami do modra ... ale tohle byla jenom taková kostra světelná. Ale jako asi červená se mi k tomu líbí víc.

P: co vánoční trhy, líbí se ti?

B: no někdy mi to připadá takový ... když tam prodávaj bábušky a takový věci ... nevím. Jako líbí se mi to, vždycky z toho mám dobrou pocit, ale myslím, že někdy už je to jako moc. Že to nemá s těma tradičníma Vánocema zas tak úplně moc společnýho, no.

P: a patří ti to k Vánocům?

B: to určitě. To jo:

P: jaký máš další pocity předvánoční atmosféry ... třeba koledy ve městě =

B: = v obchodech ... to mám ráda. Určitě je to před Vánocema lepší než popová hudba. To jo: to mám ráda, když se pouští na veřejných místech. To mám pocit, že to tu atmosféru navozuje, že to k tomu patří.

P: tak snad se dostáváme konečně k Štědrému dnu. Jak u vás probíhá?

B: stromeček zdobíme buď 23. večer nebo na Štědrý den ráno. A většinou to vypadá tak, že už se neuklízí, všechno má být uklizeno a mamka vaří ... a vždycky dělá černou omáčku ... co se původně dělala ke kaprovi, taková ta s tím perníkem, švestkama a tímhle všim možným ... máma ji dělá jenom tak samotnou ... k obědu jíme rybu s kroupama a na Štědrej den se teprve jí cukroví, který je už teda napečený, tak vždycky schovaný na balkoně a na Štědrej den ráno se dá do obýváku na stůl.

P: cukroví pečete společně?

B: jojo. Když je ta možnost, tak radši všichni společně. No: a pak ... střídavě se kouká na televizi na pohádky a nebo právě občas se pouští koledy ... a připravuje se ... já většinou pomáhám s kaprem, obalovat a smažit ... ale jinak taková pohodička ... hlavně když už máme stromeček ode dne předtím.

P: zdobíte tedy slaměným ozdobkama?

B: máme tam slaměný, pak drobný červený jablíčka, usušený pomeranče ... citrony ... pak máme takový malý dřevěný ozdobičky ... a dáváme tu ... hvězdu nahoru na špičku ... jo a ještě čokolády tam dáváme ... takový ty želatinový kolečka polité čokoládou.

P: a svíčky?

B: ty máme bohužel takový ty do elektriky. Měli jsme normální kdysi, ale ... už bohužel ne.

P: co ta hvězda? Musíte ji tam mít? Symbolizuje ti něco?

B: no: evokuje mi to Betlém a narození Ježíše ... asi by tam měla být, ale je fakt, že my jsme ji tam několik let nemívali. Takže to není úplně nezbytný. Ale myslím, že to je hezký symbol a právě na tom stromečku, na té špičce to vypadá dobře.

P: stromeček máte přírodní?

B: přírodní.

P: co vůbec takový stromeček symbolizuje? Proč si na Vánoce nosíme domů strom? (smích)

B: no. To je dobrá otázka (smích) ... .. no ... .. mně se hlavně líbí, jak krásně voní, že vždycky provoní celej byt ... a ... no a potom ... je to takovej kus přírody doma, což je teda smutný, protože chudinka ten stromeček ... no patří k těm Vánocům a nedokážu si to bez něj představit, ale abych jako řekla přímo proč ... proč je to stromeček, proč se to dává ... možná proto, že ten Betlém byl v lese?

P: ten stromeček je tedy zásadní pro vaše Vánoce?

B: určitě.

P: máte složitý rituál jídla. Dokážeš si představit, že by něco bylo vynechané nebo přehozené?

B: taky ne.

P: je to tradice nebo to jídlo něco zvláštního symbolizuje?

B: tradiční. Mamka to dělá celý život a já si na to zvykla a mám i ráda všechny ty jídla, patří to k tomu, těším se na to ... je to jídlo, který se dělá jednou za rok, takže se člověk na to těší ... to nejde udělat Kubu jindy ... patří to k těm Vánocům.

P: co má vlastně ryba symbolizovat?

B: no to nevím ... možná, že tradiční Vánoce byly vždycky skromný ... a kapr je taková hodně rozšířená ryba u nás ... no nevím, fakt.

P: mluvila jsi o pohádkách ... máš některé, co ti patří k Vánocům víc než jiné?

B: no určitě Tři oříšky pro Popelku ... potom jsem koukala vždycky na Pekařův císař Císařův pekař, Mrazík, Z pekla štěstí. Já na televizi moc nekoukám, v průběhu roku skoro vůbec. Takže se vždycky těším, že se kouknu na jednu dvě pohádky o Vánocích. Ale v poslední době už to není takový celovánoční sezení před televizí.

P: kolik vás je u večeře?

B: u stolu teď už jenom čtyři – táta, máma, já a brácha a dřív se to střídalo vždycky babička z tátovy strany byla jeden rok u nás a jeden u tety, tak to nás bylo šest. Ale babička nikdy nejedla kapra, ale kuřecí řízek. No a vždycky když se připraví večeře, bramborovej salát, tak se používá vlastně to nejlepší nádobí, co máme, co se nepoužívá jindy během roku ... salát se dá do misky, kousek kapra ... vždycky si připijíme před večeří ... aperitiv =

P: má někdo proslov?

B: ne to nemáme. Jenom si popřejeme všechno nejlepší, hodně zdraví a štěstí ... a potom ... jo ... pod talířem vždycky najdeme šupinku. To se ještě nikdy nestalo, že by tam ta šupinka nebyla.

P: a co má znamenat?

B: no že má přinést hodně penízků nebo dostatek penízků, aby člověk měl ...

P: a kdybys ji tam neměla, mrzelo by tě to?

B: no určitě! Teď mě třeba mrzí, že jsem zapomněla peněženku se šupinou ve Francii (smích).

P: věříš tomu?

B: no asi trochu i jo. Protože jsem vždycky měla šupinku a nikdy nebyla úplně na mizině ... jsem pověřivá ... no a potom po večeři, když se najíme, tak ... tak ... nádobí se dá na stranu, nemyje se ... a potom když máme dárky zabalený, tak je

třeba dáme i před večeří pod stromeček. Dřív to bylo tak, že po večeří jsme šly my děti do pokojíčka jsme museli ... a rodiče tam nanosili dárky, a potom zazvonil zvoneček. Teď tam ty dárky jsou, ale přesto my odcházíme do pokojíčka a teprve po zazvonění se jde ke stromečku.

P: máte v té místnosti zhasnuto ... jen stromeček svítí?

B: určitě. Vždycky se rozsvítí, až když se jde pro dárky a zhasne se v pokoji, je tam jenom malá lampička, aby bylo vidět na rozbalování dárků. Postupně si rozhazujeme, co komu patří. Není to tak, že by jeden měl funkci a roznášel dárky, to spíš tak každej sem tam někomu něco přistrčí. A rozbalujeme a hrozně se radujeme.

P: a koukáte se navzájem, abyste se podíleli =

B: = určitě, no.

P: pálíte františky?

B: ano.

P: a koledy pouštíte?

B: no není to pravidlo. Občas se stane, že je do toho puštěná třeba pohádka.

P: čekáš, že uvidíš zlatý prasátko?

B: ne. Tak to jsme nikdy nedělali. Akorát jsme rozřezávali jablíčko, když jsme byli malí. Párkrát. Taky jsme pouštěli ve skořápkách jako lodičky a možná jsme dělali i to s tím olovem. Ale to všechno jen dokud jsme byli mladší.

P: proč myslíš, že jen dokud jste byli mladší?

B: asi nás s tím chtěli seznámit, mysleli si, že nás děti to bude bavit. Dneska už je to asi víceméně zábava pro děti, ne magie.

P: když jsi byla malá, věřila jsi tomu?

B: jo, to jsem věřila všemu.

P: kdybys měla mít vlastní rodinu, zaváděla bys tyto zvyky?

B: myslím, že jo. Určitě. I sama bych pojímala Vánoce trochu tradičnějším způsobem a určitě bych chtěla dodržovat všechno, co k tomu patří.

P: napadly by tě nějaké zvyky, které jsou úplně zvláštní u vás nebo naopak které jste přijali nově v průběhu času, třeba z tvé iniciativy?

B: ... hmm =

P: nenapadne tě?

B: ne.

P: kolik dostáváte dárků?

B: no to ... rodiče myslím dostanou tak pět dárků většinou ... a my dostáváme docela dost dárků, abych se přiznala (smích). Když to vezmu s nějakým fakt drobnostma, tak třeba patnáct.

P: liší se štědrovečerní večeře do jakékoli jiné a v čem?

B: no je to částečně takovej i obřad v tom, že jsme všichni pohromadě, člověk si u toho povídá ... že si udělá ta rodina

na sebe čas. Opravdu se tam sejdem ve stejnou chvíli, je to slavnostnější.

P: vzpomínáte na zemřelé, na minulost, nebo tak něco?

B: no: tak to ani tolik není, u nás, že by se vzpomínalo. Teda ... u nás v rodině já jsem nezažila smrt nikoho z rodiny, takže ani tak ... a oba mí rodiče ztratili tatínka, když byli hodně mladí, ale takhle, že by si to jako připomínali ... to ani ne.

P: když dorozbalíte dárky, tak dál se děje co?

B: všichni se radujem, zkoušíme ... hrajeme si s tím a pak si to odneseme k sobě do pokoje. A potom se sejdem v obýváku =

P: tam je ten stromeček?

B: = u stromečku a povídáme si ... nebo se koukáme na nějakou pohádku, když je něco v televizi ...

P: a jdete se někam projít nebo na půlnoční?

B: na půlnoční jsme nikdy nechodili. Já jsem byla akorát sama, když jsem šla s kamarádama, ale jinak jako rodina jsme nikdy na půlnoční nechodili. To spíš se jdeme projít ten další den, na kafičko někam, taková pohodička.

P: a k příbuzným chodíte?

B: za babičkou chodíme už většinou 23., tam necháme pod stromečkem dárky ... a povídáme si, zůstanem tam docela dlouho. Ale chodíme tam často třeba jenom já a brácha. Nechodíme tam celá rodina, to nedělá dobrotu ... ty vztahy nejsou úplně dobré. No a pak s bráchou navštívíme ještě babičku s dědou mezi svátkama a nebo oni přijdou třeba k nám. No a s tou druhou stranou, tam máme špatný vztahy, takže většinou jsme se viděli jenom, když jsme předávali tu babičku. Když jsme byli hodně malí, tak jsme jezdili do Soběslavi za babičkou, tam jsme se sešli po svátcích všichni.

P: takže jak prožíváš ty svátky po Vánocích?

B: no scházím se s kamarády, vánoční besídky ... no ty bývají před Vánocema vlastně ... ale většinou je to hodně s kamarádama a pak mě chce vidět mamka a táta doma ... tak většinou to trávím s kamarádama, rodinou ... společenským vytížením.

P: trávíte ještě potom nějaké společné chvílky u stromečku?

B: no: tím, že je v obýváku, tak jo. Máme kuchyň propojenou s obývákem, tak sedíme v křesle a povídáme si ... mám z něj radost a vždycky do toho 6., do kdy ho většinou máme, tak vždycky večer, když je tma, tak si ho rozsvítíme.

P: tys několikrát mluvila o svíčkách. Myslíš, že to je důležitý, aby ten stromeček svítil?

B: no jedna věc je ... navozuje to hezkou atmosféru a za druhý si myslím, že to svým způsobem jakoby je furt nějaký proces oslavování narození toho Ježíška. Za jeho doby byly taky jenom svíce a to zapálení je slavnost ... důležitý to je ... spíš z té historie.

P: máte betlém?

B: to nemíváme.

P: a chtěla bys ho mít?

B: no betlém připomíná právě narození Ježíška a celej tenhle příběh, proč ty Vánoce se začaly oslavovat ... když je ten betlém pěkně udělaný ... s figurkama vyřezávanéjma, tak je to pěkný i doma.

P: Silvestr ... bereš ho, že patří k Vánocům?

B: abych řekla pravdu, tak mně se už spíš vzdaluje od těch Vánoc a je to takový to završení celého toho roku.

P: a čím by ty Vánoce končily?

B: no: to je vlastně těžký říct. Všechny ty dny po Vánocích mám ještě ten pocit vánoční ... a člověk to prožívá tak nějak v klidu. Ale ten Silvestr ... možná tím okamžikem, kdy se člověk sbalí a vyrazí na Silvestra. Tím, že odjede ... přecejen ho člověk slaví s kamarádama, jinak ... už je to takový živý.

P: takže ty Vánoce jsou v rodině nebo s kamarádama v klidu?

B: ano, asi určitě takhle. Popovídat, mít se rádi. Silvestr už je trochu hlučnější.

P: jak si představuješ Ježíška?

B: no to je zajímavý. (smích) Já mám totiž takovou představu Ježíška a já si ho tak dodneška představuju. Stromeček je v obýváku u okna. Takže vždycky jediný vysvětlení pro mě, jak Ježíšek dává dárky pod stromeček, je, že přichází oknem. Je to jakoby takovej mráček nebo jakoby vítr, kterej má jakoby velikánský oči a pusinku a fouká. A má s sebou pytel ... má teda ještě ručičky ... a drží ten pytel s těma dárkama. A chodí oknem, lehounce a dá dárky pod stromeček. Možná je i částečně trochu průhlednej.

P: stromeček vám tedy nenosil? Zdobili jste sami, když jste byli malí?

B: nenosil. To jsme zdobili my.

P: jaký děláš rozdíl mezi Ježíšem a Ježíškem?

B: no: dělám ho určitě. Když jsem byla malá, tak mi to nebylo nikdy asi pořádně vysvětleno, že jo. Ježíšek je pro mě ten chlapeček, který pak vyrostl v Ježíše ... a nevím, jestli Ježíšek, co dává dárky mohla být jako jeho duše ... nevím ... každopádně to rozděluju a představuju jinak.

P: proč myslíš, že ten Ježíšek nebo snad duch Ježíše nosí dárky?

B: (smích) no protože když on se narodil, tak mu přece všichni přinesli dárky ... ovečku a všechno možný ... a Ježíšek je ten Spasitel lidí a snaží se jim to nějakým způsobem vrátit. Tak teď naopak on roznáší dárky lidem. (smích)

P: co podle tebe znamená narození Ježíška pro křesťany?

B: nastává nový období ... to se přiznám ... já si myslím, že je to pro ně určitej symbol, že narozením Ježíše nastala velká změna v celý tý víře ... a oni v něj věří, protože vykoupil

všechny hříchy a obětoval se pro ně a v tom vidí určitou ... spásu a obrací se k němu a věří v něj. Naděje spojená s vírou, že to tak opravdu JE a bude znovu.

P: co pro tebe znamená Ježíšek a Vánoce celkově? Co vlastně slavíš o Vánocích ty?

B: no já ... spíš než narození Ježíška. Je to pro mne taková společenská událost v tý rodině ... a taková ta víra, pocit, že lidi by měli být na sebe hodní a ... nevnímám to tolik z toho náboženského hlediska nebo z křesťanství, ale spíš jako co se týká mě a mých bližních ... a ... no.

P: dokážeš si představit rok bez Vánoc?

B: no tak samozřejmě asi moc ne. Mám pocit, že už je to důležitý. Samozřejmě kdyby nic takového nikdy nebylo, tak by mi to nepřišlo, ale takhle má člověk tu potřebu ... těší se ... třeba moje mamka vždycky nadává, kolik je s tím práce a pak pár dní a je to fuč ... tak stejně je to taková ta událost, kdy se na to člověk připravuje a těší se a snaží udělat to hezký. Taky sejít se, ozvat starým známým a příbuzným ... a dát najevo, že na ně člověk nezapomněl ...

P: máš pocit nějaké cykličnosti času díky těm Vánocům?

B: no určitě. A lidi a obecně společnost tu cykličnost svým způsobem potřebují. Je to takovej ten pořádek, kterej nás svým způsobem uklidňuje. Vánoce jsou mimo to pro mě nejdůležitějším obdobím v roce. Třeba daleko důležitější než velikonoce. Vnímám je daleko hlouběji ... no.

P: když dáváš dárky, máš z toho větší, menší nebo jinou radost, než když je dáváš třeba k narozeninám?

B: no asi jakoby trochu jo. Protože to je spojený s tím rituálem toho rozbalování pod stromečkem. Člověk má vždycky radost, když si ten druhý rozbaluje dárek a těší se, že bude mít radost, ale pod tím stromečkem to je něco úplně jiného. To překvapení.

P: souhlasila bys s tím, že Vánoce jsou časem setkávání?

B: určitě.

P: myslíš, že i cizí lidé se snaží být k sobě hodnější?

B: mám pocit, že jo. Třeba když si něco koupím a prodavač se usměje a popřeje Vánoce a šťastný Nový rok ... je to příjemný. Mělo by to tak být.

P: jsou Vánoce pro tebe časem k zamyšlení, rekapitulaci ... nebo předsevzetí?

B: no: určitě jako nějaká rekapitulace a zamyšlení ... neřekla bych jako úplně předsevzetí. Když jsem si dávala kdysi předsevzetí, tak to by bylo spíš na Silvestra. A od toho jsem upustila. (smích) Ale ... určitě si člověk projede celej rok zase, protože to je takovej ten moment, kdy pomalu vkročujeme do Nového roku, tak si člověk zase uvědomí, co všechno za ten rok

prožil, kde byl, co viděl ... co se stalo a jakoby že zase vkročuje do Novýho roku ... éry.

P: a máš pocit nějaké duchovní nutnosti se nad sebou zamyslet?

B: no: to popravdě řečeno přímo takhle asi ne: že bych to musela o Vánocích. To spíš na mě přijde kdykoli během roku, když jsem něco fakt udělala špatně. Ale že by zrovna Vánoce mě nutily k sebereflexi ... tak to ne.

P: ještě jsem se chtěla zeptat na Santa Clause. Jak se k němu stavíš?

B: no to je taková postavička, která mi trošku připomíná Mikuláše tím, že ona tak podobně vypadá. Já sama jsem nikdy neměla pocit, že by dárky začal nosit Santa Claus ani jsem nikdy si nezačala představovat Ježíška jako Santa Clause. A ... vlastně pořádně moc nevím nebo nedokážu si představit, jak Santa Claus začal roznášet dárky nebo kde vznikla ta myšlenka. No tak myslím si, že to je tradice zkrátka z jiných zemí – Anglie, Ameriky a tak.

P: a jak se ti líbí, když potkáváš tyto postavy?

B: občas mi to přijde moc. Už párkrát jsem se nad tím zamyslela, proč my tady máme mít Santa Clause, když nepatří k našim vánočním tradicím. Ale nemůžu říct, že by mi to přímo vadilo, iritovalo.

P: na adventních kalendářích je všude vyobrazen. Napadlo tě někdy, proč se nezobrazuje Ježíšek?

B: to mě nikdy nenapadlo ... to nevím. Ale hlavně já jsem odmalinka ... když o tom tak přemýšlím, pro mě to nebyl Santa Claus, ale Mikuláš. Adventní kalendář se dává na Mikuláše. Přestože to chodilo ze západu a byl to Santa Claus, tak pro mě to byl vždycky Mikuláš.

P: takže si nikdy necítila ten rozpor, když jsi ho brala jako Mikuláše?

B: no: ten k tomu patří ... přesně tak, takhle jsem to nevnímala.

P: kdyby sis měla vytvořit vlastní vánoční přáníčko, jaký námět by sis vybrala?

B: námět? Tak asi ... my jsme i malovali. Tak třeba jsme namalovali vánoční stromeček ... jablíčko, betlém je moc hezký námět na vánoční přání ... potom i nějaká zimní zasněžená krajina ...

P: patří ti k Vánocům sníh?

B: určitě. V dětství asi bejval sníh na Vánoce, křupalo to ...

P: co je potřeba pro atmosféru Vánoc?

B: teď jsem si vybavila obrázky Josefa Lady ... ne: k Vánocům je určitě potřeba vánoční stromeček ... potom ... určitá vánoční výzdoba – ten adventní věnec, nějaký ten stojánek na svíčku ... potom taková ta atmosféra přitímí, že není všechno naplno, ale svítí jenom svíčka nebo malá lampička ... potom

františek ... vánoční vůně ... vánoční čaje kořeněný ... to si taky vybavím ... svařák (smích) no: hlavně takhle to domácí prostředí. A potom si vybavím ty dárky hezky zabalený ... ale hlavně to domácí prostředí, klid a vyzdobení.

P: co se ti první vybavíš, když řeknu „Vánoce“?

B: vánoční stromeček

P: „Ježíš“

B: Betlém

P: „zvonek“

B: teď jsem si vybavila ten zvonek, kterým se zvoní k dárkům.

P: „světlo“

B: tu hvězdu nad Betlémem

P: „tma“

B: (smích) tak teď jsem si opět vybavila Ladův obrázek, takový ten ve tmě, jak jde ten trubač vesnicí. Jak svítí okýnka v chaloupkách a venku už je tma ... sníh.

P: „vánoční stromeček“

B: to si představím prostě stromeček, ale ten NÁŠ ... s našimi ozdobami.

P: děkuji za rozhovor, hezké Vánoce.

Respondent M

muž, 26 let, SŠ, student Stavební fakulty, žije od dětství v úplné rodině se sestrou.

Nahráno 5.1.2007 u něj doma, 63:07 min

P: jak slavíte Štědrý večer?

M: no ... tak ráno, pokud je potřeba ještě něco uklidit, jinak zdobíme stromeček ... máma ta ještě něco douklidí a připravuje štědrovečerní večeři ...

P: zdobíš ho sám, ten stromeček?

M: no tak se ségrou ... a pak i táta pomůže ... ten hlavně připraví ten stromeček ...

P: jaký máte stromeček?

M: no naši mají rádi borovici ... takže obvykle borovici, takovou menší ...

P: jsi rád, že máte přírodní stromeček, nebo by ti nevadil umělý?

M: no ... jsem rád, že máme přírodní, protože to tak voní ... vánočně ... líbí se mi přírodní.

P: a jak ho zdobíte?

M: nejdřív tam dáváme čokoládový ozdoby, kolekce, abysme ho zatížili a pak tam dáváme různý kulatý ... vánoční ozdoby, mají různý barvy a tvary =

P: jaké barvy?

M: no v poslední době hlavně růžový, máme si koupila ... nebo máme takový pestrobarevný, lesklý. No je to taková slátanina, ale hezký. A na to dáváme ty řetězy stříbrný a špičku stříbrnou ... teď už tam dáváme růžovou.

P: připadají ti ty barvy vánoční?

M: no já bych tam možná nedával takový pestrobarevný. Ale takový ty ozdoby, co měli naši odmalička. Jsem nejradši, když je tam hodně těch starších. Taky tam ještě dáváme svíčky a prskavky. Svíčky máme normální voskový.

P: proč?

M: no naši to mají rádi, že je to takhle přírodní. Taky to nějak voní, ty prskavky taky, má to nějakou atmosféru. A jinak to vypadá než jenom světýlka kdyby to byly.

P: ten stromeček jste zdobili vždycky nebo vám ho nosil Ježíšek, když jste byli malí?

M: no ... tak nevím. Co si pamatuju, tak jsem ho pomáhal zdobit.

P: přes den, při zdobení, pouštíte si koledy?

M: no buďto nějaký pohádky v televizi ... nebo hudbu ... koledy. Ty potom pouštíme třeba hlavně k večeři.

P: a koukáš na pohádky o Vánocích?

M: teď už asi moc ne. Dřív, když byla nějaká pravidelně ... mám pocit, že dřív byl Mrazík na Vánoce, ale potom takový ty starý jako Pyšná princezna a Princezna se zlatou hvězdou na čele.

P: a po ozdobení stromečku?

M: já pak zabalim dárky ... taky k nám jezdí teď babička ... no a taky se jdeme umýt, oblíkneme se všichni před večeří ... to bylo vždycky takové slavnostní. No a pak se tak čeká, až bude dodělaná večeře ... a dárky dáváme pod stromeček před večeří.

P: stromeček máte v jiné místnosti než jíte?

M: no: ještě se zavřou dveře.

P: kolik je vás na večeři?

M: no tak bejváme teď s babičkou v pěti ... někdy jsme dodržovali to, že jsme čekali na zlatý prasátko =

P: = snažíš se postit?

M: no tak já jsem se snažil ... nebo občas vždycky někdo z rodiny si vzpomene, že to jako dodrží ... ale v poslední době máma dělá ještě jídlo jako na oběd, aby něco bylo ... vinnou klobásu. Takže se to snažim vydržet, ale když na ní mám chuť, tak si ji dám. Ale poslední léta se nesnažim.

P: a zlatý prasátko jste někdy viděli?

M: jednou jsem ho viděl! Nevím, co to bylo, ale viděl jsem nějaký zlatý odlesky. (smích)

P: a věříš na to?

M: no moc nevěřim. Taky jsme měli takovou kasičku jako zlatý prasátko (smích), tak jsme si dělali legraci, že ho vidíme.

P: a jak probíhá večeře? Máte puštěné koledy nebo zapáleného františka?

M: JO. To táta zapaluje už třeba v poledne. A koledy jsou puštěny.

P: máte nějaký přípitek?

M: popřejem si hezký Vánoce a něco táta pronese, že jsme tak spolu všichni ... takže si připijíme nějakým Martini.

P: co vlastně jíte?

M: no: tak jíme rybí polívku, potom máma dělá kubu... to jsou kroupy zapečený s houbama ... a pak ještě kapra. Obalovanýho s bramborovým salátem.

P: máš rád tohle jídlo?

M: JO. Tak většinou se na něj těším tím víc, že to je jednou za rok. V poslední době víc se těším na jídlo než na dárky třeba.

P: a dokážeš si představit, že by ty Vánoce nebyly s kaprem?

M: přesně takhle to jídlo mám odmalička, takže si to nedokážu představit.

P: a proč si myslíš, že se ta ryba, nebo ten kapr jí, takhle na Vánoce?

M: no tak to: to jsem možná věděl, ale teď si to neuvědomuj.

P: a proč to jíš ty?

M: protože jsem na to tak zvyklý. (smích) Většinou taky tolikrát za ten rok kapra nejím ... někdy ho mám třeba jenom jednou za rok takhle upravenýho ... jenom na ty Vánoce. Je to takový vánoční ... slavnostní.

P: dokážeš si představit, že byste připustili ke štědrovečernímu stolu někoho dalšího?

M: no: asi si to dokážu představit ... ale i když u nás začala být babička, tak to bylo takový jiný najednou ... než to bejvalo předtím, uzavřený v tý rodině. Ony se ty Vánoce změnilý, protože děda umřel hned po Vánocích a je to vždycky taková připomínka toho ... ta babička tam.

P: v čem myslíš, že se ta Štědrovečerní hostina liší od jakékoli jiné večeře?

M: no:: že se sejde rodina, že jsme spolu a že:: se snažíme o větší hojnost všeho.

P: máš pocit, že je to slavnostnější?

M: no::

P: zapalujete svíčky nebo františka? Jaké máte osvětlení při večeři?

M: normálně umělý, aby bylo vidět na jídlo, potom mají naši takový stojánek v okně, ten tam je celý advent ... tam svítí. Potom já zapaluju svíčku za dědu ... ..

P: vzpomínáte na zemřelé nějak společně?

M: od toho, co tam je babička, tak asi sem tam někdo něco pronese, ale nepřimo.

P: kdy jdete ke stromečku?

M: no tak když dojíme, tak táta vždycky chodí zazvonit zvonečkem, dřív mizel nenápadně, teď je to všechno jako jasný, a tak to tam připraví, svíčky zapálí a prskavky na stromečku a zazvoní ... a ty koledy teda pouštím já, ale ony hrajou tak potichu už při jídle z dálky, pak je pustím víc a snažíme se zpívat. Táta s babičkou se moc dlouho nesnažej, já zkoušel někdy i na kytaru hrát.

P: a to vše před rozbalováním?

M: no: chvíli tak posedíme, zpíváme ty koledy ještě v přítmí.

P: jak je ta místnost osvětlená?

M: no je tam takový slabší červený světlo, aby ten stromeček vyniknul. Dárky většinou rozdává táta, co nahmátne a všichni rozbalují najednou.

P: díváte se, co dostal druhý?

M: trochu. Spíš mě zajímají moje dárky a ty co jsem já dal, jaká z toho bude radost.

P: kolik tak máte dáreků?

M: většinou se naši snažej, aby toho bylo hodně, hodně jako i drobností ... i když je jeden cennější dar, tak okolo toho ještě různé blbinky ... ale já jsem rád, když mám pro každého aspoň jeden dárek ...

P: proč myslíš, že se dávají dárky na Vánoce?

M: aby měli lidi radost.

P: a proč zrovna na Vánoce? Cítíš to obdarování jinak než jindy v roce, třeba na narozeniny?

M: no tak když jsem byl malej, tak mi to přišlo dost jiný, protože na Vánoce jich bylo víc a víc, co jsem si přál.

P: a proč se vůbec dávají k Vánocům?

M: no tak ... Ježíšek má narozeniny (smích) ... ne nevím.

P: jakým způsobem ty sháníš dárky a kdy?

M: no sháním je těsně před Vánocemi, většinou nevím, komu co dát, takže nakupuju na poslední chvíli. Ale nebaví mě to takhle moc. Radši bych něco třeba i vyrobil, kdybych měl čas. A zašel na tržiště nebo do menších obchodů, třeba při procházce Prahou ... ale nakonec stejně všechno spíš seženu ve větším krámu.

P: vybíráš radši praktické dárky nebo maličkosti?

M: no spíš aby se to hodilo. Ale když nevím, tak koupím nějakou maličkost.

P: zpátky ke stromečku ... jak si představuješ Ježíška?

M: no: já si ho představuju jako Ježíška ... já na něj hlavně nevěřím, že nosí dárky (smích). No ale dřív jsem měl představu takovýho Jezulátka, a za něj to nosili andělé, kteří lítali kolem stromečku.

P: proč myslíš, že máme doma na Vánoce stromečky?

M: no tak už jsem to věděl taky, ale nevím.

P: proč je to teda důležité pro tebe?

M: no celý to dává takovou atmosféru toho dne, ty dárky po něm, voní ... asi bych si neuměl představit Vánoce bez stromečku a dárků pod ním ... moc ne.

P: a když dorozbalíte, jak dál probíhá ten večer?

M: no pak se pustí televize ... naši volaj se strejdou, říkaj si, co kdo dostal ... popřejou si taky ještě Vánoce, hezkej Štědrej den, pak se dívaj na televizi ... já si většinou ty dárky odnesu ... a když jsem dostal něco, co jsem si mohl užívat, tak jsem to zkoušel ... třeba puzzle jsme stavěli celý Vánoce ... tak se ty dárky hodnotí a pak spíš na tu televizi.

P: na procházku nebo půlnoční ... jdete?

M: no to já jsem tam potom začal chodit s přítelkyní a to mně docela baví ... jít na půlnoční.

P: proč?

M: no když jsem přestal věřit na Ježíška a ty dárky pro mě přestaly bejt důležitý ... tak ta půlnoční je dneska pro mne nejvíc, takovej pocit vánoční. Ten kněz pěkně mluví ... do kostela jinak nechodim, teda nechodím jako na mše ... ale tahle mše je pro mne opravdu to, proč tady ty Vánoce jsou =

P: a proč tu jsou?

M: no protože se narodil Ježíš a to se oslavuje. Pak když jsem v tom kostele, tak slyším toho kněze a je to pro mne takový to základní, co cejtím ... to prvotní, proč tady ty Vánoce jsou, si uvědomim víc.

P: co pro tebe znamená, že se narodil Ježíš a každý rok se to oslavuje?

M: člověk si tak ňák uvědomuje tu božskou přítomnost nebo prostě něco jinýho, než co člověk cejtí běžně.

P: myslíš, že jsou ty Vánoce nějakým průnikem duchovna i mezi ateisty, že se lidé zamýšlejí nad sebou ... nebo zamýšlíš se ty?

M: no lidi jsou obecně k sobě milejší, že jo ... aspoň na ty Vánoce si to každěj trochu víc uvědomuje, že by se měli mít rádi a bejt na sebe hodní ... v tomhle aspoň ty Ježíšovy myšlenky tady jsou ... aspoň o těch Vánocích ... pro běžnýho člověka. Zkrátka cejtím víc duchovna ... v sobě i okolo sebe než jindy.

P: jak prožíváš ty další sváteční dny?

M: no tak na ten první den ... Hod Boží ... to se většinou scházíme ještě s druhou babičkou ... nebo se navštívíme se zbytkem rodiny ... většinou zase ňáký větší oběd ... kachna nebo husa ... sváteční oběd ... to se tak posedí, popovídá ... a navštěvují se různě lidi.

P: uvnitř rodiny nebo s kamarády? Šel bys do hospody?

M: no spíš uvnitř rodiny ... ten první den jsem doma. Až ten druhej den jsou naši zvyklí jet někam na návštěvu. Do hospody jsem nikdy ... myslim ... nešel.

P: jak bys popsal atmosféru těch dalších dnů?

M: tak se člověk přežirá ... odpočívá ... jednou jsem hrál se ségrou na počítači hru ... po síti. Nebo táta má vždycky chuť hrát šachy ... protože to má asi, že vždycky hrál s dědou šachy ... tak si s nim musím zahrát o Vánocích ... no a jinak se kouká hodně na televizi nebo doháním věci do školy.

P: trávíte čas ještě u stromečku?

M: no většinou ty návštěvy probíhají u stromečků.

P: a Silvestr trávíš jak?

M: no s kamarády někde na oslavě ... na horách. Dřív taky s bratrancema ... byli jsme někde společně a dospělí někde jinde. Spíš s vrstevníkama se lidi scházej.

P: dělali jste někdy rozkrajování jablek, pouštění lodiček nebo tyto magické praktiky?

M: no tak jablko ... to ... vlastně na ten Štědrej den to naši rozkrajou sami, někdy ... někdy i společně ... olovo možná jednou jsme lili ... nebo když jsem byl malej, tak jsme pouštěli svíčky ve skořápce po vodě.

P: a dělali jste to ze zábavy nebo jste tím věřili?

M: no to jo. Ale člověk se většinou tak jako bojí toho ... mám trochu pocit, že by se to mohlo vyplnit.

P: máš teda strach z toho?

M: no měl jsem vždycky strach, že by se to mohlo vyplnit ... dneska už to neberu tak vážně, i když trochu pověřčivej jsem ... ale u nás je takový, že se nesmí vstávat od stolu ... to je furt, ale máma stejně musí vstávat, aby ...

P: vzpomeneš si ještě, co děláte pro štěstí ... šupinky?

M: JO. Šupinky dává mamka z kapra pod talíř. A to dává vlastně vždycky. Pak si je máme dát do peněženky, aby bylo hodně peněz.

P: a dáváš si ji do peněženky?

M: dávám.

P: věříš tomu?

M: nevěřím.

P: a proč si ji tam dáváš?

M: věřil jsem když jsem byl malej, ale nikdy jsem víc peněz nějak neměl ... spíš ze zvyku. Ale hlavně kvůli těm penězům je čočka na Novej rok. To by naše mrzelo, kdybych si nedal ... tak mi ji vždycky nutili, teď už mi chutná.

P: a jmelí dáváte?

M: no naši jo:: dávaj jmelí. Takový zlatý.

P: proč ho dávají? Myslíš že to musí být o těch Vánocích?

M: pro štěstí ... pro mne jestli je to důležitý? Naši to asi dělaj furt to s tím jmelím, ale já si ani neuvědomuju, že bych ho letos viděl.

P: pro tebe to tedy není důležitý. Nevěříš, že by nosilo štěstí?

M: no asi důležitěj je ten stromeček, ta večeře ... dárky ... to ostatní to si člověk tak někdy jako vzpomene ... ani nevím, jestli

naši vždycky to samý dodržujou ... vždycky se něco zapomene ... nebo si přečteš někde nákej zvyk, tak to vyzkoušíš.

P: napadlo tebe někdy zavést nějaký nový zvyk?

M: možná když jsem byl menší tak s těma různějma ... krájením jablek, olovem, ale zase jsem na to neměl nájak vliv ... asi ne. Naši spíš ... toho kubu mamka zavedla, aby bylo hlavní jídlo, že se to tak dřív dělalo ... to není tradiční z rodiny.

P: vrátíme-li se k adventu ... co to je v křesťanským smyslu?

M: no čekání na narození Ježíška ... pár těch tejdů ... čtyři

P: prožíváš ho nějak jako advent nebo jako předvánoční dobu ...

M: dneska to nájak neprožívám nijak kromě toho, že člověk se tak těší na ty Vánoce ... nebo zas naopak ví, že ty dárky nestíhá, tak je z toho spíš nervózní ... já rád dávám dárky, ale moc je většinou ani nekupuju, nestíhám je kupovat, takže často až na Štědrej den =

P. kde je potom kupuješ?

M: no radši mám malý krámky ve městě nebo tržiště si projdu ... supermarkety nemám rád obecně.

= ale hlavně pečeme cukroví, celá rodina. Děláme hodně druhů, i když teď už jenom symbolicky, dřív jsme to dělali třeba i několik dní, tak se taky snažíme pomoci jako ... koledy k tomu pouštíme ... teď ... v pubertě jsem si spíš vzal walkmana ... dneska taky přijdu jen tak na chvíli, protože nestíhám. Máme nájaký ozdoby v oknech a svíčky adventní jenom, věnec ne. A do oken takový hvězdičky ... sněhový vločky. Ale teď nevím, jestli tam mamka něco šoupla. Elektrický jsme dávali u přítelkyně do okna ... má to takovou atmosféru.

P: je to pečení cukroví jen potřeba nebo je to nějaký rodinný rituál?

M: no tak obojí. Rituál, při kterým chci i pomoci.

P: barborky netrháte?

M: ne ... ale vůbec nevím, co to je? Možná, nevím.

P: nenapadlo by tě teda jít natrhat barborky?

M: mě by nenapadlo nic. (smích)

P: co Mikuláš?

M: no na Mikuláše dostanu adventní kalendář ... ovoce, uhlí, brambory, že jsem zlobil ... v igelitce to dostanu. Mamka, když už k nám přestal chodit Mikuáš, tak se zabalila do kožešiny jako Mikuláš =

P: = chodil k vám tedy Mikuláš?

M: no já jsem se těch čertů docela dlouho bál, i když už jsem věděl, že to nejsou čerti a bál jsem se povídat básničku ...

P: co ti ty postavy symbolizovaly?

M: čert byl zlej, toho jsem se bál, Mikuláš hodnej, ale musel jsem s ním mluvit a anděl nic nedělal. Toho jsem měl nejradši.

P: co by tě napadlo za atributy těchto tří postav?

M: no tak Mikuláš vousy, berla, náká čepice ... hábit. Čert je černej s rohama, s řetězem, ocasem ... no a anděl s křídla, v bílým.

P: když je dneska potkáš na ulici, jaký z toho máš pocit?

M: no ... takovej, že se blíží Vánoce, zimní doba ... a zkoumám, jak jsou namaskovaný ... zdálky jsou tajemný a zblízka je chápu a zkoumám jako masky ...

P: jdeš záměrně se na ně podívat?

M: no:: ale většinou je stejně potkám náhodou. A když jsem byl menší, tak jsme se sešli s kamarádama a běhali jsme za nima.

P: chodíš před Vánocemi do Prahy? Na procházky?

M: no tak projít se tak do toho centra ... načerpat nákou vánoční atmosféru ...

P: co ti ji dává v tom městě?

M: shon ... taky výzdoba vánoční, ale ta je už dneska přemrštěná a někdy jsem radši někde v klidu ... Starý Město ... tam chodíme s přítelkyní ... se projít ... .. no a pak taky člověk se schází s kamarádama, máme vánoční besídku ... kde se taky daj dárky, popije ... nebo člověk má chuť se o těch Vánocích sejít se všema blízkějma lidma ... aspoň na ty Vánoce s některějma.

P: je to tedy doba setkávání?

M: jo. Taky všichni jsou na to připravenější, takže koho člověk dlouho nevidí, může se s ním sejít aspoň na ty Vánoce.

P: snažíš se užít tu dobu nějak výjimečně, jinak?

M: no ani ne. Docela bych rád šel někdy na nákej koncert nebo se mi líbí pokud jsem byl na vánočním koncertě ... klasickou hudbu v kostele bych si rád poslechl.

P: co vánoční trhy?

M: no tak ... dneska bejvaj takový docela přeplácáný. Ale jinak je to pěkný, ta atmosféra tržiště.

P: sníh ti patří k Vánocům?

M: no působí líp ve městě, tak jako uklidňuje. Možná bych i radši byl někde na vesnici, dřív jsem si to neuměl představit, nebejt na Vánoce doma, ale ...

P: jaký motiv – třeba na vánočním přáníčku – by ti symbolizoval Vánoce?

M: asi stromeček nebo ozdoby.

P: dobře. Mluvili jsme o tom, jak si představuješ Ježíška. Jak se stavíš k postavě Santa Clause v rámci našich Vánoc?

M: no ... takovej vánoční prvek z jiný kultury. Ale vypadá to jak Mikuláš.

P: cítil jsi nějaký rozpor mezi Ježíškem a Santa Clausem, který je na třeba na adventním kalendáři?

M: já ani nevím, jestli tam vždycky byl ten Santa Claus ... ale jestli tam byl, tak jsem ho bral jako Ježíška kvůli tomu, že nosil

taky dárky. Ale dostal jsem to vždycky na Mikuláše, takže to byl taky Mikuláš.

P: a ve městě v obchodech potkáváš Santa Clause?

M: no já jsem přímo naštěstí ... že by někdo byl převlečený po Praze nebo v obchodáku ... ani nevím, nevybavuju si, že bych si nějak všimnul. Ale přišlo by mi to jako amerikanismus.

P: myslíš, že to k těm našim Vánocům už dneska patří nebo to chápeš jako cizí produkt?

M: nevím.

P: já bych shrnula pár věcí. Jaké máš celkové pocity ze Štědrého večera ... sejde se ta rodina, jak jsi říkal ... je tam nějaké kouzlo?

M: no dřív bývala taková vánoční atmosféra ... jako kouzlo to nějak neberu. Nejvíc to cítím kolem té večere, když se sejdou všichni u toho stolu a potom ty další dny, kdy se navštíví rodina.

P: proč jsou pro tebe Vánoce tedy důležité?

M: no ... ani nevím, jestli jsou tak důležitý ...

P: dokážeš si třeba představit rok bez Vánoc?

M: no tak ... ten čas někdy oddělují. Ale já jsem začal žít tak bezčasově, radši bych nic neopakoval a nechal radši všechno tak plynout, kdybych nemusel mít spoustu povinností. Ale kdyby nebyly, bylo by to divný ... že ten čas uplynul a ani si to neuvědomíš ... jako by něco chybělo. Lidi si uvědomí, že jsou na sebe milejší, proč by nemohli být celý rok, jenže ono je kolem těch Vánoc takových stresů, že až po všech těch přípravách je chvíli klidu.

P: proč je důležitá ta slavnost?

M: aby se lidi sešli ... blízký ... zamysleli se občas a je to dobře, že se ten Ježíš někdy připomíná.

P: co by tě první napadlo, řeknu-li „stromček“?

M: ozdoba

P: „světlo“?

M: tma

P: „tma“?

M: nic (smích)

P: „zvoneček“?

M: větvička ... jako ta ozdoba zvoneček, která visí na větvičce.

P: „Ježíšek“?

M: Jezulátko ... dávali jsme jesličky u babičky, to bych rád měl ... je to pěkný něco vyrobit.

P: „Ježíš“?

M: kříž

P: a Vánoce jako takové?

M: ... hmm dárky

P: měla jsem pocit, že ty Vánoce jdou trochu mimo tebe. Máš pocit, že bys je chtěl prožívat hlouběji, plněji?

M: ano. Hlubší ... je prožívám na tý půlnoční. Nebo s přítelkyní, když je vytváříme den před opravdickým Štědrým dnem ... tak pro sebe ... když je vytvářím jako sám.

P: kdybys měl vlastní rodinu, myslíš, že by ty Vánoce byly jiné?

M: no asi bych se snažil dělat nějaký ty věci stejný jako děláme doma, no. Ale bylo by jiné, že by člověk sám ty Vánoce připravoval. Tím bych to víc prožíval.

Respondent T

Muž 26 let, SŠ, student Přírodovědecké Fakulty UK, žije v úplné rodině se sestrou

Nahráno 4.1.2007 u mě doma, 38:55 min

P: co advent pro tebe znamená a jak ho prožíváš?

T: hmmm. No tak jako nijak zvlášť to asi v rodině neprožíváme ... a já osobně určitě taky ne. Ale mamča klasicky připravuje, ať už je to na Vánoce nebo Velikonoce tyhle ty věci připravuje ... ale možná dobře, tak ten adventní kalendář. Ale věneček na lustru taky máme. Ale adventní věnec ne.

P: co znamená pro křesťany advent, víš?

T: no:: musím se přiznat, že ani ne.

P: vnímáš to jako přípravnou dobu na Vánoce?

T: NE. Já mám jako takovej shon, že připravovat se na Vánoce ... leda tak vánoční úklid, ale ...

P: kdy kupuješ dárky?

T: dárky ... doháním to v posledním tejdnu, no. Bohužel.

P: jaké dárky vybíráš?

T: my jsme taková praktická rodina a takový to kupujeme všichni. Ale já ani nejdu a nevybírám, ale už většinou jdu pro nějaký ten dárek, kterej mám vymyšlenej. A je mi jedno, kde to maj, prostě to někde koupim.

P: máš vánoční pocit při nákupu těch dáreků?

T: no vánoční pocit ... spíš pocit nervozity (smích) ... z toho, jak se všechno dělá na poslední chvíli, a to já dělám, takže je to takový hektický, ale:: v podstatě ten vánoční klid a pohodu pocítuju až na ten Štědrej den, no.

P: najdeš si čas vidět se s přáteli, máš chuť na takováto setkání?

T: určitě ne pravidelně nebo cíleně ... jen když zbyde chvilka času.

P: jdeš na procházku do Prahy?

T: jo:: myslim, že jsme s přítelkyní byli.

P: jak se ti líbí výzdoba?

T: výzdoba ... pokud se jedná o takový ty hlavní třídy ... ty světýlka na těch sloupech, tak to mi vůbec nevadí ... spíš mně vadí takový ty kýče ve výlohách ... Santa Clausové ... ale jinak

ozdobený vánoční stromy na náměstích, to mi v podstatě nevadí. Akorát mně teda vadí, že to je dva měsíce dopředu, to mi připadá zbytečně komerční.

P: nevadí ti pouliční výzdoba nebo se ti to líbí? Máš z toho hezký vánoční pocit?

T: (smích) no jako ne::, že mi by to navozovalo nějakou náladu Vánoc a ten čas Vánoc ... jde spíš jako o zvyk, no. Protože vim, že to tam pár let je a každé rok to tam asi očekávám.

P: k Mikuláši dostáváš dobrůtky?

T: dostávám košík sladkostí, protože jsem vždycky hodnej, takže brambory a uhlí nedostanu.

P: a když takhle vidíš někde na ulici mikulášský průvod, máš z toho radost? Vyhledáváš to?

T: JO. Přejde mi to hezký, že v dnešní době ještě lidi dokážou tohleto dělat a jako velmi rád to vidím. Ale sám bych za nimi asi nešel. To ne. Prostě dobrý zvyk.

P: připomeneš si dětství, když jsi je viděl jako bytosti?

T: ne. Jsou to pro mne už jen masky. Jak si děti hrajou.

P: chodil k vám Mikuláš domů?

T: nevím. Jako že by někdo známej byl převlečenej a přišel za námi domu ... to si neuvědomuju.

P: co ti ty postavy symbolizují?

T: takovou tu přípravu na Vánoce. Že už se to opravdu blíží. Dostanu adventní kalendář, tak už prostě vim, že ty Vánoce jsou za rohem. Tam ty Vánoce začínaj.

P: říkal jsi, že ti vadí ve výloze Santa Clausové. Co tahle postavička pro tebe znamená?

T: no pro mne v podstatě nic. Já žiju ve slovanském světě a ten Santa Claus je pro mne ... nic neznamená ... jako беру to, že pro jiný národy ano =

P: a vadí ti to?

T: vadí no. Mně jinak globální svět nevadí, ale ty tradice by si ty národy měly zachovávat svoje a ne: něco přejímat od ostatních.

P: na adventních kalendářích je většinou Santa Claus. A byl tam, i když jsi byl malý. Vnímal jsi to jako rozpor? Vadilo ti to?

T: já si toho ani nevšiml. Tak to si na to dám příště pozor! (smích)
Já jsem vždycky koukal jenom na čísla. (smích)

P: myslíš, že je možné včlenit Santa Clause do našich Vánoc?

T: myslím, že to není potřeba.

P: kupujete jmelí domu?

T: JO

P: proč? Je to nutnost?

T: máme ho každý rok, ale myslím, že to má ještě jinej význam než pro štěstí. Ale pro štěstí určitě. Ale je to spíš tradice než, že bych tomu věřil. Věšíme ho na lustr.

P: cukroví pečete před Vánoci?

T: ano. Snažíme se se na tom podílet všichni. Neříkám, že vždycky se na tom podílím já, ale většinou ... to tak je, že máma, ségra, babička, já ... docela to je takovej společnej rituál v tom předvánočním čase.

P: jak probíhá Štědrý den u vás?

T: no:: dělaj se poslední úklidy, žádná pohoda nepanuje ... až do nějakých šesti hodin je to tam furt hektický (smích) ... hmmm ... ráno se nadělá jídlo ... ne že by se celej den držel půst, ale pojidaj se chlebičky ... Potom vim, že táta chodí na poledne s kamarádama někam ... a my taky občas někam zajdeme =

P: kam?

T: no buď se někam podívat do toho města třeba ... trošku si navodit tu atmosféru ... prostě nebejt furt nervózní ... no a ... nějak tak kolem tý šestý sedmý usedáme ke stolu ...

P: stromeček zdobíte kdy?

T: stromeček zdobíme já se sestrou a bejvá to většinou ráno. Máme klasický koule, svíčky ...

P: svíčky máte elektrické?

T: ne ne ne, klasický. Já jsem pro klasiku.

P: jaké barvy tam máte?

T: no já jsem pro nějakou tu jednoduchost, takže stříbrný no a červený. Jako spíš se snažim ... protože dřív to bylo tak, že jsme to měli hodně různobarevný a myslim, že spíš ta jednoduchost ... snažim se přemluvit i rodinu a myslim, že se mi to začíná docela dařit.

P: máte hvězdu nahoře?

T: máme špičku.

P: dobře. Vrátime se k večeři ... co jíte?

T: máme kapra, řízky, vinnou klobásu, bramborovej salát, aperitiv ...

P: kolik vás je u stolu?

T: takhle. To každej ... byli jsme zvyklí bejt čtyři, ale předloni umřel děda, takže občas tam máme babičku. Střídá si dvě tety. A asi dva roky zpátky u nás byla druhá babička s dědou, ale jenom na tu večeři. Ale většinou bejváme čtyři.

P: je to uzavřené v té rodině? Dovedeš si představit přivést tam někoho cizího?

T: hmmm. Je to spíš uzavřený.

P: díváte se během dne na televizi?

T: no během dne jsou většinou puštěný nějaký pohádky, u večeře pustíme koledy.

P: díváš se rád na televizi o Vánocích? Máš oblíbené pohádky?

T: ale jo:: Když je po tý večeři a jsou rozdaný dárky, tak se celá rodina uvalí do toho křesla a kouká na pohádky nebo biblický příběhy. Neříkám, že u toho mlčíme a koukáme a nepovídáme ... těžko se takhle sejde rodina ... je to příjemný užívání toho večera a ta televize jako kulisa.

P: máte nějaký přípitek před tou večeří?
T: táta vždycky ňák sesumíruje, co se všechno stalo a jak by to mohlo být lepší ... něco pronese.
P: ty máš sám v sobě nutkání rekapitulovat o Vánocích?
T: ani ne. Já to ani na toho Silvestra nedělám ... ňáký předsevzetí, to ne.
P: v čem by se lišila ta štědrovečerní hostina od jiného jídla?
T: hmm ... no ... jako myslím si, že ta rodina je taková semknutější, že nikdo nikam nespěchá v tu chvíli, takže ... že dojde k takovému uvolnění, ale je to opravdu až u tý večeře. Je to slavnostnější ... všichni se oblíkneme, že jo ... to se prostě u normálního nedělního oběda nestává. Řekl bych, že je to rozhodně nejslavnostnější jídlo v tom roce.
P: dáváte šupinky pod talíř?
T: ne. to neděláváme.
P: máte zvyk, že nesmíte vstávat od stolu?
T: ne. Nic takovýho nemáme.
P: ani potom jablíčko, olovo, skořápky ...
T: vim, že jsme to občas dělávali, ale to už je hodně dlouho. Spíš když jsme byli malí. Spíš pro zábavu těch dětí, hra.
P: takže jste nevěštili?
T: (smích) no to nevim. Ne. (smích)
P: potom chodíte ke stromečku?
T: no my teda máme jídelní stůl v obýváku a stromeček taky, takže ho máme vedle sebe a před tou večeří ho ještě vždycky zapálíme.
P: takže vy jíte, když už hoří ... teda svítí stromeček? (smích)
T: ano. Potom se zvedneme a jdeme si sednout k tomu stromečku.
P: je tam světlo tou dobou?
T: jo. No::: ještě na chvíli zhasneme, abysme zapálili prskavky, odhořej prskavky a zase rozsvítíme.
P: pouštíte koledy nebo zpíváte?
T: nezpíváme, ale koledy hrajou už od večeře.
P: františka máte?
T: ano. Ale ten už voní tak ňák v průběhu toho dne, třeba ... klasika.
P: potom jak probíhá to rozbalování?
T: jedna osoba rozdává a dá jednomu, ten rozbalí, všichni se koukaj ... takže to má svůj řád.
P: na půlnoční jsi byl?
T: byl jsem několikrát ... ob rok ... s našima i s Luckou, přítelkyní =
P: proč se tam vydáš?
T: tak tu atmosféru toho křesťanství zase nadejchnout ... jak ty ostatní to prožívaj ... do kostela nechodíme běžně a myslím, že je dobrý čas od času zajít, i když člověk je ateista. Hlavně tu atmosféru.

P: co vlastně prožívají ti křesťané?

T: no to narození Ježíška, zazpívat si, oslavit to.

P: znamená to pro tebe něco víc, že se narodil Ježíš?

T: v podstatě jako neznámá. Vim, že pro společnost, i když zrovna ne pro naši, pro kulturu ... ale pro mě osobně to nic neznámá.

P: jak si představuješ Ježíška, že nosí dárky?

T: no:: asi tak stejně jako Mikuláše. Ani nevím, na tom adventním kalendáři, jestli jsem ho nebral jako Ježíška spíš. Vlastně ani nevím, jak je tady Ježíšek vyobrazovaný. Ale já jsem tomu asi nikdy jako nevěřil, že nosí Ježíšek dárky. Ne, neuvědomuju si, že bych tomu věřil. I když jsem Ježíškovi psal dopisy, tak stejně jsem věděl, že to je od rodičů, že to dávám jim a že to koupěj oni.

P: proč myslíš, že se zrovna na Vánoce dávají dárky?

T: no protože když se narodil Ježíšek, tak mu přinášeli dárky, tak je teď nosí nám (smích). Se odvděčí. Ne:: Smyslem toho je udělat radost bližním.

P: a je to jiná radost než když dáš dárek k narozeninám?

T: no asi JO: Nedokážu si to vysvětlit, ale mám takovou větší radost, když je to pod stromečkem ... nevím proč.

P: co ten stromeček symbolizuje? Proč ho máme doma?

T: jee: já jsem nad tím nikdy nepřemýšlel. (smích) No navozuje to tu atmosféru, je to přírodní, voní ... nevím, no. Třeba hvězda se dává kvůli té kometě, ale tohle ... to je zvláštní. Fakt nevím.

P: co ryba pro tebe znamená?

T: no já ryby nejím a toho kapra si dám jenom kousek ... pro mě to má jenom ten význam, že je to na Vánoce. Tradice, tak musím kousek sníst. Jinak proč se to jí, to taky nevím.

P: jsou tyhle dvě věci nezbytné pro Vánoce?

T: jo. I ta večeře, i stromeček. Bez těch dáreků se člověk může obejít. Ale to беру z toho pohledu přijímacího. Když obdarováváš, tak ten pocit toho obdaření ... to je taky hezký. A z duchovního pohledu je důležité hlavně, že se sejdeme rodina. Že konečně v těch šest hodin nastane ta pohoda. (smích)

P: jak si užíváš ty další dny?

T: hmm. No tak беру to jako klasický dny volna.

P: trávíš víc času s rodinou než jindy?

T: asi JO, pokud se nikam nejede, tak se snažím bejt s nima, no:: a nebo prostě s lidma, který mám rád a který mi jsou určitě nejbliž. I s přáteli, někam posedět hospůdky ... a nebo jezdíme prostě k příbuznejm.

P: je to setkávání důležité v těchto dnech?

T: hmm.

P: víc než jindy v roce?

T: to určitě. Prostě to k tomu patří.

P: a na Silvestra?

T: jedu s kamarády.

P: dobře. Myslíš, že jsou Vánoce důležité v rámci roku? Chyběly by, kdyby tam nebyly?

T: určitě by ten rok byl dvakrát delší (smích) ano ... dělají ten předěl. I s tím Novým rokem, jako celek, nevím, jestli bych si ten Nový rok uvědomil bez Vánoc ... člověk se trochu zamyslí, zastaví =

P: nad čím se zamyslí?

T: nad tím, co jsme ten rok ztratili a co získali ...

P: je pravdou, že Vánoce pomáhají mezilidským vztahům?

T: no je to čas míru (smích). Mohlo by to pomoci, pokud jsou nějaké sváry v rodině. Ale tak na ty Vánoce by se ty lidi určitě měli vidět, i když k sobě přes ten rok nemají zrovna blízko.

P: a mezi cizími lidmi?

T: hmmm ... to už moc nepozoruju. Že bych byl třeba štedřejší k jiným, to asi ne: Nepozoruju ani, že by se snažili být k sobě milejší. Možná spíš přetvářka v obchodech, ta komerce zase.

P: kdybychom tedy měli shrnout, proč jsou pro tebe Vánoce důležité?

T: pro mě jsou Vánoce důležité z hlediska rodinné pohody, rodinného setkání, a že symbolizují mezník v tom roce ... a ... nevím dál.

P: jaký by sis vybral motiv vánočního přáníčka?

T: já jsem asi v životě vánoční přáníčko neposílal, ale ... vybral bych si asi ... nejvíc mi to symbolizuje asi ta hvězda ... jesličky.

P: máte doma?

T: nemáme.

P: proč tyto symboly?

T: no to narození Ježíška, kus té historie.

P: co tě první napadne, když řeknu „stromeček“?

T: hvězdička

P: „světlo“

T: svíčka

P: „tma“

T: tma? No mě ale nic nenapadne.

P: „zvoneček“

T: stromeček

P: „Ježíšek“

T: jesličky

P: a „Ježíš“

T: hmmm. To je to, no. Já k tomu prostě nemám ten vztah, takže já si pod tím nepředstavím.

P: děláš rozdíl mezi tím Ježíškem, který nosí dárky a Ježíšem Kristem nebo je to jedna osoba?

T: pro mě „Ježíš“ zní hodně s náboženským podtextem. Ježíšek vůbec. Je to hodně spojený akorát s tím svátkem. Je to jedna ... chápu to jako jednu postavu ...

P: jaký věci bys potřeboval k atmosféře vánočního večera?

T: mně to navozují tyhle věci – stromečky, koledy, to jak se lidi tvářej, že nejsou naštvaní, ale milý, myslej v tu chvíli jenom na tu rodinu ... JO ... svíčky.

P: proč?

T: světlo do života (smích). Je to takový navrácení k přírodnímu ... stromeček, svíčky ... mně to navozuje tu příjemnost.

Použitá transkripce:

...	pauza cca 1 sekundy
VELKÁ PÍSMENA	zdůraznění v řeči
=	přerušování a pokračování původní myšlenky
:	prodloužení samohlásky při přemýšlení
?	tázací intonace
!	zvolání